

**LA LIBERALITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS
A L'OMC I EL SEU IMPACTE A CATALUNYA**

Col·lecció
Institut
d'Estudis
Autonòmics

48

LA LIBERALITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS A L'OMC I EL SEU IMPACTE A CATALUNYA

**Francina Esteve Garcia i
Claudia Jiménez Cortés (dirs.)
Susana Beltran Garcia
Mariona Illamola Dausà
Montserrat Pi Llorens
Esther Zapater Duque**

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Institut d'Estudis Autònoms

BARCELONA
2006

Biblioteca de Catalunya. Datos CIP:

La **Liberalització** dels serveis culturals a l'OMC i el seu impacte a Catalunya.
_ (Col·lecció Institut d'Estudis Autònomic ; 48)

Bibliografia

ISBN 84-393-7322-8

I. Esteve García, Francina, dir. II. Jiménez Cortés, Claudia, dir. III. Institut d'Estudis Autònomic (Catalunya) IV. Col·lecció: Institut d'Estudis Autònomic (Col·lecció) ; 48

1. Política cultural 2. Lliure comerç 3. Indústries culturals _ Política governamental 4. Indústries culturals _ Aspectes econòmics
008

Fotografia de la coberta: Palau Centelles, Barcelona (segle XVI).
Detall de la façana oest del pati.

© **Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autònomic**

Primera edició: desembre de 2006

Tiratge: 1.000 exemplars

ISBN: 84-393-7322-8

Dipòsit legal: B.54.342-2006

Impressió: El Tinter, SAL (empresa certificada ISO 14001 i EMAS)

SUMARI

ABREVIATURES	11
PRESENTACIÓ	13
INTRODUCCIÓ	15

CAPÍTOL I

EL MARC DE LES POLÍTIQUES CULTURALS A CATALUNYA: UN ESPAI EN DEFINICIÓ

1. LA PROTECCIÓ DE LA CULTURA EN LA NORMA INSTITUCIONAL BÀSICA	21
2. ALGUNES MESURES ADREÇADES A PRESERVAR ELS BÉNS I SERVEIS CULTURALS	29
2.1 Mesures estructurals	29
2.2 Tipologia dels ajuts i altres mesures de foment i de preser- vació de la cultura.....	31

CAPÍTOL II

LA UNIÓ EUROPEA COM A VIA PER INCIDIR EN LA REGULACIÓ INTERNACIONAL DELS SERVEIS CULTURALS

1. LES DIFERÈNCIES EN EL REPARTIMENT COMPETENCIAL ENTRE LA UNIÓ I ELS ESTATS MEMBRES EN MATÈRIA DE SERVEIS CUL- TURALS	51
1.1 La competència comunitària en matèria de política cultural ..	53
1.2 La competència comunitària en matèria de comerç de ser- veis culturals	57

2. LES VIES D'INCIDÈNCIA DE LA COMUNITAT EUROPEA EN LA NEGOCIACIÓ DELS ACORDS MULTILATERALS EN MATÈRIA DE SERVEIS CULTURALS	61
2.1 La capacitat d'influència en el marc de l'OMC.....	62
2.2 La participació en la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat d'expressions culturals	66
3. L'ACTUACIÓ DE CATALUNYA EN LA FORMACIÓ DE LA POSICIÓ DE LA UNIÓ EUROPEA EN ELS ACORDS MULTILATERALS EN MATÈRIA DE SERVEIS CULTURALS	71

CAPÍTOL III

EL PRIMER PAS CAP A LA LIBERALITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS: EL RÈGIM VIGENT A L'OMC

1. LA PARTICULAR INCLUSIÓ DELS SERVEIS CULTURALS A L'OMC ..	81
1.1 La creació de l'OMC: entre la continuïtat i la novetat.....	82
1.2 La incorporació dels serveis culturals a la Ronda Uruguai ..	86
2. ELS PRINCIPIS DEL GATS I LA SEVA APLICACIÓ ALS SERVEIS CULTURALS	99
2.1 El principi de la liberalització progressiva	100
2.2 Transparència i bona administració	101
2.3 El multilateralisme i la clàusula de la nació més afavorida ..	104
2.4 L'accés al mercat i el tracte nacional: dos principis condicionats als compromisos	107
2.5 Excepcions generals	116
3. L'ÀMBIT MATERIAL D'APLICACIÓ DEL GATS EN MATÈRIA DE SERVEIS CULTURALS	121
3.1 La complexa classificació dels serveis culturals	123
3.2 Els modes de subministrament dels serveis	127

CAPÍTOL IV
L'ESTAT ACTUAL DEL PROCÉS DE LIBERALITZACIÓ DELS
SERVEIS CULTURALS A LES NEGOCIACIONS DE LA RONDA DOHA

1. EL MARC GENERAL DE LES NEGOCIACIONS	133
1.1 La inclusió dels serveis a l'Agenda	133
1.2 Les tècniques de negociació: flexibilitat envers eficàcia?	146
2. L'ESTRATÈGIA DE LA COMUNITAT EUROPEA EN LES NEGOCIACIONS EN MATÈRIA DE SERVEIS CULTURALS	157
2.1 La defensa de l' <i>statu quo</i> com a punt de partida	158
2.2 La pressió liberalitzadora d'altres actors	167

CAPÍTOL V
LA CONVENCIÓ SOBRE LA PROTECCIÓ I LA PROMOCIÓ DE LA
DIVERSITAT DE LES EXPRESSIONS CULTURALS DE LA
UNESCO: UN GIR EN L'ESTRATÈGIA PER SALVAGUARDAR
ELS SERVEIS CULTURALS DE LES LLEIS DEL MERCAT?

1. EL DISSENY D'UN NOU MARC NORMATIU	177
1.1 De la visió mercantil del GATS al reconeixement del vessant no econòmic de la UNESCO	177
1.2 Els promotors i els impulsors de la Convenció	181
2. BALANÇ DEL CONTINGUT NORMATIU DEL CONVENI COM A ALTER- NATIVA A LA MERCANTILITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS	187
2.1 Pel que fa a la delimitació	188
2.2 Pel que fa al teòric equilibri entre els valors econòmics i cul- turals	194
2.3 Pel que fa al problema de la seva relació amb altres instru- ments internacionals, especialment els de l'OMC	201
3. LA VIABILITAT DE LA CONVENCIÓ COM A POSSIBLE REFERENT PER A UN REPLANTEJAMENT DELS SERVEIS CULTURALS A L'OMC	207
CONSIDERACIONS FINALS.....	217
BIBLIOGRAFIA CITADA	225

ABREVIATURES

ACP	Països d'Àfrica, Carib i Pacífic
ADD	Agenda Doha per al Desenvolupament
ADPIC	Acord sobre els aspectes dels drets de propietat intel·lectual relacionats amb el comerç
CE	Constitució espanyola
CIU	Convergència i Unió
CNMF	Clàusula de la Nació Més Afavorida
COPEC	Consorci Català de Promoció Exterior de la Cultura
COREPER	Comitè de Representants Permanents
EAC	Estatut d'autonomia de Catalunya
EUA	Estats Units d'Amèrica
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FAO	Organització Internacional per a l'Alimentació
G-20	Grup dels 20
GATT	Acord general sobre el comerç de mercaderies
GATS	Acord general sobre el comerç de serveis
ICIC	Institut de les Indústries Culturals
IEA	Institut d'Estudis Autònoms
ICV	Iniciativa per Catalunya-Verds
MNA	Nació més afavorida
NAMA	Negociacions sobre l'accés als mercats per a productes no agrícoles
OIT	Organització Internacional del Treball
OMC	Organització Mundial del Comerç
OMPI	Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual
ONG	Organització no governamental
PIB	Producte interior brut
PMA	Països menys avançats
PSC	Partit dels Socialistes de Catalunya
PVD	Països en vies de desenvolupament
REPER	Representació Permanent
RIDC	Red Internacional de Diversidad Cultural

RIPC	Red Internacional de Políticas Culturales
STC	Sentència del Tribunal Constitucional
TUE	Tractat de la Unió Europea
TCE	Tractat de la Comunitat Europea
TCEE	Tractat de la Comunitat Econòmica Europea
TJCE	Tribunal de Justícia de la Comunitat Europea
TRIPS	Acord sobre els aspectes dels drets de propietat intel·lectual relacionats amb el comerç
UE	Unió Europea
UNCTAD	Conferència de les Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament

PRESENTACIÓ

Aquest llibre és el resultat d'un projecte de recerca col·lectiva finançat per l'Institut d'Estudis Autònoms. Al llarg de les seves pàgines, professors de Dret Internacional de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de Girona analitzen el règim jurídic actual en què es troben els serveis culturals en l'àmbit català i internacional, per després examinar les actuals negociacions que s'estan duent a terme en l'àmbit de l'Organització Mundial del Comerç, i els efectes que se'n poden desprendre per a Catalunya i els poders públics amb competència en matèria cultural en general.

Amb aquest objectiu, en el capítol primer la Dra. Susana Beltran Garcia estudia el marc competencial català a partir del nou estatut així com els efectes sobre la política cultural vigent. La Dra. Esther Zapater Duque examina, a continuació, les competències que té tant de forma explícita com de forma implícita la Comunitat Europea, així com les vies d'incidència que Catalunya pot tenir-hi a fi i efecte de salvaguardar les pròpies. En el tercer capítol, i ja entrant en l'àmbit de l'Organització Mundial del Comerç, la Dra. Francina Esteve Garcia analitza en profunditat l'evolució i el règim actual del comerç dels serveis culturals, la qual cosa inclou tant el règim jurídic aplicable com aquell que es podria arribar a aplicar en funció dels resultats més o menys liberalitzadors de la Ronda Doha. Precisament per això, el quart capítol, les responsables del qual són les Dres. Mariona Illamola Dausà (apartats 1.1 i 2.2) i Montserrat Pi Llorens (apartats 1.2 i 2.1), es dedica a l'estudi actual d'aquestes negociacions, fent especial incidència en la posició dels principals actors i més concretament de la Comunitat Europea. Finalment, i donat l'objecte central de l'obra, no es podia deixar de parlar de l'intent de model alternatiu de regulació dels serveis culturals promogut en el marc de la UNESCO; d'aquí que el capítol cinquè, que tanca el corpus del llibre i que ha estat responsabilitat de la Dra. Claudia Jiménez Cortés, es dediqui a la viabilitat de la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals com a possible nou marc alternatiu o complementari al del GATS que regeix en l'actualitat.

Tanquen el llibre unes reflexions finals en les quals es mostra la diferent filosofia que es troba a la base dels diversos compromisos internacio-

nals assolits en el marc del GATS i de la UNESCO, la seva incidència en la política cultural de Catalunya, així com la necessitat de millorar les seves vies efectives de participació en les negociacions europees i internacionals per tal de contribuir a la consolidació d'un marc normatiu equilibrat envers la preservació dels intercanvis comercials i la defensa dels interessos culturals propis.

Introducció

«La cultura no pot ser lliurada al joc del mercat, de la mateixa manera que tampoc no pot ser enfeudada en l'Estat; la concentració amenaça la diversitat cultural igual que la competència salvatge»

Aquestes declaracions, realitzades pel president francès J. Chirac durant els *Encontres per l'Europa de la cultura* celebrats a París els dies 2 i 3 de maig del 2005, resumeixen la preocupació creixent pels efectes que el nou context internacional del comerç pot tenir sobre les competències dels poders públics en matèria cultural a l'hora d'actuar a favor de la seva preservació i promoció.

Si l'accés «de» i «a» la cultura ha de ser entès com un dret humà bàsic i com un element indispensable per al desenvolupament de les societats, l'aplicació de polítiques que reconeguin i garanteixin aquest dret és avui més imprescindible que mai. La funció de dites polítiques hauria de ser, entre d'altres, la de garantir la preservació dels instruments de construcció d'identitats i la recreació d'imaginari col·lectius que, en definitiva, són el substrat que defineix un poble. El mecanisme per assolir aquesta fita requerirà atendre tant el contingut i la producció cultural com el vehicle que transmet aquesta cultura. En definitiva, es tracta de dissenyar àmbits normatius sobre tot el procés que va des de la creació d'expressions culturals fins al seu últim receptor, a fi i efecte d'assegurar aquest dret.

Partint d'aquesta premissa i donat el model polític en el qual s'estructuren les societats actualment, dita tasca hauria d'esdevenir potestat, i a la vegada responsabilitat, dels ens públics amb competències en la matèria. Això, en el cas d'Espanya, inclou la participació directa no només del Govern central, sinó també d'algunes de les comunitats autònomes, com ara Catalunya, que a més de tenir la seva particular identitat, compta també amb competències pròpies en aquest àmbit. En efecte, la competència exclusiva d'aquesta Comunitat en matèria de cultura està prevista en l'article 127

del nou Estatut d'Autonomia, que s'ha d'interpretar en relació amb la Constitució Espanyola i l'ordenament europeu.

Pel que fa al text constitucional, el seu Preàmbul disposa que l'Estat protegirà les seves cultures i tradicions en l'exercici dels drets humans. A més a més, preveu en l'art. 44.1 que els poders públics vetllaran perquè tothom pugui accedir a la cultura. D'altra banda, l'art. 149.2 estableix que l'Estat considera el servei de la cultura com un deure i una atribució essencial, tot i reconèixer a la vegada la possibilitat que les comunitats autònomes puguin tenir competències en aquest àmbit, que, com ja s'ha dit, en el cas de Catalunya s'han assumit amb caràcter exclusiu. En el cas del Tractat de la Unió Europea, si bé preveu competències en matèria de política cultural només amb caràcter complementari respecte de les nacionals (art. 151.5 TCE), estableix en canvi la seva competència en matèria de política comercial que, referida als bens, té caràcter exclusiu (art. 133 TCE), mentre que en matèria de serveis s'ha interpretat com a compartida, sense establir de manera clara on acaben les unes i comencen les altres.

Com es pot apreciar, la delimitació de l'entorn competencial, al que es dediquen els capítols I i II, és una de les dificultats per dur a bon fi l'objectiu de preservar i promoure l'accés «de» i «a» la cultura. Però no és l'única. També a l'hora de la implementació, en el context actual els poders públics troben dificultats de caràcter intern i extern. Ja dins d'aquest últim, no hi ha dubte que les polítiques públiques en l'àmbit cultural es poden veure afectades per compromisos adquirits directament o indirectament amb altres actors en les relacions internacionals, amb l'agreujant que, en aquests casos, donada la presència de tercers, un possible canvi de rumb o marxa enrere de manera unilateral es fa molt difícil, si no impossible.

I aquí rau precisament l'objectiu central d'aquesta obra: analitzar la influència que tenen o poden tenir determinats acords comercials internacionals a l'hora de limitar les competències, en teoria exclusives, de Catalunya en matèria de serveis culturals. En concret es tracta d'estudiar, com es fa al capítol III, quina és la situació actual d'aquests serveis tan singulars dins del règim del comerç internacional regit per l'Acord General sobre el Comerç de Serveis, un acord que consisteix en un conjunt de principis i normes per al comerç de serveis de caràcter general i flexible. General, perquè és d'aplicació a tots els membres i flexible, perquè el seu desenvolupament per elevar els nivells de liberalització del comerç de ser-

veis es duu a terme progressivament mitjançant negociacions comercials.¹ Precisament a l'estat de les actuals negociacions de la Ronda Doha es dedica el capítol IV, a fi i efecte de determinar fins a quin punt els serveis culturals estan o podrien quedar sotmesos a les lleis del mercat, garantides pel mecanisme internacional de solució de controvèrsies que l'OMC ofereix i que, de moment, s'ha demostrat altament eficient pel que fa a l'aplicació dels compromisos adquirits.

La consideració merament econòmica dels serveis culturals dins l'anomena't comerç invisible regulat per l'OMC planteja múltiples problemes, alguns dels quals s'aborden en aquesta obra. Per una banda, trobem que el sector dels béns i serveis culturals no és homogeni i presenta particularitats sectorials que fan molt difícil la categorització. En l'àmbit «cultural», com es veurà, s'hi pot incloure una gran quantitat de sectors, cadascun dels quals compta amb les seves particularitats, que es troben directament o indirectament relacionats amb «la cultura»,² àmbits per exemple com el sector de la creació, la distribució i la comercialització dels llibres, la música, les arts escèniques o l'educació, entre d'altres, a més de l'audiovisual que des de sempre ha gaudit d'una atenció especial.³ A aquesta dificultat de categorització dels serveis culturals, s'hi ha d'afegir en el cas del GATS el seu abast multilateral i omnicomprensiu que, en canvi, a l'hora de negociar es comprimeix en unes llistes de compromisos i excepcions presentades per cada negociador molt estandarditzades i fragmentades a la vegada.

D'altra banda, l'objectiu d'aquests llistats d'ofertes i demandes és eliminar mesures que, des d'una lògica purament comercial, es consideren proteccionistes o discriminatòries, sense tenir en compte altres aspectes de cada sector objecte de negociació. A diferència dels tradicionals controls duaners per a les mercaderies, en el cas dels serveis normalment es tracta

---

1 Cal recordar que la Ronda Uruguai va esdevenir el punt de partida de la liberalització, encara que amb efectes limitats, atès que es va considerar que hi havia marge per a futures negociacions.

2 Tradicionalment, no solament els llibres sinó també les pel·lícules cinematogràfiques, és a dir les imatges i els sons continguts en suports de cel·luloide, els vídeos i els aparells destinats a la lectura i a la difusió del contingut audiovisual, han estat qualificats com a productes (mercaderies) des de la perspectiva del dret del comerç internacional. En canvi, la difusió de programes de televisió, la distribució de còpies i la seva projecció són activitats qualificades com a serveis. En aquests casos, només el suport de base travessa físicament la frontera, mentre que el contingut (que és pròpiament el servei) pot ser transmès a distància per altres vies com ara Internet, cable o satèl·lit.

3 En concret, s'han tractat de manera aïllada de la resta, els béns i serveis cinematogràfics i les produccions de televisió com a mitjans d'expressió que són objecte de creació i reproducció, de distribució i de difusió a gran escala.

de l'eliminació de normes internes que poden exigir el compliment de determinats controls, sotmetre certs serveis a una llicència o autorització, reservar algunes prestacions a un nombre preestablert de subministradors, atorgar subvencions sota condicionaments —a vegades discriminatoris— o establir una concessió única o drets exclusius de prestació de determinats serveis. Aplicat al cas d'estudi això afectaria la normativa catalana, ja que és aquesta la que marca la política dins el seu territori en relació amb diferents tipus de serveis culturals que es presten i les seves condicions de prestació. Són, per tant, tots aquests tipus de mesures les que es poden veure afectades pels resultats de la Ronda Doha que negocia la Comunitat Europea, atesa la seva competència en matèria de comerç, fent més difícil encara la capacitat del Govern català d'incidir en el procés de presa de decisions.

Finalment, un altre aspecte no menys important que posa en dubte els beneficis d'aquest procés liberalitzador pel que a la protecció i la preservació de la cultura es refereix, és la ja mencionada lògica predominantment econòmica del marc del GATS on els serveis culturals estan immersos. Per aquest motiu també s'ha estudiat, en el capítol V, una possible estratègia alternativa a aquesta visió mercantilista a partir d'un concepte que, en principi, hauria de servir per fugir de la dicotomia proteccionisme/liberalisme: la diversitat cultural. Aquesta nova perspectiva desenvolupada en el si de la UNESCO té de moment, com a màxim resultat, «*la Convenció sobre la protecció i la promoció de les expressions culturals*». El text, aprovat a l'octubre del 2005, tot i no respondre exactament a les expectatives creades, ha servit per despertar l'interès en la matèria per part d'alguns estats i per part dels agents que es podrien veure afectats pel procés liberalitzador en curs.

Precisament amb l'anàlisi efectuada en els capítols d'aquest llibre, es pretén donar a conèixer les claus d'aquest procés liberalitzador. Això comporta un estudi del marc competencial i regulador, les possibilitats d'èxit i les dificultats a la vegada que presenten aquestes negociacions, la possible incidència dels compromisos assolits, i el plantejament d'alternatives també de caràcter multilateral per tal de garantir la preservació de cultures minoritàries com la catalana. Tot això amb l'objectiu d'advertir dels riscos d'assolir compromisos sense ser conscients de totes les seves conseqüències.

CAPÍTOL I

EL MARC DE LES POLÍTIQUES CULTURALS A CATALUNYA: UN ESPAI EN DEFINICIÓ

Preservar i exportar alhora la cultura catalana superant les dificultats per competir davant les grans multinacionals distribuïdores de productes culturals ha estat un repte en el nostre país. Aquesta motivació s'ha reflectit en l'estructura organitzativa del Departament de Cultura de la Generalitat, que desplega les seves actuacions en els àmbits de les arts escèniques, arts visuals, arxius, biblioteques, creació i pensament, cultura a la Unió Europea, cultura popular, diversitat cultural, literatura i llibres, museus, música, patrimoni arqueològic, patrimoni arquitectònic i indústries culturals.⁴ Sobretot amb la inclusió d'aquesta darrera àrea, dintre de les actuacions del Departament, és on més s'aprecia la preocupació de les autoritats públiques catalanes per tal de protegir i fomentar la cultura mitjançant el suport a les empreses que produeixen, distribueixen i ofereixen serveis culturals. En efecte, el Departament de Cultura, mitjançant la Llei 20/2000 de 29 de desembre, va incorporar a la seva estructura l'Institut de les Indústries Culturals (ICIC), que comprèn els sectors audiovisual, teatre, música i arts visuals, edició i premsa i que té com a funció bàsica donar suport a les empreses que es dediquen a aquests àmbits.

Paral·lelament, la voluntat de protegir la cultura també s'ha traslladat a la legislació: diverses normes, generals i específiques, preveuen un ventall de mesures destinades a incentivar-la i, alhora, preservar-la. Al capdamunt de totes aquestes se situa el nou Estatut d'Autonomia del 18 de juny del 2006, que aporta una visió més adaptada a les necessitats del sector i que regirà la cultura catalana o de Catalunya, segons es vulgui, dels anys vinents.

1 • La protecció de la cultura en la norma institucional bàsica

Després d'un període intens i incert s'ha aprovat el nou Estatut de 2006 que substitueix l'Estatut de 1979.⁵ En el decurs d'aquest temps, diversos informes, ponències, debats i també polèmiques, han planejat sobre el seu contingut, encara que, al capdavall, la cultura no ha estat la competència

---

⁴ Font: web del Departament de Cultura, <http://cultura.gencat.net>

⁵ El nou Estatut per Catalunya està en vigor des del passat 9 d'agost de 2006.

que més confrontació ha provocat. Tot i això, hi ha hagut canvis respecte de l'anterior Estatut que marquen una tendència cap a l'adaptació del sector cultural a les estructures del món econòmic i social actual.

El punt de partença per situar els béns culturals en el context normatiu és la Constitució espanyola (CE). El Preàmbul disposa que l'Estat protegirà les seves cultures i tradicions en l'exercici dels drets humans. També l'article 44.1 CE estableix que els poders públics vetllaran perquè tothom pugui accedir a la cultura. L'article 149.2 CE disposa que, salvant les competències adquirides per les comunitats autònomes en matèria cultural, l'Estat considerarà el servei de la cultura com un deure i una atribució essencial. Aquest darrer precepte va ser una de les bases jurídiques emprades per l'Estat per aprovar, a títol d'exemple, la Llei de foment de la cinematografia de 2001 a la qual es farà referència més endavant.

Al seu torn, l'article 148.17 CE permet que les comunitats autònomes puguin assumir competències respecte del «foment de la cultura»; l'article incorporat a l'Estatut permetrà d'ara endavant, abordar amb escreix mesures per implementar polítiques públiques de difusió i preservació de la cultura a Catalunya, sempre que no hi hagi canvis significatius en les negociacions de l'OMC.⁶

En l'àmbit autonòmic català, l'anterior Estatut de 1979 preveia la competència exclusiva en cultura sense més detalls (article 9.4). L'esmentat precepte s'havia de relacionar, a fi d'abordar distints vessants de la cultura, amb la competència exclusiva de la Generalitat en l'àmbit del patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic (article 9.5), llevat de la defensa del patrimoni cultural i artístic contra l'exportació i espoliació, competència de l'Estat (article 149.1.28 CE). Competència exclusiva, també, de la Generalitat respecte dels arxius, biblioteques, museus, hemeroteques i altres centres de dipòsit cultural que no fossin de titularitat estatal, així com conservatoris de música i serveis de belles arts d'interès per a Catalunya (article 9.6); artesanía (article 9.18); fundacions i associacions de caràcter docent, cultural, artístic, i similars, que exerceixin principalment les seves funcions a Catalunya (article 9.24).⁷

Altrement a la Generalitat corresponia, en el marc de les normes bàsiques de l'Estat, el desenvolupament legislatiu i l'execució del règim de

---

⁶ *Vid.* al respecte els Capítols III i IV del present treball.

⁷ Per una major comprensió, *Vid.* AAVV., *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, vol. I, 1988, Barcelona, IEA.

radiodifusió i televisió, així com del règim de premsa i, en general, de tots els mitjans de comunicació social. En els mateixos termes, podia regular, crear i mantenir la seva pròpia televisió, ràdio i premsa i, en general, tots els mitjans de comunicació social per a l'acompliment dels seus fins (article 16). Es menciona aquesta competència que, amb alguns canvis, s'ha mantingut en el nou Estatut en la mesura que l'audiovisual ha adquirit dimensions significatives com a transmissor de continguts culturals, raó per la qual se'l relaciona amb la cultura.

Malgrat tot, les actuacions relacionades amb els serveis culturals estaven esqueixades en diferents competències, com ara la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de cultura, per una banda, i en matèria de comerç interior, per una altra, cosa que sovint ha provocat una certa dificultat a l'hora de conjugar-les. Això començava a tenir reflex en els diferents departaments de la Generalitat que no sempre estaven coordinats, i en l'àmbit estatal, on no sempre coincideix el Ministeri de Cultura amb el Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç respecte de la postura que ha d'adoptar l'Estat espanyol davant de les negociacions de serveis culturals a l'OMC.⁸

Un pas convincent en tractar de conjugar comerç amb serveis culturals ha estat sens dubte la creació de l'ICIC, però hi mancava un suport normatiu adequat, atès que l'Estatut de 1979 no estava preparat per abordar l'era de les noves tecnologies i la seva vinculació amb la cultura. Un canvi en la concepció tradicional de la cultura en el sentit d'orientar-la cap al sector comercial es va palesar en l'Informe presentat per l'Institut d'Estudis Autònoms, al juliol de 2003, sobre la reforma de l'Estatut. Segons l'Informe esmentat, la cultura hauria d'englobar la conservació, el foment, la protecció i el desenvolupament de la cultura pròpia.⁹ I, de les darreres propostes de l'Institut d'Estudis Autònoms sobre el sector cultural, de les quals els partits polítics no van discrepar significativament, destaca, dins la *competència exclusiva sobre les activitats artístiques i culturals que es duen a terme a Catalunya*:

---

⁸ En diverses entrevistes realitzades per les autores d'aquesta recerca durant el 2005 amb funcionaris i personal vinculats als departaments esmentats i també dels respectius ministeris, es van poder constatar aquestes contradiccions. No obstant això, amb aquesta constatació no es pretén criticar la gestió governamental autonòmica i estatal, ans al contrari, sinó visualitzar els problemes per assumir els serveis culturals sobre els quals tenen competències distints departaments.

⁹ IEA, *Informe sobre la reforma de l'Estatut*, Barcelona, juliol de 2003, p. 175.

«a. La regulació i l'execució de mesures sobre producció, distribució i condicions de venda al públic de llibres i publicacions periòdiques en qualsevol suport, així com la gestió del dipòsit legal i l'atorgament dels codis d'identificació

b. La regulació i la inspecció de les sales d'exhibició cinematogràfica i el control de concessió de llicències de doblatge

c. La qualificació de les pel·lícules i materials audiovisuals en funció de l'edat i dels valors culturals (...)

e. L'establiment de mesures fiscals de protecció de les activitats culturals en els tributs on la Generalitat tingui competències normatives (...)

Igualment recull:

La competència sobre el foment i la difusió de la creació i producció teatral, escènica, musical, audiovisual, literària i de dansa realitzada a Catalunya»

Una bona part de les propostes previstes en l'Informe de l'Institut d'Estudis Autònomic va quedar incorporada tant en el projecte d'Estatut de Catalunya aprovat pel Parlament Català, el 30 de setembre de 2005, com després, en la versió definitiva del nou Estatut. La inclusió de les esmentades propostes cal valorar-les positivament, perquè atribueix a la Generalitat competències en matèria de cultura per actuar en els sectors econòmics que en depenen. Ara bé, els efectes positius que al nostre entendre tindrà el desplegament del nou precepte estatutari no són absoluts davant l'OMC. Algunes competències poden quedar minvades si en aquest marc internacional s'acorda liberalitzar parcel·les de serveis culturals que impedeixin a la Generalitat adoptar mesures de caràcter proteccionista.

A part d'aquesta constatació genèrica, cal destacar-ne d'altres que també incideixen en la regulació dels serveis culturals i la seva relació amb l'OMC. En primer lloc, l'ambigüitat del concepte «*cultura catalana*» o, si es prefereix, de les diferències entre la «*cultura a Catalunya*» o la «*cultura de Catalunya*». El projecte d'Estatut aprovat pel Parlament Català deixava la qüestió més oberta en establir, de forma genèrica, que la Generalitat tenia competència exclusiva en matèria de cultura incloses les activitats artístiques i culturals. En canvi, el nou Estatut estableix que aquestes activitats es desenvolupen «a Catalunya»:

«Article 127. Cultura

1. Correspon a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de cultura. Aquesta competència exclusiva comprèn en tot cas:

a) Les activitats artístiques i culturals, que es porten a terme a Catalunya»

La manca d'una definició sobre el que s'entén per cultura catalana, podria privar les activitats culturals desenvolupades a l'estranger per persones físiques o jurídiques catalanes de les mateixes mesures de protecció i de foment que s'estableixin en el territori de Catalunya, i més en un moment en què s'està parlant de la deslocalització de la cultura.¹⁰ Certament, el nou Estatut no impedeix l'actuació de la Generalitat respecte de les activitats artístiques d'autors catalans fora de les fronteres nacionals, però el criteri de l'establiment a Catalunya predomina sobre els altres criteris. En canvi, això possibilita que la Generalitat pugui fixar les seves polítiques envers la cultura amb independència de la nacionalitat de les empreses, dels productors, capitals, etc., que siguin en el seu territori, la qual cosa és compatible amb el marc OMC. Aquest és el criteri que s'ha seguit, per exemple, en el sector cinematogràfic:

«a) Les activitats artístiques i culturals, que es porten a terme a Catalunya, incloent-hi:

Segon. La regulació i la inspecció de les sales d'exhibició cinematogràfica, les mesures de protecció de la indústria cinematogràfica i el control i la concessió de llicències de doblatge a les empreses distribuïdores domiciliades a Catalunya.»

I el criteri territorial igualment s'estableix pel que fa a les activitats de foment (que s'han mantingut en els mateixos termes que el projecte d'Estatut aprovat pel Parlament de Catalunya):

«(aquesta competència exclusiva comprèn en tot cas): El foment de la cultura, amb relació al qual inclou:

Primer. El foment i la difusió de la creació i la producció teatrals, musicals, audiovisuals, literàries, de dansa, de circ i d'arts combinades portades a terme a Catalunya.

---

¹⁰ Vid. l'entrevista a Ferran Mascarell, conseller de Cultura, *La Vanguardia* 25.5.2006.

Segon. La promoció i la difusió del patrimoni cultural, artístic i monumental i dels centres de dipòsit cultural de Catalunya.

Tercer. La projecció internacional de la cultura catalana (art. 127.1.d)»

Per tant, les activitats de foment tal com s'exposen abasten un sentit ampli de la cultura que comprendria qualsevol activitat desenvolupada a Catalunya amb independència de la nacionalitat dels creadors, artistes o productors. Aquesta visió de la cultura no s'oposaria, en principi, a les mesures que es decidissin en el marc de negociacions de l'OMC atès que les clàusules de tracte nacional es podrien aplicar a qualsevol servei que tingui com a base el territori català.¹¹

Altrament, la capacitat de la Generalitat per atorgar subvencions segons el previst en l'article 114 del nou Estatut pot limitar-se per l'efecte OMC. Potser el nou Estatut no és el marc adequat per definir els contorns de la cultura catalana i potser tampoc calgui. Però el que sí que és cert és que l'impacte de l'OMC depèn molt de les polítiques públiques que la Generalitat adopti en aquest sector. A títol d'exemple, si la Generalitat implementa polítiques que tenen com a element més rellevant la protecció d'empreses en què el capital o els socis són majoritàriament catalans pot trobar més obstacles que si les planteja utilitzant el criteri territorial, és a dir, de qualsevol activitat cultural duta a terme a Catalunya amb independència de la nacionalitat de les productores, capitals, socis, etc. Un tema a part, el qual s'aborda més endavant, és la incidència dels criteris de l'OMC en la protecció de la cultura escrita o parlada en llengua catalana en detriment de manifestacions culturals desenvolupades en altres idiomes.

Una definició de cultura pròpia no es dona en la proposició de reforma de l'Estatut d'Andalusia o en el nou Estatut de València, coetanis a l'elaboració del nou Estatut de Catalunya. El primer, com el català, recull una concepció multisectorial de la cultura que inclou, dintre de la competència de «cultura i patrimoni» (per tant, en el títol ja hi ha una petita diferència), les activitats artístiques i culturals que es duguin a terme a Andalusia. També hi ha una menció expressa de la seva realitat cultural en el sentit de preveure la competència exclusiva en tots els vessants que afecten el flamenc, la qual cosa, lògicament no es preveu en l'Estatut català. Altrament, la proposta andalusa estableix que la competència exclusiva en cultura comprèn

---

¹¹ *Vid.* el capítol III del present treball.

les activitats de foment en els mateixos termes que el nou Estatut català amb una petita diferència, i és que inclou la indústria cinematogràfica.

No obstant això, com s'ha assenyalat, al nou Estatut no cal afegir-lo dintre de les activitats de foment atès que dedica al cinema un apartat específic més extens. La redacció acurada i el detall en què es van establir les facultats de la Generalitat respecte del cinema ens semblen encertades per fer valer la posició de Catalunya (activant els procediments interns i internacionals que corresponguin) davant possibles negociacions en l'OMC. En efecte, la capacitat per adoptar mesures protectores del cinema podria entrar en contradicció amb la posició nord-americana partidària de liberalitzar el sector, per la qual cosa és important que Catalunya no solament pugui adoptar polítiques de protecció del seu cinema, sinó que actuï per defensar-les. Si el nou Estatut català hagués inclòs la indústria cinematogràfica només dintre de les activitats de foment, tal com es formula en la proposta andalusa, potser algú podria objectar que aquesta capacitat no comprèn l'establiment de mesures protectores. De fet, en l'àmbit internacional es distingeix, especialment en el si de la UNESCO, entre protecció i promoció de les activitats culturals, que es consideren situacions diferents i que consegüentment requereixen distint tractament politicojurídic.

Una altra diferència relacionada amb la preservació de la indústria cinematogràfica és la qüestió de la llengua, que en el nou Estatut es pot deduir, entre d'altres, de la clàusula que atribueix a la Generalitat la capacitat per concedir llicències de doblatge a les empreses distribuïdores domiciliades a Catalunya. Això significa la possibilitat que la Generalitat obligui/recomani doblar al català el cinema que s'exhibeix, la qual cosa, si bé no és problemàtica per a Andalusia, ho està sent al territori català.

Bastant més allunyat del nou Estatut de Catalunya se situa el reformat Estatut de València, ja que enuncia la cultura dintre de les competències exclusives sense més detalls i la distingeix de la competència en arxius, biblioteques, museus o de la competència sobre les fundacions i associacions de caràcter docent, cultural i artístic, en termes molt semblants al redactat de l'Estatut de Catalunya de 1979.¹²

---

12 Article 49 de la Llei orgànica 1/2006, de 10 de abril, de reforma de la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

2 · Algunes mesures adreçades a preservar els béns i serveis culturals

La protecció i el foment dels béns i serveis culturals s'ha dut a terme mitjançant un aparell institucional i un ventall de normatives adaptades a les noves exigències.

2.1 · Mesures estructurals

Els sectors que són competència de l'ICIC no coincideixen exactament amb els àmbits de cultura identificats pel Departament de Cultura. Però el seu objectiu primordial no és altre que coordinar les relacions entre la Generalitat amb les empreses del sector de la cultura. Així, no tota la cultura s'ha integrat en el mercat comercial amb la mateixa intensitat, i el sector audiovisual és el que més auge ha pres en els últims temps. Per tant, és possible que més endavant les seves activitats redundin en altres sectors, com per exemple la dansa, a mesura que vagin generant un teixit industrial.

Al voltant de la institucionalització de l'ICIC hi va haver certa polèmica relacionada amb el fet que alguns sectors veien un excessiu intervencionisme de l'administració en el sector empresarial, mentre que d'altres consideraven que la seva principal (i única) funció esdevindria la concessió de subvencions, amb la qual cosa, no es justificava la seva creació *ex novo*. No correspon en aquestes pàgines valorar l'encert o l'error de la posada en escena d'aquesta entitat pública, sinó en la mesura que pot contribuir a vehicular la cultura amb el comerç internacional, dues realitats actualment indissociables. Aquesta premissa es compleix, al menys formalment, sobre la base de les funcions que se li atribueixen en l'article 3 del seu Estatut de creació i que són:

- Establir i gestionar, amb la participació de representants dels sectors implicats, programes orientats a la prestació de suport tècnic als diferents sectors vinculats a les indústries culturals.
- Fomentar el desenvolupament de les empreses relacionades amb les indústries culturals i ajudar a implantar noves empreses.

- Donar suport a les iniciatives empresarials de promoció de productes culturals i impulsar el consum interior, l'exportació, la difusió i la promoció en circuits internacionals d'aquests productes.
- Facilitar les relacions entre les indústries culturals i les administracions públiques.
- Impulsar la col·laboració entre les empreses i els creadors culturals.
- Fer estudis estructurals i prospeccions sobre les indústries culturals.
- Difondre la informació relativa als ajuts i els serveis que els organismes de qualsevol àmbit territorial destinen a les indústries culturals.
- Fomentar les accions formatives d'interès per al desenvolupament de les indústries culturals.
- Promoure i executar qualsevol altra activitat dirigida a desenvolupar les indústries culturals a Catalunya.
- Vetllar pel compliment de la normativa de promoció de la llengua i la cultura catalanes i de la llengua i la cultura araneses.
- Promoure la innovació creativa i la recerca d'ofertes de qualitat de noves estètiques i nous llenguatges.

Un altre esforç interessant a agrupar en una institució totes les decisions que afecten el teixit industrial de la cultura ha estat, en virtut del Decret 470/2004, de 28 de desembre, l'assumpció per part de l'ICIC de les funcions que exercia la Direcció General de Promoció i Cooperació Cultural en el sector del teatre, música, arts visuals i llibre i edició, i les funcions de promoció exterior de la cultura que duia a terme el Consorci Català de Promoció Exterior de la Cultura.

Juntament amb l'ICIC, s'ha previst la creació del Consell de les Arts amb funcions entre d'altres de vetllar en tots els seus vessants per l'activitat cultural de Catalunya.¹³ Dependrà de quin sigui el projecte que finalment s'aprovi en el Parlament Català per calibrar la complementarietat amb l'ICIC. No obstant això, la tasca no és fàcil; distingir entre l'ajut institucional a l'activitat empresarial-comercial de la cultura, àmbit natural de l'ICIC, amb l'ajut a l'activitat cultural en sentit estricte, competència assignada, en principi, al Consell de les Arts, requerirà un esforç de coordinació important.

---

¹³ Comissionat per al Consell de la Cultura i de les Arts, *Document per a l'establiment d'un Consell de la Cultura i de les Arts a la Generalitat de Catalunya*, Document n. 2, Barcelona 2005, p. 52.

L'estructura organitzativa es reforça, així mateix, amb algunes normes internes que preveuen en el seu articulat la relació de la cultura amb el món socioeconòmic. Potser un dels aspectes que més preocupa els sectors implicats amb la cultura, així com les administracions públiques, i que crea més polèmica, és la inclusió, en el ja difícil tàndem cultura-comerç, de la protecció de la llengua catalana. Indubtablement, un dels objectius més rellevants de la política cultural a Catalunya en els darrers anys ha estat integrar la llengua catalana amb la cultura fent que, de vegades, s'identifiqui exclusivament la cultura catalana amb aquesta llengua.

2.2 · Tipologia dels ajuts i altres mesures de foment i de preservació de la cultura

Els ajuts públics esdevenen els instruments més importants que utilitzen els governs per impulsar el desenvolupament dels seus respectius sectors culturals. Alguns països disposen d'ajuts per a la indústria musical, editorial, premsa o per a la difusió i la distribució de determinades produccions culturals, cosa que fa que actualment la creació de productes culturals sigui un vector de valors i idees de la societat.

El sector de l'audiovisual, que comprèn des de la distribució, producció i projecció de pel·lícules i vídeos, els serveis de ràdio i televisió, fins a la retransmissió d'emissions i gravacions de so, és un dels que més preocupa els països europeus, raó per la qual han previst un conjunt d'ajuts per protegir el sector davant les grans multinacionals. En efecte, les grans multinacionals (dominades principalment pels EUA) han estès el seu àmbit d'activitat arreu del món, i han format grans oligopolis que dominen a escala planetària el mercat de la diversió, de l'entreteniment, de la informació i d'una part de les activitats culturals.¹⁴ Aquesta concentració d'activitats

---

¹⁴ Aquesta concentració es manifesta particularment als sectors del cinema, de la televisió, de la música i de l'edició. En relació amb el cinema, tretze països ostenten el 80% de la producció i dels intercanvis. Els ingressos al mercat mundial dels «majors» en relació amb les pel·lícules nord-americanes van assolir 10,85 milers de dòlars l'any 2003, cosa que suposa un augment del 5% en relació amb l'any anterior i un 85% de les pel·lícules i emissions de televisió comercialitzades al mercat mundial provenen dels EUA. Al sector de la música hi ha 4 grans companyies que dominen el mercat mundial: Sony i BMG (el Japó i Alemanya), Time Warner (EUA), Universal (França) i EMI (el Regne Unit). També la major part del comerç mundial de llibres es concentra a 13 països: els EUA, el Regne Unit, Alemanya, França, Espanya, Bèlgica, Holanda, Canadà, Singapur, Hong Kong, Xina, Mèxic i Colòmbia.

en poques mans planteja la incògnita de la viabilitat econòmica de creadors «independents» o «autònoms» per poder desenvolupar els seus béns i serveis, i de les mesures d'ajut públic més adequades per evitar una homogeneïtzació de la cultura que impedeixi preservar la «diversitat» creativa i la llibertat d'opinió, d'informació i d'expressió artística, llibertats que al seu torn constitueixen un dels valors fonamentals de qualsevol sistema democràtic.

Catalunya no s'escapa de la influència de les grans multinacionals; precisament per això en els darrers anys ha prestat una especial atenció a la preservació de la cultura pròpia, inclosa l'audiovisual, adoptant tot un seguit de mesures que tracten de potenciar-la. En aquest context, la política de subvencions esdevé una eina bàsica per protegir els serveis culturals, però no és l'única.¹⁵ Juntament amb les subvencions s'han previst altres mesures que tracten igualment de protegir la cultura amb fórmules imaginatives més orientades a incentivar, particularment, les indústries culturals.

Tipologia dels ajuts i altres mesures de foment i preservació de la cultura

- a) Subvencions
  - En base a criteris territorials
  - En base a criteris lingüístics
  - En base a l'autoria catalana
- b) Establiment de quotes
- c) Concessió de llicències
- d) Establiment de preu fix
- e) Mesures financeres
  - Aportacions reintegrables
  - Crèdit cultura
  - Publicitat a risc
- f) Creació de societats mercantils

---

¹⁵ Es tracta d'elaborar una breu sinopsi de la situació existent, ja que per aprofundir podeu consultar, entre altres, la *Memòria del Departament de Cultura 2004* (així com les memòries anteriors), o el rigorós i exhaustiu informe AAVV, *Llibre Blanc de les Indústries Culturals a Catalunya*, octubre de 2002, Barcelona.

a) Subvencions

Són els ajuts més generalitzats, destinats a finançar creacions, produccions, edicions, distribucions i exhibicions de béns i serveis culturals de destinataris, tal com empreses o productores, que compleixin algun o tots els criteris següents: territorial, lingüístic i autoria catalana. Això significa que els destinataris d'una subvenció han de complir, si regeix el criteri territorial, qualsevol d'aquestes modalitats: estar domiciliats, tenir la residència o establir una seu permanent a Catalunya (poden estar inscrits, per exemple, en països de la Unió Europea). L'exigència d'alguna d'aquestes modalitats dependrà del que prevegi, en concret, cada subvenció. El criteri lingüístic, al seu torn, comporta que l'ajut s'orienta a potenciar la llengua, sigui el català o, si és el cas, l'aranès, en un sector cultural determinat. I, finalment, l'autoria catalana significa que les produccions, autors, etc., han de ser catalans. Aquest darrer criteri és relativament complex, atès que no hi ha una definició del que es considera autor català i s'ha de deduir del text de la normativa i del sector d'aplicació de la subvenció.

En conjunt, la utilització d'un, de dos, o de tots els criteris esmentats per a l'obtenció d'una subvenció s'ha de situar en aquest espai en definició de la cultura catalana que també trobem en el nou Estatut. Però no tots aquests criteris es veurien afectats amb la mateixa intensitat pel marc jurídic de l'OMC. Entre els sectors culturals, l'audiovisual a Catalunya tracta de conciliar la preservació de la seva identitat amb una millora en les condicions per competir en el mercat. En l'assoliment d'aquests dos reptes s'hi combinen mesures que, a vegades, prioritzen la cultura audiovisual establerta en el territori de Catalunya i, altres, l'audiovisual en llengua catalana. La tot just estrenada Llei de la comunicació audiovisual, de 3 de gener de 2006, que pretén intervenir en la regulació dels operadors i dels continguts audiovisuals, exemplifica amb escreix aquesta dualitat.

Al llarg de l'articulat de la Llei de la comunicació audiovisual de 2006 es desprenen diferents apartats que utilitzen un criteri territorial per delimitar l'audiovisual, és a dir, un criteri que *a priori* inclouria qualsevol servei de producció, distribució, exhibició, doblatge, exportació, serveis tècnics auxiliars que s'instal·lés a Catalunya. Aquest criteri s'aplica per exemple respecte dels seus destinataris:

Article 2. Àmbit d'aplicació subjectiu
«Els preceptes que estableix aquesta llei s'apliquen:

a) Als mitjans de comunicació audiovisual de la Generalitat i dels ens locals de Catalunya.

b) Els prestadors de serveis de comunicació audiovisual que utilitzen l'espectre radioelèctric a l'empara d'una llicència atorgada pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya d'acord amb aquesta llei.

c) Als prestadors de serveis de comunicació audiovisual que tenen el domicili a Catalunya o bé hi exerceixen principalment llurs activitats.

d) Als operadors de xarxes i serveis de comunicació electrònica i als distribuïdors de serveis de comunicació audiovisuals que es dirigeixen al públic de Catalunya, pel que fa a les obligacions i a les responsabilitats que determina aquesta llei.

e) Als subjectes no inclosos en les lletres a, b, i c que difonen continguts específicament dirigits al públic de tot o part de territori de Catalunya, pel que fa a les obligacions i les responsabilitats que determina aquesta llei».

Però el criteri que sembla que finalment predomina en la concepció de l'audiovisual català, després d'haver efectuat una interpretació conjunta del seu articulat, és el lingüístic, que pren com a base la Llei 1/1998, de 7 de gener de política lingüística. Això ha estat acompanyat de diverses mesures incorporades en la normativa de l'audiovisual. En particular, dins les missions que té la Llei de la comunicació audiovisual està:

«La promoció, el coneixement i la difusió de la llengua i la cultura catalanes, dins del marc de la política lingüística i cultural de la Generalitat, i també de l'aranès» (art. 26.f)

La concreció d'aquest principi es preveu en la mateixa Llei que exigeix, per exemple, que els prestadors del servei públic de televisió d'àmbit local garanteixin una programació en què la llengua habitual sigui el català (art. 32.c). Aquesta concepció de l'audiovisual a Catalunya, basat en criteris territorials i lingüístics, també s'ha traslladat a les subvencions que se li destinen que utilitzen, i a vegades combinen, el criteri territorial amb el lingüístic. A aquest últim, però, se li atribueix sovint un valor específic. Exemples d'ajuts amb component territorial són les subvencions per promoció i publicitat de llargmetratges cinematogràfics i de produccions de gran format, a les quals poden optar empreses de producció indepen-

dent que estiguin inscrites a Catalunya o a un país membre de la Unió Europea que tingui seu permanent a Catalunya.¹⁶

En canvi, i sota un criteri predominantment lingüístic, s'estableixen subvencions per a la producció en versió original catalana i l'estrena en versió catalana de llargmetratges cinematogràfics i produccions en gran format.¹⁷ O a l'empara de la Llei de política lingüística, es preveuen subvencions a empreses i entitats de distribució cinematogràfica per augmentar les estrenes de llargmetratges doblats o subtítulats en llengua catalana.¹⁸ També es financen actuacions d'empreses de distribució videogràfica destinades a incrementar la presència en videoclubs, llibreries i altres circuits comercials de produccions cinematogràfiques en DVD doblades i/o subtítulades en català. Així, les obres objecte de subvencions són: llargmetratges, sèries de TV emeses en català, produccions audiovisuals adreçades al públic infantil. Altrament, els conceptes de subvenció poden ser doblatge o subtítolació en català, despeses de creació personalitzada (*authoring*) o despeses per a caràtules en català.¹⁹

Un altre dels sectors destacats a Catalunya és el de l'*edició i premsa*. Per posar una dada, entre els 24 productes més exportats del nostre país figuren els productes editorials, que ocupen el lloc 24 i representen aproximadament l'1% de les exportacions de Catalunya al gener de 2005, amb un lleuger descens respecte de l'any 2004.²⁰ En aquest sector, l'actuació governamental s'ha dirigit a fomentar el món del llibre mitjançant subvencions destinades, per exemple, a la producció editorial en les llengües catalana i aranesa, o a editorials per traduir al català llibres escrits en llengua estrangera, o per subvencionar l'edició de textos i manuals universitaris en català.²¹ Particularment, la Generalitat pot subvencionar publicacions periòdiques d'àmbit local o comarcal redactades totalment o majoritàriament en

---

16 Resolució CLT/195/2006, d'1 de febrer, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió de subvencions per a la promoció i la publicitat de llargmetratges cinematogràfics i de produccions de gran format, DOGC 8 de febrer de 2006.

17 Resolució CLT/712/2006, de 13 de març, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió de subvencions per a la producció en versió original catalana i l'estrena en versió catalana de llargmetratges cinematogràfics i produccions en gran format, DOGC 27 de març de 2006.

18 Ordre CLT/148/2003, de 19 de març, DOGC 4 d'abril de 2003.

19 Ordre PRE/26/2005, de 14 de febrer, DOGC 18 de febrer de 2005; Ordre PRE/218/2006, de 28 d'abril, DOGC 24 de maig de 2006.

20 Direcció General de Comerç, *Comerç de Catalunya amb l'estranger. Gener 2005*, abril 2005, Generalitat de Catalunya.

21 CUBELES, X., SALA, G., «Llibres», *Llibre Blanc de les Indústries...*, op. cit., p. 97.

català segons la Llei de política lingüística.²² Així, l'ICIC ha emprat la llengua catalana com a criteri prioritari en l'establiment de subvencions en el sector editorial,²³ tal com les subvencions per a la producció editorial d'interès cultural en llengua catalana o aranesa; per a l'edició i la comercialització de publicacions periòdiques en català o en aranès; projectes per a la consolidació d'empreses periodístiques i entitats editores de premsa i per a l'extensió de la premsa en català o en aranès.²⁴

En altres sectors culturals, la inclusió de la llengua catalana continua sent recurrent per a l'obtenció d'ajuts combinat, però, amb el criteri territorial. En l'àmbit del *circ i del teatre*, l'ICIC atorga per al 2006 subvencions a companyes de teatre i de circ, empreses de producció teatrals i de circ, i empreses gestores de sala amb producció pròpia de caràcter professional, que compleixin el requisit de ser companyies establertes de forma permanent a Catalunya, a més d'altres requisits que demostrin la seva vàlua.²⁵ Els ajuts esmentats estableixen dues modalitats: primer, subvencions mitjançant convenis triennals de col·laboració amb les companyies i segon, subvencions a produccions de teatre i de circ per a un muntatge en concret.

En la primera modalitat, el requisit de la llengua catalana no és condició per a les companyies professionals de teatre i de circ, però sí que ho és per a les empreses de producció teatral i de circ, així com per a les empreses gestores de sales de teatre amb producció pròpia. En concret, es demana que en

---

22 Article 27 de la Llei de política lingüística:

«Els mitjans de comunicació escrits

1. En els mitjans de comunicació escrits i en les publicacions periòdiques editades per la Generalitat i per les corporacions locals la llengua normalment emprada ha d'ésser la catalana.
2. El Govern de la Generalitat ha de fomentar i pot subvencionar les publicacions periòdiques de difusió general redactades totalment o majoritàriament en català.
3. El Govern de la Generalitat i les corporacions locals han de fomentar i poden subvencionar les publicacions periòdiques d'àmbit local o comarcal redactades totalment o majoritàriament en català.
4. L'atorgament de les subvencions a què fan referència els apartats 2 i 3 ha de seguir els criteris objectius de difusió, comercialització i ús del català, dins de les previsions pressupostàries i sota el control del Parlament o dels plens de les corporacions locals».

23 CLT/874/2006, de 17 de març, per la qual s'obre la convocatòria per a la concessió de subvencions a la producció editorial en català i en aranès, i per a l'edició de partitures de compositors/es catalans/es, DOGC 4 d'abril de 2006.

24 Vid. ICIC, *Guia d'ajuts i línies de finançament 2006*.

25 Resolució CLT/484/2006, de 23 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per a projectes de producció teatral i de circ de caràcter professional durant l'any 2006, DOGC 7 d'abril de 2006.

la seva programació prevegin, almenys, un 50% dels espectacles en llengua catalana. En la segona modalitat, tot i que la llengua catalana no és requisit per obtenir un ajut a un muntatge concret, sí que es valora, a efectes de la seva concessió, que l'obra es faci en llengua original o traduïda al català.

Respecte a l'àmbit musical, el criteri territorial s'ha emprat, a títol il·lustratiu, en les subvencions de 2006 per a l'edició de fonogrames realitzats en aquest any i subvencions per a la promoció i la publicitat de fonogrames editats des de l'1 de novembre de 2005 fins al 15 de novembre de 2006. En concret, la condició per optar per aquest tipus d'ajuts és que les empreses estiguin domiciliades o tinguin l'establiment permanent a Catalunya. No obstant això, la llengua catalana també és present en la mesura que els fonogrames editats en aquest idioma reben un import superior en concepte de subvenció. Així, la condició que la quantitat subvencionada no superi del 30% del cost total augmenta al 50% en el cas de música en llengua catalana.²⁶

Finalment, l'exigència de l'autoria catalana, és a dir, que els autors, productors, realitzadors siguin catalans, no és un criteri freqüent en les subvencions promogudes per la Generalitat, tot i que hi ha exemples. El problema rau a determinar el significat de la condició de català. En la pràctica es constata que aquest criteri s'identifica, bé amb el criteri territorial, bé amb el criteri lingüístic, i només en alguns casos el seu significat és incert.

Sense anar més lluny, un dels sectors que preveu la condició catalana és la música, on la intervenció pública s'ha adreçat, entre altres accions, a subvencionar muntatges d'espectacle en viu d'autors catalans.²⁷ En particular, l'ICIC ha convocat per al 2006 ajuts a la música en viu de caràcter professional mitjançant:

- subvencions a sales privades que tinguin una programació estable
- subvencions a l'organització de festivals de música
- subvencions a empreses per a l'organització de cicles de concerts

En aquests ajuts s'incentiva la música d'autors catalans (que en principi podrien cantar en qualsevol llengua, atès que la normativa no estableix restriccions). Així, a més del requisit que les empreses han d'estar establertes a Catalunya, fixa per a la música en viu en sales privades que s'hi destini un mínim del 20% de la programació; per a les empreses que organit-

---

²⁶ ICIC, *Guia d'ajuts i línies de finançament 2006*.

²⁷ FINA, X., FORMIGUERA, E., SANCHIS, B., *Llibre Blanc de les Indústries...*, op. cit., p. 115.

zin festivals, un mínim del 15% de la programació i, finalment, per a l'organització de concerts un mínim d'un 10% de la programació tant a formacions emergents catalanes com a nous autors catalans o a darrers treballs d'autors catalans.²⁸

El text de la subvenció no aclareix l'abast del que són autors catalans. Tenint en compte aquesta incertesa, si finalment el criteri que preval és el d'haver nascut a Catalunya, aquesta condició podria considerar-se discriminatòria i atemptar contra els principis del GATS a l'OMC si s'haguessin adoptat compromisos en aquest sector. No obstant això, i a banda d'aquestes consideracions, la necessitat d'impulsar el sector es va fer palès al juny de 2005 quan la Unió de Músics de Catalunya va presentar un manifest en què alertaven que la música en viu estava en perill.

Un altre sector on es troben exemples d'ajuts amb el requisit de l'autoria catalana és en les *arts visuals*. En concret, per al 2006, l'ICIC subvenciona galeries d'art de Catalunya a fi que duguin a terme activitats de difusió de la seva programació i propostes artístiques. És necessari, però, que les galeries estiguin domiciliades a Catalunya per beneficiar-se d'aquest ajut. Així mateix es demana que la llengua utilitzada en el projecte sigui, com a mínim, el català. I finalment, dintre dels criteris de valoració, a efectes de concessió, es tindrà en compte que les propostes girin entorn d'artistes catalans o que desenvolupin la seva activitat principalment a Catalunya.

En haver efectuat aquesta última distinció: autors catalans-autors que tinguin l'activitat principal a Catalunya suposa que els primers han d'haver nascut o tenir la residència al nostre país per diferenciar-los dels altres. Com en el cas de la música en viu, la condició de ser català de naixement per poder optar a les esmentades subvencions seria la més incompatible amb els principis i regles de l'OMC.

Així mateix, en el sector audiovisual, i sense tenir caràcter exhaustiu, la Llei de la comunicació audiovisual preveu una interessant visió de l'autoria catalana que després es reflecteix en les subvencions al sector:

«Article 120. A l'efecte del foment, la promoció i la protecció de l'audiovisual s'han de prioritzar les obres i els continguts que compleixin els requisits següents:

---

²⁸ CLT/871/2006, de 10 de març, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per a la programació i l'organització d'activitats de música en viu de caràcter professional durant l'any 2006, DOGC 4607, 4 d'abril de 2006.

Ésser produïdes originàriament en català o en aranès

Tenir un 51% dels responsables artístics, tècnics i de continguts residents en els territoris compresos en àmbits lingüístics de parla catalana.

3. Les obres a què fa referència l'apartat 2 han de complir, a més, alguna de les condicions següents:

Ésser realitzades per un productor o més d'un, establerts a Catalunya o en altres territoris de parla catalana o aranesa

Tenir una producció supervisada i controlada per un productor, o més d'un, establerts a Catalunya o en altres territoris de parla catalana.

Finançar-ne el cost total de producció mitjançant la contribució majoritària dels productors establerts a Catalunya o en altres territoris de parla catalana, en supòsits de coproducció, sempre que aquesta no estigui controlada per un o més productors establerts fora de Catalunya o dels territoris de parla catalana.»

Així, doncs, les polítiques per impulsar l'audiovisual, segons l'article 120 transcrit, estan determinades per dos criteris: el territorial, és a dir, els creadors, productors, responsables artístics han de residir a Catalunya, i lingüístic, que té més importància que el criteri territorial. En efecte, prioritzar obres i continguts audiovisuals produïts no solament en català, sinó que a més abastin territoris de parla catalana —que, per tant, poden ser creades potencialment més enllà dels límits estrictes de Catalunya—, atorga a la llengua catalana un valor afegit. El criteri lingüístic tal com es presenta en la Llei de la comunicació audiovisual de 2006 impregna doncs el criteri territorial i l'autoria catalana.

Concretament, aquest mandat s'exemplifica en les subvencions per promoure el cinema d'autor dirigit per realitzadors catalans. En aquest cas, l'autoria catalana s'equipara al criteri territorial. Així, poden ser destinataris de l'ajut les empreses de producció cinematogràfica independents que estiguin inscrites al Registre d'Empreses Audiovisuales de Catalunya o establertes en un Estat membre de la Unió Europea amb seu permanent a Catalunya. A més a més, les empreses esmentades hauran d'acreditar que, en el cas de llargmetratges de ficció, un mínim d'un 50% de la despesa en la producció i la postproducció de participació catalana en la pel·lícula correspon a treballs desenvolupats per persones físiques o jurídiques domiciliades o amb establiment permanent a Catalunya. I, entre la documentació que cal aportar, s'ha de fer constar la residència dels actors i actrius protagonistes, dels personatges principals, secundaris i que intervinguin en

col·laboracions especials. També s'ha d'incloure, entre d'altres, la residència del guionista, del productor executiu, del director, del director de fotografia o del director artístic.²⁹

Amb uns criteris bastant semblants, l'ICIC estableix ajuts per a la producció de curtmetratges cinematogràfics. Però, en aquest cas, la despesa mínima en la producció i la postproducció de la participació catalana en la pel·lícula, que ha d'efectuar-se per persones físiques o jurídiques domiciliades o amb establiment permanent a Catalunya, augmenta a un 75%.³⁰

b) Establiment de quotes

Un altre tipus de mesures per preservar la cultura pròpia és l'establiment de quotes; entre les seves modalitats, hi ha la quota lingüística prevista en la Llei de política lingüística. L'esmentada Llei disposa per als mitjans de radiodifusió, les televisions de concessió i els concessionaris de televisions de gestió privada d'àmbit català que garanteixin almenys el 50% del temps d'emissió de programes de producció pròpia, així com altres teleserveis, en llengua catalana. Igualment, el temps d'emissió de les emissores de radiodifusió de concessió atorgades per la Generalitat ha de ser com a mínim el 50% en llengua catalana. Respecte a la programació de música cantada en les emissions de radiodifusió i televisió de concessió, hi ha d'haver cançons produïdes per artistes catalans i, almenys, el 25% de les cançons han de ser interpretades en català o en aranès (art. 26).

La quota lingüística també s'ha traslladat a la Llei de la comunicació audiovisual respecte a la difusió d'obres audiovisuals europees, per una banda, i a les activitats de foment, per una altra; en aquest cas, el legislador ha tingut cura d'aplicar la normativa comunitària i espanyola, però adaptant-la per potenciar la llengua catalana.

«Article 87.1. Els prestadors de serveis de televisió se sotmeten al règim establert per aquesta llei en matèria de difusió obligatòria d'obres audiovisuals europees. Aquestes obligacions s'entenen sens perjudici dels deu-

---

29 Resolució CLT/245/2006, de 2 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per tal de promoure el cinema d'autor, DOGC 13 de febrer de 2006.

30 Resolució CLT/196/2006, d'1 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions a la producció de curtmetratges cinematogràfics, DOGC 8 de febrer de 2006.

res específics que el Consell de l'Audiovisual de Catalunya pugui imposar als esmentats subjectes en el marc del règim de la llicència o la comunicació corresponent.

2. Els prestadors de serveis de televisió a què fa referència l'apartat 1 han de reservar com a mínim el 51% del seu temps anual a la difusió d'obres audiovisuals europees. El 51% d'aquest temps de reserva, com a mínim, l'han de dedicar a la difusió d'obres audiovisuals europees l'expressió originària de les quals sigui en qualsevol llengua oficial a Catalunya. S'ha de garantir que, com a mínim, el 50% d'aquestes obres sigui en català»

L'exigència de l'ús del català per als prestadors de serveis de televisió, en principi, no contradiu el règim normatiu del GATS. No obstant això, l'obligació de reservar una quota per les obres audiovisuals europees, especialment la parcel·la d'obres en català, podria trobar reticències si eventualment es liberalitzés plenament el sector audiovisual. De fet, la introducció de l'anomenada quota de pantalla, prevista en la Llei de la comunicació audiovisual de 2006, ha estat força polèmica:

«Article 123.1. El Govern de la Generalitat, sens perjudici del compliment de la normativa comunitària sobre ajuts públics, ha de fomentar el desenvolupament de la indústria audiovisual i cinematogràfica de Catalunya. A aquest efecte ha d'adoptar les mesures de foment següents:

a) L'establiment d'un sistema d'ajuts específics per al desenvolupament de projectes i elaboracions de guions

b) L'accés al crèdit, la concessió d'ajuts, les mesures de suport fiscal i el mecenatge per a la producció i la coproducció d'obres audiovisuals catalanes.

2. El Govern de la Generalitat pot establir mecanismes financers i de crèdit per a la distribució i la difusió d'obres audiovisuals catalanes i per a les indústries tècniques.

3. El Govern de la Generalitat ha d'adoptar línies d'ajut per a la formació de professionals audiovisuals que intervenen en la producció d'obres audiovisuals catalanes.

4. El Govern de la Generalitat pot crear i gestionar un fons de sosteniment de la indústria de l'audiovisual.

5. En l'adaptació de la normativa comunitària el Govern pot establir quotes de pantalla.»

En la fixació de la quota de pantalla en la cinematografia i en el sector audiovisual de Catalunya, previst en l'article 123.5 esmentat, concorre una complexitat doble. D'una banda, compatibilitzar aquesta exigència amb el marc normatiu comunitari i, d'altra, amb el sistema de l'OMC. En el mes de març de l'any en curs, l'ICIC va presentar un polèmic esborrany de projecte de Llei de foment de la cinematografia a Catalunya que proposava una quota de pantalla del 5% per a pel·lícules en què participessin productors establerts a Catalunya o en les quals predominés l'autoria catalana, amb independència de l'idioma emprat, i d'un 10% de quota per a les pel·lícules l'idioma de les quals fos el català o per a pel·lícules que, un cop doblades, fossin distribuïdes i exhibides majoritàriament en català (incloses les pel·lícules de Hollywood). Aquestes subquotes estarien incloses en la quota del 25% prevista per a les pel·lícules de la Unió Europea.

Sobre aquest projecte s'han aixecat veus contràries del món politico-jurídic que consideren que s'oposa a la legislació vigent.³¹ Així, la normativa estatal aplicable és la Llei 15/2001 de 9 de juliol, de foment i promoció de la cinematografia i el sector audiovisual, aprovada per les Corts Generals a l'empara de l'article 149.1.13 CE sobre bases i coordinació de la planificació general de l'activitat econòmica. Igualment, l'Estat espanyol intervé sobre la base competencial de l'article 149.2 CE, que el faculta per intervenir en considerar el servei de la cultura un deure i una atribució essencial. La Llei, que té per objecte proporcionar una normativa integral en activitats de foment i promoció per a aquest sector, i on, per tant, quedarien incloses les obres d'autoria o producció catalanes, estableix una quota de pantalla distinta del projecte esmentat.

En concret, obliga les sales d'exhibició cinematogràfica a programar dintre d'un any natural una obra comunitària per cada tres dies de pel·lícules de tercers països (la majoria dels Estats Units).³² Al seu torn, el projecte català pretén establir una «subquota» per a les pel·lícules d'autoria o producció cata-

---

³¹ *La Vanguardia* va publicar el passat 11 de març un extens article sobre aquest debat.

³² La Llei 15/2001 de 9 de juliol, de foment i promoció de la cinematografia i el sector audiovisual disposa: «Art. 7 *Cuota de pantalla*. 1. *Las salas de exhibición cinematográfica estarán obligadas a programar dentro de cada año natural obras cinematográficas de Estados miembros de la Unión Europea en versión original o dobladas, en forma tal que al concluir el año natural se haya observado la proporción de un día como mínimo de obra cinematográfica comunitaria por cada tres días de exhibición de películas de terceros países en versión doblada a cualquier lengua oficial española.*». Els següents paràgrafs de l'article 7 apliquen aquests criteris adequats a les sales o complexos cinematogràfics que tenen dos o més sales d'exhibició o quan totes les pel·lícules s'exhibeixen en un mateix dia doblades a una llengua oficial de l'Estat espanyol.

lanes dins la quota per a obres comunitàries, la qual cosa, des d'un punt de vista jurídic, és discutible. Efectivament, la norma estatal no fa un repartiment per països de la quota d'obres de membres de la Unió Europea, ans al contrari, deixa un espai perquè s'exhibeixi qualsevol obra. Per tant, la Llei estatal no exigeix que les obres tinguin la nacionalitat espanyola ni fixa una subquota per a aquestes. A més a més, la ràtio d'una obra de la Unió Europea per cada tres de tercers països és conforme a la normativa europea.

En canvi, algunes de les justificacions adduïdes per a la quota d'obres catalanes parteixen de l'article 123.1.5 de la Llei de comunicació audiovisual de 2006 (abans transcrit) que permetria, en adaptar la normativa comunitària, la fixació de quotes per al cinema català o el cinema «catalano-comunitari» tal com alguns proposen. Aquestes iniciatives, sens perjudici de la seva legalitat, consideren que el cinema català està totalment deseparat davant les multinacionals nord-americanes que operen en el sector. Evidentment estaríem parlant de cinema en català, no del cinema dirigit per autors catalans però que fan cinema en altres idiomes, com Isabel Coixet.

També estan en contra de les propostes de quota de pantalla alguns exhibidors, distribuïdors i productors, que consideren que aquesta imposició acabarà sent nociva per al mateix cinema català, que veurà limitada la seva llibertat creadora.³³ De fet, en l'anterior legislatura es va intentar per normativa la imposició de quotes de doblatge en català que no van prosperar, perquè algunes distribuïdores es van negar a complir-la. Fins i tot s'havia discutit si l'actual Llei de comunicació audiovisual havia d'incloure l'obligació de doblar en origen al català tot el cinema que arribés al mercat espanyol, aspecte, aquest últim, que no va prosperar sobretot perquè no resolvia qui ho havia de finançar i no s'havia mesurat prou com afectaria els productors de cinema nacionals.

Darrerament, diversos exhibidors sostenen, així mateix, que l'esmenada quota s'oposa al lliure comerç i que esdevindria un greuge comercial per al sector, tenint en compte que la xifra d'espectadors ha descendit com a conseqüència, principalment, de la pirateria. Associacions tal com el Gremi d'Empresaris de Cinema de Catalunya, que engloba el 80% de les pantalles privades de Catalunya, o l'Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya, han demanat a l'ICIC alternatives a la quota. De fet, a l'Estat espanyol els sectors que han d'aplicar la quota de panta-

---

33 Es poden consultar, entre d'altres, els articles publicats a www.tribunacatalana.org sobre aquesta polèmica.

lla per a obres europees són molt crítics amb aquesta; la Federación de Cines de España (FECE) ha demanat directament que es suprimeixi atès que no resol la crisi del cinema espanyol i ocasiona grans pèrdues al sector.³⁴

Encara que s'arribi a un consens amb els sectors afectats, seria inútil una defensa a ultrança de la quota de pantalla per al cinema català si s'aireiquen les restriccions de liberalitzar l'audiovisual de la Unió Europea en properes negociacions en l'OMC. Per això, la protecció del cinema català ha de situar-se en el context de la defensa de la cinematografia de la Unió Europea i no en un lloc aïllat sense continent (ni Espanya ni Europa) ni contingut (la pròpia definició del que es considera cinema català). Tampoc no es pot menysvalorar el projecte de nova llei de foment del cinema que s'està preparant a nivell estatal per impulsar la diversitat cultural amb la mirada posada en les negociacions de l'OMC. Darrerament, en substitució de la quota de pantalla, que estaria acompanyada d'un règim de sancions, s'estan debatent mesures alternatives tal com recomanacions i ajuts que incentivin la producció i l'exhibició del cinema en català, polítiques molt més fàcils d'enquadrar dins de la regulació comercial multilateral.

Com es pot apreciar, la qüestió de l'audiovisual en català continua sent un tema irrenunciable en l'agenda cultural. De fet, la Llei de política lingüística és prou clara de possibilitar l'establiment de quotes lingüístiques de pantalla i de distribució per als productes cinematogràfics que es distribueixin i s'exhibeixin doblats o subtitulats en una llengua que no sigui l'original. Les quotes citades per a les produccions cinematogràfiques doblades o subtitulades en català no poden excedir del 50% de l'oferta de distribuïdors i exhibidors (article 28).

Tot comptat, es reproduceix la qüestió del que s'ha de considerar cultura catalana-cinema català sense que hi hagi aparentment un consens sobre això ni una política pública que aposti clarament per un criteri, llevat, potser, del lingüístic, que permet diferenciar-lo del cinema espanyol o d'altres. Curiosament, i a fi d'incorporar un element més de reflexió, l'ICIC té competències per atorgar el certificat de nacionalitat espanyola a llargmetratges i curtmnetratges cinematogràfics que reuneixin certs requisits³⁵ i, en

---

³⁴ Vid. <http://informativo.cine.com>, especialment les notícies de 30 de març de 2006.

³⁵ Concretament es requereix que les obres cinematogràfiques: siguin produïdes per empreses domiciliades a Catalunya, o coproduïdes per aquestes empreses i empreses de la resta de l'Estat espanyol, sempre que l'aportació de l'empresa o empreses catalanes sigui superior a la de les empreses espanyoles de fora de Catalunya, i les coproduccions amb productores no espanyoles que compleixin els requisits establerts per la normativa estatal.

canvi, no té capacitat per certificar obres audiovisuals de «nacionalitat catalana» «nació catalana» «cinema català» o equivalents. L'extensió d'un certificat d'aquestes característiques, deixant de banda la seva compatibilitat amb la normativa espanyola i de la Unió Europea que hauria d'estudiar-se amb cura, obligaria el legislador a establir una definició del que es considera cinema català. Tot i que, potser, la manca de definició —en la línia del nou Estatut— permet englobar un ventall més ampli d'obres audiovisuals dintre del cinema català.

c) Concessió de llicències

En l'esmentada Llei de la comunicació audiovisual s'utilitza el criteri de la llengua catalana per concedir determinades llicències, subvencions i ajuts. Precisament, una de les finalitats de la llicència per prestar serveis de comunicació audiovisual és fomentar l'ús de la llengua catalana (art. 48.d) de tal manera que un dels criteris per a la seva concessió és el grau d'ús del català (art. 52.1.b). En particular, la llicència ha de contenir els percentatges necessaris per aconseguir la protecció de la llengua catalana (art. 53.1.f) i, en el cas de la televisió local o de proximitat, la llicència ha d'incorporar una programació que utilitzi el català com a mínim en un 50% del temps d'emissió (art. 53.2.c), en clara al·lusió a la Llei de política lingüística de 1998. L'ús de la llengua catalana també l'han d'incorporar els prestadors de serveis de comunicació audiovisual públics i els prestadors de serveis de comunicació audiovisual sota règim de llicència (art. 86).

d) Establiment de preu fix

Un altre tipus d'ajuts, encara en procés de discussió, és l'establiment de preu fix que s'avalua sobretot per als llibres. En l'àmbit estatal, el Consell de Ministres està estudiant l'avantprojecte de Llei de la lectura, del llibre i de les biblioteques, que pretén consolidar un sistema de preu fix per als llibres, i de descomptes per als llibres de text i de material didàctic editats per als currículums d'educació primària i educació secundària obligatòria (amb l'objectiu d'arribar a la gratuïtat). Un dels objectius d'aquest avantprojecte és preservar els llibres de les lleis del mercat i procurar evitar que es converteixin en meres mercaderies. Els arguments que

invoca la ministra de Cultura se situen en el propòsit d'establir un règim d'excepcionalitat cultural en clara harmonia amb el sistema francès de preservació de la cultura i, en concret, del món editorial.

Altrament, caldrà articular aquest avantprojecte amb el nou Estatut que, com s'ha assenyalat, atribueix a la Generalitat la competència exclusiva respecte de les mesures relatives a la producció i la distribució de llibres, així com la capacitat de fomentar i difondre les creacions i les produccions literàries, competències que li permetrien, doncs, actuar en aquest sector concret. Per la qual cosa, aquest seria un dels àmbits en què la Generalitat hauria d'incoar els procediments adequats amb l'Estat espanyol davant la Unió Europea per defensar el món editorial de Catalunya en l'OMC tal com s'explicarà en pàgines posteriors.

e) Mesures financeres

Altres ajuts que estan més orientats al món de la indústria cultural que a la cultura pròpiament dita són les aportacions reintegrables, el crèdit cultura o la publicitat a risc. L'ICIC ha previst les aportacions reintegrables a projectes d'empreses culturals de les arts escèniques, arts visuals, món editorial, multimèdia, musical, entre altres, amb l'objectiu de produir, distribuir i/o comercialitzar béns de consum cultural de temporalitat definida. S'estableixen períodes de màxim dos i, excepcionalment, tres anys perquè es retorni el 105% de l'import sol·licitat.³⁶ En el sector de la *cultura popular* s'han donat ajuts a la producció d'espectacles de música i dansa tradicional finançats a través de subvencions i inversions, algunes d'aquestes últimes promogudes en convenis entre la Generalitat i caixes d'estalvi per esmerçar en entitats dedicades a la conservació de la cultura popular.³⁷ Particularment, les activitats desenvolupades en l'àmbit de la cultura popular tindrien cabuda dintre dels ajuts promoguts per l'ICIC de caràcter multisectorial que ajuden mitjançant aquest tipus de mesures.

El crèdit cultura consisteix en línies de finançament que tenen per objecte facilitar i normalitzar l'accés de les empreses culturals al sector finan-

---

³⁶ Per a més detalls, *vid.* Resolució CLT/289/2006, de 7 de febrer, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió d'aportacions reintegrables a projectes culturals en l'àmbit de les arts escèniques, de les arts visuals, del món editorial, del multimèdia, del discogràfic i musical i altres àmbits de la vida cultural, exclòs l'audiovisual, DOGC 4575 de 17 de febrer de 2006.

³⁷ *Memòria del Departament...*, *op. cit.*, p. 313-321.

cer privat i abaratir el cost de finançament aliè del sector cultural. A tal fi s'estableixen tres línies de finançament per a les indústries culturals: línia d'aval, línia de préstecs a llarg termini, línia de préstecs a curt termini o de tresoreria.³⁸ Els criteris que es requereixen per poder optar a aquests ajuts són de caràcter territorial (empreses amb domicili social o establiment permanent a Catalunya) i material (empreses dedicades a la producció, la distribució i/o la comercialització de productes culturals incorporats a qualsevol mena de suport en l'àmbit de l'audiovisual, discogràfic i musical, del llibre, de la premsa escrita, del multimèdia, de les arts visuals i de les arts escèniques, així com les empreses dedicades a la producció, la distribució i/o la comercialització d'espectacles en viu i les empreses productores de serveis culturals).³⁹

La publicitat a risc és una mesura que permet a les empreses gaudir d'espais publicitaris a Televisió de Catalunya sense necessitat d'haver d'efectuar un abonament previ per aquest concepte. Així, l'abonament d'aquests espais de publicitat es produirà en funció dels resultats de l'exploració de productes o béns culturals. Mitjançant un conveni de col·laboració entre TVC-ICIC i l'empresa, es pactaran les condicions de pagament, i l'ICIC assumeix la diferència que eventualment resulti entre l'import inicial contractat i el resultat final de l'exploració. En principi, els destinataris són empreses culturals catalanes que tinguin prevista una campanya de comunicació que prevegi l'emissió d'un espot en franges horàries de TVC.⁴⁰

f) Creació de societats mercantils

És una mesura relativament jove exemplificada amb la creació de la societat Mesfilms Inversions S.L., constituïda el 2006 per l'Institut Català de les Finances Holding, SAU, l'ICIC i Televisió de Catalunya SA per tal de participar en projectes cinematogràfics en règim de coproducció amb altres entitats. El principal objectiu de la seva creació és refermar l'audiovisual propi, així com fer competitiu el cinema català tant en mercats nacio-

---

³⁸ L'ICIC ha subscrit un Conveni de col·laboració per implementar les esmentades mesures de finançament amb Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, Caixa d'Estalvis de Catalunya, Santander Central Hispano, S.A., Banco de Sabadell, S.A i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria.

³⁹ Amb més detall, *vid.* CLT/118/2006, de 18 de gener, DOGC 27 de gener de 2006.

⁴⁰ ICIC, *Guia d'ajuts i línies de finançament 2006*.

nals com estrangers. Així la societat podrà gestionar i administrar els drets audiovisuals de les produccions en les quals participi.⁴¹

Ara bé, el conjunt de mesures organitzatives i d'ajuts per impulsar i fomentar els béns i serveis culturals de Catalunya resulten insuficients si no van acompanyats d'accions encaminades a incidir en les negociacions internacionals del GATS que permetin preservar les polítiques públiques dels serveis culturals. El punt de partença, el qual es desenvolupa amb detall en el següent capítol, és que la Unió Europea, en nom dels Estats membres, negocia davant de l'OMC, fet que planteja el problema específic d'identificar quines són les vies de què disposa Catalunya per incidir en la formació de la voluntat o la posició de l'Estat espanyol en el si de la Unió Europea.

---

41 Comissió de Política Econòmica-Generalitat de Catalunya, *Acord de Govern*, 11 de juliol del 2006.

CAPÍTOL II

LA UNIÓ EUROPEA COM A VIA PER INCIDIR EN LA REGULACIÓ INTERNACIONAL DELS SERVEIS CULTURALS

El fet de pertànyer a la Unió Europea té un impacte clar en el conjunt de competències dels Estats membres, de tal manera que, com a conseqüència de l'atribució d'àmbits materials en favor de la Comunitat, els Estats veuen limitades les seves possibilitats d'actuar en sectors determinats tant en l'àmbit intracomunitari com extracomunitari. Aquesta realitat té implicacions importants en aquelles negociacions internacionals que es produeixen en un dels àmbits atribuïts pels Estats membres a la Comunitat, atès que les esmentades negociacions han de ser conduïdes per les institucions comunitàries, que actuen representant els interessos comuns. Els Estats, doncs, no estan habilitats per intervenir a títol individual i de forma directa en les negociacions i, per aquest motiu, és important analitzar quines són les vies de què disposen els Estats, i més concretament Espanya i Catalunya, per participar en la formació de la posició de la Unió, influint-hi de la manera més decisiva possible. Atès que el repartiment competencial resulta ser la clau per a la determinació de les possibilitats d'actuació dels governs nacionals, i atès el nostre objecte d'estudi, és imprescindible analitzar, d'entrada, en quins termes es produeix el repartiment competencial entre la Comunitat Europea i els Estats membres en matèria de comerç de serveis culturals i de quina natura són les competències comunitàries respecte dels Estats membres.

1 · Les diferències en el repartiment competencial entre la Unió i els Estats membres en matèria de serveis culturals

La competència de la Comunitat i dels Estats membres per participar en l'intercanvi internacional de serveis en matèria cultural és, sens dubte, una qüestió jurídica i políticament controvertida per diferents motius.

En primer lloc, cal tenir en compte que el sistema de repartiment competencial entre els Estats membres i la Comunitat Europea ha estat un dels aspectes del procés de construcció comunitari que ha suscitat més controvèrsies jurídiques, cosa que ha originat la intervenció del Tribunal de Justícia de la Unió Europea que, a través de la seva jurisprudència, ha contribuït indiscutiblement a sistematitzar i delimitar un model de repartiment que en

els tractats comunitaris no s'havia articulats de forma clara. Una bona part dels assumptes tractats pel Tribunal ha tingut el seu origen en la determinació de l'abast i les conseqüències de les relacions econòmiques exteriors i, en concret, en el contingut de la política comercial de la Comunitat a partir de l'article 133, únic fonament jurídic previst en el TCE fins a la reforma de 1997 per participar en el comerç internacional de serveis.⁴²

En segon lloc, les nocions comunitària i internacional sobre què es pot entendre per «servei» disten de ser similars.⁴³ En aquest sentit, en el Tractat es va optar per concebre el sector de serveis de forma residual respecte a les llibertats econòmiques considerades fonamentals en el marc del funcionament del mercat interior (art. 60 TCE). En el GATS, en canvi, es parteix d'una noció pràcticament omnicomprendiva del comerç de serveis.⁴⁴ Probablement, el caràcter residual previst en el TCE per als serveis, així com l'absència de previsions expressives per actuar en aquest àmbit en l'àmbit internacional, ha tingut la seva raó d'ésser en les reticències dels Estats membres, especialment sensibles envers un sector econòmicament i políticament rellevant.

Finalment, a aquest complex panorama cal afegir-hi l'absència de previsions expressives en el tractat en matèria de cultura fins a la reforma introduïda pel Tractat de Maastricht, cosa que ha contribuït a alimentar la polèmica sobre la competència de la Comunitat i els Estats membres per assumir compromisos internacionals en matèria de comerç de serveis culturals. La determinació de quin tipus de competències té la Comunitat en aquest àmbit exigeix ser tractada amb especial atenció, examinant primer la qüestió de la competència comunitària en matèria de cultura i, seguidament, el sistema de repartiment competencial relatiu al comerç de serveis.

---

42 Sobre aquest debat, *vid.* ZAPATER DUQUE, E., «Las relaciones económicas exteriores: principales instrumentos», dins BARBÉ IZUEL, E., *Política exterior europea*, 2000, Barcelona, Ariel, p. 25-53; PERREAU DE PINNINCK, F., «Les compétences communautaires dans les négociations sur le commerce des services», *Cahiers de Droit Européen*, 1991, vol. XXVII, n. 3-4, p. 390-422; EMILIOU, E., «The Death of Exclusive Competence?», *European Law Review*, 1996, n. 4, p. 294-311.

43 A tall d'exemple, *vid.* GONZÁLEZ ALONSO, L.N., *Política comercial y relaciones exteriores de la Unión Europea*, 1998, Madrid, Tecnos, p. 242; TORRENT MACAU, R., «La política comercial común a la luz del dictamen 1/94 del Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas», *Información Comercial Española*, 1995, n. 744-745, p. 21-33; BARTH, D., «Liberalising international trade in services: the European Perspective», en DEUTSCH, K.G.; SPEYER, B., (ed. by), *The World Trade Organization Millenium Round: freer trade in the twenty-first century*, 2001, Londres, Routledge, p. 85-94;

44 Aquesta noció serà objecte d'anàlisi en el Capítol III.

1.1 · La competència comunitària en matèria de política cultural

La qüestió de quina competència disposa la Comunitat Europea en matèria de cultura ha estat plantejada des d'un bon començament com una qüestió problemàtica, de tal manera que únicament fins el Tractat de Maastricht (1992) es va produir la inclusió d'un Títol en el TCE fent menció explícita a la cultura. Aquesta tardana «constitucionalització» d'una política cultural s'explica en bona mesura per la relativa superació dels desacords estatals existents entorn de l'atribució d'una competència comunitària per emetre normes en un sector sensible, que supera clarament els aspectes merament econòmics.

El canvi s'entén per la confluència de diversos factors. Per una banda, la inclusió d'una política comunitària en matèria de cultura era una antiga aspiració integrada en el debat europeu i manifestada principalment per les institucions comunitàries des dels anys seixanta.⁴⁵ Quan amb el Tractat de Maastricht es produí la incorporació d'una dimensió més política i social en el procés d'integració comunitari ha estat lògic que es replantegés novament aquesta qüestió. D'altra banda, les tendències liberalitzadores del comerç internacional han contribuït a motivar que els Estats membres prenguessin en consideració les conseqüències que podria tenir l'aplicació de les normes d'un sistema de mercat lliure sobre els aspectes socials i culturals de la societat europea. Finalment, tal com també ha succeït en altres àmbits, la realitat ha posat de manifest que l'absència d'una base jurídica pròpia no ha impedit que s'hagin adoptat accions comunitàries en matèria cultural, aprofitant les connexions que aquest sector pot presentar en altres àmbits competencials, com ara la política industrial (art. 157 TCE) o la política comercial (art. 133 TCE).⁴⁶

---

⁴⁵ A tall d'exemple, cal recordar en aquesta línia el contingut del Plan Fouchet (1962), la Resolució del Parlament Europeu de l'any 1974 (DO C 62, de 30.5.1974); la Comunicació de la Comissió de 1977 (*Bull. CE*, sup. 6/82). Així, cal recordar també que en el conegut projecte Spinelli ja apareixia un article per regular la política cultural (art. 61) i en els debats en el si de les Conferències Intergovernamentals prèvies a l'adopció del Tractat de Maastricht es van posar de manifest les reticències estatals fins al punt que finalment el Títol inclou a Maastricht només consta d'un article únic, l'anomenat «article cultural».

⁴⁶ Aquest és el cas del conegut Programa Media, adoptat sobre la base de l'article 157 amb èxit des de la seva implantació l'any 1995. Exhaurit el programa per al període 2001-2006, el nou programa MEDIA 2007 (2007-2013) ha estat adoptat el 15 de novembre de 2006 (DOL 327, 24.11.2006, p. 12). Destaquen també en aquest sentit la Resolució del Consell i dels ministres responsables d'Afers Culturals reunits en el si del Consell, de 18 de maig de 1989, relativa a la promoció del llibre i la lectura (DO C183, de 20/7/1989, p. 1).

Davant d'aquesta realitat, és comprensible que països com Alemanya, clarament reticents a una atribució explícita en matèria cultural, consentissin a incloure-la sempre que el sistema per adoptar decisions en aquest sector en el si del Consell fos la unanimitat.

En aquest context, l'anàlisi de les conseqüències que la inserció d'una atribució explícita en matèria de cultura pugui tenir per al nostre objecte d'anàlisi exigeix el plantejament de dues qüestions: en primer lloc, és important analitzar amb quin contingut es preveu l'acció comunitària i, en segon lloc, cal veure en quins termes s'ha previst l'activitat comunitària en relació amb l'acció dels Estats membres.

Respecte al primer punt, el Tractat CE estableix en l'article 151 que «*La Comunidad contribuirá al florecimiento de las culturas de los Estados miembros, dentro del respeto de su diversidad nacional y regional, poniendo de relieve al mismo tiempo el patrimonio cultural común (apartado 1). La acción de la Comunidad favorecerá la cooperación entre Estados miembros y, si fuere necesario, apoyará y completará la acción de éstos... (apartado 2)*» en una sèrie d'àmbits que s'enumeren:

- la millora del coneixement i la difusió de la cultura i la història dels pobles europeus;
- la conservació i la protecció del patrimoni cultural d'importància europea;
- els intercanvis culturals no comercials;
- la creació artística i literària, inclòs el sector audiovisual.

El Tractat d'Amsterdam (1997) va incloure un quart apartat en el qual es reconeix la possibilitat d'actuar en matèria cultural a partir d'altres disposicions del Tractat «*con el fin de respetar y fomentar la diversidad de sus culturas*». Amb aquesta menció es feia palesa la voluntat d'alguns Estats a l'hora d'emfasitzar la importància de les diferents sensibilitats lingüístiques i culturals, com ara Bèlgica.⁴⁷ Aquesta menció a la diversitat cultural obté un reconeixement encara més explícit en la Carta dels Drets Fonamentals, on s'estableix l'obligació de la Unió de respectar la diversitat cultural: «*La Unió respecta la diversitat cultural, religiosa i lingüística*» (article 22).⁴⁸

---

47 Vid. OREJA AGUIRRE, M. (dir.), *El Tratado de Ámsterdam. Análisis y comentarios*, vol. I, p. 419 i ss.

48 DO C, 18/12/2000.

Finalment, el Tractat Constitucional (2004) ha continuat avançant per aquest camí, ja que el respecte a la diversitat cultural figura entre els objectius de la Unió enunciats a l'article I-3: «*La Unió respectarà la riquesa de la seva diversitat cultural i lingüística, i vetllarà per la conservació i el desenvolupament del patrimoni cultural europeu*».⁴⁹

En termes generals, la redacció de l'article 151 ha estat criticada per la doctrina, que el qualifica com a «*paradigma de precepto ambiguo, vago, impreciso y, a la postre, casi superfluo*»,⁵⁰ qüestionant així el fet que aquesta disposició pugui representar un marc normatiu adient per a la configuració d'una política comunitària en matèria cultural.

Pel que fa a la configuració de l'acció comunitària respecte a la dels Estats membres, val a dir que, des del moment de la inserció d'una política cultural en el TCE, es va fer patent la voluntat dels Estats de contemplar-la de forma coordinada amb les polítiques culturals de cada un d'ells. Les reticències davant una possible «eurocultura», que anés en detriment de les polítiques culturals dels Estats membres, van ser controlades a través d'una redacció en la qual es deixava ben clar que la intervenció comunitària en aquest àmbit només es preveia de manera complementària. Tot i que en el Tractat no es digués expressament que estàvem davant d'una competència comunitària coordinada o de caràcter complementari, l'aplicació dels criteris jurisprudencials establerts pel Tribunal de Justícia de la Unió Europea sobre la determinació de competències no permet cap dubte interpretatiu sobre aquest punt. Així ho ha reconegut també de forma explícita el Tractat constitucional quan en el seu article I-17 cita la cultura (*apartat c*) entre els àmbits de les accions de suport, coordinació o complement.

Tanmateix, el contingut de l'apartat 1 del 151 és prou clar quan es refereix expressament al fet que l'acció comunitària ha d'adreçar-se a donar suport i a completar l'acció dels Estats membres. Aquesta afirmació es veu corroborada per l'exclusió prevista a l'apartat 5 de qualsevol harmonització de legislacions en aquest àmbit. El mateix article 87 del TCE, proporciona un argument més en aquesta direcció, ja que autoritza els ajuts dels Estats membres als agents econòmics amb l'objectiu de promoure la cultura i la conservació del patrimoni, sempre que aquests ajuts no alterin les

---

⁴⁹ Com és sabut, la futura entrada en vigor del Tractat Constitucional segueix sent a dia d'avui una incògnita.

⁵⁰ LÓPEZ ESCUDERO, M.; MARTÍN y PÉREZ DE NANCLARES, J., (coord.), *Derecho comunitario material*, 2000, McGraw-Hill, p. 331.

normes relatives a la competència i els intercanvis. El Tribunal de Justícia ha admès que una política cultural nacional pot constituir una raó d'interès general per justificar una restricció a la lliure prestació de serveis.⁵¹

Els instruments previstos per a la consecució dels objectius evidencien també aquesta voluntat comunitària complementària respecte de les polítiques culturals nacionals. Segons l'article 151.5 TCE es tractaria de mesures de foment i recomanacions. Val a dir que s'ha optat per emprar preferentment la primera d'ambdues vies. A tall d'exemple, entre les mesures de foment destaquen nombroses resolucions, adoptades tant pel Consell com pel Parlament Europeu, sobre aspectes tant generals⁵² com més específics.⁵³

L'existència dels esmentats articles (en especial, l'article 151) ha permès, tant el desenvolupament d'accions de caràcter cultural en l'àmbit intern,⁵⁴ com també la implementació d'un vessant extern. De fet, l'apartat 3 de l'art. 151 estableix que: «*La Comunidad y sus Estados miembros fomentarán la cooperación con terceros países y con las organizaciones internacionales competentes en el ámbito de la cultura, especialmente con el Consejo de Europa*». Així doncs, la cooperació no es preveu únicament en l'àmbit intracomunitari, sinó que també es preveu de forma explícita el foment de la cooperació internacional de la Comunitat i els seus Estats membres amb tercers estats i organitzacions internacionals.

---

51 Sentència del TJCE de 25 de juliol de 1991, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda et autres contre Commissariaat voor de Media*, as. C-288/89, Rec. I-4007.

52 *Vid.*, per exemple: Resolució del Consell, de 21 de febrer de 2002, sobre el paper de la cultura en el desenvolupament de la Unió Europea; Resolució del Consell, de 21 de febrer de 2002, relativa a la cultura i la societat del coneixement.

53 Resolució del Consell, de 12 de febrer de 2001, sobre l'aplicació dels sistemes nacionals de fixació del preu dels llibres; Resolució del Consell, de 12 de febrer de 2001, sobre els ajuts nacionals al sector del cine i al sector audiovisual; Resolució del Consell, de 26 de juny de 2000, relativa a la conservació i la promoció del patrimoni cinematogràfic europeu; Resolució del Consell, de 17 de desembre de 1999, sobre el foment de la lliure circulació de les persones que treballen en el sector cultural, Resolució del Consell, de 20 de gener de 1997, sobre la integració d'aspectes culturals en les accions comunitàries (97/C 36/04); Resolució del Consell i dels ministres de Cultura, reunits en el si del Consell, de 14 de novembre de 1991, sobre xarxes culturals europees; Resolució del Parlament europeu sobre política comunitària en l'àmbit de la cultura (DO C 44, de 14/2/1994, p. 184); Resolució del Parlament europeu sobre la promoció del teatre i la música en la Comunitat Europea (DO C 305, de 25/11/1991, p. 518); Resolució dels Ministres de cultura reunits en el si del Consell, del 7 de juny de 1991, sobre el desenvolupament del teatre; Resolució del Parlament Europeu sobre la protecció del patrimoni cultural europeu (DO C 62, de 30/5/1974, p. 5). Resolució del Parlament europeu sobre la protecció del patrimoni arquitectònic i arqueològic (DO C 267, d'11/10/1982, p. 25).

54 Com ara el programa Cultura 2000, Decisió 508/2000/CE del Parlament Europeu i del Consell de 14 de febrer de 2000 per la qual s'estableix el programa Cultura 2000, *DOL* 63, de 10.3.2000.

L'acció exterior de la Comunitat Europea en aquest àmbit s'ha anat desenvolupant tradicionalment a partir de dues línies d'actuació: d'una banda, la defensa en el marc del GATS de la no-liberalització total dels serveis culturals, incidint en el caràcter específic d'aquests respecte del comerç en general.⁵⁵ D'altra banda, la CE ha celebrat nombrosos acords internacionals de forma bilateral o regional amb tercers països en els quals inclou mencions al sector cultural i fins i tot audiovisual.⁵⁶ Encara que el contingut final dels acords és lògicament diferent depenent dels interessos geopolítics i altres elements en joc, la qüestió cultural es preveu bàsicament des de dues perspectives: l'intercanvi comercial de béns i serveis i la cooperació a través de programes d'ajut. A efectes d'aquest estudi ens interessa aprofundir en la primera d'aquestes perspectives i amb aquesta finalitat és necessari dur a terme una aproximació a la qüestió de la competència comunitària en comerç de serveis culturals.

1.2 · La competència comunitària en matèria de comerç de serveis culturals

Per comprendre la naturalesa i l'abast actual de la competència comunitària en matèria de comerç de serveis cal tenir en compte que l'article 133 TCE, únic fonament jurídic previst en el Tractat sobre el qual justificar una actuació internacional en aquest àmbit, ha estat una de les disposicions que més reformes ha sofert en el decurs dels anys. Això s'ha degut, fonamentalment, a la necessitat d'adaptar la política comercial i els seus instruments, concebuts en els anys cinquanta, a les necessitats que s'anaven plantejant en el context internacional. Ara bé, també és cert que els canvis introduïts testimonien fins a quin punt aquest àmbit material és d'especial sensibilitat per als Estats membres. El caràcter exclusiu de la competència comunitària en matèria de política comercial constitueix, sens dubte, una limitació imperativa a l'actuació estatal dels Estats membres.

En una visió retrospectiva, des del punt de vista de la regulació jurídica del comerç de serveis en el Tractat comunitari, s'han succeït bàsicament quatre situacions fins a arribar al moment actual: en primer lloc, cal partir

---

⁵⁵ *Vid.* el capítol IV d'aquest treball.

⁵⁶ Per exemple, els programes temàtics Euromed Héritage i Euromed audiovisual financen el desenvolupament cultural i audiovisual dels països del Mediterrani.

de l'absència de disposicions específiques en el Tractat originari perquè aquest no era un sector prioritari en la política comercial dels anys cinquanta. En segon lloc, i ja en la dècada dels noranta, es planteja la discussió sobre la competència comunitària per signar, entre altres compromisos jurídics, l'acord GATS en el si de l'OMC, cosa que va originar l'adopció del conegut Dictamen 1/94⁵⁷ del Tribunal de Justícia. En tercer lloc, es produeix la inclusió específica del comerç de serveis en l'article 133 TCE, introduïda pel Tractat d'Amsterdam, modificada posteriorment pel Tractat de Niça. Finalment, es produeix la inclusió del comerç de serveis en el marc general de la política comercial, encara que amb certes matisacions, tal com es preveu en el Tractat Constitucional.

Sens dubte, el posicionament del Tribunal en el Dictamen 1/94⁵⁸ va condicionar la reforma de l'art. 133 que va tenir lloc amb l'adopció del Tractat d'Amsterdam, amb l'addició d'un apartat 5 de complexa redacció⁵⁹ que tornaria a ser novament objecte de reforma tot just uns anys més tard amb el Tractat de Niça, cosa que va fer augmentar de nou la confusió de l'esmentat precepte.⁶⁰

---

57 Dictamen del TJCE, de 15 de novembre de 1994, 1/94, *Competencia de la Comunidad para celebrar Acuerdos internacionales en materia de servicios y de protección de la propiedad intelectual*, Rec. 1994, I-5276 i ss, punt 77.

58 Sobre el Dictamen, *vid.* especialment MARTÍN Y PÉREZ DE NANCLARES, J., «La competencia de la CE para celebrar el acuerdo de la OMC (comentario al Dictamen del TJCE 1/94, Acuerdo OMC, de 15 de noviembre de 1994)», *Revista de Instituciones Europeas*, 1995, vol. 22, n. 2, p. 593-618; Pescatore, P., «Opinion 1/94 on 'Conclusion' of the WTO Agreement: Is There an Escape From a Programmed Disaster?», *Common Market Law Review*, 1999, vol. 32, p. 387-405; BOURGEOIS, J.H.J., «L'avis de la Cour de Justice des Communautés Européennes à propos de l'Uruguay Round: un avis mitigé», *Revue du Marché Unique Européen*, 1994, n. 4, p. 11-24; ARNULL, A., «The Scope of the Common Commercial Policy: A Coda on Opinion 1/94», en EMILIOU, N.; O'KEEFFE, D., (eds.), *The European Union and World Trade Law. After the GATT Uruguay Round*, University Association for Contemporary European Studies, Chichester, John Wiley & Sons, p. 343-360.

59 Sobre aquest punt, *vid.* les crítiques d'A. Dashwood, «External Relations Provisions of the Ámsterdam Treaty», *Common Market Law Review*, 1998, vol. 35, p. 1019-1045.

60 Com afirma O. Blin, «L'article 133 résultant du Traité de Nice est à l'image du Traité de Nice dans son ensemble: un compromis complexe, souvent confus, parfois subtil, entre les vellèités d'autonomie de la Communauté et la défense des intérêts bien compris des États», en «La stratégie communautaire dans l'Organisation Mondiale du Commerce», *Journal de Droit International*, 2006, 133 (1), p. 89-125, p. 100. Sobre la complexa reforma de l'article 133 després de Niça, vegeu, Neframi, E., «La politique commerciale commune après Nice», *Cahiers de Droit Européen*, 2001, p. 175-204.; Cremona, M., «Rhetoric and Reticence: EU External Commercial Policy in a Multilateral Context», *Common Market Law Review*, 2001, p. 359 i ss.; Gautier, V.Y., Lianos, I., «Le Traité de Nice et les Relations extérieures. La révision de l'article 133: une révision à haut risque?», dins Constantinesco, V., Gautier, Y.; Simon, D., (sous la direction de), *Le Traité de Nice, premières analyses*, 2001, PUF, p. 175-204.

Així doncs, després de la reforma del TCE originada pel Tractat de Niça, es va preveure l'especificitat dels serveis en matèria cultural i audiovisual respecte del règim general d'exclusivitat aplicable a la política comercial. Així, en la versió actual, l'apartat 6 de l'art. 133 estableix que «...*los acuerdos en el ámbito del comercio de servicios culturales y audiovisuales ...serán competencia compartida de la Comunidad y sus Estados miembros. Por consiguiente, la negociación de tales acuerdos exigirá, además de una decisión comunitaria adoptada de conformidad con las disposiciones pertinentes del art. 300, el común acuerdo de los Estados miembros. Los acuerdos negociados de esta forma serán celebrados conjuntamente por la Comunidad y los Estados miembros*».

Com es dedueix de l'articulat, la importància atorgada al comerç de serveis culturals és ben palesa, atès que s'estableix la necessitat d'assolir un comú acord entre els Estats i la previsió de recórrer a la figura de l'acord mixt amb totes les seves formalitats i conseqüències.⁶¹ En aquest sentit, cal tenir en compte que l'exigència de comú acord implica per als governs la necessitat de pronunciar-se tots en el mateix sentit, mentre que la unanimitat pot ser assolida sempre que no existeixi cap vot contrari. Per tant, una única abstenció impossibilitaria l'existència de comú acord.⁶²

En el Tractat constitucional es preveuen novetats importants en aquest punt, ja que en el sistema de repartiment competencial s'estableix expressament en l'art. I-13 que la política comercial és un àmbit de competència exclusiva. Pel que fa a la cultura, en canvi, sí que sembla tenir-se en compte l'especial sensibilitat d'aquest àmbit, ja que s'inclou a part, entre els àmbits d'accions de suport, coordinació o complement (art. I-17 c). Una mostra evident d'aquesta sensibilitat la constitueix l'art. III-315 segons el qual el Consell es pronunciarà per unanimitat per a la negociació i la celebració d'acords internacionals en matèria de serveis culturals i audiovisuals quan aquests puguin afectar la diversitat cultural i lingüística de la Unió. Així,

---

61 Sobre els acords mixtos, *vid.* especialment BOURGEOIS, J.H.J.; DEWOST, J-L.; GAIFFE, M-A. (eds.), *La Communauté européenne et les accords mixtes. Quelles perspectives?*, Collège d'Europe, Les Conférences de Bruges n. 11, 1997, Brussel·les, Presses Interuniversitaires Européennes; NEUWAHL, N.A., «Shared Powers on Combined incompetence? More on Mixity», *Common Market Law Review*, 1996, n. 4, p. 667-687; ROSAS, A., «Mixed Union-Mixed Agreements», Koskenniemi, M. (ed. by), *International Law Aspects of the European Union*, 1998, La Haya, Kluwer, p. 125-148.

62 Sobre la pràctica de les votacions en el sí del Consell, vegeu, HAYES-RENSHAW, F., VAN AKEN, W.; WALLACE, H., «When and Why the EU Council of Ministers Votes Explicitly», *Journal of Common Market Studies*, 2006, vol. 44, n. 1, p. 161-194.

l'exigència de la unanimitat contraresta el fet que, en el Tractat constitucional, la política comercial aparegui com un únic bloc de competència exclusiva, incloent també el comerç de serveis.⁶³ De totes maneres, la futura entrada en vigor del Tractat constitucional és encara incerta; per tant, les negociacions en matèria de comerç de serveis es troben sotmeses actualment al règim de competència compartida del Tractat de Niça i a la necessitat d'assolir un comú acord entre els Estats, amb tots els problemes per actuar amb efectivitat i assolir una posició d'unitat de representació entre la Unió i els seus Estats membres que es poden presentar en la pràctica en el marc de negociacions multilaterals complexes.

El repte consisteix, doncs, a determinar quins són els mecanismes per aconseguir una unitat de representació i si els mecanismes previstos permeten una presència directa de representants de les comunitats autònomes, en concret, de Catalunya.

---

⁶³ Vid. ESTEVE GARCÍA, F., «Las competencias externas de la Unión Europea: ¿hacia una política exterior común?», dins ESTEVE, F.; PI, M., (eds.), *La proyección exterior de la Unión Europea en el Tratado constitucional*, 2005, Barcelona, Fundació CIDOB, p. 49-88.

2 · Les vies d'incidència de la Comunitat europea en la negociació dels acords multilaterals en matèria de serveis culturals

L'interès de les institucions comunitàries per participar en l'escenari internacional en el debat sobre serveis culturals i cultura en general ha anat augmentant en els darrers anys.⁶⁴ Les discussions en l'àmbit internacional sobre aquest aspecte han estat conduïdes bàsicament en el marc de l'OMC, on es van emprendre els primers passos cap a la liberalització dels serveis culturals. Ara bé, en els darrers anys, altres organitzacions com ara la UNESCO han contribuït al debat a través d'iniciatives concretes, com ara l'adopció d'un instrument internacional sobre la protecció de la diversitat cultural en el qual la Unió Europea ha participat en nom propi.

Des del seu plantejament, aquest conveni ha motivat l'interès de les institucions comunitàries per participar directament en les negociacions, atès que aquest conveni també afectava el vessant comercial dels serveis culturals. Les possibilitats d'actuació de la Unió han estat condicionades, però, pel seu estatut d'observador en el marc d'aquesta organització i per les competències en matèria de cultura que, com s'ha comentat, han estat concebudes en termes de complementarietat respecte de les dels Estats membres.⁶⁵ L'anàlisi concreta de com s'ha produït la signatura d'aquest conve-

---

⁶⁴ Després de l'adopció de la Declaració Universal sobre la Diversitat Cultural i el Pla d'Acció de la UNESCO al novembre del 2001, les institucions de la Unió Europea s'han pronunciat àmpliament a favor de l'adopció d'un instrument internacional destinat a la protecció de la diversitat cultural. La posició del Consell de la Unió es va fer patent en la reunió mantinguda pels ministres de cultura a Tessalònica al maig del 2003, quan van declarar: «*Europa, com a continent de cultura, no pot acceptar ni l'amenaça de l'homogeneïtat cultural ni l'amenaça del xoc de civilitzacions. La resposta europea a aquestes qüestions és insistir en la salvaguarda i la promoció de la diversitat cultural. Aquest objectiu polític bàsic requereix una base jurídica apropiada. A nivell internacional, aquesta s'ha d'articular sota els auspicis de la UNESCO en forma d'un conveni multilateral sobre la protecció i la promoció de la diversitat cultural, que prengui en compte la preparació ja realitzada en el marc del Consell d'Europa i de la Xarxa Internacional de Política Cultural. El fòrum internacional bàsic per a les polítiques culturals no pot ser l'OMC*».

⁶⁵ En termes generals, *vid.* WITTE, B. DE, «Trade in culture: international legal regimes and EU constitutional values», dins BÚRKA, G.; SCOTT, J., (ed. by), *The EU and the WTO: legal and constitutional issues*, 2001, Oxford, Hart Publishing, p. 237-255.

ni per la Unió Europea ens ofereix un exemple molt enriquidor per entendre millor l'evolució de la participació de la Unió i els seus Estats en el context internacional.

Alhora, la Unió Europea (a través de la Comunitat europea) ha participat en nom propi en el marc de les negociacions sobre comerç de serveis que es conduïen en el si de l'OMC. Tot i que l'anàlisi de la pràctica mostra com s'han desenvolupat pràctiques *ad hoc* que difícilment es poden extrapolar més enllà de l'organisme concret en el qual han sorgit, és cert que la qüestió de la delimitació competencial, tal com s'ha vist, determina un estatut diferenciat. Per tal de valorar com, malgrat les diferències inicials entre els dos contextos negociadors, hi ha una tendència a incorporar pràctiques fins ara bàsicament utilitzades en el si de l'OMC, analitzarem les implicacions dels dos estatuts diferenciats.

2.1 · La capacitat d'influència en el marc de l'OMC

La posició de la Comunitat Europea en el marc de l'OMC ha estat un precedent important en l'àmbit internacional. Des de la seva integració al GATT, les Comunitats Europees van tenir un estatut diferent respecte d'altres casos de participació en l'escenari internacional que els va permetre una capacitat d'actuació pròpia al costat dels Estats membres. També, des de l'inici, es van plantejar els problemes de formar part d'un organisme conjuntament amb els Estats membres i la necessitat d'actuar sinó de forma coherent i unitària, almenys de forma coordinada.

Val a dir que els mecanismes per garantir aquesta coordinació no van ser mai contundents, encara que tampoc es pot afirmar que no hi havia preceptes en els Tractats que obliguessin les parts a actuar de forma al més unitària possible. De fet, encara que aquests mecanismes van ser més explícits després de la reforma introduïda pel Tractat d'Amsterdam, amb anterioritat a 1992, es podia recórrer a l'article 116 TCEE que preveia una acció comuna dels Estats membres en el si d'organitzacions internacionals econòmiques per a qüestions relacionades amb el mercat comú. Si bé aquest article establí únicament un deure de cooperació entre les accions empreses per Comunitat i els Estats membres en el marc de les seves respectives competències, la seva supressió va privar la Comunitat d'un instrument útil per a la coordinació de posicions estatals en aquells àmbits en els quals, tot i existir una competència comunitària de caràcter exclusiu, subsistien sec-

tors de competència estatal sobre qüestions connexes. Encara que fos evident que el deure de cooperació i de coordinació s'imposava també als Estats membres per la via de l'article 10 del TCE i per la reiterada jurisprudència del TJCE,⁶⁶ la desaparició de l'article 116 l'any 1992 va privar la Comunitat d'una base jurídica que permetés assegurar una certa unitat de la Comunitat i els seus Estats membres en l'àmbit internacional.

El TJCE va insistir en el Dictamen 1/94 sobre la necessitat d'assolir una veritable obligació de cooperació, resultant de l'exigència d'unitat de representació internacional: «(...) *quan resulti que la matèria d'un Acord o d'un Conveni estigui compresa en part dins de la competència de la Comunitat i en part dins de la dels Estats membres, és necessari garantir una estreta cooperació entre aquests últims i les Institucions comunitàries, tant en el procés de negociació i de celebració com en l'execució dels compromisos assumits. Aquesta obligació de cooperar es deriva de l'exigència d'unitat en la representació internacional de la Comunitat (resolució 1/78, de 14 de novembre de 1978, Rec. p. 2151, punts 34 a 36 i dictamen 2/91, de 19 de març de 1993, Rec. 1993, p. I-1082, ct. 36)*».

Per la seva banda, en ocasions reiterades, la Comissió ha constatat que la unitat de representació internacional és una «*conditio sine qua non de l'eficàcia de l'acció externa, i garantia d'una cohesió duradora del mercat interior, que no està garantida pel Tractat. De fet, la pràctica institucional demostra que aquesta coordinació no és suficient. Se'n desprenen només alguns aspectes positius*».⁶⁷ Com és sabut, el Tractat d'Amsterdam va introduir explícitament el deure de la Unió d'actuar amb coherència en l'àmbit internacional,⁶⁸ però a la pràctica les dificultats continuen produint-se, especialment en aquelles organitzacions, com en el si de l'OMC, en les quals la Comunitat té l'estatut de membre participant de forma plena, al costat dels seus Estats membres. Les solucions pragmàtiques consistents a elaborar codis de conducta en els quals es precisin les pautes d'actuació *ad hoc* no sempre han estat possibles i, quan ho han estat, com en el cas de la FAO, tampoc no s'han revelat eficaces en l'objectiu d'assolir més coope-

---

⁶⁶ Dictamen 1/94, de 15 de novembre de 1994, *op. cit.*, p. I-5420, punt 108.

⁶⁷ Comissió Europea, Informe del Grup de Reflexió de 5 de desembre de 1995, Brussel·les, OPOCE 1996 [SN 520/95 (REFLEX 21)], p. 60.

⁶⁸ Ens referim, en concret, a la modificació de l'art. 3 del TUE, on s'estableix l'obligació del Consell i la Comissió de cooperar en la recerca de la coherència. Vegeu FONSECA MORILLO, F.J., «La coherencia de la acción exterior», dins OREJA AGUIRRE, M., (dir.), *El Tratado de Amsterdam. Análisis y comentarios*, 1998, Madrid, McGraw-Hill, p. 299-305.

ració sense que es produïssin conflictes.⁶⁹ En qualsevol cas, els intents d'extrapol·lar una solució d'aquest tipus a l'OMC han fracassat⁷⁰ i, per tant, els mecanismes per concertar una posició al més unitària possible es troben recollits en diferents articles del Tractat, bàsicament en l'article 300 TCE, on es preveu el procediment general de conclusió d'acords internacionals i, sobretot, en la pràctica interinstitucional que, en el decurs dels anys, ha estat desenvolupada en matèria de relacions exteriors.⁷¹

Val a dir que la pràctica desenvolupada en el marc de l'OMC ha desmentit els pronòstics més pessimistes i, de fet, la coexistència entre la Comunitat europea i els Estats membres ha estat més aviat pacífica, amb l'assumpció en certa mesura de les pràctiques procedents del sistema GATT, on la Comissió exercia la funció de representant i negociadora. Probablement, el fet que en l'OMC no es procedeixi a les votacions formals i que els compromisos s'adoptin per consens facilita aquesta entesa a escala comunitària.

Segons estableix l'article 300 TCE, és la Comissió qui negocia amb el mandat del Consell que designa alhora un Comitè per tal de fer un seguiment acurat de les negociacions que la Comissió està desenvolupant, i mantenir així informats els representants dels Estats. La posició que defensa la Comissió s'haurà d'adoptar de conformitat amb els procediments comunitaris previstos en el Tractat, segons la matèria concreta. En el cas de les competències compartides, com és el cas en matèria de serveis, la recerca del consens ha de ser una evidència.

---

69 Els conflictes competencials entre els Estats membres i la Comissió al si de la FAO han arribat fins i tot al Tribunal de Justícia. *Vid.* Sentència de 19 de març de 1996, *Comissió c. Consell*, C-25/94, *Rec.* 1996, p. I-1469. Sobre això, Garzón Clariana, G., «La mixité: le droit et les problèmes pratiques», dins BOURGEOIS, J. H. J.; DEWOST, J.L.; GAIFFE, M.A., (eds.), *La Communauté européenne et les accords mixtes. Quelles perspectives?*, 1997, Brussel·les, Presses Interuniversitaires Européennes, p. 20.

70 De fet, l'adopció d'un codi de conducta permetria al Tribunal comptar amb referències clares quan hagués d'exercir la seva funció jurisdiccional. Sense menysprear els avantatges que se'n derivarien per al Tribunal, és evident que l'elaboració d'un codi de conducta no resoldria en la pràctica els problemes entre la Comissió i els Estats membres relatives a les negociacions en concret. *Vid.* SANTOS VARA, J., *La participación de la Unión Europea en las organizaciones internacionales*, 2002, Madrid, Colex, p. 253 i ss.

71 HELIKOSKI, J., «The 'duty of cooperation' between the European Community and its Member States within the World Trade Organization», *Finnish Yearbook of International Law*, 1996, n. 7, p. 59-133; del mateix autor, «Joint competence of the European Community and its member states and the dispute settlement practice of the World Trade Organization», *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 1999, n. 2, p. 61-85.

En matèria de política comercial hi ha un Comitè específic, l'anomenat «Comitè 133», integrat per un representant de cada Estat membre, o bé membre de la representació permanent o bé procedent de l'administració estatal, segons decisió de cada Estat. Les funcions d'aquest Comitè consisteixen a fer un seguiment de la tasca de la Comissió, tot i que els Estats també reben informació directament d'aquesta a través de les delegacions que cada Estat té en el si de l'OMC. Durant les negociacions sembla habitual que representants de les delegacions es reunixin diàriament amb representants de la Comissió, que informen realment sobre l'estat de les negociacions i els compromisos (o desacords) succeïts durant el dia.⁷² Cal tenir en compte que el Comitè 133 no es desplaça amb la Comissió durant les negociacions i es continua reunint a Brussel·les amb una periodicitat regular quinzenal. En aquest sentit, cal subratllar que el funcionament del Comitè 133 no és precisament transparent i que l'accés als seus treballs i discussions és força restringit. Per tant, a efectes de potenciar una participació més efectiva de Catalunya en un nivell proper a la formació de la posició de la Unió Europea, pot resultar efectiu comptar amb un representant de Catalunya en la delegació que Espanya té en el si de l'OMC.

El sistema de repartiment competencial entre la Comunitat i els Estats membres en matèria de comerç de serveis exigeix forçosament que Espanya i la resta d'Estats membres hagin de consensuar una posició única en l'àmbit comunitari, posició que serà negociada per la Comissió sota les directrius del Consell, que és qui estableix les línies generals de les negociacions. Aquesta realitat implica, doncs, que en la mesura que Espanya vulgui veure recollits els seus interessos en l'estratègia de negociació proposada, tindrà com a últim recurs fer valer els vots que li reconeix el Tractat en la seva versió actual en el si del Consell de Ministres, o bé el seu dret de vet quan sigui necessària la unanimitat. Sens dubte, els interessos de Catalunya i la resta de comunitats autònomes en aquest àmbit s'hauran de plantejar internament a través dels mecanismes institucionals de cooperació i representació establerts amb el Govern central. Aquests són, però, mecanismes que s'emmarquen dins la cooperació entre l'Estat i les comunitats autònomes, i que depenen en definitiva de la voluntat estatal.

---

72 Aquesta pràctica es recull en un acord informal adoptat a l'octubre de 1994 entre la Comissió, el Consell i els Estats membres per a la participació en les negociacions sobre serveis financers i de telecomunicacions en el si de l'OMC. Timmermans, C.W.A., «The implementation of the Uruguay Round by the EC», en *The Uruguay Round Results: a European Lawyers Perspective*, 1995, Brussel·les, European University Press, p. 501-509.

2.2 · La participació en la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat d'expressions culturals

Històricament, la Comunitat Europea ha tingut a la UNESCO un estatut d'observador, i els Estats membres són el que posseeixen l'estatut de ple membre. En termes generals, es pot afirmar que l'estatut d'observador no implica l'atribució del dret de vot en els òrgans de decisió de l'organització i tampoc no suposa l'obligació de contribuir al pressupost general. Més enllà d'aquests trets comuns, l'estatut d'observador té un contingut variable de drets i obligacions en cada organització, motiu pel qual resulta complex definir amb precisió les conseqüències d'aquest estatut fora de la mateixa organització. Val a dir que aquesta forma limitada de participar en un altre organisme internacional ha estat tradicionalment un mecanisme adient per permetre i afavorir la inserció de la Comunitat Europea en l'escenari internacional i, de fet, ha estat força emprat en el si d'organitzacions internacionals d'àmbit universal, especialment de la família de les Nacions Unides, com en el cas de la UNESCO. Tanmateix aquesta participació és, en l'actualitat, objecte de debat ja que la mateixa Comunitat ha sol·licitat determinats canvis en ocasió de la signatura de l'instrument per a la protecció de la diversitat cultural.

En aquest sentit, i tenint en compte l'obligació d'assegurar una unitat en la representació comunitària en les organitzacions internacionals fins i tot quan afecten competències compartides,⁷³ la Comissió, com ja s'ha esmentat, va sol·licitar al Consell un mandat per participar en les negociacions de la UNESCO en nom de la Comunitat, i va incloure al mateix document una proposta de directives per a l'esmentada negociació.⁷⁴ Per prepa-

---

73 Dictamen del TJCE 2/91, de 19 de març de 1993, emès de conformitat amb el paràgraf segon de l'apartat 1 de l'article 228 del TCEE, «Convenio número 170 de la Organización Internacional del Trabajo sobre la seguridad en la utilización de los productos químicos en el trabajo», Rec. 1993-3, p. I-1061.

74 La Comissió va adoptar una Recomanació al Consell d'1 de setembre de 2004 perquè aquest l'autoritzés a participar en nom de la Comunitat, en les negociacions que van tenir en el si de la UNESCO durant el 2005 per a l'adopció de l'esmentat Conveni (Recomanació al Consell de 1 de juliol de 2004 (SEC (2004) 1062 final). A tall d'informació, val a dir que determinades ONG han considerat que la sol·licitud de la Comissió per participar directament i representant els Estats membres en les negociacions que s'estaven desenvolupant en el marc de la UNESCO, va ser presentada al setembre de 2004 amb un retard considerable. Tenint en compte el seu estatut d'observador, que la UNESCO no disposa de procediments establerts per a una situació d'aquest tipus i que, a més, la Comissió mai no va plantejar en les reunions i conferències prèvies al setembre del 2004 una modificació d'aquesta posició, el canvi d'estratègia ha suscitat

rar la decisió del Consell, aquesta proposta de la Comissió va ser discutida pels representants dels Estats membres, primer pel Comitè d'Afers Culturals i després pel Comitè de Representants Permanents (COREPER I).⁷⁵ Paral·lelament als esmentats debats entre els Estats membres, el representant dels Països Baixos, en nom dels Estats membres de la UE, per la seva qualitat de president del Consell de la Unió, va presentar un document informatiu al Consell Executiu de la UNESCO sobre aquesta possible participació de la Comissió en les negociacions.⁷⁶ És summament interessant assenyalar la importància de la voluntat dels Estats membres en aquest context favorable a una més gran participació de la Comunitat, car, sense aquesta actitud favorable, la Comissió no hauria pogut avançar gaire més enllà en la seva proposta.

Així, després d'explicar breument la qüestió competencial, en el document s'assenyala que la Comissió disposa dels drets d'un observador, però que aquests serien insuficients perquè aquesta pugui complir amb la seva comesa segons el dret comunitari. És per això que se sol·licita al Consell Executiu que examini la possibilitat d'estendre els drets de la Comissió en aquestes negociacions, perquè aquesta pugui exercir plenament el seu mandat de negociació, en particular pel que fa al dret de prendre la paraula en qualsevol moment, el dret de proposar modificacions i el dret de participar en les reunions del Comitè de Redacció.⁷⁷

La participació de la Comunitat Europea amb un estatut diferent del d'observador es justificava des del punt de vista competencial. En primer

---

reticències per part de la societat civil que, un cop més, critica la manca de transparència i de funcionament democràtic de la Unió. *Vid.* la Declaració de la Red Internacional sobre la Diversidad Cultural (RIDC) sobre la Posición de la Unión Europea en las Negociaciones sobre la Convención sobre la Protección de la Diversidad de los Contenidos Culturales y las Expresiones Artísticas.

⁷⁵ Com és sabut, el COREPER I està format per representants permanents adjunts i normalment duu a terme dos reunions setmanals que atenen les qüestions purament tècniques i el COREPER II, format pels ambaixadors, amb una reunió setmanal que atenen les qüestions polítiques, especialment la preparació del Consell General. *Vid.* els documents del Consell n. 13763/04 i 13840/04, de 25 i 29 d'octubre del 2004 respectivament.

⁷⁶ *Vid.* el document 170 EX/37, de 29 de setembre de 2004.

⁷⁷ En la seva 170a sessió celebrada a París el 28 de setembre-14 d'octubre de 2004, el Consell Executiu de la UNESCO va prendre nota de l'esmentat document. *Vid.* el document 170 EX/Décisions, de 10 de novembre de 2004. Tanmateix, en la llista provisional de participants en el Comitè de Redacció que es reuniren al desembre de 2004 no figurava cap representant de la Comissió en cap dels quatre grups en els quals s'organitzen els representants dels Estats membres que integren l'esmentat Comitè, entre els quals figuren Finlàndia i França (en el Grup I) com a únics Estats pertanyents a la UE.

lloc, en la mesura que l'àmbit d'aplicació del Conveni s'articulava al voltant d'unes nocions àmplies en matèries relacionades amb la cultura,⁷⁸ es podrien veure afectades les polítiques comunitàries relacionades amb aquesta temàtica, com per exemple la política cultural (Cultura 2000), la política audiovisual (directiva «televisió sense fronteres» i programa MEDIA), la lliure circulació de béns i serveis culturals, la propietat intel·lectual o els aspectes culturals de la política de cooperació al desenvolupament. Així mateix, quedarien afectades per l'esmentat Conveni altres polítiques comunitàries que, malgrat no respondre a un objectiu específicament cultural, podien tenir una influència en les expressions culturals, particularment en els béns i serveis, com ara la política fiscal, el mercat interior, la política de competència o el comerç internacional, entre altres. En aquest sentit, el Conveni no afectaria només els instruments existents, sinó també la capacitat de la Comunitat per desenvolupar nous instruments. És per aquest motiu que la Comissió considerava que seria aplicable en aquest supòsit la jurisprudència del TJCE que, des de l'assumpte *AETR*,⁷⁹ ha declarat que, quan la Comunitat hagi adoptat regles comunes per a l'aplicació d'una determinada política, els Estats membres no poden celebrar acords internacionals amb tercers Estats que puguin afectar les mesures comunitàries esmentades.

En segon lloc, la Comissió considerava que determinades disposicions del Conveni obligarien les Parts a adoptar mesures específiques que entrarien dins del camp de les competències comunitàries, com ara la lliure circulació i mobilitat dels artistes i creadors, que pot afectar tant la regulació del mercat interior (regles comunitàries que regulen la lliure circulació de treballadors i persones), com les quotes d'immigració (Títol IV del Tractat CE), així com les negociacions en el si de l'OMC relacionades amb l'accés al mercat comunitari de treballadors culturals per prestar un servei cultural determinat. També esmentava la facilitació de l'accés als mercats internacionals de les obres de països en desenvolupament, la qual cosa incideix directament en la política comercial comunitària (article 133 TCE), alguns dels aspectes dels quals són fins i tot de competència exclusiva de la Comunitat. Igualment s'esmenten disposicions relacionades amb altres ins-

---

78 Vegeu en el capítol III l'intens debat que s'està duent a terme en relació amb la determinació terminològica, com ara els conceptes de «polítiques culturals», «béns culturals», «expressions culturals», entre altres.

79 Sentència del TJCE de 31 de març de 1971, as. 22/70, *Comissió contra Consell*, Rec. 1971, p. 263.

truments internacionals, la concertació i la coordinació internacional i la propietat intel·lectual, tots aquests camps en els quals hi ha una competència comunitària.

Finalment, la Comissió assenyalava la inexistència en el Conveni d'una «clàusula de desconnexió» destinada a preservar les relacions específiques entre aquells Estats parts que pertanyin a una zona d'integració regional. Això podria tenir com a conseqüència que el Conveni passés a ser l'instrument internacional que regulés les relacions entre els Estats membres de la UE en matèria de diversitat cultural, amb el consegüent risc que es posesin en qüestió principis bàsics de l'ordenament comunitari, com el principi de no-discriminació, les llibertats fonamentals del mercat interior i la política comunitària de competència.

Tot seguint el procediment habitual comunitari quan es tracta de negociacions internacionals, al novembre del 2004 el Consell va adoptar la decisió que autoritzava la Comissió a participar, en nom de la Comunitat i en els temes que siguin competència d'aquesta, en les negociacions a la UNESCO, i establia les directives que la Comissió ha d'observar en les aquestes.⁸⁰ L'apartat 2 de les directives establia que, en els àmbits de competència compartida entre la Comunitat i els seus Estats membres, la Comissió negociaria al costat d'aquests i s'asseguraria que totes les posicions manifestades durant les negociacions haguessin estat prèviament sotmeses al comú acord dels Estats membres. Aquest punt va ser objecte d'una Declaració per part de la Comissió en què insistia que aquesta formulació només s'acceptaria en el context específic d'aquest procediment de negociació i que en cap cas no podria establir un precedent.

El què està en joc en aquest punt és, doncs, la determinació dels mecanismes concrets que han de permetre assegurar la unitat de representació de la Comunitat i els seus Estats. Finalment, el Consell va designar el Comitè d'Afers Culturals com a comitè encarregat d'assistir la Comissió

---

⁸⁰ En les esmentades directives s'estipulava que la Comissió, respecte dels afers que corresponen a l'àmbit de competència comunitària i sense perjudici de les competències nacionals, hauria de garantir que el futur conveni seria coherent amb el cabal comunitari i que la Comunitat i els seus Estats membres mantindrien la possibilitat de preservar i desenvolupar la seva pròpia capacitat de definir i aplicar polítiques culturals i audiovisuals destinades a salvaguardar la seva diversitat cultural. Així mateix, la Comissió hauria de garantir que el futur conveni contindria disposicions apropiades que garantissin la primacia del dret comunitari sobre les disposicions del conveni en tots els aspectes referents a les relacions entre Estats membres de la UE i també que contindria les oportunes disposicions que permetrien a la Comunitat Europea convertir-se en part contractant. *Vid.* el document 13840/04.

en les seves tasques al llarg de les negociacions, i va estipular l'obligació de la Comissió d'informar-lo abans de cada sessió del grup d'experts inter-governamental de la UNESCO.

Malgrat el temor expressat per alguns Estats que l'actuació conjunta del «bloc Unió Europea» en les negociacions acabés portant a un «mínim comú denominador», que impedisís actuar els més compromesos amb la diversitat cultural (com França, Bèlgica, Alemanya o Grècia),⁸¹ és important reconèixer en aquesta pràctica un intent d'extrapol·lar mecanismes i pautes d'actuació ja emprats en altres organitzacions, com en el cas de l'OMC, i més adients per garantir una unitat i coherència en l'escena internacional per part d'una futura Unió Europea amb personalitat jurídica.⁸² Per tant, l'estratègia a desenvolupar per Espanya en aquest sentit hauria de ser similar a la desenvolupada en el marc de l'OMC a l'hora de formar la posició de la Comunitat i en el moment de defensar aquesta davant la resta de països. També, com en el cas de l'OMC, cal insistir en el fet que la possible incidència i participació de Catalunya en aquest context negociador s'emmarca en els mecanismes de cooperació entre l'Estat espanyol i les comunitats autònomes. En aquest sentit, és necessari analitzar més concretament quines són les possibilitats que plantegen els actuals mecanismes de cooperació, després de la reforma del 2004.

---

81 LOUISE BEAUDOIN, «Discussions à l'UNESCO sur la diversité culturelle. Les hésitations de l'Europe», <http://www.ledevoir.com/2005/02/07/index.html>.

82 Tal com s'ha reclamat des d'àmbits doctrinals i com el mateix Tractat Constitucional recull en el seu article I-7. *Vid.* BELTRÁN, S.; JIMÉNEZ CORTÉS, C., «La personalidad jurídica única de la UE: un avance en la búsqueda de mayor presencia en el sistema internacional», dins ESTEVE, F.; PI, M., (coord.), *La proyección exterior...*, *op. cit.*, p. 19 i ss.

3 · L'actuació de Catalunya en la formació de la posició de la Unió Europea en els acords multilaterals en matèria de serveis culturals

La participació de les comunitats autònomes en la fase del procés de formació de la voluntat comunitària (denominada fase ascendent) planteja dues dimensions: d'una banda, la *interna*, centrada en com les comunitats autònomes poden participar en la configuració de la voluntat de l'Estat i, d'altra banda, la que podríem denominar com *externa*, atès que preveu la participació directa de les comunitats autònomes en la composició de les institucions comunitàries. Tradicionalment, les comunitats autònomes han expressat de forma reiterada la seva insatisfacció en relació amb els mecanismes previstos en ambdues dimensions.

En relació amb la *dimensió interna*, el malestar entre les autonomies ha anat creixent fins al punt que les posicions crítiques han estat superades per una sensació d'apatia en la participació dels mecanismes ja existents. Sens dubte, hi ha dos motius importants que justifiquen aquesta situació, tot i que una anàlisi extensa de les causes superaria amb escreix els objectius d'aquest estudi.⁸³ D'entrada, val a dir que la imprevisió de la Constitució espanyola sobre el procés intern de la formació de la voluntat comunitària ha contribuït a aquesta inoperància, de manera que ha estat el Tribunal Constitucional qui ha hagut de precisar els àmbits d'actuació de l'Estat en relació amb el procés d'integració europeu.⁸⁴ Posteriorment, l'opció governamental va predominar sobre la parlamentària a l'hora de dissenyar un mecanisme institucional multilateral per articular la cooperació entre l'Estat i les comunitats autònomes. Aquest mecanisme, basat en conferències sectorials⁸⁵

---

83 ROIG MOLÉS, E., *Las Comunidades Autónomas y la posición española en asuntos europeos*, 2002, València, Tirant-lo Blanc. Una lectura més politològica a MORATA, F., «El estado de las autonomías: veinte años de rodaje», dins ALCÁNTARA M.; MARTÍNEZ A. (eds.), *Política y Gobierno en España*, 2001, València, Tirant-lo-Blanc, p. 121-164.

84 Entre les sentències més rellevants, *vid.* STC165/1994, de 26/5/1994.

85 Les CS són presidides pel ministre corresponent del Govern central i els consellers autonòmics responsables dels afers que s'hi tractin. Les CS són òrgans polítics en els quals s'institucionalitza la col·laboració i la coordinació per matèries entre l'Administració central i les administracions autonòmiques, tot incloent aquells aspectes vinculats amb les polítiques i activitats de la UE.

i institucionalitzat jurídicament per la Llei 2/1997, suposà l'establiment definitiu de la Conferència per a Assumptes Relacionats amb les Comunitats Europees (CARCE) com a mecanisme multilateral de cooperació entre Estat i autonomies. La CARCE i les Conferències Sectorials⁸⁶ han estat objecte de crítiques doctrinals tot i que es continuï defensant la seva potencialitat a l'espera de canvis rellevants en les institucions, com per exemple, en el marc del Senat.⁸⁷

Al marge de mecanismes generals, Catalunya i altres comunitats autònomes amb característiques pròpies han reclamat la instauració d'instruments bilaterals justificats tant en asimetries competencials com en l'existència de «fets diferencials». De fet, la Llei 2/1997 sobre la CARCE ja va preveure explícitament que les qüestions que afectin en exclusiva alguna comunitat autònoma o que tinguin per a aquesta un vessant singular en funció de la seva especificitat autonòmica, es tractaran a iniciativa de qualsevol de les parts i de mutu acord, mitjançant instruments de cooperació bilateral. En el cas de Catalunya, es creà una comissió bilateral el 1995 que, no obstant això, ha estat caracteritzada fins a l'actualitat per un nivell important d'inactivitat. En qualsevol cas, el nou Estatut de Catalunya preveu un nou impuls d'aquesta via. Tal com estableix el seu article 186. 2, «La

---

86 Cronològicament i fins a arribar a la Llei 2/1997, els passos han estat els següents:

- 1988: creació de la Conferència Sectorial per a Afers relacionats amb les CCEE (CARCE), com a instrument de diàleg entre l'administració central i les comunitats autònomes. Està integrada pel ministre d'Administracions Públiques, un conseller responsable d'affers europeus de cada comunitat autònoma, el secretari d'estat de política exterior i per a la UE, i el secretari d'estat per a les Administracions Territorials.
- 8 de setembre de 1992: publicació dels Acords de la CARCE, de 29 de novembre de 1990, per regular la intervenció de les comunitats autònomes en les actuacions de l'Estat en procediments precontenciosos de la Comissió Europea i en els assumptes relacionats amb el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees que afectin les seves competències, i en matèria d'ajuts públics (BOE, de 8 de setembre de 1992).
- 29 d'octubre de 1992: les comunitats autònomes van decidir la institucionalització de la CARCE, a fi d'impulsar la seva participació en les polítiques comunitàries que afecten les seves competències, publicat mitjançant Resolució de 4 d'octubre de 1993, de la Subsecretaria del Ministeri de la Presidència (BOE n. 241, de 8 d'octubre de 1993).
- 30 de novembre de 1994: es va adoptar l'acord de la Conferència sobre la participació de les comunitats autònomes en els afers comunitaris per mitjà de les Conferències Sectorials. Les Conferències Sectorials (CS) són un dels dos mecanismes de participació interna de les CCAA en la política de l'Estat que actualment estan en vigor.

87 PÉREZ DE NANCLARES, J.M., «Las Comunidades Autónomas en el proceso decisorio comunitario: Balance crítico y propuestas de reforma», Documento del Real Instituto Elcano, de 25.10.2004; ROIG MOLÉS, E., «La ley 2/1997 y la posición de la Conferencia para Asuntos relacionados con las Comunidades Europeas», *Cuadernos de Derecho Público*, 1997, p. 265-300.

Generalitat ha de participar de manera bilateral en la formació de les posicions de l'Estat en els afers europeus que l'afecten directament o exclusivament, o bé, si aquesta participació no és possible, per mitjà de procediments generals». La via bilateral, però, hauria de limitar-se a aquelles qüestions que realment formin part del «fet diferencial» de Catalunya, sense que els mecanismes bilaterals puguin constituir un fòrum privilegiat per resoldre qüestions d'interès per a la generalitat de les autonomies.

Per tant, el marc multilateral de la CARCE és per ara l'únic on es poden tractar aquestes qüestions comunes i és precisament en el marc de la CARCE que es van consensuar i adoptar els nous mecanismes esmentats per permetre la participació de les comunitats autònomes en la denominada *dimensió externa*, actuant directament en la formació de la voluntat de les institucions comunitàries. Efectivament, el 9 de novembre de 2004 es van adoptar nous acords en el marc de la CARCE, cosa que va desencallar un mecanisme de participació autonòmica important pel que fa a la defensa de les competències en l'anomenada fase comunitària ascendent, és a dir, el nivell en el qual té lloc la configuració de la voluntat comunitària.⁸⁸ Els dos acords en concret són l'Acord sobre el sistema de representació autonòmica en les formacions del Consell de la Unió Europea i l'Acord sobre la Conselleria per a Afers Autonòmics en la representació permanent d'Espanya davant la Unió Europea, i sobre la participació de les comunitats autònomes en els grups de treball del Consell de la Unió Europea.⁸⁹ En ambdós casos, les persones designades per les Comunitats Autònomes per participar en les formacions o en els grups de treball del Consell de la Unió Europea representen el conjunt de les autonomies.

Aquests acords incideixen en tres aspectes: en primer lloc, en el sistema de representació autonòmica directa en les formacions del Consell de la UE; en segon lloc, en la participació de les comunitats autònomes (incloent-hi les ciutats de Ceuta i Melilla) en els grups de treball del Consell

---

⁸⁸ JIMÉNEZ PIERNAS, C.; PASCUAL VIVES, F.J., «Comunidades Autónomas y Unión Europea», dins Bassols Coma, M., (coord.), *La administración pública de las Comunidades Autónomas, Instituto Nacional de la Administración Pública*, 2004, Madrid, p. 121-152.

⁸⁹ Resolución de 28 de febrero de 2005, de la Secretaría de Estado de Cooperación Territorial, por la que se ordena la publicación de los Acuerdos de 9 de diciembre de 2004, de la Conferencia para Asuntos Relacionados con las Comunidades Europeas, sobre la Consejería para Asuntos Autonómicos en la Representación Permanente de España ante la Unión Europea y sobre la participación de las Comunidades Autónomas en los grupos de trabajo del Consejo de la Unión Europea; y sobre el sistema de representación autonómica en las formaciones del Consejo de la Unión Europea. Resolución de 28 de febrero de 2005, *BOE* n. 64, de 16 de març de 2005.

de la UE que afectin les seves competències; en tercer lloc, en la nova configuració de la Conselleria per a Afers Autònomic dins la Representació Permanent d'Espanya davant la UE (REPER).⁹⁰

El primer acord permet que un representant autonòmic amb rang de membre d'un Consell de Govern Autòmic, designat per les Comunitats Autònomes, estigui present en la delegació espanyola davant del Consell.⁹¹ Aquest representant escollit pot assessorar i intervenir, si és el cas, en les deliberacions, però la responsabilitat última correspon al cap de la delegació espanyola. Tot i que, de moment, les úniques quatre formacions del Consell en què es permet la participació autonòmica són limitades, cultura és una àrea de participació inclosa, mentre que comerç queda exclòs d'aquesta intervenció.⁹² Com a conseqüència d'aquest nou acord, el 18 de maig de 2006 es produí la participació en el Consell de la Unió Europea en la seva formació d'Educació, Joventut i Cultura, del conseller de Cultura de Catalunya, com a representant directe de les autonomies.⁹³ La seva intervenció, adreçada a exposar la posició comuna a la qual havien arribat les comunitats autònomes espanyoles sobre l'ordre del dia, es va produir a més en català, donant continuïtat a l'acord signat pel Govern espanyol amb el Consell de la Unió el 2005, que permet que les llengües cooficials a Espanya puguin ser emprades de forma oficial en les seves sessions formals i en ocasió de la intervenció dels representants de les comunitats autònomes en llengua pròpia.⁹⁴

Aquesta és, doncs, una via oberta per a canalitzar les preocupacions de la Generalitat de Catalunya en matèria cultural, tot i que la posició

---

90 En realitat, ja des de 1996 existia una previsió en aquest sentit, *vid.* Reial decret 2105/1996 pel qual es crea la figura del «consejero autonómico» a la representació permanent d'Espanya davant de la UE (REPER), *BOE* de 21/9/1996.

91 Com és sabut, en el pla comunitari no hi ha cap impediment per una presència directa de les regions en el si del Consell de la Unió des de la reforma de Maastricht, car l'article 203 del TCE permet aquesta presència dins la delegació del seu Estat.

92 Juntament amb treball, política social, sanitat i consumidors; agricultura i pesca; medi ambient i, finalment, educació, joventut. És possible, però que en un futur es pugui obrir a altres àmbits que en lloc de formar part de les competències exclusives de les comunitats autònomes puguin ser «d'interès general» per aquestes.

93 Aquesta intervenció de l'aleshores conseller de Cultura, el Sr. Ferran Mascarell, va ser valorada per la premsa com un esdeveniment històric, tot i que la primera ocasió en què un representant de les autonomies participava directament en el si del Consell de la UE havia estat uns mesos abans, en relació amb la formació del Consell en matèria d'agricultura.

94 Conclusions del Consell de 13 de juny de 2005 relatives al «uso oficial de otras lenguas en el Consejo y, en su caso, en otras instituciones y órganos de la Unión Europea», (2005/C 148/01), DO C 148, p. 1, de 18.6.2005. *Vid.* Sobre aquest tema PLA BOIX, A., «L'ús de les llengües autonòmiques cooficials a la Unió Europea», *El Clip* n. 33, Institut d'Estudis Autonòmics.

expressada pel representant autonòmic ha de reflectir la voluntat del conjunt de les autonomies. La designació del representant autonòmic per participar en la formació del Consell té lloc en el ple de la Conferència sectorial corresponent.

En relació amb el segon acord, es preveu la participació autonòmica en els grups de treball del Consell de la Unió Europea a través dels consellers de la Conselleria per a Afers Autonòmics de la Representació Permanent d'Espanya davant la Unió Europea (REPER), i del responsable tècnic designat pel representant autonòmic que integri la delegació espanyola en el Consell. Els grups de treball s'han de correspondre amb les quatre formacions ministerials previstes en el primer acord. Tanmateix, la participació autonòmica no comporta l'assistència al Comitè de Representants Permanents (COREPER). De fet, es preveu que la participació autonòmica pugui implicar l'assistència al COREPER «*de conformidad con la práctica institucional existente*», quan en el Comitè s'examinin assumptes que afectin les competències autonòmiques. Aquesta pràctica no ha permès fins ara la participació autonòmica. Per tant, els representants autonòmics només poden incorporar-se als grups de treball *ad hoc* o permanents del COREPER relacionats amb les competències culturals, tot i que es faculta l'ambaixador representant permanent o el representant permanent adjunt per admetre un conseller autonòmic de la Conselleria per a Afers Autonòmics en altres grups de treball del Consell (a més dels que es deriven de les quatre formacions) si se'n justifica l'interès o la utilitat.

Tot i que encara seria prematur fer una valoració sobre les novetats aportades per la reforma de 2004, sí que és possible emetre algunes consideracions sobre la base de l'experiència anterior. En aquest context, un dels primers problemes pot procedir de la dificultat de les autonomies per consensuar una posició comuna en temps suficient, per tal que el representant autonòmic pugui participar en la formació del Consell de manera efectiva. Així, l'únic fòrum existent per tal de consensuar una voluntat autonòmica és el mecanisme abans esmentat de les Conferències sectorials, que no ha estat precisament ni àgil ni efectiu. Davant aquest fet, és probable que a mesura que les comunitats autònomes vagin accedint al seu torn de representació, procedeixin a instaurar mecanismes més àgils i més informals, com per exemple la convocatòria de reunions *ad hoc*, facilitades per altres mitjans com la creació d'intranets d'accés restringit amb convocatòries periòdiques.

A causa del mateix funcionament de les institucions comunitàries, les dinàmiques instaurades en el passat poden dificultar la implementació dels acords del 2004. Així, per exemple, cal tenir en compte que els temes tractats en el Consell de la UE de cultura es tracten en quatre comitès específics: cultura, audiovisual, joventut i educació. Les conferències sectorials també es tracten separatament en tres nivells diferents: educació, assumptes socials i cultura. Aquesta fragmentació temàtica pot dificultar l'assoliment de posicions consensuades entre les autonomies en temes que tenen implicacions més enllà de la cultura. Si les connexions es produeixen a més amb altres sectors com el comerç, on no hi ha prevista una participació autonòmica, l'efectivitat del mecanisme és més que relativa. En darrer lloc, caldria comprovar fins a quin punt està sent real la inserció de representants autonòmics en els grups de treball. Les inèrcies de funcionament pròpiament interestatals d'aquests òrgans no semblen les més adients i, fins i tot, en el cas de preveure la participació de les autonomies es corre el risc que aquesta sigui més formal que efectiva.

Si bé la participació en el Consell és sens dubte la més rellevant, no s'ha d'excloure la importància de participar també en l'entorn de la Comissió. Encara que el peculiar funcionament d'aquesta institució dificulta la influència d'entitats regionals, no cal oblidar que, per a la formulació de les seves propostes legislatives, la Comissió Europea es veu assistida per comitès o grups de treball que aporten punts de vista especialitzats i preparen les decisions polítiques que s'adoptaran en fases posteriors. Aquests comitès s'han convertit en instruments clau en el procés de presa de decisions a la Unió Europea. Així, des de l'any 1998 les comunitats autònomes espanyoles participen en les reunions de determinats comitès que presideix la Comissió Europea i que estan integrats per representants de tots els Estats membres. La funció d'aquests comitès és assessorar la Comissió en determinats temes, normalment de caràcter molt tècnic.⁹⁵

És d'esperar, doncs, que aquest nou marc jurídic permeti desenvolupar la intervenció de Catalunya influïent de manera més decisiva en els dos àmbits de cultura i comerç. Ara per ara, les possibilitats són més concretes en l'àmbit cultural, però és una opció a preveure que es produeixi una nova extensió a altres àmbits a partir del moment en què la implementació dels

---

95 Sobre els tipus de comitès, *vid.* PÉREZ TREMPES, P. (Coord.), CABELLOS, M.A., ROIG MOLÉS, E., *La participación europea y la acción exterior de las Comunidades Autónomas*, Madrid, 1998, p. 304-305.

acords del 2004 permeti fer una valoració positiva de la participació de les comunitats autònomes. Mentrestant, pel que fa al comerç, caldrà potenciar les altres vies obertes en el marc dels grups de treball i la REPER.

Tot i els problemes assenyalats, val a dir que, si bé ara per ara no podem parlar d'una incidència determinant de les autonomies a l'hora d'influir en la configuració de la política comunitària en matèria de comerç de serveis culturals, sí que els canvis aportats pels acords de 2004 han contribuït de moment a aportar més transparència, facilitant l'accés a la informació, de tal manera que l'importantíssim nivell de documentació pot constituir un repte per a aquelles comunitats autònomes que no disposin de la infraestructura adient per gestionar la informació. A la cap i a la fi, l'heterogeneïtat existent entre les comunitats autònomes és prou important, tal com estant posant de manifest les recents reformes estatutàries.

CAPÍTOL III

EL PRIMER PAS CAP A LA LIBERALITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS: EL RÈGIM VIGENT A L'OMC

1 · La particular inclusió dels serveis culturals a l'OMC

Quan a partir dels acords de Marraquech (1994), es crea l'Organització Mundial del Comerç, també comença la història de la regulació multilateral de la liberalització dels serveis mitjançant l'acord del GATS, però l'adopció de normes per facilitar el comerç internacional dels serveis resulta molt més complexa que la regulació dels intercanvis de mercaderies.

Un dels grans temes de discussió dels negociadors va ser quins tipus de serveis es podien incloure en un acord internacional de caràcter comercial i quines eren les justificacions que podien portar a l'exclusió d'alguns sectors o serveis. En particular, ens interessa analitzar el desenvolupament d'unes negociacions que van conduir a incloure els serveis culturals, també els del sector audiovisual, en el règim jurídic de l'OMC, tot i que la seva particularitat rau en l'assumpció per part de la Comunitat Europea d'un nivell mínim de compromisos.

De tota manera, cal tenir en compte que ni sempre és possible distingir clarament entre una mercaderia i un servei cultural ni tampoc és pacífica la discussió sobre, per exemple, si un determinat producte constitueix un servei cultural o d'entreteniment. De fet, la mateixa noció de cultura pot ser objecte de confusions atesa la seva amplitud conceptual. Val a dir que una de les definicions de cultura que més acceptació té actualment és la que es va adoptar a la Conferència MONDIACULT, celebrada el 1982 a la ciutat de Mèxic, en què es va considerar la cultura com «*el conjunto de rasgos distintivos, espirituales y materiales, intelectuales y afectivos que caracterizan una sociedad o un grupo social. Ella engloba, además de las artes y letras, los modos de vida, los derechos fundamentales al ser humano, los sistemas de valores, las tradiciones y las creencias*».⁹⁶ Aquest conjunt de trets distintius que caracteritzen una societat és el que es coneix com a identitat cultural.

---

⁹⁶ BERNIER, I., «Una Convención internacional sobre la diversidad cultural en la UNESCO», *La diversidad Cultural: un nuevo pilar en el sistema de Derecho Internacional*, Cuarto Encuentro Internacional de Organizaciones Profesionales de la Cultura, celebrat al maig de 2005, Madrid, p. 187.

Atès que entre la gran varietat de mercaderies i serveis que són objecte de comerç internacional hi trobem també els productes culturals, les diferents rondes de negociacions comercials, impulsades per l'OMC, persegueixen crear un marc general de principis vàlids per a tots i unes tècniques que permetin traduir-los en compromisos concrets, que alhora seran completats per un seguit d'excepcions per permetre aconseguir un cert nivell de flexibilitat en l'aplicació de les normes adoptades. En aquest capítol es pretén analitzar si aquest marc de principis i excepcions troba un cert punt d'equilibri de manera que permeti combinar el vessant comercial i el vessant cultural d'aquests productes.

1.1 · La creació de l'OMC: entre la continuïtat i la novetat

La creació de l'OMC, a partir del 1995, va ser el resultat de la vuitena ronda de negociacions (Ronda Uruguai) que, al llarg de 8 anys, es va desenvolupar en el marc de l'antic GATT-47 (al qual substitueix).⁹⁷ L'OMC es configura com a nova organització internacional que gestiona un conjunt d'acords concrets de naturalesa comercial sota un paraigua institucional únic.⁹⁸ Els principals resultats de la Ronda Uruguai van ser la integració i l'ampliació material de l'àmbit d'actuació de l'OMC així com el reforçament dels mecanismes disciplinaris,⁹⁹ aquest darrer l'element clau damunt el que rau la força principal de l'OMC.

Certament, l'àmbit d'actuació de l'OMC és molt ampli, cobreix no solament les mercaderies, incloent-hi agricultura i tèxtil, (GATT-95), sinó també els serveis (GATS), els aspectes comercials vinculats a la propietat intel·lectual (TRIPs o ADPIC) i les inversions (TRIMs), a més d'altres acords plurilaterals o de caràcter tècnic com ara els relacionats amb mesures sanitàries i fitosanitàries, obstacles tècnics al comerç, etc.

---

⁹⁷ Després del fracàs en relació amb la ratificació de l'OIC el 1948, l'acord del GATT, inicialment concebut com a provisional i configurant tan sols el capítol IV de la Carta de l'Havana, es va consolidar com el marc general de regulació del comerç internacional de mercaderies.

⁹⁸ En aquest treball només farem referència al GATT-95 que substitueix al GATT-47, i el primer acord multilateral sobre el comerç de serveis, que és el GATS.

⁹⁹ VARONA, J. P., «El GATS: un acuerdo marco para los servicios», *Información Comercial Española*, juny 1991, n. 694, Madrid, p. 8 i ESTEVE GARCIA, F., «L'acord general sobre el comerç de serveis», *Revista d'Afers Internacionals*, CIDOB, 1995, n. 29-30, p. 55-89.

El fet de disposar d'un mecanisme quasi judicial de naturalesa vinculant per a la resolució de les diferències comercials amb capacitat sancionadora,¹⁰⁰ ha fet que l'OMC tingui una funció cabdal en la resolució dels conflictes comercials: s'ha creat un procediment per a la solució de diferències més objectiu i previsible,¹⁰¹ i no exclusivament basat en la negociació política.¹⁰² De tota manera, malgrat tenir més de 10 anys de vida, el GATS ha rebut relativament poca atenció per part de l'Òrgan de Solució de Diferències; la raó pot ser tant el reflex d'uns compromisos encara limitats en relació amb els serveis com també la poca claredat i complexitat d'algunes de les seves disposicions, que fan dubtar del resultat que es pot assolir en cas de sotmetre determinades controvèrsies sobre els serveis al règim de solució establert.¹⁰³

Actualment, l'OMC, a més de gestionar els diferents acords i compromisos subscrits pels seus membres, propicia la celebració periòdica de Conferències Ministerials¹⁰⁴ i promou el desenvolupament de rondes de negociacions per seguir impulsant més liberalització del comerç internacional i per regular els intercanvis de béns i serveis a escala multilateral (com l'actual Ronda de Doha—2000—, anomenada també Ronda del Mil·lenni).¹⁰⁵

---

100 L'Òrgan de Solució de Diferències (OSD) aplica el marc acordat entre els membres a les disputes comercials que sorgeixen entre ells i en les seves decisions estableix en quins casos es lícit acordar o mantenir barreres proteccionistes més o menys temporals.

101 L'Enteniment sobre la Solució de Diferències crea una segona instància (l'Òrgan d'Apel·lació) addicional a l'examen que realitzen els grups especials. L'Òrgan d'Apel·lació és l'encarregat de fixar els criteris jurídics que serviran després de precedent.

102 Vid. JANSEN B., «El papel de la Unión Europea en la solución de las diferencias comerciales en la OMC», *La Organización Mundial del Comercio y el Regionalismo Europeo*, (ed. A. REMIRO BROTONS y C. ESPÓSITO), 2001, Madrid, Dykinson, p. 146.

103 En aquests darrers 10 anys hi ha hagut 5 controvèrsies en les quals s'han invocat les disposicions del GATS. Tres d'aquestes controvèrsies fan referència al comerç de mercaderies: plàtan, publicacions i automòbil. Una fa referència al GATS pròpiament (jocs d'atzar) i una altra fa referència a l'acord sobre els serveis de telecomunicacions (Telmex). Vid. SÁEZ, S., «El comercio de servicios en el marco del sistema de solución de controversias de la Organización Mundial del Comercio», n. 60, *Comercio Internacional*, CEPAL, 2005, Santiago de Chile, p. 7 ss.

104 Institucionalment, la Conferència Ministerial és el màxim òrgan decisor de l'OMC que reuneix els delegats de tots els membres almenys cada dos anys. En canvi, el Consell General és l'òrgan de gestió ordinari de l'OMC, on els membres estan representats per ambaixadors i caps de delegació i també la Secretaria de l'OMC, que actualment dirigeix el seu director general Pascal Lamy, i que s'encarrega de donar assistència tècnica a les diferents conferències, consells i comitès que funcionen en el si de l'OMC.

105 Tot i que la Secretaria no té cap funció assignada en el procés de presa de decisions, en realitat participa activament en el desenvolupament de les negociacions intentant propiciar consensos entre els seus membres, tal com es veu en el capítol IV sobre el desenvolupament, característiques i resultats de la Ronda de Doha.

Centrant la nostra anàlisi principalment en el GATS, val a dir que aquest acord adopta la mateixa estratègia que el GATT quant a la premissa que la liberalització promou el comerç i el creixement econòmic. Ambdós acords multilaterals es basen en els mateixos objectius de crear un sistema creïble i fiable de normes comercials internacionals, de garantir un tracte just i equitatiu a tots els participants (principi de no-discriminació), d'impulsar l'activitat econòmica mitjançant consolidacions garantides i de fomentar el comerç i el desenvolupament a través d'una liberalització progressiva. No obstant això, en el seu preàmbul apareix l'objectiu que el GATS ha d'afavorir «*l'expansió ... en condicions de transparència i de liberalització progressiva i... promoure el creixement econòmic de tots els interlocutors comercials i el creixement dels països en desenvolupament*». Alhora ha de facilitar «*... la participació creixent dels països en desenvolupament al comerç de serveis i l'expansió de les seves exportacions de serveis*». Tot això s'ha de llegir dins el marc general de l'OMC, on en el seu preàmbul es fa referència a l'objectiu «*d'incrementar els nivells de vida*», «*la plena ocupació*», «*un important i constant increment del volum d'ingressos i una demanda efectiva*» i «*l'expansió... de la producció i el comerç de mercaderies i de serveis*».

D'aquest preàmbul, se'n podria deduir que les mesures d'obertura de mercats que no tendeixin a reduir la creixent pobresa, les pèrdues d'ocupació i el descens dels nivells de vida, no semblarien legitimades per als objectius del GATS,¹⁰⁶ però en realitat ens trobem amb l'article IV GATS que, tot i fer referència a la «*participació creixent dels països en desenvolupament*», en realitat es presenta com un precepte massa feble per aconseguir els objectius esmentats i exigiria aconseguir millors resultats, com ara en relació amb la transferència de tecnologia als PMA,¹⁰⁷ o la millora dels accessos als canals de distribució i a les xarxes d'informació.

Per als seus defensors, l'OMC representa el model de la cooperació econòmica internacional perquè estableix un sistema de normes obligatòries que permeten liberalitzar el comerç de béns i serveis, cosa que promou així el creixement i el desenvolupament. Afirmen que la imparcialitat del seu Òrgan de Solució de Diferències, sumada al seu sistema de presa de

---

106 Vid. WEISS F., «Aspectos jurídicos del comercio de servicios en una economía globalizada», *La Organización Mundial de Comercio y el Regionalismo Europeo*, op. cit., p. 244.

107 En relació amb l'evolució de les transferències de tecnologia, vid. WEISS, F., «Technology Transfer», Addendum to vol of the consolidated library edition, *Encyclopedia of Public International Law*, 2000 Max Planck Institut, Heidelberg, p. 780-788.

decisions per consens, evita que els països més influents puguin imposar-se sobre els més febles i la presenten com el paradigma del multilateralisme.¹⁰⁸ En canvi, els seus detractors la veuen com una institució perillosa, que a la pràctica funciona de forma antidemocràtica, representa els interessos de les empreses multinacionals, restringeix la sobirania dels Estats, destrueix ocupacions, deteriora el medi ambient i augmenta la pobresa i la desigualtat.

En tot cas, el que resulta indiscutible és que l'OMC s'ha creat com a fòrum per avançar en la liberalització comercial de forma multilateral partint dels principis d'accés al mercat, no-discriminació, reciprocitat i transparència. Estableix un sistema de regles i procediments, tant per a la negociació com per a la resolució de diferències, que faciliten la formació de coalicions i la vinculació de diferents àrees sectorials en les negociacions, cosa que permet l'intercanvi de concessions entre els Estats i ajuda a contenir les pressions proteccionistes. Les seves normes no han parat d'expandir-se en aquests últims anys, tant pel que fa al seu àmbit material com per la contínua incorporació de nous membres que s'han anat adherint a l'OMC.

Per tot això, no és estrany apuntar que l'OMC ha esdevingut un focus de creixent atenció per part de l'opinió pública internacional, i s'han aixecat veus que proclamen la importància de l'avenç d'unes negociacions a escala multilateral i d'altres que consideren que és millor un fracàs que un acord insuficient en relació amb les expectatives que s'han fixat. Precisament, l'alt nivell d'expectatives creades ha generat importants fracassos, especialment en les reunions de Seattle (1999), Cancun (2003)¹⁰⁹ i recentment s'han constatat tantes divergències entre els seus membres que en el mes de juliol de 2006 el director general de l'OMC va recomanar suspendre de forma indefinida l'actual Ronda de Doha. Aquest panorama porta l'OMC a la paradoxa que, mentre va adquirint dia a dia més solidesa i autoritat en relació amb els mecanismes de què disposa per a la resolució de les controvèrsies comercials,¹¹⁰ s'enfronta a la vegada amb més dificultats per asso-

---

108 Vid. STEINBERG F., «Qué hacer con la OMC para que contribuya al desarrollo de los países pobres», *ARI* n. 19/2005 de 7 de febrer de 2005, www.realinstitutoelcano.org, p. 1.

109 El desenvolupament d'aquestes negociacions es concreta en el capítol IV del present treball.

110 Vid. JIMÉNEZ CORTÉS, C., «De la Ronda Uruguay a Cancún: balance de la OMC», *DCIDOB*, març-abril 2004, n. 89, p. 13, on s'assenyala l'èxit del seu funcionament quotidià a través del creixement de membres i assumptes sotmesos al seu mecanisme de solució; actualment ja són 148 els membres de l'OMC i més de 315, les reclamacions ateses.

lir consensos que li permetin concloure amb èxit els processos de negociació comercials previstos.

Val a dir que l'acord sobre el comerç de mercaderies, el GATT, és actualment un sistema força més consolidat que el GATS, atès que els seus efectes liberalitzadors i reguladors en relació amb les mercaderies s'han desenvolupat des del 1947, mentre que el GATS només s'aplica des del 1995 en relació amb els serveis. El GATT ha incidit principalment en la reducció dels obstacles duaners, en la supressió de les restriccions quantitatives i més tard en la supressió de determinats obstacles no duaners. En canvi el GATS es presenta com un marc més flexible i alhora més vinculat a les competències nacionals, que pot afectar directament el desenvolupament de determinades polítiques internes.

1.2 · La incorporació dels serveis culturals a la Ronda Uruguai

La Ronda Uruguai, que donà origen a l'actual OMC, pretenia, entre altres objectius, iniciar la liberalització dels serveis de forma similar de com s'havia desenvolupat la liberalització del comerç de mercaderies.

Durant les primeres etapes de negociació, la Comunitat Europea no es va oposar al fet que l'audiovisual i la cultura figuessin entre els àmbits d'extensió de les noves competències del GATT/GATS i, en els primers anys, cap debat públic ni objecció de principi van distorsionar l'avenç de les negociacions. És cert que el president de la Comissió Jacques Delors havia declarat que l'audiovisual no era una mercaderia com les altres, però no se'n deduïa una estratègia específica que permetés excloure aquest sector de l'aplicació de les normes que sorgissin de la Ronda Uruguai.

La contradicció dels arguments desenvolupats al llarg de les negociacions es troba en el fet que, quan es comença a defensar la noció d'«excepció cultural», es fa referència gairebé exclusivament als sectors del «cinema» i de «l'audiovisual», i no a la situació del sector cultural en el seu conjunt. Aquesta reducció de l'àmbit cultural al perímetre audiovisual era la conseqüència directa del context econòmic en què, en l'àmbit de les indústries culturals, hi havia un mercat internacional de les imatges que cobria grans negocis financers i amb un potencial enorme.

La resposta en termes d'excepció cultural per fer front als perills de la liberalització del mercat també s'ha d'entendre, en particular a França i al Canadà, per l'enorme capacitat dels professionals del cinema i del sector

audiovisual de defensar els seus interessos, com cap altre sector, davant de les més altes autoritats de l'Estat i amb el suport general dels mitjans de comunicació.

Al llarg de les negociacions, el conflicte principal el van protagonitzar els Estats Units i la Comunitat Europea. Els EUA conceben l'audiovisual com un servei o activitat econòmica qualsevol i el volien situar dins la indústria de l'entreteniment (*entertainment*), sense prendre en consideració cap tipus d'atribut cultural.¹¹¹ Val la pena assenyalar la gran importància econòmica que té el sector audiovisual als EUA¹¹² i per això pretenien aconseguir la màxima obertura possible del sector.¹¹³ El seu interès estratègic, però, no derivava exclusivament del fet de constituir un sector que aportava grans ingressos en relació amb les vies d'explotació directes (sales, difusió per televisió, edició, vídeo...), sinó també pels productes i drets derivats d'una multitud de formes de comercialització de les pel·lícules («marxandatge») i a través de la promoció universal del model nord-americà i dels seus valors identitaris.

A l'altre extrem se situava la posició francesa, seguida en gran part pels altres Estats membres de la CE, que no volien que la liberalització del sector audiovisual pogués conduir a prohibir tota discriminació entre serveis nacionals i estrangers, atès l'alt nivell de finançament públic i les nombroses disposicions jurídiques destinades a protegir i estimular les produccions nacionals¹¹⁴ i la defensa d'una identitat pròpia plantejada com la «defensa d'un model de societat». És evident que en aquesta confrontació també hi influeixen les enormes diferències entre la realitat europea d'una pluralitat de cultures i llengües i el model nord-americà de cultura global. La defensa europea de l'audiovisual igualment es plantejava com a via de difusió de

---

111 Vid. CRUSAFON BAQUÉS C., *El espacio audiovisual europeo. Análisis de la industria audiovisual europea y de las políticas europeas en la década de los 90*, tesi inèdita presentada a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, juny de 1999, p. 424.

112 Representa la segona activitat econòmica en exportacions, després de la indústria aeronàutica.

113 S'ha de tenir en compte que aquestes posicions responien a una situació de gran desequilibri comercial europeu en relació amb les importacions de productes audiovisuals dels EUA (3.500 milions de dòlars d'excedent comercial per als EUA el 1991) i també tenien el suport, en els seus trets principals, d'altres països com el Japó, Mèxic, Brasil i l'Índia.

114 El model jurídic i financer francès deriva d'una construcció històrica basada en la concepció cultural o artística del sector audiovisual i cinematogràfic que no permet assimilar-los als altres productes comercials. Vid. REGOURD S., *L'exception culturelle*, 2004, París, Collection Que sais-je?, Presses Universitaires de France, p. 17.

la rica herència cultural d'Europa, com a mecanisme d'influència dels comportaments dels ciutadans i com a dret dels pobles de protegir la seva pròpia llengua.

La majoria dels Estats europeus inclouen algunes restriccions en les seves legislacions internes per a la protecció dels seus productors i dels seus creadors. Això es concreta en quotes de productes estrangers per a emissions en cinemes o en televisions, l'exigència de llicències per emetre programes de ràdio i televisió, impostos que graven de forma més elevada els productes estrangers, normes que restringeixen les inversions estrangeres o que limiten el percentatge d'accions que poden posseir (així per exemple, els criteris de definició de les obres beneficiàries del finançament públic integren elements que fan referència a la nacionalitat dels productors i la participació estrangera en el capital d'una empresa de programació televisiva està limitada al 20%) i una panòplia d'ajuts públics que constitueix l'instrument més important per impulsar els respectius sectors audiovisuals i la producció de pel·lícules d'origen nacional o europeu. Alguns països disposen d'ajuts per a la indústria musical, editorial, per a la premsa, i per a la difusió i la distribució de determinades produccions culturals.¹¹⁵

És doncs evident que les normatives europees referides al sector cultural, especialment les que fan referència al sector audiovisual, presenten nombroses disposicions discriminatòries que podrien esdevenir contràries al marc de l'OMC en el cas que s'apliquessin els principis de liberalització i de no-discriminació. Així, és evident que el tracte nacional es troba diametralment oposat al sistema de protecció i regulació del sector audiovisual i tota regulació nacional o comunitària sobre quotes hi seria contrària. Això també afectaria les competències de Catalunya en relació amb els ajuts i les subvencions dirigides als creadors catalans o que resideixen a Catalunya i a productes catalans, o a les quotes d'emissió de programes de producció pròpia i de programes en llengua catalana o de música catalana i exigències de doblatge en català.¹¹⁶

Partint d'aquestes concepcions tan distants, a la conferència de ministres de Mont-real (desembre de 1988) es va establir una primera llista de

---

115 Vid. BEAT GRAVER C., «Audiovisual policy: The stumbling block of trade liberalisation?», dins *The WTO and Global Convergence in Telecommunications and Audiovisual Services*, SR. Geradin and SR. Luff (ed.), 2004, Cambridge, Cambridge University Press, p. 172 i ss.

116 Val a dir que les exigències lingüístiques no solen ser contràries al GATT ni al GATS, però tampoc no trobem en aquest marc una clara protecció per a la preservació de les llengües minoritàries. Vid. el capítol I del present treball.

disposicions que havia de figurar dins d'un projecte d'acord sobre els serveis: la clàusula de la nació més afavorida, la no-discriminació en l'accés al mercat, la liberalització progressiva, el tracte nacional, la transparència, les salvaguardes i les excepcions, i la situació en matèria reglamentària. Els participants van confirmar la seva intenció de no excloure cap sector de l'àmbit del GATS, per tant quedava inclòs també el sector cultural i audiovisual. Els països més desenvolupats, i especialment el Japó, els EUA i la CE, van ser els que més van impulsar la liberalització dels serveis, ja que en són els principals exportadors mundials i estaven interessats a aconseguir que un marc internacional garantís no solament el seu comerç, sinó la seva progressiva liberalització i regulació.

La primera reunió del grup de treball sobre els serveis audiovisuals es va fer a Ginebra a finals d'agost de 1990 i s'hi van exposar les principals visions de la seva relació amb el sistema de comerç multilateral. Els EUA, des d'un principi i durant tot el període de negociacions, van defensar la mateixa posició, que consistia en l'aplicació de la totalitat del GATS i els seus principis en el sector cultural i, especialment, l'audiovisual. En canvi, del costat europeu hi va haver canvis d'enfocament: primer la Comissió apostava per una excepció de l'audiovisual del GATT i del GATS, però després va considerar que deixar fora un sector per raons culturals generava el perill d'abusos que podrien arribar a ser incontrolables. L'objectiu de la Comunitat era fer reconèixer la naturalesa particular de l'audiovisual, i a partir de juliol de 1993 va proposar una noció d'«especificitat cultural» que, amb tot, tampoc era acceptada per tots els països membres de la Comunitat,¹¹⁷ mentre que el Govern francès va plantejar al si de la Comunitat una estratègia defensiva al voltant del concepte «d'excepció cultural».

S'afirmava que davant el model de mundialització uniformitzador era possible desenvolupar-ne un altre de més democràtic, divers i pluralista, i es defensava que tot Estat té responsabilitats generals que no solament es limiten a afavorir un creixement econòmic, sinó també a preservar les identitats, els valors i les obres pròpies i a impulsar-ne la promoció perquè siguin coneguts a l'exterior. També es feia referència als efectes imprevisibles dels canvis tecnològics al sector, la qual cosa aconsellava mantenir una gran prudència en el moment d'acceptar obligacions internacionals.

La petició de mesures especials responia a la lògica de preservar els processos culturals locals i regionals davant l'expansió de les indústries

---

¹¹⁷ Vid. CRUSAFON BAQUÉS C., *El espacio audiovisual europeo. Análisis...*, op. cit., p. 429 i ss.

d'«*entreteniment*» nord-americanes, i el «*leitmotiv*» de l'excepció cultural es fonamentava en la creença que, si no es podien imposar restriccions per controlar l'entrada de productes nord-americans —barats i competitius— als mercats europeus, la cultura i la identitat europea estarien en perill.

Al desembre de 1991, un projecte d'acord sobre serveis (conegut com el Compromís Dunkel)¹¹⁸ va ser presentat pel director general del GATT i identificava 15 sectors diferents, amb l'audiovisual inclòs en un dels sectors, sense més precisions.

Això va provocar el temor dels europeus davant els efectes que aquest acord podria arribar a tenir sobre les seves polítiques culturals internes. Quan les protestes dels professionals del cinema i de l'audiovisual van aconseguir un important ressò mediàtic i polític, la Comissió i el Parlament Europeu van proposar la fórmula de l'especificitat cultural (juliol de 1993) basada en l'aplicació de les normes del GATT sota reserva d'un règim jurídic específic. Però, en canvi, dos mesos més tard (setembre de 1993), el Parlament va adoptar una nova resolució en la qual rebutjava la clàusula d'especificitat i s'alineava amb el principi de l'excepció cultural, després que diverses delegacions de professionals de l'audiovisual l'haguessin convençut de la seva idoneïtat.

En l'esperit de la majoria dels seus promotors —artistes, cineastes, societat d'autors—, l'excepció cultural significava que, per raons culturals, els principis del GATT no s'aplicarien als intercanvis internacionals de serveis audiovisuals, o més ben dit, que no havien de ser inclosos dins l'àmbit de les competències del GATT. És per això que alguns juristes consideraven que un millor reflex d'aquesta intenció seria la utilització de l'expressió «*exclusió cultural*» com a expressió més clara i directa de l'esmentada interpretació.¹¹⁹ Aquesta formulació semàntica era més adequada en relació amb la reivindicació d'excloure l'aplicació dels principis del GATT i del GATS en relació amb el sector de l'audiovisual.

Altres membres que també van mantenir una posició defensiva van ser Austràlia i el Canadà. Singapur va demanar un ajornament «*tècnic*» pels privilegis regionals de ràdio i televisió, i 10 països demanaven protegir els acords de coproducció (Bolívia, Brasil, Xile, Colòmbia, Veneçuela, Egipte, Índia, Israel, Nova Zelanda i Tunísia).

---

118 En aquella època el director general del GATT era el Sr. Arthur Dunkel, de nacionalitat suïssa.

119 Per exemple, REGOURD S., «Pour l'exclusion culturelle», *Le Monde Diplomatique*, juny de 1993.

La Comissió va defensar diferents estratègies, des de la creació d'un annex sectorial relatiu als serveis audiovisuals per evitar l'aplicació de les clàusules de no-discriminació, de la nació més afavorida i de la prohibició de les restriccions quantitatives, passant després a la defensa de l'excepció de l'audiovisual i a demanar més tard el reconeixement de la naturalesa particular o especificitat de l'audiovisual en el text del GATS.¹²⁰

L'excepció cultural va ser una proposta defensada principalment per França, amb el suport de Bèlgica, Espanya, Itàlia, Grècia i Irlanda, i el conjunt dels professionals europeus de l'audiovisual, però mai no va obtenir majoria en el Consell i tampoc no va tenir un suport rotund del Sr. Leon Brittan, comissari encarregat de la política comercial i responsable de les negociacions a la Ronda Uruguai en representació de la Comunitat Europea. És important tenir en compte que, com que la Comunitat era el primer exportador de serveis del món, el seu rebuig a voler prendre en consideració el sector audiovisual comportava el rebuig dels seus principals interlocutors a liberalitzar altres sectors que interessaven molt alguns països de la Comunitat.

Com alternativa, el comissari Brittan va proposar la noció d'especificitat, que es basava en l'obtenció de derogacions dels articles XVI i XVII (accés al mercat i tracte nacional) per permetre preservar la normativa comunitària i alguns mecanismes nacionals de suport a l'audiovisual,¹²¹ proposta criticada principalment per França que s'inquietava per la manca de precisió i per la confusió del terme.

Jurídicament hi havia la possibilitat de crear un annex sectorial relatiu als serveis audiovisuals. Això hauria permès apartar el sector audiovisual del dret comú del GATS i evitar l'aplicació de les clàusules de no-discriminació, de la nació més afavorida i de la prohibició de les restriccions quantitatives; una altra possibilitat era la de recolzar-se en les disposicions de l'Acord marc, principalment l'article XIV, perquè es reconegués «l'excepció cultural» i obtenir les excepcions en l'aplicació de la NMA per mantenir el sistema de quotes en la difusió i la producció.

---

120 Aquestes discussions venien ja d'èpoques anteriors, per exemple quan es va elaborar el Llibre Verd *Televisió sense fronteres* (1984) que ja va provocar les protestes dels EUA, i encara més quan es va adoptar la Directiva *Televisió sense fronteres*, Directiva 89/552/CEE de 3 d'octubre de 1989, relativa a la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels Estats membres sobre l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva (revisada el 1997).

121 Un informe de juristes europeus, difós per l'associació de productors europeus EUROCINE-MA, va valorar que l'excepció cultural sobre el model de l'article XX era una millor protecció que l'especificitat cultural, *Le Figaro*, 28 de setembre de 1993.

L'oposició dels EUA a totes les demandes i propostes presentades, considerades clarament proteccionistes, va fer que al desembre de 1993 es decidís incloure l'audiovisual sense especificar-ne les condicions (cap compromís concret) com a única sortida per poder aconseguir un acord en la data fixada del 15 de desembre de 1994. Aquest context mostra les dificultats existents per poder assolir un acord, i permet entendre que, encara que finalment s'arribés a adoptar un marc normatiu general per als serveis, no fos possible consensuar els detalls del marc jurídic de la liberalització del sector audiovisual ni tampoc excloure'l totalment.

L'anàlisi del procés de negociació explica perquè al final de les negociacions comercials no es va incloure en el GATS ni l'exclusió, ni l'excepció, ni una menció de l'especificitat cultural com a tal. La delegació nord-americana volia tancar les negociacions abans de la data prevista en el mandat donat pel Congrés a l'executiu del president Clinton. Atès que s'havia arribat a un punt d'inflexió en la confrontació entre les propostes americanes i les contrapropostes europees, l'única forma d'assolir un acord global sobre el conjunt dels altres sectors i temes de negociació era renunciant a formalitzar obligacions específiques en relació amb el sector audiovisual. Això és el que es va fer per evitar un fracàs global de les negociacions, és a dir, no hi va haver cap compromís europeu en relació amb l'estatut de l'audiovisual. En concret això suposava que no s'assumia cap obligació respecte de l'accés als mercats europeus ni en relació amb el tracte nacional, i es van permetre les excepcions a la clàusula de la NMA. Els que desitjaven el manteniment d'aquestes excepcions eren uns 25 membres, incloent-hi la Comunitat Europea.¹²²

Aquests resultats van rebre una interpretació positiva per part de la Comissió i els sectors professionals, ja que suposava un període de transició per poder consolidar la seva indústria audiovisual. En tot cas queda clar que el sector cultural en general i l'audiovisual en particular no queden exclosos de l'àmbit d'aplicació del GATS,¹²³ que cobreix tots els tipus de producció, distribució i exhibició de serveis culturals i audiovisuals.

---

122 A més de la CE també es trobaven en aquesta posició: Austràlia i Canadà, Singapur, Bolívia, Brasil, Xile, Colòmbia i Venèçuela, Egipte, Índia, Israel, Nova Zelanda i Tunísia. *Vid.* les propostes dins les negociacions de la Ronda Uruguai a STEWART, T. (ed) *The Uruguay Round. A negotiating history* (1986-1992), 1993, Kluwer, Deventer.

123 *Vid.* TORRENT MACAU R., «L'excepció cultural en la Organització Mundial del Comerç (OMC): la base de la política audiovisual a Catalunya», *Quaderns del Consell Audiovisual de Catalunya —CAC—*, 2002, n. 14, p. 25.

Amb tot, en concret ni la Comunitat Europea (ni els seus Estats membres) ni el Canadà van prendre cap compromís en matèria de liberalització dels intercanvis relacionats amb els serveis audiovisuals (cinema, ràdio i televisió), ni relacionats amb altres serveis culturals com les biblioteques, arxius i museus. Per tant, cap mecanisme de regulació i d'ajut a les indústries audiovisuals europees, tant quotes com modalitats de finançament públic, s'han posat en qüestió; les pretensions dels nord-americans de desmantellar els sistemes nacionals de protecció van fracassar, encara que han continuat expandint el seu mercat a Europa, ja que les pel·lícules nord-americanes representen més del 70% del mercat europeu en relació amb el 17% que representa la producció cinematogràfica nacional.

Tampoc en l'acord del GATT no es va incloure cap clàusula d'excepció cultural ni audiovisual; solament es va aconseguir incorporar algunes excepcions referides al sector del cinema; així es reconeixia que el principi del tracte nacional no podria tenir per efecte la prohibició als Estats de mantenir contingents per afavorir la projecció de pel·lícules d'origen nacional (article III:10). Així doncs, el GATT permet de forma expressa als seus membres establir quotes d'emissió a favor de pel·lícules nacionals, sense que aquestes mesures puguin ser considerades quotes a la importació, sinó quotes internes a l'emissió (article IV). No s'admet cap altra restricció específica per a les pel·lícules cinematogràfiques. Tan sols es podria acudir eventualment a la clàusula de salvaguarda prevista en l'article XIX del GATT en relació amb la protecció de la moral pública (per exemple per a pel·lícules violentes o pornogràfiques), o a la clàusula de protecció de la propietat intel·lectual de l'article XX del GATT.

En realitat, ja l'anterior GATT-47 permetia les quotes en relació amb les pel·lícules cinematogràfiques i va ser un dels arguments utilitzats per assenyalar que el cinema era percebut com un sector que derivava de la política cultural pròpia de cada Estat, i que quedava fora de consideracions purament comercials. En la mateixa línia, l'actual GATT aconsegueix reforçar la clàusula especial relativa a les pel·lícules cinematogràfiques que permet imposar quotes de pantalla per exhibir un nombre mínim de pel·lícules de producció nacional.

També és rellevant assenyalar que un àmbit molt important com és el de les subvencions referides al comerç de serveis, es va deixar per a una fase posterior de negociació (art. XV GATS). Les subvencions tenen una regulació internacional diferent en funció de si afecten el comerç de béns

o el de serveis. En relació amb els béns hi ha l'«Acord sobre les subvencions i les mesures compensatòries», que incorpora normes de base sobre els ajuts públics. Es considera que les subvencions poden falsejar la competència en el comerç internacional de mercaderies i es preveuen dos tipus de subvencions, les que estan prohibides i les que es poden impugnar en el si de l'OMC o poden ser objecte de mesures compensatòries si es demostren els seus efectes perjudicials per a un altre membre.

Les subvencions a la producció poden donar lloc a un tipus d'acció com la indicada. Sense estar prohibides, poden ser impugnades a través del mecanisme de solució de diferències o d'una mesura compensatòria en el cas que tinguin efectes desfavorables per als interessos d'un altre membre. Tanmateix, el membre afectat ha de provar els efectes desfavorables de les subvencions impugnades. A més, hi ha dos tipus d'ajuts que es troben prohibits: uns fan referència a les subvencions subordinades als resultats a l'exportació i les segones són les subordinades a la utilització de productes nacionals.

En el moment actual, el GATS (a diferència del GATT) no restringeix de forma general la possibilitat de concedir subvencions de forma discriminatòria, ja que només hi ha el compromís d'iniciar negociacions per evitar possibles distorsions que puguin derivar d'aquestes pràctiques. L'article XV reconeix que, en certes circumstàncies, els subsidis poden distorsionar el comerç de serveis i, per això, els Estats es comprometen a entrar en negociacions per tal d'adoptar disciplines multilaterals i evitar dits efectes. Així, encara que els ajuts públics no estiguin prohibits, el marc de l'OMC condueix a considerar que aquests, a la llarga, hauran de beneficiar en termes similars les produccions estrangeres.

De moment, l'única voluntat expressada però sense resultats concrets, és que es vol elaborar una disciplina multilateral per evitar els «efectes de distorsió» que puguin derivar-se de les subvencions públiques. L'absència de disposicions del GATS relatives a les subvencions no significa que, d'acord amb les normes nacionals, els membres de l'OMC siguin plenament lliures d'utilitzar-les per ajudar només els seus propis proveïdors de serveis. L'obligació del tracte nacional significaria que, normalment, els proveïdors estrangers també tindrien dret a rebre qualsevol subvenció concedida a un proveïdor nacional competidor. De fet, molts països han exclòs expressament aquesta possibilitat en declarar a les seves llistes de compromisos que els proveïdors estrangers no podran gaudir de certes subvencions.

De tota manera, com es veurà més endavant, cal tenir en compte que en el moment que un membre adopti voluntàriament compromisos específics sobre el tracte nacional o sobre l'accés al mercat en un determinat sector de serveis, llavors aquest membre no pot rebutjar el benefici de programes de subvencions als proveïdors estrangers d'aquests serveis quan es trobin presents al territori, llevat de si hi ha una reserva expressa que limiti aquest avantatge exclusivament als seus nacionals. En l'actualitat no hi ha pautes clares que mostrin la necessitat d'adoptar una disciplina multilateral que reguli les subvencions als serveis.

En el sector audiovisual, l'especificitat i la complexitat del tracte de les subvencions en el marc del GATS va suscitar propostes per eliminar totes les excepcions al tracte de la NMA, incloses les referides als acords de coproducció,¹²⁴ i també propostes de crear un règim particular.¹²⁵ En l'esmentat sector, es pot pensar que l'eliminació o la reducció de les mesures incompatibles amb el tracte NMA faria prohibir la pràctica dels acords de coproducció cinematogràfica que atorguen un tracte nacional a un determinat projecte, permetent als productors demanar ajuts públics davant dels Estats parts de l'acord de coproducció. No obstant això, també es podria considerar que un acord de coproducció no constitueix en si mateix una mesura contrària a la clàusula NMA, llevat que les parts rebutgin concloure acords similars sense motius justificats envers altres països, ja que aleshores podria ser considerat com una discriminació entre els membres. En realitat, hi ha molts acords internacionals bilaterals en virtut dels quals produccions audiovisuals d'altres països són considerades produccions nacionals d'Estats europeus.¹²⁶

La limitació de certes competències nacionals en matèria de política cultural pot adoptar formes diferents i així, per exemple, els EUA exerceixen una gran pressió sobre els candidats a l'adhesió a l'OMC, especialment en relació amb l'aplicació de la clàusula NMA en els serveis audiovisuals, per tal d'impedir el manteniment i la proliferació d'acords de coproducció.

Els EUA no van adoptar cap excepció en la clàusula NMA i van subscriure amplis compromisos en relació amb el sector audiovisual i amb altres

---

124 El Japó, Mèxic i Corea preconitzen l'eliminació de les exempcions existents al tracte de la NMA. *Vid.* OMC doc. S/CSS/W/42/Suppl.1, 14 de maig 2001.

125 Vegeu per exemple les comunicacions dels EUA (OMC, doc. S/CSS/W/21, 18 desembre de 2000) de Suïssa (OMC, doc. S/CSS/W/74, 4 de maig 2001) i del Brasil (OMC, doc. S/CSS/W/99, 9 de juliol 2001).

126 Per exemple en relació amb produccions en francès o espanyol de països francòfons o hispans.

tipus de serveis.¹²⁷ L'única reserva substancial feia referència a la possessió de llicències de transmissió de radiodifusió i de televisió, cosa que mostrava la seva voluntat d'obrir mercat, però, alhora, de mantenir el control sobre la propietat dels mitjans audiovisuals i evitar les concentracions massives. En canvi, la Comunitat Europea no va assumir compromisos envers el sector audiovisual i en va assumir molt pocs en relació amb alguns serveis culturals.¹²⁸

Cal tenir en compte que en el GATS no hi ha disposicions sobre pràctiques anticompetitives de proveïdors de serveis locals; així doncs vetllar per la lliure competència és actualment una funció de les autoritats, amb la competència de cada membre i de l'eventual normativa sobre lliure competència, si n'hi ha. L'únic mecanisme important seria l'article IX GATS en relació amb l'article VIII GATS, que permet oposar-se a determinades pràctiques comercials de prestadors de serveis diferents de les que deriven d'un monopoli d'Estat, en el supòsit que limitin la competència i restringeixin el comerç de serveis. En un cas com aquest, el membre afectat s'ha de prestar a consultes per eliminar dites pràctiques, encara que no puguin ser objecte del procediment de solució de diferències. Donada la situació d'oligopoli existent principalment al mercat nord-americà del cinema, els Estats que realment vulguin preservar la seva diversitat cultural s'haurien de plantejar l'eventual utilització de l'article IX contra els EUA,¹²⁹ tot i ser una base jurídica molt fràgil.

---

127 Només els EUA i la República Centreafricana van assumir compromisos en totes les sis subcategories incloses en els serveis audiovisuals. Nova Zelanda va assumir compromisos en cinc subcategories, Panamà i Gàmbia, en quatre, i Hong Kong, la Xina i el Japó, en tres. De fet, en finalitzar la Ronda Uruguai només 13 països van assumir compromisos en aquest sector i un nombre molt ampli de països van adoptar excepcions a la clàusula NMA. *Vid.* WTO secretariat, *Guide to the GATS. An overview of Issues for further Liberalization of Trade in Services*, Kluwer Law International, 2001, p. 140.

128 Així, per exemple, en relació als serveis d'espectacles (inclou teatres, bandes, orquestres i cirks) —CCP 9619—, Àustria i França han assumit certs compromisos (sense consolidar) en relació amb el moviment de persones. En concret, en relació amb l'accés de persones que desenvolupen la seva activitat professional de forma principal en el camp de les belles arts, de la qual obtingui la seva principal font d'ingressos. Es preveu expressament que aquestes persones no poden desenvolupar cap altra activitat comercial a Àustria, i França obliga els artistes a tenir un contracte de treball amb una empresa d'espectacles autoritzada. El permís de treball es dóna per un període màxim de 9 mesos, renovable per 3 mesos i l'empresa d'espectacles ha de pagar un impost a l'Oficina de Migració Internacional.

129 De tota manera és un article que representa una base extremadament feble i fràgil per promoure la diversitat cultural.

Així doncs, l'única disciplina imposada a tots els membres és la de la transparència legislativa respecte de les informacions relatives al marc reglamentari que regeix el comerç de serveis i la seva aplicació.

En els àmbits en els quals no s'han assumit compromisos, la Unió Europea i cada Estat membre mantenen plena llibertat per desenvolupar la política i les mesures que es considerin adequades; fins al punt de poder adoptar mesures discriminatòries a favor dels operadors comunitaris. Això no treu que, com que no es va reconèixer cap estatut específic de la cultura dins del GATS, aquests sectors puguin ser objecte de mesures de liberalització en l'actual o en futures rondes de negociació; això implica que, en cada ronda de negociacions, apareguin pressions i demandes per liberalitzar nous sectors i serveis.

Alguns responsables polítics europeus consideren que el paper de l'OMC és positiu en relació amb el sector audiovisual/cultural i que, amb certes garanties, la situació actual és millor que la posició derivada de l'excepció cultural. Molts consideren que, sense regulació internacional, es procediria a privar la cultura i la comunicació del suport i dels efectes d'una mínima regulació del comerç internacional i sense l'OMC dominaria la llei del més fort.¹³⁰ En general, però, es considera que en algun text internacional cal incorporar una visió menys mercantilista de la cultura, en el sentit de reconèixer que no és un producte comercial com els altres, i poder així contrarestar amb nous arguments els efectes liberalitzadors que deriven del GATS. Aquesta visió centrada a garantir la diversitat cultural és la que pretén donar la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, adoptada a l'octubre del 2005, en el marc de la UNESCO.¹³¹ Abans d'aprofundir en les seves aportacions, cal analitzar els grans principis comercials que s'apliquen actualment als serveis culturals i les excepcions que permet el sistema GATS-OMC.

---

130 DERIEUX E., «L'OMC, la culture et la communication. De l'exemption culturelle à la diversité culturelle», *Les Petites Affiches*, 19 de novembre 1999, n. 231, p. 12.

131 *Vid.* capítol V d'aquest treball.

2 · Els principis del GATS i la seva aplicació als serveis culturals

El GATS constitueix un marc multilateral de principis i normes que regeixen el comerç de serveis i es configura com un acord comercial obligatori per a tots els membres de l'OMC.¹³² Es tracta d'un marc general i flexible que els membres es comprometen a desenvolupar per elevar progressivament els nivells de liberalització del comerç de serveis a través de successives negociacions comercials. A l'Acta final de Marràqueix de 15 d'abril de 1994 no només es va adoptar el GATS, sinó que també es va crear el Consell de Comerç dels Serveis,¹³³ que actua sota la direcció general del Consell General de l'OMC,¹³⁴ i es van adoptar els criteris interpretatius de l'Òrgan de Solució de Diferències¹³⁵ de l'OMC, com a mecanisme transversal competent per resoldre les controvèrsies referides també al sector de serveis.

Els pilars fonamentals del GATS es troben en els principis del multilateralisme, la no-discriminació (principi de la nació més afavorida i principi del tracte nacional) i en els de la progressiva liberalització del comerç.

Queda clar que, en matèria de serveis, els resultats de la Ronda Uruguai es van concebre com un primer pas amb efectes limitats de liberalització i que hi havia un ampli marge per assumir nous compromisos en futures negociacions. De tota manera, tot i ser un acord «poc profund», és «extraordinàriament ambiciós» i de «gran complexitat».

Així doncs, hi ha diferents principis que són la base de les normes que regeixen el comerç internacional de mercaderies i serveis. Alguns principis generen obligacions de procediment, són: el de la liberalització progressiva i el de la transparència. Els altres principis generen obligacions de resultat i són: la clàusula de la nació més afavorida, el principi de tracte nacional o de no-discriminació i l'accés al mercat.

Troblem a més altres principis inherents al GATS com: el dret dels governs a reglamentar per aconseguir objectius de política nacional; el dret

---

132 Article II (2) que constitueix l'annex 1.

133 Article XXIV del GATS.

134 Article IV (5) de l'OMC.

135 Òrgan creat per l'Annex 2 de l'Acord de Marràqueix.

a especificar quins serveis volen obrir als proveïdors estrangers i en quines condicions; i el principi de la flexibilitat per als països en desenvolupament i especialment per als menys avançats.

2.1 · El principi de la liberalització progressiva

Un dels principis centrals ha estat el de la liberalització progressiva dels mercats. A diferència d'altres tractats internacionals, els acords assolits no són estàtics, sinó que continuen sent objecte d'avaluació i negociació per assolir més alts nivells d'obertura dels mercats nacionals i un accés efectiu a aquests. És per això que, periòdicament, es desenvolupen negociacions i cada dos anys es convoquen conferències ministerials que busquen aconseguir més obertura del comerç mundial. Aquests processos de liberalització es duen a terme mitjançant negociacions bilaterals, plurilaterals o multilaterals, i el principal mètode de negociació és el sistema de sol·licitud i d'oferta.¹³⁶

En el marc de la Ronda Uruguai no va ser possible concloure totes les negociacions relacionades amb els serveis i els membres es van comprometre a celebrar rondes successives destinades a aconseguir progressivament un nivell de liberalització cada vegada més elevat (article XIX). També diversos articles del GATS preveuen la celebració de negociacions específiques encaminades a definir normes i disciplines en matèria de reglamentació nacional (article VI), mesures de salvaguarda urgents (article X), contractació pública (article XIII) i subvencions (article XV). Així veiem com, més enllà del marc general, s'han conclòs acords a nivell sectorial,¹³⁷ que comporten nous compromisos específics i/o exempcions al tracte NMA, però no constitueixen acords diferents del GATS, sinó que s'incorporen a les seves llistes de compromisos o a les seves llistes d'exempcions mitjançant protocols annexos al GATS.

Actualment, una de les evolucions més interessants rau en el reconeixement que la reciprocitat s'aplica en les relacions entre iguals i el de la «no-reciprocitat» (tracte diferenciatiu) a les negociacions amb els PMA. Però

---

136 *Vid.* el desenvolupament concret de les actuals negociacions de Doha en el capítol IV.

137 Recordem que les negociacions sobre les telecomunicacions bàsiques van concloure al febrer de 1997 i les negociacions en matèria de serveis financers van concloure a mitjan desembre de 1997.

no hi ha fórmules ni criteris per mesurar la reciprocitat i cada membre ho jutja a la seva manera, mantenint un ampli marge de discrecionalitat a fi d'aconseguir «un equilibri global de drets i d'obligacions».

La decisió sobre l'abast de la liberalització que s'acorda per a cada un dels sectors ha de ser una mesura valorada en el seu impacte i en les seves conseqüències, ja que cada compromís limita la llibertat d'acció o de reglamentació dels membres i resulta molt difícil fer «marxa enrere» en relació amb els compromisos ja assumits, perquè la liberalització sol tenir un caràcter definitiu i pot condicionar l'evolució futura de les polítiques públiques en cada sector. Així doncs, es tracta d'un principi dinàmic que evoluciona cap a una més gran liberalització i obertura, i evita el retrocés en existir una obligació general de *standstill* (no-retrocés en la liberalització).

El GATS va preveure que el procés de liberalització progressiva es reprengués a partir de l'any 2000 per continuar després de forma periòdica; el Consell del GATS és qui ha de fixar les línies directrius i els procediments de les negociacions que es podran concretar en acords bilaterals, plurilaterals o multilaterals (art. XIX). Atès que es pretenia acabar l'actual Ronda de Doha al llarg de l'any 2006, en el següent capítol s'analitzen els compromisos fets públics que s'estan negociant actualment en relació amb els serveis culturals. De tota manera la suspensió de les actuals negociacions no impediria la celebració de negociacions específiques encaminades a definir, com hem dit abans, normes i disciplines en matèria de reglamentació nacional, mesures de salvaguarda urgents, contractació pública i subvencions. A més, res no impedeix tampoc l'inici d'altres negociacions sectorials.

2.2 · Transparència i bona administració

Un altre gran principi que regeix la lògica del comerç internacional és el de la transparència, segons el qual els governs dels Estats membres de l'OMC tenen l'obligació de procedir a la publicació oficial de les reglamentacions sobre producció i comercialització de serveis. També han d'informar el secretariat de l'organització i els altres membres del desenvolupament de les seves legislacions i pràctiques nacionals que puguin tenir influència en el comerç de productes i serveis, a fi que es pugui controlar si és conforme amb les normes de l'OMC.¹³⁸ No es pot oblidar que les nor-

---

138 Article III del GATS.

mes i les disposicions que afecten la prestació de serveis solen ser molt nombroses i no sempre fàcils de localitzar. Aquestes normes nacionals poden constituir barreres no duaneres que afecten el comerç de tot tipus de serveis (art. III.1 i XXVIII a)), i aquestes consideracions s'estenen als serveis culturals i audiovisuals. Un dels principals problemes per a l'expansió dels serveis continua essent el desconeixement de les legislacions internes dels altres membres;¹³⁹ és per això que la transparència vol facilitar-ne el coneixement i fer públiques les mesures que afecten el comerç de serveis. S'estableix que cada Estat ha de crear «punts d'informació» per respondre a les demandes d'informació, amb un límit en relació amb la «divulgació d'informació confidencial» (art. III bis).

Com que el comerç de serveis no sol ser lliure i amb freqüència s'exigeix una autorització, una llicència o certificats diversos per poder accedir a determinades professions o per poder exercir determinades activitats econòmiques, la transparència és el primer pas per facilitar l'accés de les persones estrangeres als mercats quan això sigui possible.

Hi ha també un mecanisme d'examen de les polítiques comercials nacionals que persegueix assegurar l'eficàcia del principi de transparència, però els seus informes es basen en la informació que li faciliten els membres de l'OMC i no realitza accions d'investigació pel seu compte.

De cara al futur, és previsible que s'estableixin normes més específiques sobre el principi de transparència i s'està negociant la introducció de l'obligació d'informar de la raó de ser de les prescripcions que un membre consideri necessàries per complir un determinat objectiu de política nacional; també es brindarà la possibilitat que es formulin observacions abans de l'adopció de mesures que afectin sensiblement el comerç de serveis.

Així, la normativa nacional sol ser el principal obstacle per al comerç internacional de molts serveis, ja que hi ha normes per garantir la competència dels prestadors de determinats serveis (professionals liberals), normes per protegir el consumidor, normes per regular la prestació de serveis públics i una sèrie de disposicions vinculades a preocupacions legítimes o relacionades amb l'ordre públic o la seguretat nacional. La discussió se sol centrar en si les normes que tenen un accent proteccionista marcat o dis-

---

¹³⁹ L'article IV GATS preveu que els membres han de negociar compromisos específics destinats a ajudar els països en desenvolupament a enfortir els seus serveis nacionals, millorar el seu accés als canals de distribució i a la informació, i obtenir un millor accés als mercats per als seus proveïdors de serveis.

criminatori tenen o no alguna justificació, i si són proporcionals en relació amb els objectius d'interès general que pretenen preservar.

Alguns Estats prohibeixen la presència d'empreses estrangeres en sectors «sensibles o estratègics» (audiovisual, assegurances, banca, transports interns, telecomunicacions), altres vegades es restringeix o prohibeix la presència de personal estranger, no només a les empreses sota control de capital local, sinó també en filials o sucursals de societats que tenen la seva seu social en un altre Estat. Altres vegades s'exclou l'accés dels estrangers a determinades professions per reservar-les als nacionals, com succeeix per exemple en relació amb la funció pública.

La transparència té també relació amb la recerca d'un difícil equilibri entre el dret dels Estats a regular els seus sectors econòmics per preservar determinats objectius generals i la proporcionalitat de les mesures adoptades pels Estats. El GATS reconeix expressament el dret dels membres a reglamentar el subministrament de serveis a fi d'aconseguir els objectius de la seva política nacional, però s'ha de tenir molt en compte que, en els sectors en els quals els membres contreguin compromisos específics, el GATS pot entrar a valorar si les reglamentacions nacionals són «raonables, objectives i imparcials i si no constitueixen obstacles innecessaris al comerç»,¹⁴⁰ conceptes que poden ser interpretats des de diferents perspectives ideològiques. En aquests casos, el GATS imposa una «bona administració» de la normativa nacional (art. III i VI); això significa que l'administració de les mesures que afecten el comerç de serveis ha de respondre a criteris no solament de transparència, sinó també de proporcionalitat, i els membres poden regular només allò que sigui «necessari» per oferir serveis de qualitat i per assolir objectius d'interès general. Així, les mesures estatals s'han de basar en criteris objectius i transparents, com la competència i la capacitat per subministrar el servei i, en relació amb els procediments en matèria de llicències, no han de constituir una restricció al subministrament del servei.

Així mateix, els membres del GATS han de mantenir o crear «tribunals o procediments judicials, arbitrals o administratius» que permetin, a petició d'un proveïdor de serveis afectat, la revisió objectiva i imparcial de les

---

140 L'article VI (4) estableix que «Reconeixent el dret dels membres a reglamentar el subministrament de serveis al seu territori, i a establir noves reglamentacions sobre això, a fi de realitzar els objectius de la seva política nacional, i l'especial necessitat dels països en desenvolupament d'exercir aquest dret, donades les asimetries existents quant al grau de desenvolupament de les reglamentacions sobre serveis als diferents països».

decisiones administratives que afectin el comerç de serveis i, en cas que estigui justificat, l'aplicació de remeis apropiats.

El paràgraf 5 de l'article VI preveu la possibilitat de crear disciplines concretes per tal que els procediments en matèria de titulacions, normes tècniques i prescripcions en matèria de llicències no constitueixin obstacles innecessaris per al comerç dels serveis.¹⁴¹

De fet, l'impacte de les normes internes només es pot veure afectat pel sistema GATS si constitueixen obstacles considerats com «innecessaris» per al comerç de serveis o bé si s'adopten mesures de reconeixement mutu entre els membres, previstos en l'article VII del GATS.¹⁴²

2.3 · El multilateralisme i la clàusula de la nació més afavorida

La clàusula NMA suposa l'obligació d'estendre a tot membre de l'OMC qualsevol tracte més favorable que un Estat atorgui als productes o serveis provinents de qualsevol altre Estat membre de l'OMC, en relació amb els productes que puguin ser considerats similars.¹⁴³ Aquesta prohibició generalitzada de discriminació cap als membres s'estén a tots els acords de l'OMC i als altres principis de l'acord i s'aplica als diferents exportadors o socis estrangers. L'esmentada clàusula no solament prohibeix tota discriminació envers els serveis estrangers, sinó també envers els seus prestadors,¹⁴⁴ i s'aplica en relació amb «serveis similars», noció que sol suscitar importants dificultats d'interpretació.

Es tracta, doncs, d'una obligació general aplicable de forma directa i automàtica a tots els membres i sectors de serveis, llevat que no hi hagi una

---

141 Així per exemple, el Grup de Treball sobre Serveis Professionals (GTSP) va elaborar disciplines multilaterals sobre reglamentació nacional en el sector de la comptabilitat i, per tal de no duplicar altres disposicions ja existents en el GATS —com les dels articles XVI i XVII— i per no crear incertesa jurídica, es van excloure del text diferents disciplines proposades inicialment.

142 Aquestes mesures poden ser d'harmonització o acords entre determinats membres de reconeixement de les titulacions, experiència, llicències o certificats atorgats en un altre Estat.

143 L'article II del GATS disposa que cada membre ha d'atorgar immediatament i incondicionalment als serveis i als proveïdors de serveis de qualsevol altre membre «un tracte no menys favorable que el que concedeixi als serveis similars i als proveïdors de serveis similars de qualsevol altre país».

144 *Vid.* la interpretació de l'Òrgan d'Apel·lació en el seu Informe del 9 de abril de 1999, Assumpte «Comunidades Europeas: régimen aplicable a la venta y a la distribución de bananas». WT/DS27/ARB.

exempció o una excepció. Així doncs, els compromisos comercials oferts pels participants en les negociacions i inclosos en les seves llistes de compromisos s'estenen automàticament a tots els altres participants.¹⁴⁵

La clàusula NMA encarna el principi del multilateralisme. Tot i que admet que els serveis nacionals siguin més ben tractats que els estrangers, impedeix la discriminació entre serveis estrangers o prestadors de diferents membres.¹⁴⁶ La seva conseqüència és la generalització automàtica i incondicional de les concessions comercials negociades (o renegociades). En ser una obligació general, engloba «qualsevol mesura coberta pel GATS» que afecti el comerç de serveis¹⁴⁷ i que es presti a través de qualsevol dels quatre modes de subministrament previstos en el GATS.

El GATS admet algunes derogacions permanents o excepcions en l'aplicació de l'obligació del tracte NMA, que beneficien de forma destacada els acords d'integració. L'article V GATS autoritza qualsevol membre de l'OMC a concertar un acord per liberalitzar el comerç de serveis amb els altres països que en siguin part.

Encara que l'article V només fa referència a les «integracions econòmiques», sense procedir a singularitzar cap forma particular, la seva justificació es troba en l'existència de vincles comercials privilegiats entre els seus membres i la seva legitimitat està expressament reconeguda com a excepció a la clàusula NMA, quan es donen les dues condicions contingudes a l'art. XXIV del GATT. És a dir, que tinguin «una cobertura sectorial substancial»¹⁴⁸ i que els esmentats acords tendeixin a la prohi-

---

145 Article II:1 GATS: «Cada Membre atorgarà immediatament i sense condició un tracte no menys favorable que el que atorgui als serveis similars i als prestadors de serveis similars de qualsevol altre país» i també article I GATT.

146 Vid. TORRENT MACAU, R., «La Organización Mundial de Comercio dentro del orden económico internacional. Una visión introductoria desde una perspectiva institucional», *La Unión Europea y el comercio internacional. Límites al libre comercio*, F. ESTEVE (coord.), 2001, Col·lecció Diversitas, Universitat de Girona, p. 20.

147 La interpretació dels termes «que afectin el comerç de serveis» en l'assumpte Bananas III confirma la interpretació àmplia del precepte: les mesures no han d'afectar al comerç de serveis com a tal, sinó que també es pot tractar de mesures preses en altres àrees, com en relació amb l'intercanvi de mercaderies amb repercussions en els serveis.

148 Aquesta condició s'entén en termes de nombre de sectors, volum de comerç afectat i modes de subministrament. Per complir aquesta condició, els acords no han de preveure a priori l'exclusió de cap mode de subministrament. Vid. STEPHERSON S.M., «Regional Agreements on Services in Multilateral Disciplines: Interpreting and Applying GATS Article V», en Stepherson S.M., (ed), *Services Trade in the Western Hemisphere. Liberalization, Integration, and Reform*, OAS/ 2000, Washington, Brookings Institution, p. 86 i també p. 91-92.

bició o eliminació de tota discriminació en el sentit de l'article XVII del GATS (tracte nacional) mitjançant l'eliminació de mesures discriminatòries existents i/o la prohibició de noves mesures discriminatòries respecte de totes les que afectin el subministrament de serveis d'aquest sector (excepte per a mesures permeses de conformitat amb els articles XI, XII, XIV i XIV bis).

Les excepcions estan subjectes a negociació d'acord amb el paràgraf 6 de l'Annex sobre Excepcions de les Obligacions de l'Article II (NMA) i en les negociacions s'exigeix que es tingui en compte la situació dels diferents països en desenvolupament.

A més de les excepcions permanents, en el marc dels serveis no s'hauria acceptat la clàusula NMA sense permetre diversos mecanismes de flexibilització en forma d'exempcions. El resultat va ser que més de 70 membres de l'OMC van condicionar els compromisos relatius als serveis inclosos en les seves llistes a les llistes d'exempcions en l'article II. De tota manera, en tractar-se d'excepcions a una regla fonamental i bàsica, se sotmeten a una sèrie de condicions que en limiten la utilització.¹⁴⁹

Així, per mantenir una mesura discriminatòria contrària a la clàusula NMA, cal que s'inclougi en la llista d'excepcions en l'article II i que compleixi unes condicions que s'indiquen més en termes procedimentals que substantius.¹⁵⁰ Per garantir que la llista d'aquestes excepcions presentades sigui completa i precisa, cada país ha de proporcionar cinc tipus diferents d'informació per a cada excepció, a saber: la descripció del sector o dels sectors que inclouen l'excepció, la descripció de la mesura amb indicació de la raó que la fa incompatible amb l'article II; el país o els països als quals s'aplica la mesura; la durada prevista de l'excepció; i les raons que fan necessària l'excepció.

La llista més llarga de mesures incompatibles amb el tracte de la NMA es refereix al sector audiovisual,¹⁵¹ en canvi cap excepció a la clàusula de la NMA s'ha previst per als serveis recreatius i culturals.

---

149 En el decurs de la Ronda Uruguai es va posar de manifest que, si no s'acceptaven algunes excepcions temporals relacionades amb el tracte NMA, no s'aconseguiria cap liberalització.

150 *Vid.* WEISS F., «Aspectos jurídicos del comercio de servicios...», *op. cit.*, p. 261.

151 Més de la meitat afirmen la promoció de la cultura comuna (regional) com a motiu per limitar l'accés a programes conjunts per finançar i difondre els treballs audiovisuals, mentre que molts dels altres han reclamat acords bilaterals sobre coproducció de pel·lícules i programes de televisió, Mattoo A., «Shaping Future Rules For Trade in Services: Lessons from the GATS», ponència preparada per a la conferència NBER sobre comerç de serveis, 8 d'agost de 2000, p. 13.

En el cas que no existeixi una excepció, això suposaria que els avantatges atorgats, per exemple, als productors de països africans en el marc de les polítiques públiques d'ajut al desenvolupament s'haurien d'estendre a qualsevol altra part en l'acord en relació amb produccions similars, ja que altrament serien incompatibles amb l'esmentat principi.

Les excepcions a la clàusula NMA són transitòries i estan subjectes a examen. En principi no han d'excedir un termini de deu anys, i són objecte de revisió pel Comitè de Comerç de Serveis cada cinc anys. De tota manera, sembla dubtós que aquest poder de revisió sigui suficient per eliminar les excepcions «indefinides» especificades pels membres, especialment des que són objecte de negociació en les rondes de liberalització, però les moratòries hauran de ser objecte de consideració o reinterpretació al final de les actuals negociacions de Doha.

Els membres van sol·licitar excepcions al tracte de la NMA abans que entrés en vigor el GATS i actualment només es poden concedir noves excepcions als nous membres, en el moment de l'adhesió. En el cas dels membres actuals, només en circumstàncies excepcionals es poden concedir noves excepcions a l'empara de l'article IX:3 de l'Acord sobre l'OMC («*waiver*» que pot concedir la Conferència Ministerial de l'OMC).¹⁵²

Els acords de la Ronda Uruguai només obliguen a iniciar cinc anys després de l'entrada en vigor dels acords una nova ronda de negociacions sobre la liberalització progressiva (article XIX) i sobre la primera revisió de les excepcions a la clàusula NMA. Per això cal fer el seguiment de les negociacions que s'estan desenvolupant actualment en relació amb els diversos sectors que poden tenir repercussió o que poden incidir sobre la cultura i la prestació de serveis culturals.¹⁵³

2.4 · L'accés al mercat i el tracte nacional: dos principis condicionats als compromisos

Tal com s'ha assenyalat anteriorment, el grau de liberalització que cada membre ha assumit en el marc del GATS es mesura en funció de les obligacions que deriven de les Llistes de compromisos (*Schedules*) en matèria d'accés als mercats i de tracte nacional, que són llistes individuals de cada

---

¹⁵² Article IX:3 OMC.

¹⁵³ L'estat actual de les negociacions de la Ronda de Doha es desenvolupa al capítol IV.

membre classificades per sectors. Hi ha una diferència fonamental entre el GATT i el GATS i és que, en el GATT, el tracte nacional constitueix una obligació general envers el comerç de mercaderies que admet només determinades excepcions, mentre que en el GATS es pot limitar tant l'accés al mercat com la igualtat de tracte, i són compromisos negociables.

L'accés als mercats es refereix a les condicions d'entrada al mercat, mentre que el tracte nacional està vinculat a les condicions que s'apliquen als serveis o a la seva prestació després de l'entrada en el mercat del proveïdor o del servei.¹⁵⁴ És per això que els articles XVI i XVII del GATS sobre compromisos relatius a «l'accés als mercats» i al «tracte nacional» són dos preceptes independents encara que estretament relacionats.¹⁵⁵ La liberalització de l'accés al mercat comporta una aproximació parcial de les legislacions nacionals per tal d'eliminar els aspectes que limiten l'accés dels estrangers al mercat.¹⁵⁶

Els compromisos contrets d'acord amb els articles XVI i XVII s'han d'aplicar de forma no discriminatòria i en aquest sentit es poden considerar una expressió concreta del principi NMA de l'article II GATS.

Les llistes nacionals de compromisos tenen una estructura homogènia, a fi de facilitar l'anàlisi comparativa. Tanmateix, hi pot haver alguna variació en la classificació dels sectors, ja que els membres tenen, en principi, llibertat per escollir la classificació sectorial conforme a la qual estableixen els seus compromisos específics. En qualsevol cas, el valor dels compromisos és molt difícil d'avaluar sense conèixer exactament la regulació que hi ha en un determinat país sobre un sector concret.

El problema de la Llista de compromisos és que no sempre resulta clar i previsible quins són els serveis que realment s'inclouen en una determinada llista, cosa essencial per valorar l'impacte dels compromisos i obligacions assumits. Així, per exemple, en el cas «EUA – jocs d'atzar i apostes»¹⁵⁷ tant el Grup Especial com l'Òrgan d'Apel·lació van admetre que no

---

154 MATTOO A., «National Treatment in the GATS: Cornerstone or Pandora's Box?», *Journal of World Trade*, 1997, vol. 31, p. 107-135.

155 FEKETEKUTY G., «Improving the GATS Architecture», a Stepherson S.M. (ed), *Services Trade in the Western Hemisphere. Liberalization, Integration, and Reform*, OAS /2000, Brookings Institution, Washington, p. 27.

156 VID. TORRENT MACAU, R., «La Organización Mundial del Comercio dentro del orden económico internacional...», *op. cit.*, p. 28.

157 Estats Units – mesures que afecten el subministrament transfronterer de serveis de jocs d'atzar i apostes. Informe de l'Òrgan d'Apel·lació de 7 d'abril de 2005, WT/DS285/AB/R (AB-2005-1).

quedava clar si aquests serveis estaven compresos en la categoria «d'altres serveis d'esbarjo» (al·legat per Antigua) o en la de «serveis esportius» (al·legat pels EUA). En tractar-se de classificacions i subclassificacions que incorporen un cert grau d'ambigüitat, es va acudir als articles 31 i 32 de la Convenció de Viena sobre els Tractats, i el Grup Especial va considerar que el document MTN.GNS/W/120¹⁵⁸ i les Directrius per a la consignació en Llistes de 1993 eren documents que formaven part del context i permetien aclarir els dubtes plantejats. L'Òrgan d'Apel·lació no va estar d'acord a qualificar dits documents com a part del «context», però en canvi va constatar que constitueixen «mitjans d'interpretació complementaris» en ser «treballs preparatoris» i «circumstàncies» pertinents per a la celebració del GATS. Això resulta rellevant, ja que el context té una importància interpretativa fonamental, mentre que els treballs preparatoris són simplement mitjans d'interpretació complementaris; amb tot, en aquest cas concret va conduir al mateix resultat, en considerar que els jocs d'atzar estaven inclosos en l'àmplia categoria de «serveis d'esbarjo».¹⁵⁹

Sota els modes de subministrament apareixen quatre columnes:

- sector o subsector
- limitacions a l'accés als mercats
- limitacions al tracte nacional
- compromisos addicionals

Dins d'aquestes columnes es distingeixen dos grans blocs:

- els compromisos horitzontals
- els compromisos sectorials

Els compromisos horitzontals són vàlids per a tots els sectors inclosos en la llista. Mitjançant els compromisos, el país consolida un determinat nivell d'accés al mercat i de tracte nacional, i es compromet a no imposar cap mesura nova que restringeixi l'ingrés al mercat o la prestació del servei, més enllà del que el país consigna en aquesta columna. Els compro-

---

158 Es tracta d'un document de la Secretaria de l'OMC per al desenvolupament de les negociacions de la Ronda Uruguai que inclou una classificació per sectors i subsectors i que amb freqüència també fa referència a una classificació més exhaustiva de Nacions Unides (número de la CPC).

159 Subsector 10 D.

misos específics tenen un efecte similar al d'una consolidació aranzelària i donen als agents econòmics la garantia que en el futur no es modificaran en detriment d'aquests les condicions d'entrada al mercat. Aquests compromisos només podran retirar-se o modificar-se amb l'acord previ sobre compensacions pertinents amb els membres que es considerin afectats.¹⁶⁰

En contreure un compromís en un sector o subsector, el membre ha d'indicar, respecte de cada mode de subministrament, quines limitacions manté en el seu cas en relació amb l'accés als mercats i en relació amb el tracte nacional.

En el paràgraf 2 de l'article XVI GATS, s'enumeren sis categories de restriccions que no es poden adoptar o mantenir llevat que s'especifiquin en la Llista. Totes les limitacions especificades en les Llistes corresponen a alguna d'aquestes categories:

- Limitació del nombre de proveïdors de serveis.¹⁶¹
- Limitació del valor dels actius o transaccions de serveis.¹⁶²
- Limitació del nombre d'operacions de serveis o de la quantia total de la producció de serveis.
- Limitació del nombre de persones físiques que puguin emprar-se en un determinat sector de serveis o que un proveïdor de serveis pugui ocupar.¹⁶³
- Mesures que restringeixin els tipus específics de persona jurídica per mitjà de la qual es pugui prestar un servei.¹⁶⁴
- Limitació de la participació del capital estranger.¹⁶⁵

Quan en algun mode de subministrament s'indica «Cap/None» significa que no hi ha cap limitació en aquest mode de subministrament per a aquest sector. En canvi, quan apareix «No consolidat/Unbound» equival

---

160 L'article XXI preveu que els compromisos específics puguin modificar-se d'acord amb determinats procediments.

161 Per exemple, quan es preveu que en un sector només es podran establir un nombre determinat de filials o sucursals.

162 Per exemple, quan es preveu que només podrà col·locar-se en companyies estrangeres el 10% del valor de la reassurança.

163 Per exemple, quan s'estableix que la majoria dels membres del Consell d'Administració han de ser ciutadans del país.

164 Per exemple, quan s'especifica que determinades filials han d'estar construïdes com a societats anònimes.

165 Per exemple, quan una disposició estableix un màxim d'accions (49%).

a no assumir compromisos en aquest mode de subministrament i el país pot continuar aplicant les mesures nacionals que consideri oportunes.¹⁶⁶

Habitualment s'utilitzen fórmules intermèdies que permeten l'accés sota les condicions especificades i que són les que plantegen més dificultats d'interpretació.

L'informe de l'Òrgan d'Apel·lació sobre el conflicte comercial entre els EUA i Antigua en relació amb les «Mesures que afecten el subministrament transfronterer de serveis de jocs d'atzar i apostes»¹⁶⁷ (abril 2005), constitueix el primer cas on es planteja l'abast dels compromisos assolits. En aquest cas es constata que, quan un Membre ha assumit certs compromisos de liberalització del seu mercat en determinats sectors, ja no pot mantenir o introduir en el futur determinades prohibicions o restriccions en els esmentats sectors, llevat que ho hagi previst expressament en la seva llista individual de compromisos o llevat que deixi el sector sense consolidar. Aquest cas demostra que certament el GATS, malgrat la seva generalitat i flexibilitat, pot incidir directament en la competència normativa interna dels membres i en la dels ens subestats que tinguin competència legislativa, com ara Catalunya.

En l'esmentat cas,¹⁶⁸ Antigua va al·legar que determinades lleis federals i estatals dels EUA¹⁶⁹ donaven com a resultat una «prohibició total» del subministrament transfronterer d'aquests serveis i que això era contrari a la Llista de compromisos assumits pels EUA i a diversos articles del GATS,¹⁷⁰ atès que considerava que els EUA havien assumit compromisos de ple accés als mercats i de tracte nacional (en consignar «Cap/None» a les columnes pertinents de la seva llista annexa al GATS). Tant el Grup Especial com l'Òrgan d'Apel·lació van confirmar que els EUA havien assumit compromisos específics d'accés als mercats en les seves Llistes i en conseqüència es va procedir a l'aplicació de l'article XVI:2 que defineix les mesures que cap Membre pot mantenir ni adoptar, llevat que en la seva Llista s'especifiqui el contrari. Es tracta de les mesures que fan referència, com hem vist abans, a determinades limitacions quantitatives.

---

166 Habitualment s'utilitzen fórmules intermèdies que permeten l'accés sota les condicions especificades i que són les que més dificultats d'interpretació plantegen.

167 Vegeu l'Informe de l'Òrgan d'Apel·lació de 7 d'abril de 2005, WT/DS285/AB/R (AB-2005-1) en relació amb l'assumpte «Estados Unidos – Medidas que afectan al suministro transfronterizo de servicios de juegos de azar y apuestas», *op. cit.*

168 Informe de l'Òrgan d'Apel·lació de 7 d'abril de 2005, *op. cit.*

169 Antigua feia referència a determinades lleis federals i altres lleis estatals.

170 S'al·ludeix als articles VI, XI, XVI i XVII del GATS.

En canvi, els EUA van al·legar que l'enfocament en matèria de liberalització de l'accés als mercats reflectit en el GATS no podia concedir un dret il·limitat a subministrar serveis en tot l'àmbit de cada un dels sectors o maneres de subministrament respecte dels quals s'han contret compromisos, ja que tal enfocament estaria en contradicció amb l'equilibri entre liberalització i reglamentació. En aquest cas, tant el Grup Especial com l'Òrgan d'Apel·lació van interpretar que l'article XVI:2 inclou les mesures que són equivalents a un contingent nul, és a dir les «prohibicions» de desenvolupament d'una determinada activitat i es constata com, en aquestes circumstàncies, prevalen els compromisos de liberalització sobre el dret actual o futur a reglamentar els serveis per part dels membres de l'OMC.

En realitat, el principi del tracte nacional (article XVII GATS) pot entendre's, en si mateix, com un resum de tota la filosofia de l'OMC, car l'objectiu final és que els Estats membres tractin els productes estrangers i els seus productors de la mateixa manera.

La idea fonamental és impedir que un membre pugui adoptar mesures que modifiquin, de fet o de dret, les condicions de competència a favor del seu propi sector de serveis. És un principi que no comporta cap harmonització de les legislacions nacionals, l'única obligació és la de no donar un tracte més favorable als prestadors nacionals de serveis que als estrangers i es refereix a tot el règim jurídic de les empreses i de les seves activitats econòmiques.

El compromís de tracte nacional en el GATS, però, actualment es limita als serveis respecte als quals s'hagin contret compromisos.¹⁷¹ Si els proveïdors estrangers subministren, mitjançant la presència comercial o personal, en el mercat del país importador, gaudirien a la pràctica d'un accés quasi lliure a aquest mercat si se'ls donés tracte nacional, ja que per definició se suprimirà qualsevol avantatge reglamentari de què gaudeixin els proveïdors de serveis nacionals.

Atès que el tracte nacional és un compromís específic i no una obligació general, es concedirà de forma gradual, de conformitat amb el calendari i els tipus de serveis negociats. El seu àmbit pot ser diferent per a cada sector de serveis, subsector o transacció, cosa que permet als membres una discrecionalitat considerable quant al nivell de reglamentació que vulguin conservar. A més, el tracte nacional és objecte, d'una banda, d'un llistat

---

¹⁷¹ Això és totalment diferent del règim del GATT, on el tracte nacional s'aplica a totes les mercaderies.

positiu del sector de serveis o subsector en la llista del membre i, de l'altra, d'un llistat negatiu de qualsevol excepció a cada sector inclòs en la llista. Així doncs, només els sectors inclosos en la «llista positiva» són objecte de compromisos específics i els que no s'inclouen romanen exclosos mentre no se'n negociï la inclusió.

Com hem vist, els compromisos es tradueixen en limitacions que afecten les normes internes dels membres i poden consistir en limitacions generals o sectorials.¹⁷²

Quan un Estat hagi inclòs un sector o un subsector de serveis en la seva llista de compromisos, li resultarà molt difícil desfer el compromís en un moment ulterior, i només podrà fer-ho, d'acord amb l'article XXI del GATS, amb la condició d'assegurar una compensació a tots aquells membres que es vegin afectats pel canvi de compromís, sota la forma d'obertura d'un altre servei de valor equivalent o mitjançant una indemnització financera.

Tan sols 19 membres han acceptat actualment compromisos envers el sector audiovisual (13 en concloure la Ronda Uruguai i els altres a partir de les negociacions per esdevenir nou membre de l'OMC) i només els EUA i la República Centreafricana van subscriure íntegrament les disciplines sobre lliure accés al mercat i sobre el tracte nacional. Les subcategories referides als serveis audiovisuals que se situen dins el grup «Serveis de Comunicació» engloben: la producció i la distribució de pel·lícules i vídeos; els serveis de projecció cinematogràfics, els serveis de radio i televisió, els serveis de transmissió per ràdio i televisió; el registre de so i d'altres. Dels sis subsectors, Nova Zelanda i el Kirguistan n'han acceptat cinc; Panamà, Geòrgia i Gàmbia n'han acceptat 4 i Hong Kong, el Japó i Jordània han acceptat compromisos a 3 subsectors.

En canvi, l'absència de compromisos per part de la Comunitat Europea en el GATS sobre l'audiovisual permet als seus membres conservar la seva autonomia reglamentària, ja que dins de cada política audiovisual nacional hi sol haver diferents objectius econòmics (assegurar un entorn adequat i els incentius correctes, perquè el sector es desenvolupi en un marc de lliure competència); socials (assegurar la pluralitat mediàtica, el servei universal, la protecció dels consumidors i dels menors) i culturals (defensa de la diversitat lingüística i cultural europea). Alhora, en estar inclòs dins de les

---

¹⁷² Això significa que l'existència de compromisos en un sector obliga el membre, entre altres coses, a la notificació de noves mesures que tinguin repercussions considerables sobre el comerç i a la no-imposició de restriccions als pagaments i transferències internacionals.

disciplines comercials multilaterals, ostenta una protecció jurídica contra les sancions unilaterals.

La Comunitat Europea (juntament amb els Estats membres) no va prendre cap compromís en matèria de liberalització dels intercanvis relacionats amb els serveis audiovisuals (cinema, ràdio i televisió) ni relacionats amb altres serveis culturals (serveis d'entreteniment, culturals i esportius —CCP 9619-) com les biblioteques, arxius i museus. Alguns serveis culturals van ser objecte de certs compromisos de liberalització, en concret en l'àmbit dels espectacles, l'edició, la impremta,¹⁷³ etc. També es van assumir compromisos en relació amb alguns serveis anomenats «recreatius o d'entreteniment» i amb les agències de notícies. En determinats casos, alguns Estats membres de la UE han fet ús de la facultat de precisar certes condicions en relació amb la liberalització dels serveis oferts; per exemple, França i Itàlia van decidir atorgar un tracte nacional als grups de teatre estrangers que presten serveis al seu territori, excepte per a les subvencions i, en general, en la limitació de la participació dels estrangers en les empreses editorials i en el dret de vot que està subjecte a la condició de reciprocitat.

En el cas concret dels serveis bàsics de telecomunicació, aquests van quedar plenament coberts per l'acord i per la clàusula NMA, però no es van adoptar compromisos específics relatius a l'accés al mercat i a l'obligació del tracte nacional. Més endavant, els membres van llançar un procés negociador específic que havia de conduir a una incorporació més o menys generalitzada d'alguns compromisos en el sector dels serveis bàsics de telecomunicació,¹⁷⁴ en relació amb el qual molts membres encara mantien empreses en situació de monopoli i no havien obert el mercat intern a les seves pròpies empreses nacionals. Aquestes negociacions sectorials van fer possible que l'any 1997 s'aconseguís concloure un acord que incorporava compromisos de liberalització i d'accés als serveis bàsics de telecomunicació per part d'un ampli nombre de membres, i és un principi nu-

---

173 I només a Itàlia es va limitar la participació d'estrangers en les empreses editorials a un 49% del capital i dels drets de vot, i Suècia va mantenir el criteri de la residència per als editors i els propietaris d'empreses editorials i d'impremta, així com Finlàndia va mantenir el requisit de residència per a la persona encarregada de la impressió.

174 Vid. TORRENT MACAU, R., «La participación de la Comunidad Europea y los Estados miembros en la OMC. Discusión a partir de tres casos concretos: servicios financieros, servicios básicos de telecomunicaciones y normas sociales básicas», *La Organización Mundial del Comercio y el Regionalismo Europeo*, op. cit., p. 121-122.

clear la garantia d'accés a les xarxes, als serveis públics de telecomunicació i també la garantia de la interconnexió entre les diferents xarxes.¹⁷⁵

Això no obstant, cal assenyalar el canvi d'actitud que mostren actualment els EUA en relació amb el sector audiovisual: demanen als altres països que fixin compromisos que reflecteixin «els nivells reals d'accés als mercats en àrees com els serveis de producció i distribució de pel·lícules i vídeos, els de producció de ràdio i televisió i els de gravació de so». L'èmfasi es posa en la necessitat de mantenir els productes audiovisuals distribuïts electrònicament lliures de tota barrera comercial. L'estratègia és, doncs, la d'anticipar i evitar la creació de noves barreres comercials que puguin sorgir en l'entorn digital, és a dir incorporar alguna clàusula que obligui els Estats a mantenir les xarxes digitals lliures de proteccionisme cultural, actitud que ja es fa palesa en els darrers acords de lliure comerç subscrits entre els EUA i tercers Estats de forma bilateral.¹⁷⁶

En definitiva, veiem que mentre un membre no hagi contret cap compromís concret en relació amb l'accés al mercat i al tracte nacional en un sector determinat, el país continuarà tenint la llibertat de poder establir les barreres d'accés al mercat i les mesures discriminatòries cap als proveïdors estrangers que consideri convenients en relació amb l'esmentat sector de serveis. La situació canvia quan ha assumit determinats compromisos i, especialment, quan ha obert l'accés als seus mercats a través de la consignació «cap» a la primera fila de la columna d'accés als mercats.

A més dels compromisos d'accés al mercat i de tracte nacional, hi ha una columna de compromisos addicionals, amb anotacions no obligatòries que permet a un membre contreure compromisos respecte a mesures diferents de les esmentades, per exemple en matèria de regulació de determinades qüestions com títols d'aptitud, llicències etc.

---

175 L'Acord sobre serveis bàsics de telecomunicació —Agreement on Basic Telecommunications Services (ABTS)— va ser conclòs entre 69 membres i va entrar en vigor el 5 de febrer de 1998.

176 Els tractats de lliure comerç que els EUA han conclòs amb Xile (2002), Singapur (2003), els Estats d'Amèrica Central (2003), Austràlia (2004) i Marroc (2004) inclouen aquesta estratègia en relació amb els béns i serveis culturals, i és també la que s'intenta plasmar en els acords que s'estan negociant amb els països andins i amb la Unió Duanera d'Àfrica del Sud. *Vid.* Bernier I., «Los recientes Tratados de libre comercio de Estados Unidos como muestra de su nueva estrategia en el sector audiovisual», *La diversidad cultural: un nuevo pilar en el sistema de Derecho Internacional*, *op. cit.*, p. 205 i ss.

2.5 · Excepcions generals

Els règims d'excepció del GATS segueixen de prop el model del GATT, amb la possibilitat d'acudir, a més de les excepcions a la clàusula de la NMA ja esmentada, a les clàusules de les excepcions generals, com són les excepcions sobre la seguretat i les mesures de salvaguarda d'urgència.

El règim de l'OMC és un sistema ple d'excepcions, però el règim de les «excepcions generals» es troba codificat en l'article XIV del GATS (i en l'article XX del GATT corresponent), que permet la no-aplicació de les normes de l'acord quan una part invoqui la necessitat de protegir certs valors essencials que serien «qüestionats o podrien perillar» com a conseqüència de l'aplicació ordinària de les normes del lliure mercat.

Les excepcions generals permeten que els Membres puguin protegir determinats interessos fonamentals de la societat i fan referència a la salut i a la vida de les persones, animals o vegetals, la moralitat, l'ordre, el compliment de les lleis, la protecció de les persones i la seguretat pública (article XIV).¹⁷⁷ Així doncs, *a priori* els compromisos de liberalització no impedeixen que els Estats puguin adoptar certes mesures per protegir aquests interessos generals.

Igual que en el GATT, les excepcions generals estan precedides d'una nota que sotmet el dret d'un membre a no adoptar o aplicar certes mesu-

---

177 L'article XIV estableix que, a reserva que les mesures enumerades a continuació, no s'apliquen en forma que constitueixi un mitjà de discriminació arbitrari o injustificable entre països en els quals prevalguin condicions similars, o una restricció encoberta del comerç de serveis, cap disposició del present Acord no s'interpretarà en el sentit d'impedir que un membre adopti o apliqui mesures:

- a) necessàries per protegir la moral o mantenir l'ordre públic;
- b) necessàries per protegir la vida i la salut de les persones i dels animals o per preservar els vegetals;
- c) necessàries per aconseguir el compliment de les lleis i els reglaments que no siguin incompatibles amb les disposicions d'aquest Acord, amb inclusió dels relatius a: la prevenció de pràctiques que induïxin a error i pràctiques fraudulentos o els mitjans de fer davant els efectes de l'incompliment dels contractes de serveis; la protecció de la intimitat dels particulars en relació amb el tractament i la difusió de dades personals i la protecció del caràcter confidencial dels registres i comptes individuals; la seguretat;
- d) incompatibles amb l'article XVII, sempre que la diferència de tracte tingui per objecte garantir la imposició o la recaptació equitativa o efectiva d'imposts directes respecte dels serveis o proveïdors de serveis d'altres membres;
- e) incompatibles amb l'article II, sempre que la diferència de tracte resulti d'un acord destinat a evitar la doble imposició o les disposicions destinades a evitar la doble imposició contingudes en qualsevol altre acord o conveni internacional que sigui vinculant per al membre.

res, amb la condició que no constitueixin un «mitjà de discriminació arbitrari o injustificable entre països en els quals prevalguin condicions similars» o «una restricció encoberta del comerç de serveis» (qüestions gens fàcils de provar).

L'article XIV del GATS és més complet que l'article XX del GATT, ja que afegeix a la protecció de la moral pública l'objectiu de protecció de l'ordre públic. Dita noció atribueix un major marge de maniobra als membres per poder definir els seus respectius interessos fonamentals, que poden consistir en la protecció dels drets humans, en el manteniment d'un sistema de seguretat social o la conservació de la cultura o de determinades tradicions, encara que s'estableix que únicament es podrà invocar l'excepció d'ordre públic quan es planteji una amenaça vertadera i prou greu per a un dels interessos fonamentals de la societat. En qualsevol cas, es tracta d'un concepte que eventualment podria arribar a ser utilitzat per protegir el manteniment de certes cultures minoritàries en el marc del sistema comercial internacional. Per tant, quan l'aplicació del principi de no-discriminació pugui posar en perill la cultura d'un país, es podria defensar que un atac a la identitat cultural a través d'una limitació de la diversitat d'opinions, expressions o imatges, constitueix una amenaça d'aquest tipus.

L'article XIV no fa cap referència expressa a la cultura, en canvi, l'article XX del GATT (ja des del 1947) preveu una excepció general relativa a la «protecció dels tresors nacionals que tenen un valor artístic, històric o arqueològic». Encara que es va pretendre inscriure certa excepció cultural en el mateix article XIV del GATS o bé crear un article independent que contingüés una clàusula d'excepció cultural, cap d'aquestes propostes es va acceptar, tal com hem analitzat anteriorment. Si la protecció de la cultura s'hagués afegit a la llista d'excepcions generals, com l'ordre públic o la salut, actualment podria ser invocada com a causa exoneratòria de les obligacions jurídiques del GATS quan apareguessin dificultats per a la supervivència de la cultura nacional d'un membre, però aquesta no és la situació actual.

Certament no resulta fàcil determinar quan els valors culturals d'un país es troben realment en perill per causes imputables a les produccions audiovisuals o cinematogràfiques importades d'altres països, tenint en compte que, tal com estableix el preàmbul de l'article XIV, les mesures necessàries per a l'aplicació de l'excepció no han de constituir «una restricció disfressada del comerç de serveis».

En l'assumpte «EUA-Serveis de jocs d'atzar i apostes», els EUA van acudir a l'excepció de l'article XIV per justificar les seves prohibicions a aquests jocs a distància, fent referència a les seves preocupacions en relació amb la moral pública, l'ordre públic, la delinqüència organitzada i la participació de menors d'edat. El Grup Especial va fer també referència a altres preocupacions que incloïen el blanqueig de diners, el frau i preocupacions relacionades amb la salut. L'Òrgan d'Apel·lació va considerar que, perquè l'esmentada excepció pogués ser acceptada, s'havia de fer una doble anàlisi: per una part, la mesura impugnada havia de ser necessària per assolir els interessos particulars especificats en l'article XIV, amb l'existència d'un vincle suficient entre la mesura i l'interès que s'especifica en el text; i, per l'altra, s'havia d'analitzar si la mesura complia els requisits del preàmbul.

El criteri de la necessitat suposa sospesar diferents factors i, en concret, analitzar si un membre té «raonablement» al seu abast una altra mesura possible que sigui compatible amb l'OMC o si hi ha alguna mesura menys restrictiva del comerç (possibles alternatives). L'Òrgan d'Apel·lació va confirmar que la part que invoca l'excepció és a qui correspon la càrrega de demostrar que la seva mesura (incompatible amb les disposicions de l'OMC) compleix els requisits de l'excepció i que no hi ha alternatives menys restrictives del comerç.¹⁷⁸

Encara que la prova de necessitat prevista en les disposicions de l'article relatiu a les excepcions (article XIV GATS) no sigui igual que la del paràgraf 4 de l'article VI del GATS sobre l'autonomia de reglamentació, en la pràctica s'acosten considerablement. La primera s'introdueix en el context d'una excepció general i té per objecte assegurar-se que les mesures dels membres que puguin violar les obligacions derivades d'un acord no superin els límits del que sigui necessari. Les mesures adoptades en virtut d'una excepció general en teoria poden arribar a ser discriminatòries, però no poden constituir un mitjà de discriminació arbitrari o injustificable o una restricció encoberta del comerç internacional. En canvi, la prova de necessitat prevista en l'article VI només s'aplica a les mesures amb efecte restrictiu al comerç que no siguin discriminatòries i que puguin justificar-se objectivament per aconseguir un objectiu legítim; tampoc no poden

---

178 A l'assumpte que s'analitza, el Grup Especial va interpretar que el Membre havia d'explorar i esgotar totes les alternatives compatibles amb les normes de l'OMC que estiguin raonablement al seu abast abans de poder adoptar la mesura incompatible (en aquell cas, l'obligació de celebrar consultes), però dita interpretació va ser rebutjada per l'Òrgan d'Apel·lació.

utilitzar-se per justificar cap violació d'una obligació derivada d'altres disposicions d'aquests Acords.

En qualsevol cas, les excepcions generals tenen un àmbit d'aplicació més limitat que les disposicions sobre reglamentació nacional. Les mesures adoptades en el marc d'una excepció general representen la violació d'un acord i s'han de reduir a uns objectius fonamentals i limitats (moral, ordre públic, seguretat pública etc.), mentre que l'article VI fa referència a mesures que responen a l'àmplia «autonomia de reglamentació» reconeguda als membres de l'OMC i no suposen una violació d'un acord, sempre que siguin necessàries per aconseguir els d'objectius polítics legítims.

La compatibilitat amb el preàmbul exigeix que les mesures siguin raonables, que no siguin proteccionistes i que no frustrin els drets de les disposicions substantives que el GATS atribueix als altres membres.

Tant el Grup Especial com l'Òrgan d'Apel·lació van considerar que les lleis federals referides es justificaven partint dels motius de protecció de la moral i de l'ordre públic, però mentre que el Grup Especial va considerar que aquestes mesures no complien el test de necessitat ja que els EUA «no havien exhaurit totes les alternatives al seu abast», l'Òrgan d'Apel·lació va considerar que es complia el test de necessitat, però que en canvi els EUA no havien demostrat (en vista de la Llei d'apostes interestatals sobre curses de cavalls) que les prohibicions incloses en les lleis incriminades s'apliquessin tant als proveïdors de serveis d'apostes hípiques a distància nacionals, com als estrangers. En conseqüència, va considerar que no havien acreditat que aquestes mesures complissin les prescripcions del preàmbul.

Hi ha també una excepció en relació amb els acords de reconeixement mutu (article VII) per les mesures adoptades en el marc d'un acord de doble tributació (article XIV) i per contractació de serveis per part d'organismes governamentals (article XIII sobre Contractació Pública).

Altres excepcions són les anomenades «excepcions sobre la seguretat», que són similars a les que es preveuen en l'article XXI del GATT. En aquest sentit, un membre es pot abstenir de donar informació sensible o pot prendre «totes les mesures necessàries» per protegir interessos essencials de la seva seguretat.¹⁷⁹

---

179 El concepte de seguretat fa referència a la prestació de serveis per les forces armades o per un programa nuclear i, en general, totes les mesures de protecció adoptades en temps de guerra o en cas de greu tensió internacional. En aquest cas, el GATS no exerciria cap control sobre mesures que podrien ser discriminatòries o arbitràries, cosa que permetria justificar per endavant, per exemple, embargaments o boicots «estratègics».

També s'ha previst una excepció en cas de «desequilibri de la balança de pagaments». Hi ha, doncs, la possibilitat d'acudir a «restriccions destinades a protegir l'equilibri de la balança de pagaments» (art. XII GATS) en el cas que un membre pateixi «greus dificultats en la seva balança de pagaments i en la seva situació financera exterior», però no s'han establert criteris comuns per poder determinar l'existència d'una situació de crisi.

En relació amb les mesures de salvaguarda d'urgència, l'article X del GATS estableix que, en cas d'urgència, un membre pot modificar o retirar una obligació concreta assumida. Les situacions de pertorbació del mercat que poden ser invocades farien referència a augments sobtats i massius de les prestacions transfrontereres en detriment del comerç intern, o a una afluència sobtada i massiva de persones físiques o jurídiques estrangeres partint del mode de «presència comercial».

3 · L'àmbit material d'aplicació del GATS en matèria de serveis culturals

L'abast del GATS és molt gran, en afectar totes les formes del comerç i tots els serveis que es poden comercialitzar internacionalment. Per tant, les seves disposicions poden influir, més que el GATT, en les lleis i reglamentacions nacionals, regionals i locals.

El que distingeix principalment el GATT del GATS és el seu àmbit d'aplicació: mentre que el GATT s'aplica a les mercaderies importades i exportades, el GATS s'ocupa de les mesures adoptades pels membres que afecten el comerç de serveis i la prestació dels serveis en aquells casos en els quals el prestador sigui estranger o estigui controlat per estrangers o bé el servei es presti des d'un altre país.

El GATS no defineix el concepte de «serveis» i, en principi, inclou tots els serveis internacionalment comercialitzables, excepte aquells subministrats en l'exercici del poder estatal. L'article I:3 del GATS només exclou expressament els «serveis subministrats en exercici de facultats governamentals». Es pot plantejar si l'esmentada excepció inclou els serveis públics, però quan es precisa que s'ha de tractar de serveis que no se subministren en condicions comercials, ni en competència amb un o diversos proveïdors, es restringeix molt el nombre de serveis que es poden incloure en l'esmentada excepció.¹⁸⁰ En principi sembla difícil que, amb aquesta noció, es puguin excloure determinats serveis, com la sanitat o l'educació, especialment quan la prestació d'aquests serveis es pugui fer mitjançant hospitals privats i escoles, instituts o universitats privades.

En principi, no s'exclou en el GATS cap altre sector de serveis ni modalitat de prestació, però, en canvi, a nivell sectorial, l'Annex sobre Serveis de Transport Aeri estableix que l'esmentat Acord no s'aplica a les mesures que afecten els drets de tràfic aeri ni als serveis directament relacionats amb aquests. Es tracta d'un sector molt regulat des de les normatives inter-

---

180 És possible que l'abast d'aquesta excepció i la interpretació dels serveis que es presten en condicions de mercat sigui, en algun moment, objecte d'alguna diferència entre els membres de l'OMC.

nes dels membres i a més subjecte a una xarxa d'acords bilaterals entre Estats que són contraris al principi del multilateralisme. Això permet, per exemple, que EUA mantingui una legislació interna que limita al 25% la participació d'estrangers en el capital de les empreses nord-americanes de transport aeri.

El GATS s'aplica a tots els membres de l'OMC, ja es tracti de països desenvolupats o en desenvolupament, i a «totes les mesures» dels membres «que afectin el comerç de serveis» (art. I:1), «ja sigui mitjançant llei, reglament, norma, decisió, acte administratiu o de qualsevol altra forma».¹⁸¹ Això significa que inclou tots els tipus de mesures de governs i autoritats públiques —centrals, estatals, regionals o locals— i d'institucions no governamentals en exercici de facultats delegades en aquestes per autoritats públiques. Igual que en el règim del GATT, els governs centrals dels membres han de fer tot el possible per aconseguir que els ens subestats compleixin les obligacions i els compromisos derivats del GATS. Les mesures no governamentals i les pràctiques dels particulars o de les persones jurídiques queden fora, almenys de moment, de l'àmbit d'aplicació del GATS.¹⁸²

L'article XXVIII c) afegeix que les mesures adoptades pels membres que afectin el comerç de serveis inclou les mesures que fan referència a: la compra, el pagament o la utilització d'un servei; l'accés als serveis que s'ofereixen al públic en general; la presència, incloent-hi la presència comercial, de persones d'un membre en territori d'un altre membre per al subministrament d'un servei, etc.. Així, el subministrament d'un servei pot abastar la producció, la distribució, la comercialització, la venda i la prestació d'un servei. La utilització de l'expressió «que afectin» reflecteix la intenció dels redactors de donar un ampli abast al GATS.

Així doncs, atès que només hi ha aquestes dues excepcions, s'ha d'afirmar que l'àmbit d'aplicació del GATS cobreix els serveis culturals i també els serveis audiovisuals, tot i que la particular situació d'aquests serveis s'ha d'analitzar a partir de les obligacions i compromisos concrets que cada membre hagi assumit en relació amb els principis generals del GATS

---

¹⁸¹ Article XXVIII(a).

¹⁸² A l'assumpte «Bananas III», l'Òrgan d'Apel·lació va interpretar el significat ordinari «que afectin» com a indicatiu de l'existència d'un àmbit d'aplicació ampli i va mantenir les apreciacions del Grup Especial en el sentit que no hi ha una base legal per a una exclusió *a priori* de l'àmbit del GATS de cap mesura en el marc del règim de llicències per a la importació de plàntans. Informe de l'Òrgan d'Apel·lació T/DS27/AB/R. parell. 220.

i prenent en consideració les eventuais excepcions generals o les que hagin previst de forma expressa.

En tot cas, per determinar si una mesura està inclosa en l'àmbit d'aplicació del GATS, caldrà analitzar primer si hi ha comerç de serveis i, després, si la mesura en qüestió «afecta» aquest comerç de serveis.¹⁸³

3.1 · La complexa classificació dels serveis culturals

Tal com s'ha assenyalat abans, el terme cultura engloba molts components i inclou les llengües, les creences, els valors, els costums, els codis de conducta, els rituals, les tècniques, les obres d'art, la història i la pròpia imaginació social. És per això que, quan fem referència als serveis culturals, la principal dificultat consisteix a identificar quins tipus de serveis o creacions s'inclouen en l'esmentada noció. Atès que no hi ha una definició clara, només es pot arribar a una certa aproximació indicativa en relació amb alguns serveis inclosos dins la classificació utilitzada en el marc del GATS, on els serveis culturals es troben disseminats en diferents sectors i subsectors.

De fet, es pot considerar que alguns serveis culturals es troben inclosos en l'apartat dels «serveis recreatius, culturals i esportius», però així mateix altres tipus de serveis culturals es troben en el subgrup dels serveis audiovisuals, que s'ubiquen dins el grup dels serveis de comunicacions, on trobem també els serveis de telecomunicacions i el comerç electrònic. Al mateix temps, també es pot considerar que alguns serveis educatius i alguns serveis de distribució es poden qualificar com a serveis culturals. Igualment trobem altres serveis relacionats amb els serveis culturals en el sector «altres serveis professionals».

A part d'aquesta disseminació dels diferents serveis culturals en una variada tipologia de grups i subgrups, s'ha de tenir en compte que la classificació GATS no està desenvolupada i normalment es fa referència a una categoria CPC (classificació central de productes) de Nacions Unides, a la qual el GATS fa referència en diferents Llistes de compromisos individuals i on es defineixen amb més detall els diferents subsectors de serveis, sense que hi hagi cap classificació que inclogui tots els serveis culturals.

---

¹⁸³ Vid. Canada – Determinades mesures que afecten la indústria de l'automòbil, WT/DS139/RWT/DS142/R 11 de febrer de 2000.

Així doncs, la categoria «Serveis recreatius i culturals» inclou diversos subsectors:

- a) «serveis de divertiment altres que cinema, ràdio i televisió» (CPC 9619): produccions teatrals, grups musicals i orquestres; serveis prestats per autors, compositors, escultors i altres artistes individuals; circ, parcs d'atraccions i altres atraccions similars, serveis de ball, discoteca i dansa; altres»;
- b) «serveis d'agència de notícies» (CPC 962): serveis d'agència de notícies per a diaris o revista; serveis d'agència de notícies per a ràdio i estacions de televisió; altres;
- c) «biblioteques, arxius, museus i altres serveis culturals» (CPC 963): arxius, museus (que inclou serveis de preservació de zones històriques o culturals); altres (preservació de zones botàniques, zoològiques o parcs naturals).

En definitiva, la lògica imperant en el GATS no és la d'agrupar els diferents serveis culturals i, per tant, mentre que els museus, les biblioteques, els arxius i altres serveis culturals s'inclouen en el subsector c), el subsector b) inclou els «serveis d'agències de notícies i de premsa», sense que sigui fàcil decidir si es poden o no considerar serveis culturals.

En una categoria diferent se situen els «serveis d'edició i d'impremta», que són molt importants en relació amb la difusió dels continguts culturals, però que en canvi formen part del grup «altres serveis professionals». També hi ha el subgrup de serveis audiovisuals dins la categoria dels «serveis de comunicacions». Des d'un punt de vista tradicional, el sector audiovisual està integrat pel cinema, la televisió i el vídeo, però resulta difícil excloure altres àmbits connexos (videojocs, discs etc.). La indústria audiovisual també es pot concebre com «el conjunt del sector representat per les activitats econòmiques, polítiques i culturals que fan referència a la producció, la distribució i l'explotació d'imatges animades susceptibles de ser fixades sobre qualsevol suport».¹⁸⁴ La Comissió Europea considera que «els mercats audiovisuals es caracteritzen pel subministrament i la recepció simultània de so i imatges en moviment, amb independència del mitjà de distribució al públic en general o als indivi-

---

184 LANGE A. and RENAUD J. L., *The future of the European Audiovisual Industry*, 1989, Manchester, The European Institute for the Media.

us per petició pròpia, i amb independència del mitjà tècnic de distribució o de transmissió, ja sigui terrestre, per satèl·lit, cable, mitjà empaquetat o qualsevol altre aparell tècnic».

Així mateix hi ha la categoria dels «serveis d'ensenyament», que inclou 5 subsectors en els quals la Comunitat Europea ha adoptat alguns compromisos, tot i que no de manera unitària sinó els diferents Estats membres unilateralment. Els subsectors fan referència a l'educació primària, secundària, universitària o professional, educació per a adults i un subsector residual que ha quedat sense precisar i que fa referència a «altra educació».

Si bé la majoria de compromisos es refereixen a la prestació transfronterera de serveis educatius i al consum d'aquests serveis a l'exterior, moltes restriccions fan referència a la presència d'empreses estrangeres per prestar serveis d'educació. Per exemple, en algunes ocasions es preveu que els organismes estrangers no puguin rebre assistència financera de fons públics, que no puguin ser ens oficialment reconeguts, que només puguin inscriure estudiants estrangers o que no puguin donar certs diplomes oficials.

Més enllà de constatar la dispersió dels diferents serveis culturals, també es percep una falta d'acord entre els membres sobre si determinats serveis poden ser considerats o no serveis culturals. En realitat, si un servei es considera comercial, se'n concep la regulació interna i internacional de forma similar als altres serveis econòmics, mentre que si es concep com a sector cultural es vincula a la preservació dels seus propis valors distintius i se situa en una lògica diferent dels altres serveis, de la seva protecció.

Com ja hem vist, la percepció europea és que els mitjans de comunicació tenen una dimensió cultural i que els seus productes no es poden equiparar als altres productes comercials, que hi ha implicacions morals, que estan relacionats amb conceptes de servei públic i que, a més, hi ha una complexa relació entre els mitjans de comunicació i els drets humans universals consagrats per les convencions i tractats nacionals i internacionals (llibertat d'expressió, llibertat d'accés a la informació, etc.). Mentre imperi aquesta visió, la Comunitat Europea i els seus Estats no haurien d'assumir compromisos d'obertura concrets.

Una altra particularitat dels serveis audiovisuals és que la divisió entre les mercaderies audiovisuals que queden cobertes pel GATT i els serveis compromesos, que es regeixen pel GATS, no sigui tan clara com seria des-

itjable.¹⁸⁵ Atès que no solament hi ha serveis culturals, sinó també «béns culturals», de vegades no resulta fàcil traçar la línia divisòria entre un bé i un servei, per la qual cosa una mesura concreta que afecti el comerç de serveis pot ser analitzada sota el GATS, però també sota el GATT 1994 o ambdós alhora. És a dir, aquests dos acords es poden solapar en relació amb una determinada mesura i l'anàlisi dependrà del cas concret.¹⁸⁶ En les negociacions internacionals sobre els serveis va sorgir la discussió per sectors, atenent a les particularitats de cada un d'aquests; entre els diferents sectors figurava l'audiovisual, que ja havia quedat subjecte al règim del comerç de mercaderies pel que fa als seus components materials (receptors de televisió, antenes parabòliques...), però no en relació amb els seus «continguts», és a dir, en relació amb els drets immaterials referits a la producció i a la difusió de les obres, pel·lícules, documentals, dibuixos i programes de televisió, que constitueixen el mercat dels serveis.

Donada la dificultat de qualificació jurídica d'algunes activitats econòmiques i la dificultat que comporta la distinció entre béns i serveis, en l'assumpte «Canadà-mesures que afecten les publicacions»,¹⁸⁷ tant el Grup Especial com l'Òrgan d'Apel·lació van arribar a la conclusió que en aquell cas concret s'havien d'aplicar en paral·lel les normes que regeixen els béns (GATT) i les que regeixen els serveis (GATS). Dita conclusió va permetre resoldre el cas concret, però no sempre permetrà resoldre tots els dubtes, ja que ambdós sistemes conformen règims amb bases comunes però amb particularitats que comporten diferents efectes jurídics, especialment en relació amb les obligacions de tracte nacional.

En definitiva, és rellevant assenyalar que no hi ha cap ordre jeràrquic entre el GATT 1994 i el GATS, i que es poden superar els temes objec-

---

185 Vid. per més detalls, CARREAU D. i JUILLAND, P., *Droit International Économique*, op. cit.; FLORY T., *Le GATT, Droit international et commerce mondial*, 1968, LGDJ, París; FLORY T., *L'organisation mondiale du commerce*, 1999, Brussel·les Bruylant; HUDEC R., *The GATT legal system and world trade diplomacy*, 1990, SALEM, BUTTERWORTH; HUDEC R., *Enforcing international trade law: the evolution of the modern GATT legal system*, 1993, SALEM, BUTTERWORTH.

186 Sobre la relació entre el GATT i el GATS, l'Òrgan d'Apel·lació ha afirmat en l'assumpte Canadà –algunes mesures relatives a publicacions periòdiques, que les obligacions derivades d'ambdós acords «poden coexistir i que un no desplaça l'altre», de 30 de juny de 1997, WT/DS31/AB/R, p. 19.

187 Informe de l'Òrgan d'Apel·lació, Canadà – algunes mesures relatives a publicacions periòdiques, WT/DS31/AB/R (30 juny 1997), op. cit.

te de les dues disciplines. Hi pot haver mesures que caiguin simultàniament en l'àmbit del GATT i del GATS, tot i que el GATT se centraria en la forma en què la mesura afecta les mercaderies i el GATS se centraria en la forma en què la mesura afecta el subministrament del servei o els proveïdors involucrats.

3.2 · Els modes de subministrament dels serveis

Encara que el concepte de serveis no es defineixi en el GATS, la noció de servei s'aborda mitjançant els diferents modes de subministrament dels productes immaterials. Els serveis coberts pel GATS es poden prestar a través de quatre modalitats diferents que els membres poden decidir obrir o no.

El GATS estableix un règim jurídic únic i no distingeix entre el dret d'establiment o la prestació dels serveis (distinció que trobem en l'ordenament comunitari). En canvi, la particularitat del GATS rau en la distinció entre els quatre modes de prestació que defineix: el subministrament transfronterer, el consum a l'estranger, la presència comercial i la presència o mobilitat de persones físiques.

Les consideracions seran diferents en funció de les particularitats de cada tipus de servei. Per exemple, en els sectors dedicats a la producció i a la comercialització de llibres, de premsa, de pel·lícules i fonogrames, i als serveis de ràdio i televisió, s'hi poden aplicar procediments i formes de treball industrial i això permet la comercialització de l'obra en mercats de masses.¹⁸⁸ En canvi això no és possible en d'altres sectors culturals (com les arts plàstiques, la música en viu o bé les arts escèniques), on l'element fonamental és la mobilitat de l'artista o del grup.

Els membres poden assumir compromisos en relació amb cada tipus de subministrament i cal tenir en compte que les reglamentacions nacionals poden ser molt diferents per a cada mode de subministrament.

El primer mode («**mode 1**» — **comerç transfronterer**) fa referència a la prestació transfronterera d'un servei, és a dir, quan és el servei el que prové d'un Estat i es dirigeix a un altre Estat (per exemple, els serveis prestats a través del sistema de telecomunicacions, per Internet, per correu

---

¹⁸⁸ CUBELES X., CODINACH J.M., «Les indústries culturals a Catalunya», *Revista econòmica de Catalunya*, 1997, n. 31, p. 102.

o també el supòsit de difusió per satèl·lit d'una pel·lícula nord-americana a França). Es tracta d'un comerç molt proper al règim de la lliure circulació de mercaderies, ja que és un comerç entre residents de diferents Estats i és el servei mateix el que circula tot sovint a través dels sistemes de telecomunicació, que actuen com a transport del producte.

La segona modalitat («**mode 2**» — **consum a l'estranger**) fa referència al consum a l'estranger, és a dir a la prestació d'un servei al territori d'un Estat membre per a un consumidor d'un altre Estat, sent aquest el que es desplaça per obtenir un servei (per exemple un turista o un estudiant). Es tracta d'una modalitat que pressuposa el desplaçament ocasional de persones físiques (exemple: educació, sanitat o turisme) o jurídiques (exemple: la reparació d'un avió fora del país a què pertany).

La tercera modalitat («**mode 3**» — **presència comercial**) fa referència a la presència comercial d'un proveïdor de serveis d'un membre sobre el territori d'un altre membre mitjançant l'adquisició en propietat o arrendament de locals per subministrar un servei o mitjançant la realització d'inversions. Aquesta presència s'entén en termes d'inversió estrangera, sigui en forma de participació estrangera en el capital d'una societat nacional del territori d'acollida (exemple: societat mixta o aliança d'empreses), sigui sota la forma de societat filial de la qual la societat mare ostenta el 100%, sucursal o *holding*, o sota qualsevol altra forma de presència d'interessos comercials estrangers. Aquesta manera és delicada en suposar que s'han d'abordar directament qüestions de política interior, com el dret d'establiment de les empreses estrangeres, mentre que el GATT només de forma molt progressiva ha intervingut en qüestions de política interna, com per exemple en relació amb les subvencions i les normes tècniques.

La quarta modalitat («**mode 4**» — **presència de persones físiques**) fa referència al moviment de persones físiques que vinguin d'un altre Estat per desenvolupar la seva activitat econòmica (prestació de serveis). Fa referència a la importació per part de l'empresa multinacional instal·lada en un territori del personal que jutgi necessari per a la prestació del servei i que sigui nacional d'un altre Estat, i pot suposar també la prestació individual d'un servei en un altre país.

Aquesta hipòtesi pot plantejar grans problemes en diversos sectors de serveis en relació amb el dret social i les condicions salarials del país de destinació, de manera que pot arribar a provocar una certa desregulació del mercat de treball. En l'Annex sobre el moviment de persones físiques

s'especifica que els membres continuen sent lliures d'aplicar mesures relatives a la ciutadania, la residència o l'accés al mercat de treball amb caràcter permanent. Nombrosos països s'han compromès a permetre que certs prestadors de serveis, en particular les persones transferides de forma temporal per la seva societat, puguin entrar als seus mercats de forma temporal.

Totes les maneres de subministrament de serveis són en principi aplicables a les indústries de serveis per les quals els membres hagin acceptat algun compromís específic, tret que s'hagin acordat expressament excepcions pels modes de subministrament de serveis.

Així doncs, com hem vist, el GATS cobreix totes les activitats que puguin ser considerades «serveis»; i, de forma concreta, cal assenyalar la importància del procés d'elaboració de les obligacions o compromisos (*schedules*) que procedeix a subscriure cada membre en unes Llistes, on figuren els sectors o els subsectors i les formes de prestació corresponents en les quals es fixa l'abast de les modalitats d'obertura que cada membre accepta conferir als productes estrangers per a cada tipus de servei. A més, és un tipus d'acord que imposa «normes de regulació» que afecten les conductes dels membres de l'OMC, i també inclou preceptes relatius a qüestions procedimentals i d'organització.

Així doncs, els principis tenen un abast diferent en funció dels compromisos assumits per cada membre, que només obliguen en els àmbits i en la mesura que estableixi el compromís corresponent. Els principis de liberalització progressiva, de transparència i de nació més afavorida figuren en la primera part, mentre que els compromisos de tracte nacional i d'accés al mercat (articles XV i XVII del GATS) figuren en la segona i tercera part.

El GATS constitueix actualment l'únic règim jurídic universal aplicable al comerç de serveis; amb tot, les prestacions no hi són regulades en la seva globalitat, ja que aquestes es descomponen en una suma d'operacions econòmiques connexes i indissociables que no poden ser tractades de forma independent.¹⁸⁹ Ni l'OMC ni el GATS poden cobrir el conjunt d'anells de la cadena d'accions que es vinculen a una determinada prestació de serveis, perquè la seva competència es limita a «les qües-

---

189 L'oferta de serveis, a més de la llibertat de pagaments corrents, exigeix en molts casos la lliure circulació o l'establiment dels prestadors (persones físiques o jurídiques), així com la llibertat d'inversió per crear una presència comercial.

tions comercials o a les transaccions que es troben directament vinculades» al comerç.¹⁹⁰ Per això, es va abordar el comerç de serveis a través de la seva divisió en aquests 4 modes de subministrament i les seves normes afecten les disposicions nacionals i internacionals que regulen les inversions, els moviments de capital i el moviment de persones.

---

190 Hem de tenir en compte que hi ha altres organitzacions internacionals que tenen competència en àmbits connexos, com el Fons Monetari Internacional en matèria de pagaments.

CAPÍTOL IV

L'ESTAT ACTUAL DEL PROCÉS DE LIBERALITZACIÓ DELS SERVEIS CULTURALS A LES NEGOCIACIONS DE LA RONDA DOHA

1 · El marc general de les negociacions

Com ja s'ha vist, el GATS reconeix als Estats el dret a regular el subministrament de serveis i a establir noves reglamentacions; alhora obliga els governs dels països membres a entaular rondes de negociacions successives sobre qüestions específiques, inclosa la reducció o l'eliminació dels efectes desfavorables d'algunes mesures del comerç dels serveis per tal d'assegurar-ne un accés als mercats efectiu. Negociacions que, seguint el mandat del seu article XIX, que establí un termini màxim de cinc anys des de 1995, es van iniciar al gener de 2000 en el Consell del Comerç de Serveis; el 28 de març de l'any següent, aquest, complint un element essencial del mandat, va establir les directrius i els procediments per a les negociacions. Tot i el caràcter independent d'aquest acord i el fet d'haver iniciat les negociacions amb anterioritat, aquestes finalment s'han integrat en les negociacions globals de la Ronda de Doha. Així doncs, l'anomenada Ronda del Mil·lenni, o el que és el mateix l'Agenda Doha per al Desenvolupament, revifa les negociacions relatives al GATS i les enquadra en aquest nou marc general.

1.1 · La inclusió dels serveis a l'Agenda

Durant la tercera trobada ministerial de l'OMC celebrada a Seattle entre el 30 de novembre i el 3 de desembre de 1999, es va preveure iniciar una nova ronda de negociacions, la primera després de la creació de l'OMC, sota el nom de Ronda del Mil·lenni, amb l'objectiu de renovar el procés de liberalització multilateral del comerç mundial. Encara que la qüestió cultural no era un dels temes centrals, sí que va estar present en els debats. Si bé és cert que les manifestacions públiques que van tenir lloc responien a diferents interessos, tenien en comú el sentiment de pèrdua de referències culturals que comporta la globalització. Mitjançant aquestes accions va quedar clarament patent la preocupació real de la societat pels efectes d'una mundialització basada exclusivament en aspec-

tes comercials,¹⁹¹ i l'amenaça que les seves noves formes d'actuació i de valors representen per a altres aspectes no econòmics com el medi ambient, la seguretat en el treball, la salut o la cultura.¹⁹² El fracàs de Seattle, on no es va poder adoptar ni tan sols una declaració final simbòlica, va suposar un avís i va comportar un canvi d'actitud que es reflectiria en les posteriors conferències ministerials, tant per part de l'OMC com a tal, com per part dels països que fins llavors havien actuat com a líders a les negociacions.

En aquest sentit, l'OMC va iniciar una nova pràctica de transparència i d'acostament cap a la societat civil a fi d'eradicar el desconeixement que en general es té sobre aquest organisme i així llimar diferències. Aquest acostament però, potser ja s'hauria hagut d'iniciar amb motiu de la celebració de la primera Conferència Ministerial que va tenir lloc a Singapur el 1996 o després de la constatació, en la declaració relativa a la Conferència Ministerial de Ginebra de 1998,¹⁹³ de la necessitat de mantenir una política informativa amb la societat civil per tal de mostrar els avantatges del sistema multilateral de comerç. Al mateix temps, les potències o Estats més desenvolupats van veure la necessitat de pactar amb els altres països la inclusió de nous temes, de canvis, així com de fixar prioritats tant per als països desenvolupats com per als països en desenvolupament (PVD). Finalment, un dels aspectes més nous va ser el fet que els països en desenvolupament van prendre consciència del seu poder i capacitat d'influència.¹⁹⁴

Davant el resultat de la Conferència Ministerial de 1999, era necessari, doncs, dur a terme una acció que permetés relançar l'OMC internacionalment. Per això es va decidir que la nova reunió se celebrés en una ciutat on fos més difícil l'accés del col·lectiu antiglobalització, renovar l'agenda tenint en compte totes les sensibilitats, especialment les dels països en des-

---

191 Gaillard manifesta que «*la mondialisation, dès les qu'elle est assimilée à une américanisation, ne se fait pas sans engendrer de profondes résistances*». GAILLARD, J.M., «*Mondialisation libérale et "americanisation"*», *Problèmes politiques et sociaux. De l'exception à la diversité culturelle*», setembre de 2004, n. 904, p. 13-15.

192 Vid. ZOUARI, <http://confculture.francophonie.org/TrvxPrep/pdf/Synthese.pdf>, referència extreta de BERNIER, I., «Preservación y desarrollo de la diversidad cultural: su necesidad y perspectivas de acción», http://www.cdc-ccd.org/Espagnol/liensenespagnol/events_esp/encuentro/bernier_esp.html. Consultat el 20 de desembre de 2004.

193 En l'esmentada Declaració també s'indicava que els ajuts als països en desenvolupament havien de tenir un tractament de caràcter urgent, i que les disposicions relatives a aquests països havien de ser aplicades de manera efectiva.

194 S'ha de tenir en compte que les anteriors rondes celebrades sota els auspicis del GATT s'entenen com un club dels països rics, que estenien els seus acords comercials a tots els països membres a través de la clàusula de la nació més afavorida.

envolupament, i fer que l'organització fos més accessible a la societat en general. El resultat d'aquestes premisses va ser la celebració a Doha, els dies 9 a 13 de novembre de 2001, de la primera Conferència Ministerial després dels atemptats de l'11 de setembre¹⁹⁵ i que va comptar amb la presència de 146 estats membres inclosa la Xina.

El 14 de novembre, recollint el testimoni de Seattle, es va adoptar la Declaració Ministerial de l'Agenda del Desenvolupament de Doha (ADD) que estableix el calendari de les negociacions de la Ronda del Mil·lenni. Aquest text té com a principis aconseguir un desenvolupament més sostenible i atorgar un tracte preferent als països en desenvolupament. Aquest èmfasi en el desenvolupament suposa un acostament als interessos i demandes dels PVD, encara que sense oblidar els objectius de l'OMC que segueixen essent la liberalització multilateral i generalitzada dels mercats. Doha suposa així la primera ronda sobre el comerç internacional que tracta explícitament d'aspectes socials i polítics, com són el creixement econòmic, la reducció de la pobresa o el desenvolupament sostenible.

L'Agenda consta de 52 punts dels quals 21 són nous i cobreixen assumptes que, com veurem, podrien tenir conseqüències serioses per a la política cultural de molts països. Tot i això, al text no hi ha cap referència a la importància de promoure la diversitat cultural, la qual cosa podria ser perjudicial per a la cultura.

Pel que fa als serveis, les directrius i procediments per a les negociacions adoptades anteriorment van constituir la base per a la continuació de les negociacions amb vista a la consecució dels objectius del GATS establerts en el seu preàmbul i en els articles IV i XIX. En relació amb l'agricultura s'insta que es negociï globalment a fi d'aconseguir un major accés als mercats, una reducció de les formes de subvenció a les exportacions, així com una reducció substancial als ajuts interns, tot això considerant el tracte especial i diferenciat com a part integrant de tots els elements de la negociació. L'ADD també preveu en el seu programa de treball negociacions sobre l'accés al mercat de productes no agrícoles, temes relacionats amb la propietat intel·lectual, antidúmping, subvencions, acords comercials regionals, el mecanisme de solució de controvèrsies, així com continuar amb temes

---

195 L'enfortiment del multilateralisme polític i la promoció del desenvolupament econòmic dels països en desenvolupament havien de contribuir a equilibrar les relacions nord-sud, amb la qual cosa es milloraria la seguretat internacional, disminuint l'aparició de grups terroristes als països en desenvolupament i desapareixent els arguments dels moviments antiglobalització.

com la relació entre comerç i medi ambient, la transferència de tecnologia, el deute, les finances, la cooperació tècnica o el comerç electrònic.

Cal ressaltar, per la importància que la seva inclusió tindrà en el resultat de la següent Conferència Ministerial, que l'Agenda preveu l'inici de negociacions en les noves matèries de comerç i inversió (garanties a les inversions estrangeres), comerç i competència (deslliurament competència i transparència dels mercats), així com transparència en les contractacions públiques i facilitació del comerç, conegudes com els temes de Singapur.¹⁹⁶ Ara bé, l'ADD no suposa un llançament immediat d'aquestes negociacions, sinó que preveu que aquestes s'iniciïn després de la cinquena Conferència Ministerial i sobre la base d'una decisió adoptada per consens respecte de les modalitats de les negociacions. La inclusió dels temes de Singapur era una prioritat reclamada per la Unió Europea i amb el suport dels Estats Units, el Canadà i el Japó, que volien avançar-se a la data de 2003 prevista a Singapur el 1996. Aquestes qüestions sembla que han estat utilitzades per aquests països com a moneda de canvi respecte del text relatiu a les subvencions a les exportacions, especialment en el sector agrícola.

Aquesta secció de l'Agenda podria ser una de les més importants des del punt de vista de la comunitat cultural, atès que un acord sobre les inversions podria forçar una nova avaluació d'un important nombre de polítiques culturals, com ara el servei públic de radio difusió, els reglaments que discriminen en contra interessos de cases editorials, o els tractats de coproducció, entre altres.

L'Agenda Doha constitueix un paquet que, en principi, equilibrava les demandes dels principals blocs negociadors. D'una part, es permetia als països en desenvolupament l'accés als mercats dels països industrialitzats mitjançant productes agrícoles i tèxtils, així com la importació de medicaments «violant» les patents farmacèutiques gràcies a la revisió del TRIPS. El text assenyalava com una prioritat de l'organització l'adhesió de la major part dels països menys avançats, tot i ser conscients que això implica permetre un accés significatiu dels seus productes als mercats, ajuts per a la diversificació de la seva producció i assistència tècnica. D'altra banda, els països del nord aconseguirien la liberalització dels serveis en els països del

---

196 A Singapur es va celebrar la primera Conferència Ministerial els dies 9 a 13 de desembre de 1996 amb l'objectiu de reafirmar els èxits anteriors i de delimitar noves àrees. Aquests temes van ser reafirmats en la següent Conferència Ministerial celebrada entre el 18 i el 20 de maig de 1998 a Ginebra.

sud i la inclusió dels temes de Singapur. El triangle agricultura, medi ambient i les qüestions de Singapur es va convertir en el nexa més important per a la negociació comercial i l'intercanvi en les hores finals de Doha.

Es tracta, doncs, com assenyala Esteve,¹⁹⁷ d'una Agenda ambiciosa tal com queda palès en l'ampli nombre de temes inclosos, pràctica que segueix la tècnica introduïda a la Ronda d'Uruguai en la qual els països van lluitar per aconseguir avantatges en alguns sectors a canvi de concessions menys costoses en d'altres.

L'actual Ronda del Mil·lenni pretén ser considerada, segons Bernardos,¹⁹⁸ com la de la solidaritat. En aquest sentit opina que, si bé a curt termini ser solidari comportarà pèrdues de llocs de treball, a llarg termini afavorirà l'ampliació del nombre de consumidors, la qual cosa demostra que el comerç actual és la millor font de creixement econòmic de futur per a tots en general. Per aquestes raons considera que s'haurien de fer concessions en matèria d'agricultura que, al seu torn, permetrien arribar a acords en altres aspectes de les negociacions. La solució del tema agrícola també és considerada per Esteve¹⁹⁹ com el tema clau per consolidar l'OMC i per fer possible concloure l'actual Ronda, encara que la dificultat principal rau en el fet que l'agricultura no és únicament una qüestió comercial, sinó que influeix en l'equilibri social, mediambiental i territorial. En la mateixa línia es troba Cottier,²⁰⁰ que afirma que ni els serveis, ni la propietat intel·lectual, ni els temes de Singapur representen obstacles que bloquegin les negociacions; és per això que considera que la solució passa per trobar unes noves polítiques que responguin a les exigències d'un desenvolupament durable juntament amb una coherència a les produccions agrícoles dels països en desenvolupament i dels països industrialitzats.

L'Agenda reconeix que la majoria dels membres de l'OMC són països en vies de desenvolupament. Per això cal col·locar les seves necessitats i interessos en el centre del programa de treball i, seguint el preàmbul de l'Acord de Marràqueix, destinar esforços a fi que augmentin la seva parti-

---

197 Vid. ESTEVE GARCIA, F., «El paper d'Estats Units i la Unió Europea davant l'OMC. Una liberalització per al desenvolupament?», *OMC, èxit o fracàs?*, DCidob, març-abril 2004, n. 89, p. 32-38, p. 33.

198 Vid. BERNARDOS, G., «L'OMC i el lliure comerç», *OMC, èxit o fracàs?*, DCidob, març-abril 2004, n. 89, p. 4-7.

199 Vid. ESTEVE GARCIA, F., *op. cit.*, p. 35.

200 Vid. COTTIER, T., «Les tâches de l'OMC: évolution et défis», *Revue Internationale de Droit économique*, 2004, vol. 18, n. 3, p. 273-292, p. 279.

cipació en el comerç internacional. Amb aquest objectiu s'han de millorar les seves condicions d'accés als mercats, establir normes equilibrades, així com programes d'assistència tècnica, i crear capacitats amb objectius definits i un finançament sostenible. Tot i això, es tracta d'un comerç basat en la reciprocitat entre els seus membres en l'accés al mercat, però aquests presenten asimetries en els seus nivells de desenvolupament. Aquesta situació fa que Malhotra consideri que el tracte especial s'hauria de reconèixer no com un favor o concessió, sinó com una cosa lògica, justa i essencial per a les asimetries, així com necessària per assolir un bon nivell de desenvolupament.²⁰¹ Per aquesta i altres raons, l'autora opina que el qualificatiu «Desenvolupament» exagera la realitat i la imaginació.

Podem dir, doncs, que encara que rep el nom d'Agenda per al Desenvolupament, es pot qüestionar si en realitat respon adequadament a les necessitats i les aspiracions dels països en vies de desenvolupament. Doha podria ser considerada, doncs, de moment, com un primer pas cap a la consecució d'una vertadera agenda de comerç i desenvolupament.

Malgrat tot, la implementació d'aquests objectius està resultant complexa i difícil. La cinquena Conferència Ministerial es va celebrar a Cancún entre el 10 i el 14 de setembre de 2003 amb l'objectiu central d'examinar els progressos realitzats en el compliment del mandat de Doha. Tot i les expectatives generades,²⁰² Cancún va ser novament un fracàs pel que fa als resultats previstos. Les posicions inicials divergents, l'escassa voluntat de flexibilitat,²⁰³ així com l'elevada pressió dels països desenvolupats a fi d'evitar deslocalitzacions cap als països del sud, van impedir que s'assolís l'èxit, i la Conferència es va saldar sense nous acords en relació amb la liberalització comercial i de serveis que, tot i ser un tema de vital importància, en contrast amb l'agricultura, no van ser un dels principals objectius dels Estats a Cancún.²⁰⁴

---

201 Vid. MALHOTRA, K., «Doha: ¿Se trata realmente de una ronda de desarrollo», *Carnegie Endowment for International Peace. Policy Outlook*, Comercio, Medio Ambiente y Desarrollo, junio 2002, n. 1.

202 Vid. STEINBERG, F., «El fracaso de la cumbre de Cancún y el futuro del multilateralismo comercial» *ARI* 2003, n. 107.

203 Els Estats Units es trobaven a les portes d'unes eleccions presidencials i amb un elevat dèficit, mentre que la Unió Europea es preparava per a l'ampliació a 25 Estats.

204 Mentre que els PVD mantenien un rol que podríem considerar passiu en matèria de serveis, els països Quad (Estats Units, Unió Europea, Canadà i Japó), si bé estaven units en relació amb els serveis, que consideraven que s'havien de liberalitzar en la mesura del possible, mantenien actituds discordants en relació amb l'agricultura.

El projecte de text ministerial de 27 temes,²⁰⁵ en el qual s'exhortava els països a presentar ofertes inicials en el sector serveis (indicant que les negociacions tindrien com a finalitat aconseguir nivells progressivament més elevats de liberalització sense excloure *a priori* cap sector de serveis o mode de subministrament, amb especial atenció als sectors de més interès per als PVD i el mode 4), va ser substituït per una breu comunicació demanant que es mantingués obert l'esperit de Doha. Aquest resultat, no per previsible²⁰⁶ va deixar de sorprendre, ja que eren pocs els que esperaven que les negociacions acabessin amb antelació i sense conclusions sobre les qüestions de l'ordre del dia. Els països industrialitzats van estar lluny de manifestar la voluntat política necessària per vincular-se als ambiciosos compromisos de l'ADD i contribuir a transformar el sistema comercial internacional en un sistema més just i equitatiu. Es traslluïa, doncs, una absència de voluntat de negociació que contrarestava en part amb els esforços duts a terme per la mateixa OMC, en el sentit de presentar propostes amb continguts menys mercantilistes i d'iniciar un diàleg amb altres actors internacionals.

La conclusió de Cancún ha suposat un punt important en la història de les negociacions comercials nord-sud, considerant que és millor un «no acord» que un «mal acord», així com un canvi en el pes dels participants en les negociacions. L'atractiu que països com l'Índia, la Xina, el Brasil o Sud-àfrica ha començat a representar per als països industrialitzats, juntament amb el dinamisme exportador de mercats emergents, va fer que aquests comprovessin que podien influir en els acords que s'adoptessin en el marc de l'OMC. Per als PVD, Cancún va suposar doncs un canvi en relació amb la seva participació en les negociacions; en paraules de Primack i Bilal fou «*le passage politique à l'âge adulte*».²⁰⁷ Tot i que els PVD no són homogenis,²⁰⁸

---

205 Projecte de Text Ministerial de Cancún, JOB(03)/150/Rev.2.

206 A part d'incomplir els terminis marcats a Doha, els països van dur a terme accions que distorsionaven l'esperit de Doha i de l'OMC. En aquest sentit, els Estats Units van iniciar una sèrie de negociacions d'acords bilaterals fora de l'OMC i van adoptar mesures proteccionistes. Per la seva part, la Unió Europea s'inclinava cap a la consolidació d'una zona de lliure comerç amb la Mediterrània, i no duïa a terme una reforma profunda de la política agrícola comunitària.

207 Primack qualifica el projecte de text de Cancún com a inacceptable. *Vid.* PRIMACK, D.; BILAL, S., «De Cotonú à Cancún et au-delà: évolution de la dynamique des négociations à l'OMC et dans le care des APE», *Eclairage sur les Négociations. De Doha à Cotonú*, gener 2004, vol. 3, n. 1, p. 1-5.

208 Els PVD no mantenen entre ells una cooperació fluida, sinó que formen coalicions en funció dels temes. Tanmateix no s'ha d'oblidar que tampoc no hi ha entre els mateixos països desenvolupats o entre els països en desenvolupament actituds unívokes, com és el cas en relació amb els productes culturals i el tracte que aquests han de rebre en el GATS.

la constatació de la seva capacitat d'influir en les negociacions, amb la creació d'aliances per defensar els seus interessos fonamentals —bàsicament l'agricultura— i l'oposició als temes de Singapur, davant les pressions dels països industrialitzats, va comportar un canvi en la dinàmica de les negociacions comercials multilaterals.²⁰⁹

Així mateix, el fracàs d'aquesta Conferència també posa en evidència que l'acord dels dos principals blocs comercials, els Estats Units i la Unió Europea, és condició necessària però no suficient per avançar en el marc de l'OMC; per tant, es necessita el suport dels països en desenvolupament, els quals, si bé abans acceptaven les concessions i exigien un tracte especial i diferenciat, actualment, amb l'augment del seu pes econòmic a causa de la globalització i de la incorporació de la Xina, exigeixen un canvi en les regles del joc.

Amb l'objectiu de relançar la Ronda de Doha, els treballs es van intensificar durant el primer semestre de 2004 a fi d'assolir un acord per finals de juliol. No es pretenia preparar una declaració ministerial, sinó adoptar les disposicions necessàries d'aquella etapa a nivell del Consell General per garantir que les negociacions i el programa de treball en el seu conjunt continuessin endavant, incidint especialment en una sèrie de qüestions que es van plantejar com preocupacions importants per als Estats i elements decisius per continuar avançant.²¹⁰ La inclusió en el darrer moment d'un apartat sobre «altres qüestions relatives al desenvolupament» va permetre que finalment l'1 d'agost s'adoptés el text de l'anomenat «paquet de juliol», que conté marcs i altres acords concebuts per focalitzar les negociacions i elevar-les a un nivell superior.²¹¹

Els serveis figuraven esmentats a l'apartat general relatiu a «altres òrgans de negociació» del projecte originari, amb l'annex de les recomanacions acordades pel Consell del Comerç de Serveis en sessió extraordinària com a base per a les futures negociacions. En el segon projecte i en el text definitiu, com a resposta a les peticions tant de països industrialitzats com dels

---

209 Fins a la Ronda Uruguai pràcticament cap d'aquests països no participava activament en les negociacions, i per tant no podia influir en temes que els podien interessar, com l'agricultura o el tèxtil; tot i que es beneficiaven de l'aplicació de la clàusula de la nació més afavorida, no havien de complir amb el principi de reciprocitat i obtenien un tracte especial i diferenciat. Es comportaven per tant com a *free riders* operant al marge del sistema.

210 Vid. ZIEGLER, A.R., «L'OMC après Cancún: introduction», *Revue Internationale de Droit Économique*, 2004, vol. 18, n. 3, p. 269-272, p. 270.

211 Decisió adoptada pel Consell General l'1 d'agost de 2004, WT/L/579.

PVD, els serveis figuren com a apartat propi «i)», i continuen el seu desenvolupament en l'annex C. De totes maneres, s'ha de recalcar que les disposicions relatives als serveis són molt poques en comparació amb altres àmbits.²¹²

En una concepció realista de l'estat de les negociacions, la seva culminació va quedar posposada de gener a desembre de 2005 amb la previsió de celebrar a Hong Kong la sisena Conferència Ministerial els dies 13 a 18 de desembre. El 2005 es presentava, doncs, com un any decisiu. Per ajudar a assolir aquest objectiu es van celebrar al llarg de l'any una sèrie de minireunions ministerials, i moltes d'informals i bilaterals, que tenien com a objectiu aconseguir una primera aproximació global d'acord sobre els diversos temes abans de l'estiu.²¹³ Davant el fet que no hi havia prou convergència entre els Estats, els preparatius per a la celebració de la Reunió Ministerial de Hong Kong van comportar una redefinició de les expectatives de la cimera per poder pactar modalitats completes immediatament quan aquesta acabés.

Amb l'objectiu d'evitar les mateixes queixes que a Cancún respecte de la manca de transparència i l'exclusió, el president i els facilitadors²¹⁴ en els dies previs a la Cimera, van celebrar reunions informals amb tots els membres i amb grups més reduïts a fi que tothom fos representat i informat a les consultes. En aquest sentit, a les reunions assistien les delegacions que representaven totes les aliances que havien de coordinar alhora les posicions dels membres dels seus grups; però no tots els membres ho

---

212 El text aprovat es compon d'una secció introductòria que inclou diversos punts i annexos. Els temes tractats són: l'agricultura; el cotó que va passar a ser considerat com una qüestió específica dins les converses sobre l'agricultura amb un tracte de prioritat; accés als mercats per als productes no agrícoles, és a dir els industrials; els principis generals per contribuir al desenvolupament amb subapartats relatius al tracte especial i diferenciat, a l'assistència tècnica, a les qüestions relatives a l'aplicació i altres qüestions relatives al desenvolupament i als països menys avançats (el text definitiu, igual que el primer projecte, renova el compromís dels membres respecte del compliment de la dimensió de desenvolupament del Programa de Doha); altres òrgans de negociació, amb especificació de normes, comerç i medi ambient, propietat intel·lectual i solució de diferències; facilitació del comerç i els altres tres temes de Singapur (inversions, política de competència i transparència de la contractació pública); i altres elements del programa de treball de Doha.

213 Les reunions miniministerials han estat criticades per alguns pel fet que només hi assisteixen un cert nombre d'Estats que són prèviament convidats, i defensades per altres adduint que permeten incentivar les negociacions de Ginebra.

214 El President de la Cimera John Tsang va convidar a sis Ministres a fi que l'ajudessin en les negociacions sobre diversos temes, en la seva tasca d'ajudar a generar el consens necessari per aprovar qualsevol text que sortís de les negociacions.

van percebre de la mateixa manera, ja que la majoria considerava que les reunions del grup assessor de la presidència ministerial, l'anomenada Sala Verda, era el centre de les negociacions bilaterals. Per contrarestar, encara que fos lleument, la forta i massiva composició de les delegacions dels països del Nord, que a més eren assessorades per lobbies empresarials, les ONG assessoraven els països del Sud, pràctica que ja es va iniciar a Seattle, i fins i tot formaven part de diverses delegacions oficials com Austràlia o Espanya.²¹⁵ Aquestes organitzacions, però, van criticar que era un filtre a la seva participació el fet que per primera vegada únicament es podien acreditar a la Cimera per via telemàtica, així com que l'organització no facilitava la possibilitat de manifestar-se i de preparar tallers.²¹⁶

Tot i aquestes reunions preparatòries, el projecte de text que finalment al desembre va ser presentat a la Cimera ministerial²¹⁷ no estava acordat, sinó que era un text basat en la feina feta pels presidents dels òrgans de negociació i altres òrgans de l'OMC, que a vegades tenien l'acord dels membres o reflectien un alt grau de convergència, mentre que en d'altres el nivell de convergència era més baix, i en altres aspectes hi havia importants divergències. En aquests últims casos, s'adjuntava al projecte un informe elaborat sota la seva responsabilitat pel president de les negociacions en el qual exposava la seva visió personal de la situació.²¹⁸

Pel que fa en concret a l'annex relatiu a serveis, aquest va causar greu malestar entre els Estats pel fet que de la seva lectura es desprenia un con-

---

215 Espanya va incorporar a la seva delegació un representant de les ONG de desenvolupament i un altre dels sindicats majoritaris, la CEOE i les cambres de comerç.

216 Vid. CHAVARÍA, M., «Las estrategias de Goliat. La estrecha vigilancia de los alterglobalizadores obliga a la OMC a mejorar su imagen y dialogar con la sociedad civil», *La Vanguardia*, 11 de desembre 2005.

217 JOB(05)/298, WT/MIN(05)/W/3 de 7 de desembre de 2005. S'hi ressaltava la importància del desenvolupament, s'incidia en els compromisos de l'anomenat paquet de juliol, i es renovava el compromís de completar aquest Programa amb èxit el 2006. El text s'acompanyava de 6 annexos relatius a agricultura (A) —amb un tracte ambiciós, ràpid i eficaç de les polítiques que causen la distorsió del comerç del cotó que afecten l'accés als mercats, l'ajuda interna i la competència de les exportacions; accés al mercat dels productes no agrícoles —AMNA— (B); serveis (C); normes D); facilitació del comerç (E), l'únic text acordat en el Grup de Negociació; i tracte especial i diferenciat (F); així com d'unes preguntes referents a les negociacions sobre agricultura i AMNA que serveixin per a guiar el debat.

218 D'una banda els caps de les negociacions es queixaven que les postures divergents i que l'estat de confusió de les negociacions els dificultaven poder redactar un esborrany de proposta. Mentre que de l'altra banda, els delegats dels Estats consideraven que era difícil arribar a un acord parcial sobre una agenda quan la resta s'havia de determinar, i més, davant el fet que alguns Estats manifestaven la possibilitat de revocar propostes ja fetes.

sens inexistent entre els membres. A diferència d'altres annexos en els quals a l'encapçalament es deia «Informe del presidente del...», o en els quals es podien trobar frases com «El presente informe ha sido preparado bajo mi propia responsabilidad...», l'annex de serveis estava estructurat en quatre apartats relatius a objectius, enfocaments, terminis i examen dels progressos, i contenia frases com «convenimos en», «deben», «se tomarán en consideración». Però el més significatiu d'aquest desacord es reflecteix en l'apartat 21 del projecte de text ministerial que va quedar redactat de la manera següent «Estamos resueltos a intensificar las negociaciones de conformidad con los principios enunciados supra (y con los objetivos, enfoques y plazos que se indican en el anexo C del presente documento), con el propósito de ampliar la cobertura sectorial y modal de los compromisos y mejorar su calidad. A este respecto, se prestará especial atención a los sectores y modos de suministro de interés para las exportaciones de los países en desarrollo». La forma de fer palès que l'informe presentat en el sector serveis no gaudeix de consens va ser, doncs, posar entre parèntesis la seva remissió.

Tot i això, cal esmentar que l'actuació del president del CCS no va ser tant directament contrària als membres, ja que, si bé l'annex Serveis que va elaborar no reflectia que era la seva opinió personal, sí que ho feia el document que l'acompanyava, que tenia com a encapçalament «Informe del presidente al Comité de Negociaciones Comerciales» i en el qual feia un repàs de les diferents reunions prèvies a l'elaboració del document, assenyalava que el primer document que adjuntava i que proposava per incloure en el projecte de text ministerial sobre serveis estava fet sota la seva responsabilitat, i resumia l'estat de les negociacions. Així mateix adjuntava un segon document, que no es va incloure en el projecte de text ministerial, que recopilava, tot i que no de manera exhaustiva donat el seu caràcter evolutiu, els objectius sectorials i modals identificats pels membres individualment o per grups.

Com a mostra de les dificultats de consensuar una proposta de text en relació amb els serveis, val a dir que el G-90²¹⁹ va presentar un text alternatiu a l'annex C, basat en un text anterior enviat per l'ASEAN. En aquest, modificant el llenguatge obligatori del text, s'incidia més en els aspectes relacionats amb el desenvolupament, amb la petició de més liberalització especialment del Mode 4 desvinculada de la presència comercial, i s'elimi-

---

²¹⁹ El G-90 està integrat pels països ACP, el grup PMA i la Unió Africana.

nava la possibilitat de negociacions plurilaterals.²²⁰ Les preocupacions i les divergències se centraven, essencialment, en les disposicions relatives als objectius qualitius, als objectius sectorials, la contractació pública i les referències a les negociacions plurilaterals de peticions i ofertes. La presentació d'aquesta nova proposta, que finalment no va ser acceptada, va suposar un greu problema en les negociacions sobre serveis, perquè plantejava una divisió entre els països respecte de com continuar les negociacions i deixava palesa la possibilitat de no arribar a cap acord en matèria de serveis, la qual cosa hauria suposat un greu entorpiment per a la cimera de Hong Kong.

Amb l'aprovació de la Declaració ministerial de Hong Kong²²¹ es va establir, en paraules del director general de l'OMC, un nou equilibri en favor dels països en desenvolupament, ja que els seus interessos se situen en el centre de les negociacions, tal com es va decidir el 2001 a l'inici de la Ronda, i el que és més important, aporta l'energia política necessària per avançar tècnicament durant el 2006.²²²

D'una banda, la Declaració va ser elogiada per no haver seguit un procediment jeràrquic, sinó que les contribucions procedien dels membres en lloc de ser proposades per l'administració; de l'altra, va rebre crítiques, ja que suposava pocs canvis per a països com els Estats Units, alhora que significants concessions per als PVD. En opinió d'alguns, per evitar repetir el fracàs de Cancún s'ha triat un text minimalista, la qual cosa suposa, com ja va anunciar Lamy, que queda molta feina per fer si es vol concloure la Ronda a finals del 2006. No es tracta doncs d'un gran acord, però sí del suficient per no parlar de fracàs. És un pas més en el camí cap a la conclusió de la Ronda de Doha.

---

220 El nou text proposat va rebre el suport d'unes 15 delegacions, enfront de 26 que desitjaven mantenir l'annex C inicial com a base per negociar.

221 WT/MIN(05)/DEC de 22 de desembre de 2005. De la Declaració podem remarcar de manera general els següents aspectes: l'establiment de condicions d'accés al mercat pels productes dels PMA; l'acord d'alguns paràmetres generals a fi d'orientar les modalitats plenes sobre l'accés agrícola i no agrícola, tot i que no fórmules per retallar els subsidis i els aranzels; i l'establiment del 2013, no el 2010 com es demanava, i finals del 2006 com a dates límit per eliminar els subsidis a l'exportació dels productes agrícoles i per al cotó respectivament. En aquest aspecte haurem de veure si canvia l'opinió de la societat civil, perquè ja el primer dia més de 4000 persones, la majoria provinents de Corea, l'Índia i Indonèsia van protestar sota el lema «L'OMC està matant als nostres agricultors».

222 L'interès dels Estats de concloure la Ronda a finals del 2006 o principis del 2007 podria tenir com a una raó el fet que a mitjan 2007 expira l'autoritat en matèria de promoció del comerç del president Bush que li permet negociar un acord comercial i presentar-lo al Congrés sense risc de grans esmenes.

L'esmentat controvertit projecte d'annex relatiu als serveis finalment adoptat debilita el seu llenguatge obligatori i prescriptiu, i va ser considerat per algunes delegacions, com ara el Brasil o l'Índia,²²³ com una bona base per avançar; d'altres, com els Estats Units i la Unió Europea, volien un text més vinculant, i un tercer grup, entre els quals figuren els països ACP, el Grup Africà i Malàisia, eren del parer que no s'adaptava al mandat de la negociació de Doha, ja que era massa exigent.

Com a aspectes essencials de l'annex hem d'assenyalar: els objectius d'assolir un desenvolupament progressiu de la liberalització del comerç dels serveis, però amb la flexibilitat apropiada per als països en desenvolupament, i d'intensificar les esforços per a l'elaboració de les normes en el marc del GATS; el mandat d'elaborar disciplines sobre la reglamentació nacional abans que s'acabi la Ronda; i en relació amb els PVD i els PMA, tenir en compte les capacitats de les seves economies, l'aplicació del tracte especial i facilitar-los assistència tècnica per afavorir-ne l'efectiva participació en les negociacions.

Després de l'adopció de la Declaració ministerial de Hong Kong on es reafirma el compromís de concloure la Ronda per al Desenvolupament a finals del 2006, els membres han continuat amb els treballs per assolir aquesta fita davant el fet que la Declaració ha suposat, igual que ho va fer l'anomenat paquet de juliol, un desencallament de les negociacions, però sobretot una evidència de la divisió entre els països en els temes claus, i de la tasca que encara queda per fer.²²⁴ Es preveu per tant un any amb moltes reunions i negociacions a diferents bandes,²²⁵ tant formals com informals, a fi d'intentar arribar a un consens en tots els temes. És evident que no es podrà tancar un acord en una matèria sense fer-ho en l'altra, és a dir,

---

223 Tot i que aquest país va expressar el temor que els EUA ho utilitzessin com a excusa per no oferir res de significatiu en el Mode 4. *Vid.* GHAN, T., «Will the Real Demandeurs in Services Negotiations Stand Up, Please?», *Bridges*, Year 10, n. 2, març-abril 2006, p. 3-5. (<http://www.ictsd.org>)

224 Tot i el desencís que aquests no resultats pugui comportar, no podem obviar les paraules del president mexicà Ernesto Zedillo, pronunciades a la Universitat de Columbia, en el sentit que el moment de la veritat seria al juliol, moment en què els membres haurien de decidir si prorrogar el termini per concloure la Ronda Doha més enllà de finals de 2006, o acceptar un resultat d'ambicions mínimes.

225 Al març, a Londres, es va intentar apropar les posicions en serveis, agricultura i indústria. Malgrat aquests esforços, aquestes reunions de petits grups han estat novament criticades pels qui no hi són convidats, com ara el G-33 que abasta PVD, en el sentit que es tracta d'un procediment que exclou a la majoria dels membres.

i com ja s'ha assenyalat, no es pot oblidar la globalitat de les negociacions.²²⁶

1.2 · Les tècniques de negociació: flexibilitat envers eficàcia?

La tècnica i l'estructura de les negociacions per la liberalització dels serveis, que fins ara s'ha fet servir a la Ronda de Doha, presenten un seguit d'especificitats coherents, almenys en teoria, amb la flexibilitat que caracteritza el GATS. Com ja s'ha dit, les directrius i els procediments per a les negociacions sobre el comerç de serveis van ser adoptades pel Consell de Comerç de Serveis, en la seva sèrie de reunions extraordinàries, el 28 de març de 2001.²²⁷ Hi trobem una definició de quins són els objectius i els principis que s'han de seguir en les negociacions sobre serveis, quin és el seu àmbit, així com les seves modalitats i procediments.

Pel que fa als objectius i principis, es destaca la finalitat d'aconseguir nivells progressivament més elevats de liberalització del comerç de serveis, partint del reconeixement del dret dels Estats a reglamentar el subministrament de serveis i d'establir noves reglamentacions. La preocupació, si més no sobre el paper, pels països en desenvolupament es manifesta quan es proclama que el procés de liberalització es durà a terme respectant degudament els objectius de les polítiques nacionals, el nivell de desenvolupament i la dimensió de les economies de cada membre, tant en general com en els diferents sectors. Així mateix s'estableix que s'han de considerar les necessitats dels proveïdors de serveis petits i mitjans, en particular els dels països en desenvolupament.²²⁸

---

226 Aquesta particularitat es va demostrar, novament, en la reunió informal del 24 d'abril en la qual no es va aconseguir arribar a un acord per a la reducció d'aranzels i subvencions agrícoles, i aranzels de productes industrials, en part, pel fet del desconeixement de l'abast d'altres compromisos. El resultat va ser l'incompliment d'un nou termini, el 30 d'abril per fixar les modalitats completes.

227 Document S/L/93 de 29 de març de 2001.

228 Cal assenyalar que aquesta declaració d'objectius coincideix en gran part amb les propostes presentades uns mesos abans, al novembre de l'any 2000, per la Comunitat Europea, encara que aquesta última incloïa qüestions que no van ser recollides en la decisió del Consell de Serveis, com l'objectiu de fomentar l'elaboració de disciplines normatives per sostenir els compromisos, l'establiment de principis favorables a la competència, l'elaboració de normes en matèria de mesures de salvaguarda urgents, subvencions i contractació pública, o establir que la liberalització no solament ha de ser compatible sinó aportar una contribució positiva a un desenvolupament sostenible. *Vid.* el Document S/CSS/W/15, de 30 de novembre de 2000, sobre *Enfoque general de las negociaciones sobre servicios*.

En relació amb l'àmbit i les modalitats de negociació, es deixa clar que no s'exclourà *a priori* cap sector de serveis ni mode de subministrament,²²⁹ cosa que implica sens dubte la inclusió dels serveis culturals, que no gaudeixen de cap excepció. Aquí també es posa l'èmfasi en la necessitat de parar especial atenció als sectors i modes de subministrament que siguin d'interès per a les exportacions dels països en desenvolupament. El punt de partida de les negociacions dels compromisos específics són les llistes actuals, és a dir, el nivell de compromisos acordats a la Ronda Uruguai. La intensificació de la liberalització s'haurà d'aconseguir mitjançant negociacions bilaterals, plurilaterals o multilaterals, tot i que s'ha de dir que fins al 2005 la tècnica de les negociacions ha tingut un marcat caràcter bilateral; el principal mètode de negociació ha estat el sistema de peticions i d'ofertes que cada Estat ha presentat voluntàriament dins el marc negociador pactat en els òrgans multilaterals. La comprensió de la manera de negociar, que presenta unes característiques tècniques d'una gran complexitat, resulta indispensable per poder apreciar la marxa i l'estat de les negociacions.

L'eix de la negociació són, com hem dit, les peticions i les ofertes. Pel que fa a les peticions, es poden dirigir a un participant determinat o a un grup de participants. El seu contingut és variable, ja que un participant pot demanar a un altre l'addició de sectors no inclosos en la seva llista, l'eliminació de les limitacions existents o la reducció del grau de restricció, la presentació de compromisos addicionals o, finalment, una petició es pot referir a l'eliminació d'exempcions de la clàusula de la NMA.

Normalment la petició es presenta en el format d'una simple carta en la qual un Membre exposa a un altre les seves demandes de liberalització. L'intercanvi de peticions ha estat tradicionalment un procés exclusivament bilateral,²³⁰ que consisteix senzillament en aquesta tramesa de cartes, i en el fet que, en principi, un Membre desconeix el que ha estat sol·licitat a un altre per països tercers. Els Estats acostumen a no voler divulgar, almenys íntegrament, ni les peticions rebudes ni les realitzades. El cas de la Comunitat Europea n'és un bon exemple, ja que la Comissió únicament facilita un resum

---

²²⁹ Per a la definició dels diferents modes de subministrament *vid.* el Capítol III d'aquest treball.

²³⁰ A la Ronda Uruguai es va proposar en algun moment que, quan es remetés una petició a un participant, es facilités també una còpia a la Secretaria de l'Organització per als seus arxius. Així es va fer durant algun temps, però posteriorment es va abandonar aquesta pràctica i des de llavors el procés és purament bilateral.

de les peticions, sense identificar mesures ni països concrets.²³¹ Malgrat això, es van filtrar les demandes inicials presentades al juliol de 2002, i van ser publicades i difoses per diverses ONG.²³² Una vegada rebudes les peticions, els participants poden començar a celebrar consultes entre ells.

Pel que fa a les ofertes, el contingut es correspon normalment amb alguna de les qüestions esmentades en relació amb les peticions. Cada participant presenta una oferta en resposta a totes les peticions rebudes, però no ha d'abordar necessàriament en la seva oferta inicial tots i cadascun dels elements continguts en aquestes peticions. A diferència de la petició, que com s'ha dit sol tenir forma de carta, l'oferta es presenta normalment com un projecte de llista de compromisos basat en les llistes preexistents, la qual cosa comporta una enorme complexitat tècnica. És a dir, es presenta una oferta inicial sobre la base de la llista ja acordada, a la qual s'hi afegiran els nous compromisos oferts.²³³ Les llistes nacionals de compromisos solen tenir una estructura homogènia, a fi de facilitar l'anàlisi comparativa.²³⁴ Malgrat aquesta homogeneïtat, no s'ha d'oblidar que hi pot haver variacions en la classificació dels sectors, ja que els Membres tenen llibertat per establir la classificació sectorial conforme a la que estableixen els seus compromisos específics.²³⁵

La llista d'ofertes és merament un document de treball, desproveït de valor jurídic vinculant. Això és el que permet que les ofertes inicials siguin revisades o fins i tot retirades, com exemplifica la decisió presa pel Govern bolivià d'Evo Morales de retirar tant la seva oferta inicial com la revisada presentada a finals del 2005,²³⁶ o la decisió de Veneçuela

---

231 Document de 24 de gener de 2005, publicat per la Comissió, titulat *Summary of the EC's revised requests to third countries in the services negotiations under the DDA*.

232 El document va ser obtingut i va ser difós per l'associació canadenca *Polaris Institute*. Pot consultar-se a www.gatwatch.org

233 Aquestes modificacions s'han d'indicar clarament mitjançant negretes, cursives, guixades o qualsevol altre mitjà que s'estimi convenient per fer ressaltar les novetats que s'incorporen a l'oferta.

234 Així, en totes aquestes figuren en primer lloc la llista de compromisos horitzontals i després els sectorials. Per a tots ells s'especifiquen en tres columnes les limitacions d'accés al mercat, les limitacions al tractament nacional i els compromisos addicionals. Dins de cadascun d'aquests tres àmbits s'ha d'especificar a quin mode de subministrament es refereix l'oferta.

235 En relació amb la qüestió de la classificació dels sectors *vid.* el Capítol III del present treball.

236 *Vid.* la Carta de 17 de març de 2006 enviada per la representant de Bolívia, Guadalupe Palomeque de la Cruz, en la qual es comunica al director de la Divisió Serveis la retirada formal de l'oferta inicial presentada per Bolívia al setembre del 2003 (Document TN/S/O/BOL) així com de l'oferta revisada presentada el 27 d'octubre de 2005 (TN/S/O/BOL Rev. 1). La decisió de Bolívia s'ha de relacionar amb la seva posició en contra d'incloure l'aigua potable com un sector més, susceptible de liberalització. Els documents es poden trobar a www.watertoforsale.org. L'OMC ha fet pública aquesta comunicació oficial en el document TN/S/26 de 21 de març.

de retirar l'oferta relativa als serveis d'energia.²³⁷ A diferència de les peticions, que es dirigeixen bilateralment als interlocutors, les ofertes es distribueixen tradicionalment de forma multilateral. Aquesta pràctica no solament fomenta la transparència, sinó que resulta funcional. En la seva oferta, cada participant estarà responent en realitat a totes les peticions que hagi rebut. L'oferta, a més, està oberta a consultes i negociacions amb tots els socis, no solament amb els que hagin dirigit peticions al participant en qüestió. Les ofertes són el senyal que comença la fase avançada de les negociacions bilaterals. Al contrari del que passa amb les peticions, no és estrany que un Estat faci públiques les ofertes presentades, tant les inicials com les revisades. Aquest és el cas, entre molts altres, de la Comunitat Europea.²³⁸

Una vegada presentades les peticions i les ofertes inicials, la resta de les negociacions consisteix en una successiva revisió d'aquestes primeres posicions. En aquesta fase sol intervenir activament la Secretaria de l'Organització, que hi presta ajut tècnic.

Aquest procés negociador, fruit dels treballs i acords desenvolupats des de l'any 2000, està supervisat per un Comitè de Negociacions Comercials, sota l'autoritat del Consell General de l'OMC i presidit d'ofici pel seu director general, tal com es va decidir a Doha. En la seva primera reunió al febrer de 2002, aquest Comitè va establir els òrgans subsidiaris que haurien d'estructurar les negociacions en els seus diferents àmbits.²³⁹ Quant als serveis, es va ratificar la pràctica ja existent que fos el Consell del Comerç de Serveis en reunions extraordinàries. Així doncs, aquest òrgan²⁴⁰ continua actuant igual que els seus òrgans subsidiaris, és a dir, el Comitè de Serveis Financers, el Comitè de Compromisos Específics, el Grup de Treball sobre la Reglamentació Nacional i el Grup de Treball sobre les normes del GATS. La tasca d'aquests últims és també de rellevància en les negociacions, ja que en aquestes no es discuteixen únicament les ofertes de liberalització en els diferents sectors, sinó també qüestions jurídiques de normativa general.

---

²³⁷ Doc. TN/S/24 de 27 de febrer de 2006.

²³⁸ Respecte de les ofertes presentades per la Comunitat Europea i els seus Estats membres *vid.* l'apartat 2.1 d'aquest capítol.

²³⁹ *Vid.* el document TN/C/1, de 4 de febrer del 2002.

²⁴⁰ El Consell de Comerç de Serveis està presidit per l'ambaixador François Roux, de Bèlgica, des de 8 de febrer de 2006, i en les seves sessions extraordinàries està presidit per l'ambaixador de Mèxic, Fernando de Mateo y Venturini.

Pel que fa al calendari d'aquest procés negociador, dins del termini general que, com ja s'ha assenyalat, havia de finalitzar l'1 de gener del 2005, el paràgraf 15 del Programa de Doha per al Desenvolupament, dedicat als serveis, estableix que «els participants presentaran les peticions inicials de compromisos específics no més tard del 30 de juny de 2002 i les ofertes inicials no més tard del 31 de març de 2003». En la Decisió adoptada pel Consell General l'1 d'agost de 2004, es va retardar la data de l'1 de gener de 2005 fins al mes de desembre d'aquell mateix any, amb ocasió de la sisena Conferència Ministerial a Hong Kong. En l'àmbit concret dels serveis, s'estipulà que, a tot estirar al maig de 2005, s'havien de presentar les ofertes revisades.

Les dades disponibles durant l'any 2005 sobre la marxa de les negociacions no evidenciaven grans avenços.²⁴¹ La xifra d'ofertes presentades resultava molt pobra i plantejava seriosos dubtes sobre la capacitat de respectar el compromís d'arribar a algun acord a la Conferència Ministerial de Hong-Kong.²⁴²

Malgrat tots aquests factors en contra, cal destacar que, per a alguns països, era fonamental que a Hong-Kong s'arribés a algun tipus d'acord i no s'acabés amb un nou fracàs. Aquesta era l'actitud principalment dels països desenvolupats, encapçalats pels EUA i la Comunitat Europea i els seus Estats membres, ja que, com ja s'ha comentat, són aquests els que més interès tenen a ampliar els mercats per als seus operadors de serveis, que constitueixen una part essencial de la seva economia cada vegada més.²⁴³ Per tot això, durant els darreres mesos del 2005 es va discutir tota una sèrie

---

241 En concret, fins al mes de març del 2005 s'havien presentat en total 50 ofertes inicials, que representen 74 membres, i queden pendents almenys 42 ofertes, sense tenir en compte les dels països menys avançats, que definitivament semblaven quedar exclosos del procés. Els sectors en els quals es focalitzaven principalment les negociacions són els relatius a energia, transports, finances, medi ambient, telecomunicacions i distribució. En relació amb les peticions, en aquesta data només la Comunitat Europea i el Japó havien enviat per escrit noves peticions revisades, la resta dels membres ho havia fet únicament de forma oral.

242 En aquest sentit, resulta molt simptomàtic l'Informe del President del Consell de Comerç Serveis en sessió extraordinària al Comitè de Negociacions Comercials presentat el 24 de març de 2005, en el qual clarament es parla de «*gravedad de la situación*», i que «*las negociaciones sobre servicios pueden estar encaminándose a una crisis*», motiu pel qual es fa una crida a tots els governs a fi d'encarrilar la situació, Document TN/S/19 de 24 de març de 2005.

243 Tanmateix, també alguns països en desenvolupament, com el Brasil o l'Índia, han mostrat un gran interès a avançar en la liberalització dels serveis, per la qual cosa semblen fins i tot disposats a fer concessions en el tema agrícola.

de mesures encaminades a garantir que es pogués arribar a Hong-Kong amb un acord, encara que fos de mínims. En totes i cadascuna d'aquestes propostes es reflecteix la tensió entre una tècnica de negociacions basada primordialment en la flexibilitat i en la voluntat sobirana de cada estat d'ofertar els compromisos que consideri adients i l'objectiu d'assolir un nivell més alt de liberalització, que alguns Estats membres (bàsicament els desenvolupats) assimilen a «eficàcia» en les negociacions.

En primer lloc, des de l'àmbit institucional de l'Organització es va intensificar la pressió als països membres perquè presentessin ofertes. El president del Consell de Comerç de Serveis en sessió extraordinària, en aquelles dates l'ambaixador de Xile Alejandro Jara, hi va posar la seva obstinació personal i va arribar a expulsar de la sala de reunions dos representants nacionals amb l'argument que, si no havien presentat cap oferta, no havien de negociar res. Aquesta actitud, mostrada també en els presidents d'altres comitès de negociació, fa que ens preguntem fins a quin punt no s'estan excedint en les seves funcions —limitades en principi a facilitar un procés de negociació de caràcter intergovernamental— per convertir-se en una part implicada en el procés, exercint una forta pressió sobre els països menys liberalitzadors, que es contradiu amb el caràcter flexible i pretesament respectuós amb la sobirania nacional del GATS.

En segon lloc, alguns països van plantejar la possibilitat d'aplicar a les negociacions la tècnica coneguda amb el nom d'indicadors de referència o «*benchmarks*».²⁴⁴ Aquesta tècnica obliga tots els socis a fer una oferta mínima de liberalització, amb la qual cosa s'aconsegueix certa obertura i sobretot evitar la imatge de fracàs absolut; tot i això, els països podrien triar els sectors que liberalitzaven per assolir els nivells exigits. Un primer intent en aquest sentit es troba recollit en una Comunicació presentada per diversos països, entre altres la Comunitat Europea, els EUA, Suïssa, Austràlia, el Canadà o el Japó.²⁴⁵ L'oposició dels PVD va ser encapçalada pel Brasil, els PMA i Filipines, adduint que els indicadors erosionarien la flexibilitat de la qual gaudeix cada país en el moment de determinar l'abast dels seus compromisos i que aquest sistema imposa una homogeneïtat que no existeix entre els PVD.

---

²⁴⁴ Sobre aquest tema *vid.* STRICKNER, A., *Services negotiations. The age of crisis? Developed countries pressure for revised offers and the establishment of benchmarks in services negotiations*, Geneva update, 8 de març de 2005, www.tradeobservatory.org

²⁴⁵ Document JOB (05) 17, de 18 de febrer de 2005.

En tercer lloc, una altra de les qüestions que es va posar sobre la taula és la relativa a l'anomenada «liberalització autònoma».²⁴⁶ Amb aquesta denominació es fa referència al fet que en alguns països es pot donar el cas que la legislació nacional prevegi mesures de liberalització que no estan recollides o van més enllà dels compromisos assumits per aquest país en el marc del GATS. Això no és del tot infreqüent als països en desenvolupament, normalment com a conseqüència del compliment de les exigències del Banc Mundial o del Fons Monetari Internacional. La proposta consisteix a fer que les mesures esmentades, ja previstes com s'ha dit en la regulació interna, es traslladin i s'incorporin a l'oferta que el país en qüestió realitza en les actuals negociacions. A simple vista, pot semblar que dita proposta presenta l'avantatge d'avançar en el marc internacional sense que això tingui un gran impacte a la pràctica, ja que és cert que la liberalització ja s'ha produït. Tanmateix, aquesta manera d'argumentar amaga una dada que pot resultar clau en el futur: una mesura de liberalització prevista en la legislació interna pot ser revisada o suprimida en funció dels canvis que es produeixin en aquest país, ja sigui per noves circumstàncies econòmiques o per una nova orientació política dels òrgans de l'Estat. En canvi, si la mesura esmentada es consigna com un compromís en el marc del GATS, és pràcticament impossible que pugui ser revertida. A més, cal afegir l'impacte que ha tingut en les negociacions sobre serveis l'adopció de l'Informe de l'Òrgan d'Apel·lació en relació amb les mesures dels Estats Units que afecten el mode de subministrament transfronterer de serveis de jocs d'atzar i apostes.²⁴⁷ Com que es tracta d'un informe molt recent (abril del 2005), les seves conseqüències jurídiques i polítiques encara són objecte d'anàlisi per part dels membres de l'OMC, però de moment ja ha aconseguit provocar un cert enrenou sobre les conseqüències, potser no del tot previstes, del GATS sobre la legislació interna.

Finalment, es van intensificar les negociacions bilaterals. Cal recordar que malgrat el suposat caràcter formalment igualitari d'una negociació bilateral, a la pràctica els actors comercials més potents, com els EUA o la Comunitat Europea, poden exercir una gran pressió²⁴⁸ sobre els països en

---

246 És una qüestió que fa temps que es debat, com ho testifica la Comunicació presentada per la Comunitat Europea i els seus Estats membres, Document S/CSS/W/133, de 22 de febrer del 2002.

247 Per a una anàlisi detallada d'aquest cas *vid.* el capítol III d'aquesta obra.

248 En aquesta tasca es veuen «ajudats» pels més de 40 representants de grans corporacions, especialment financeres, que en els moments més intensos de la negociació exerceixen una potent activitat de *lobby* davant de les delegacions dels països en desenvolupament.

desenvolupament, i evitar en el marc bilateral les possibles aliances en bloc que poden donar més força a aquests països en la negociació multilateral. Aquesta manera d'actuar implica, a la pràctica, substituir els principis de transparència i multilateralitat, tan proclamats oficialment, per una negociació opaca i desequilibrada.

Malgrat tots aquests esforços, en successius informes presentats al llarg de tota la segona meitat del 2005, el president del Consell de Comerç de Serveis en sessió extraordinària va seguir recollint la constatació que no hi havia progressos substancials en les negociacions sobre serveis i que, tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu, el nivell de les ofertes presentades era molt pobre.²⁴⁹ Des d'un punt de vista qualitatiu, la valoració del president del Consell és que en una gran part de sectors les ofertes no proposen cap millora, de manera que, en cas de ser adoptades com a definitives, el nombre de subsectors en els quals els membres han acceptat compromisos només augmentaria de 51 a 57.²⁵⁰ A partir d'aquestes dades, s'ha argumentat per part d'alguns membres (bàsicament països desenvolupats) i per la mateixa Organització, que el sistema d'ofertes i peticions, eix de les negociacions sobre els serveis, és poc eficaç i excessivament costós en temps i recursos. Aquesta preocupació ha estat el nucli de les discussions a la Conferència de Hong Kong que, com ja s'ha dit, ha estat marcada per la dificultat de trobar un text de consens.²⁵¹ Així, alguns membres volien que a Hong Kong es fixessin objectius i indicadors numèrics a assolir en els nous compromisos, i que es fixés de manera detallada l'ambició d'un avenç considerable en la liberalització dels serveis. La majoria dels països en desenvolupament, en canvi, consideraven aquestes mesures contràries al caràcter flexible del GATS basat, teòricament, en el caràcter voluntari dels compromisos.

El que ha suposat Hong Kong en general sobre la liberalització dels serveis ja ha estat comentat en l'apartat anterior. Aquí ens interessa destacar només els canvis que s'han introduït en la tècnica de les negociacions arran de la Declaració ministerial adoptada, en concret en el seu annex C. La novetat principal radica en la decisió que les negociacions basades en

---

249 A un mes de la Conferència de Hong Kong quedaven encara per presentar 23 ofertes inicials, i de les 69 ofertes inicials presentades (corresponents a 93 membres) només s'havien difós 30 ofertes revisades (Document TN/S/23 de 28 de novembre de 2005).

250 Document TN/S/20 d'11 de juliol de 2005.

251 Dificultat que es posa de manifest en el Document TN/S/23 de 28 de novembre de 2005. *Vid.* també l'apartat anterior d'aquest mateix capítol.

peticions i ofertes es desenvolupin també sobre una base plurilateral.²⁵² És a dir, un grup d'Estats membres (el que s'anomena col·loquialment un grup «d'amics») podrà presentar peticions col·lectives a altres membres. S'insisteix particularment en la necessitat de prestar ajut tècnic als països en desenvolupament, perquè puguin participar plenament en les negociacions i en la prioritat que s'ha d'atorgar als sectors i els modes de subministrament d'interès pels països menys desenvolupats. Es va fixar un nou calendari segons el qual els grups d'Estats que presentessin peticions col·lectives ho havien de fer com a molt tard el 28 de febrer del 2006 per tal que a finals de juliol es pogués presentar una segona sèrie d'ofertes revisades i, a tot estirar, el 31 d'octubre es presentessin les llistes definitives de compromisos.

Aquesta nova tècnica de peticions col·lectives representa un pas més en la línia de pressionar els Estats en desenvolupament perquè acceptin les demandes de més liberalització que els adrecen els països desenvolupats. El desequilibri entre els uns i els altres en les negociacions, que ja s'ha denunciat en el passat en les negociacions bilaterals, encara es pot veure incrementat. En el mateix sentit, s'ha d'entendre l'afirmació que «*los miembros a los que se hayan dirigido tales peticiones las considerarán...*»,²⁵³ és a dir, un intent de forçar al màxim la participació de tots els Estats en les negociacions per tal d'arribar a avenços en l'objectiu d'una més gran liberalització. De tota manera, no s'ha d'oblidar que es tracta de mesures per intensificar les negociacions; en cap cas no hi ha una obligació d'acceptar les peticions rebudes o d'incorporar nous compromisos. De fet, això és una victòria dels països en desenvolupament, principals interessats a preservar aquesta flexibilitat en l'assumpció de compromisos, que van aconseguir a Hong Kong: eliminar de la Declaració ministerial qualsevol referència a obligacions en les negociacions i a objectius numèrics. Com ja s'ha dit, els països desenvolupats van manifestar la seva frustració pel que ells consideraven un afebliment del text.

Tot just un mes després de la Conferència Ministerial ja es van començar a definir grups amb interessos sectorials, com el Canadà coordinant els serveis financers; Singapur, les telecomunicacions; Xile, els serveis informàtics; Suïssa, la presència comercial de les companyies estrangeres, i l'Índia, els proveïdors professionals de serveis. En aplicació d'aquests acords,

---

²⁵² Apartat 7 de l'annex C de la Declaració Ministerial adoptada el 18 de desembre de 2005, Document WT/MIN (05) DEC.

²⁵³ *Ibíd.*

fins al mes de maig del 2006 s'han presentat un total de 30 peticions col·lectives, que han estat discutides en un seguit de reunions plurilaterals mantingudes entre finals de març i començaments d'abril. Tot i que el nombre de participants varia, en general es tracta de peticions signades per entre vint i quaranta membres, típicament països desenvolupats i alguns en desenvolupament (com l'Índia, Mèxic o Xile). Els membres a qui s'adrecen aquestes demandes són bàsicament els països en desenvolupament més grans i avançats, com el Brasil, l'Argentina, Colòmbia, Veneçuela, els països ASEAN més grans, la Xina, l'Índia, Sud-àfrica, Nigèria, el Marroc o Egipte. Els sectors en els quals s'han formulat peticions són els serveis financers, les telecomunicacions, l'energia, els serveis legals, els serveis informàtics, la construcció, la distribució, el transport marítim, el medi ambient, els postals, els audiovisuals, entre altres.

La primera valoració feta des de l'Organització sobre aquest nou enfocament plurilateral ha estat positiva,²⁵⁴ i s'ha ressaltat la possibilitat que aquest tipus de negociació faciliti més la liberalització pel fet que els membres tindran una idea més àmplia del que els països busquen i del que estan disposats a donar: es tractaria, doncs, d'un procediment més eficient i que exigeix menys temps. Ara com ara, però, resulta impossible contrastar aquesta valoració a causa de la decisió de suspendre les negociacions sobre el Programa Doha presa pel Comitè de Negociacions Comercials en la seva reunió del 24 de juliol i ratificada uns dies després pel Consell General de l'OMC.²⁵⁵ El director general de l'Organització, Pascal Lamy, va recomanar aquesta mesura perquè les diferències entre els Estats són massa grans per permetre assolir un resultat positiu. La proposta de Pascal Lamy va rebre el suport dels membres, tot i que en les seves declaracions van expressar la seva decepció i frustració. Malgrat que les qüestions que bloquegen la negociació tenen a veure bàsicament amb l'agricultura, el caràcter unitari de la Ronda fa que la suspensió de les negociacions afecti tots els àmbits, inclosos els serveis. El termini previst per presentar les ofertes definitives, el 31 de juliol, queda, doncs, sense efecte. No hi ha data prevista per a la represa de les negociacions, que dependrà de si es produeixin canvis en les posicions actuals dels Estats.

---

254 Així es desprèn de l'Informe del president del Consell de Serveis en sessió extraordinària sobre la reunió mantinguda el 7 d'abril de 2006, Document TN/S/27 de 26 d'abril.

255 La notícia d'aquestes decisions es pot trobar a <http://www.wto.org>

2 · L'estratègia de la Comunitat europea en les negociacions en matèria de serveis culturals

De l'examen del contingut de les ofertes i peticions presentades en el marc del procés negociador de la Ronda Doha fins aquí comentat, es pot constatar que els aspectes culturals no ocupen un lloc destacat en els interessos dels Estats. En efecte, en les actuals negociacions sobre compromisos específics per liberalitzar, els serveis en el sector cultural no són objecte d'una polèmica tan marcada com la que es va produir a la Ronda Uruguai;²⁵⁶ altres són els sectors que avui dia estan en el punt de mira dels membres de l'OMC. D'aquests, la distribució i les telecomunicacions poden tenir una incidència directa en temes culturals, especialment el de telecomunicacions, que inclou el correu electrònic i la transmissió digital. Cal no oblidar, però, que a les actuals negociacions no solament es discuteixen els compromisos específics a cada sector, sinó que també són objecte d'atenció qüestions de caràcter general o horitzontal, algunes de les quals poden tenir incidència en l'àmbit cultural. Per exemple, sense qüestionar la capacitat dels Estats d'establir reglamentacions nacionals que regulin els serveis, es discuteix com es pot millorar la transparència i la seguretat de cara als operadors;²⁵⁷ es tracta d'un punt clau per als països desenvolupats que, per aquesta via, busquen protegir els drets dels inversors en serveis.

L'absència d'una polèmica en primer pla sobre les qüestions culturals no significa, tanmateix, que aquestes hagin desaparegut completament de la taula de negociació, ans al contrari, hi continua havent posicions enfrontades que troben el seu reflex en les peticions i les ofertes presentades pels diversos membres. En un extrem es troben aquells que consideren que els serveis i els béns culturals exerceixen un paper fonamental en la identitat i la diversitat de les societats, per la qual cosa defensen la necessitat que els països mantinguin la capacitat de preservar, és a dir, de desenvolupar i d'aplicar les seves polítiques culturals. Les posicions més representatives

---

256 Polèmica que ha estat explicada en el capítol III d'aquesta obra.

257 Com a «pionera» en aquest tema, es pot veure la Comunicació presentada per la Comunitat Europea i els seus Estats membres, Document S/WPDR/W/14 d'1 de maig de 2001.

d'aquest bloc les constitueixen la Comunitat Europea i els seus Estats membres, així com el Canadà. Davant aquesta postura hi trobem la d'uns països liderats pels Estats Units i el Japó, que defensen una actitud maximalista favorable a la liberalització dels serveis culturals, que fa prevaldre així la seva dimensió econòmica, i la d'altres com el Brasil o Suïssa, que defensen una posició intermèdia, que no exclou l'assumpció de compromisos de liberalització en els sectors culturals però amb matisos. L'acceptació d'una o de l'altra postura o oferta pot afectar la política que duu a terme la Generalitat de Catalunya en relació amb els serveis culturals i la cultura catalana.

2.1 · La defensa de l'*statu quo* com a punt de partida

Com ja s'ha vist anteriorment, en el marc actual del GATS, la Comunitat Europea i els seus Estats membres han establert límits a la liberalització dels serveis culturals, que varien en funció de cada sector; es pot afirmar que la defensa d'una concepció no exclusivament mercantilista per part de la Comunitat en aquest marc internacional s'ha enfocat bàsicament en el sector de l'ensenyament i en el sector audiovisual. Aquest últim és, sens dubte, el cas més paradigmàtic, en el qual la posició comunitària consisteix a mantenir una total llibertat d'acció resultant de la combinació de reserves a la clàusula de la NMA i l'absència de compromisos en matèria de tracte nacional i d'accés al mercat.²⁵⁸ En les actuals negociacions, la Comunitat Europea defensa mantenir aquest *status quo*, convertint-se així en la principal capdavantera de les actituds més refractàries a la liberalització dels serveis culturals. Si durant la Ronda Uruguai les expressions més utilitzades van ser les d'«excepció cultural» o «especificitat cultural», el concepte clau entorn del qual s'ha articulat la posició comunitària en l'actual Ronda és de la defensa de la «diversitat cultural».

Tot i que és ben sabut que a l'interior de la Comunitat no tots els Estats defensen ben bé idèntiques posicions pel que fa a la liberalització, en el camp dels serveis culturals trobem que les tres institucions polítiques de la Comunitat comparteixen un mateix postulat: la defensa del caràcter específic dels esmentats serveis, que comporta una limitació dels compromisos

---

²⁵⁸ Vid. el Capítol III d'aquesta obra.

comercials per poder mantenir polítiques públiques que garanteixin la diversitat cultural. L'existència d'un poderós *lobby* en aquest sector ha estat crucial per arribar al consens esmentat.

Aquesta posició es manifesta, en primer lloc, en el mandat per a la negociació que, en virtut de l'article 133 del TCE, el Consell atorga a la Comissió,²⁵⁹ mandat que va ser adoptat a les Conclusions del Consell d'Assumptes Generals de 26 d'octubre de 1999.²⁶⁰ Un paràgraf sencer d'aquestes Conclusions tracta de la diversitat cultural, en concret el punt 4: «*El Consejo ha puesto el acento en la necesidad de garantizar un equilibrio adecuado entre la progresiva liberalización de los intercambios y el refuerzo de las reglas multilaterales que contribuya a un desarrollo durable, a una protección del medio ambiente, al progreso social, a la disminución de la pobreza y a la salud de los consumidores. La toma en consideración de estas preocupaciones permitirá a la OMC responder mejor a los desafíos que representan las mutaciones técnicas y económicas rápidas y fundamentales. La Unión velará, en las próximas negociaciones de la OMC, para garantizar, como en el ciclo Uruguay, la posibilidad para la Comunidad y sus Estados miembros de preservar y desarrollar su capacidad de definir y aplicar sus políticas culturales y audiovisuales para la preservación de su diversidad cultural*». Amb posterioritat, el Consell ha tingut ocasió d'assenyalar que dites Conclusions continuen sent vàlides per a les actuals negociacions, per a les quals no s'ha adoptat cap nou mandat.²⁶¹

La generalitat dels termes en els quals el Consell redacta habitualment les directrius de negociació permet un cert marge de maniobra a la Comissió, per la qual cosa resulta interessant conèixer la posició d'aquesta institució. En aquest sentit, són especialment útils les Comunicacions que la Comissió dirigeix habitualment al Consell i al Parlament Europeu per transmetre'ls les seves opinions en una matèria determinada. Pel que fa al comerç de serveis en general, ja el 1999 la Comissió va presentar la seva Comunicació titulada *El planteamiento de la UE sobre la Ronda del Milenio de la OMC*,²⁶² document que va ser la base de la discussió en el Consell per a l'adopció del mandat de negociació citat anteriorment. En l'àmbit concret de la polí-

---

259 Vid. el Capítol II d'aquesta obra.

260 Per a una visió global d'aquestes, vid. *Boletín UE*, 1999, 10, punt 1.5.28.

261 Vid. en aquest sentit, el Consell informal del Comerç de Porto, de març del 2000.

262 COM (1999) 331, de 8 de juliol de 1999.

tica audiovisual, resulta particularment clara la defensa de la llibertat d'acció en aquesta política en la Comunicació de la Comissió al Consell, al Parlament Europeu, al Comitè Econòmic i Social i al Comitè de les Regions sobre *Principios y directrices de la política comunitaria en el sector audiovisual en la era digital*.²⁶³ S'hi subratlla la necessitat d'aquesta llibertat d'acció també des de l'òptica dels ràpids canvis tecnològics que afecten el sector, que fan extremadament difícil preveure quines són les mesures que en el futur resultaran necessàries per a la protecció de la diversitat cultural en la política audiovisual.

La Comissió ha mostrat en aquests anys un clara voluntat de tenir en compte en el decurs de les negociacions al si del GATS l'opinió dels sectors concernits. Això tradueix també un cert compromís de transparència en el desenvolupament de les negociacions, compromís reiterat especialment en diverses ocasions per Pascal Lamy, quan actuava com a comissari de comerç en l'anterior Comissió presidida per R. Prodi.²⁶⁴ Així, per preparar la seva posició en el GATS 2000, la Comissió va llançar al gener de 1999 un procés de consulta amb els representants europeus dels sectors de serveis i els EEMM. Al febrer del 1999 es van iniciar consultes específiques al sector de l'audiovisual. L'objectiu d'aquestes consultes era doble: d'una banda, identificar els denominats «interessos defensius», és a dir, quins tipus d'objectius, mesures i polítiques tant en el pla nacional com en el comunitari requereixen preservar un marge de maniobra dins del GATS i per a quins serveis. En aquest punt una de les qüestions centrals del qüestionari tenia relació amb les definicions del que cal incloure dins del sector audiovisual. D'altra banda, el qüestionari també intentava identificar quins eren els «interessos ofensius», és a dir, les oportunitats per a la indústria audiovisual en el mercat dels altres socis comercials, per al qual es formulaven una sèrie de preguntes encaminades a identificar els principals obstacles existents en els esmentats mercats.²⁶⁵

---

263 COM (1999) 657 final, de 14 de desembre de 1999.

264 *Vid.* entre moltes altres intervencions, la realitzada davant del Parlament Europeu en sessió plenària el 10 de març de 2003.

265 Per completar les informacions recollides en aquesta primera fase, el 2000 la Comissió va llançar una nova ronda de consultes, en la que es posava èmfasi en diversos serveis culturals que no s'havien inclòs en les consultes de l'any anterior i en dos subsectors de l'audiovisual (música i «recreational programari»). Com a seguiment de les consultes, el 24 de gener del 2002 es va fer una «audiència» sobre els serveis audiovisuals i el GATS, centrada principalment en els dos subsectors esmentats i en el desenvolupament internacional de la problemàtica sobre la diversitat cultural.

Així mateix, al novembre del 2002 la Comissió va llançar una consulta pública sense precedents sobre el contingut de peticions rebudes de la resta dels Estats membres de l'OMC en matèria de serveis, i va publicar en totes les llengües oficials un document consultiu sobre les principals qüestions abordades en les peticions.²⁶⁶ Els interessats disposaven d'un termini de tres mesos per contestar, de manera que la Comissió pogués tenir en compte les respostes a l'hora de preparar la seva posició en la negociació. Encara que el contingut de les respostes no s'ha fet públic de forma exhaustiva, sí que se'n poden conèixer algunes que han estat difoses pels seus autors, que en general advocaven per conservar la situació del sector audiovisual després de la Ronda Uruguai: cap compromís i manteniment de les exempcions a la clàusula NMA. Com a arguments per justificar aquesta posició destaquen el caràcter específic dels serveis audiovisuals pel seu rol cultural, polític i social i la seva relació amb el pluralisme i la diversitat cultural, i el perill que per a aquests valors poden suposar els desequilibris en els intercanvis i les posicions dominants als mercats. La impredecible evolució tècnica és un altre dels factors esmentats.²⁶⁷

El Parlament Europeu, malgrat que formalment no té cap paper en la negociació ni en la decisió dels acords comercials,²⁶⁸ no ha renunciat a intentar influir en el Consell i en la Comissió amb les seves Resolucions sobre aquests temes.²⁶⁹ La seva posició ha estat clara i constant en aquests anys: oposar-se a una liberalització total dels serveis culturals. La seva primera Resolució en aquest sentit data de 1999 i constitueix la resposta a la Comunicació que li va presentar la Comissió sobre la Ronda del Mil·lenni. El Parlament, després d'assenyalar en termes generals la seva coincidència amb els plantejaments de la Comissió, es posiciona en relació amb el comerç

---

266 Document de consulta sobre *Peticiones de los miembros de la OMC en la CE y sus Estados miembros para mejorar el acceso a los mercados de los servicios*, 12 novembre de 2002.

267 Així, per exemple, en el document «*Les services audiovisuels dans les négociations du GATS*», adoptat el 17 de gener del 2003 per l'UER (Union Européenne de Radio-Télévision).

268 *Vid.* el capítol II d'aquesta obra.

269 Les veus dels sectors concernits no només han estat escoltades per la Comissió, sinó que també el Parlament Europeu ha volgut conèixer la seva opinió per poder tenir-la en compte en l'adopció de les seves Resolucions sobre aquesta matèria. Una bona prova d'això és l'audiència pública feta al març del 2004 sobre *El futuro de la política audiovisual europea*, en la qual diverses de les intervencions van abordar la dimensió internacional d'aquesta política. Per exemple, el Sr. Jérôme Clément, president d'ARTE, que va declarar que la UE ha de conservar la seva llibertat d'acció per adoptar els instruments que consideri oportuns per al desenvolupament de les cultures europees, la qual cosa implica mantenir-se ferm en les negociacions a l'OMC i defensar la tasca de la UNESCO.

de serveis: «*Pide que los sectores y servicios con una tarea sociopolítica específica como, por ejemplo, la política de sanidad, educación y cultura, se aborden exclusivamente en un marco definido por el Estado afectado, y solicita que la UE garantice que dichos sectores no se traten dentro de la revisión del GATS;... Consciente del papel especial que el sector audiovisual europeo desempeña en apoyo del pluralismo cultural, una economía saneada y la libertad de expresión, reafirma su compromiso con la libertad de acción en el ámbito de la política audiovisual lograda en la Ronda Uruguay; aboga por que las normas del GATS relativas a los servicios culturales, en particular en el sector audiovisual, no pongan en duda la diversidad cultural y autonomía de las partes contratantes de la OMC*».²⁷⁰

La mateixa actitud és reiterada en la Resolució que conté les recomanacions del Parlament Europeu a la Comissió sobre les negociacions celebrades a l'OMC sobre l'agenda incorporada²⁷¹ i també de manera encara més explícita en la seva Resolució de 12 de març de 2003 sobre l'Acord General sobre el Comerç de Serveis en el marc de l'OMC, inclosa la diversitat cultural. En aquesta Resolució, el Parlament es felicita per l'anunci de la Comissió que no s'han proposat ofertes de liberalització en els sectors de l'audiovisual, de la sanitat i de l'educació, i demana a la Comissió que mantingui aquesta posició al llarg de les negociacions del GATS i que s'asseguri que no sigui possible eludir aquest dret. En relació amb els serveis culturals específicament, el Parlament subratlla la importància de la diversitat cultural i la necessitat de respectar la diversitat nacional i regional, i de donar a conèixer el patrimoni cultural comú i opina que cada Estat membre hauria de tenir la flexibilitat jurídica per adoptar totes les mesures necessàries en els àmbits de la política cultural i audiovisual per mantenir i fomentar la diversitat cultural. En aquest sentit, recorda que els serveis culturals no s'han de comparar amb la majoria dels altres serveis. És per això que considera que les normes del GATS sobre els serveis culturals, en particular respecte al sector audiovisual, no haurien d'amençar la diversitat i l'autonomia cultural de les parts contractants de l'OMC. Per tant, dóna suport a la Comissió en el manteniment de la possibilitat que la Comunitat, els

---

270 Resolució del Parlament Europeu sobre la Comunicació de la Comissió al Consell i el Parlament Europeu sobre el plantejament de la UE sobre la Ronda del Mil·lenni de l'OMC, de 18 de novembre de 1999.

271 Resolució amb recomanacions del Parlament a la Comissió sobre les negociacions relatives a l'agricultura al si de l'Organització Mundial del Comerç en el marc de l'agenda incorporada, de 13 de març del 2001.

seus Estats membres i les seves regions preservin i desenvolupin la seva capacitat per definir i aplicar polítiques en els sectors cultural i audiovisual a fi de preservar-ne la diversitat cultural.

Aquesta presa de posició de les diferents institucions internament ha estat reflectida en les peticions i les ofertes presentades davant dels membres de l'OMC per la Comissió.

Pel que fa a les peticions inicials de la Comunitat a la resta de membres, van ser presentades al juliol del 2002. Aquestes peticions són considerades confidencials per la Comissió, amb l'argument que la publicitat podria ser interpretada com una forma de pressió pels països als quals van dirigides les peticions.²⁷² L'última dada que es pot aportar en matèria de peticions realitzades és el Document de 24 de gener de 2005 publicat per la Comissió, titulat «*Summary of the EC's revised requests to third countries in the services negotiations under the DDA*», que es refereix ja a les peticions revisades. En relació amb els serveis culturals, en el document esmentat consta que no s'han fet peticions en el sector audiovisual a cap país, i només els EUA han rebut una petició en el sector de l'educació superior, estrictament limitada als serveis d'educació privats, en la línia dels compromisos assumits en aquest terreny per la Comunitat a la Ronda Uruguai.

A partir d'aquest mateix mes de juliol del 2002, la Comunitat va rebre les peticions dels seus socis comercials. Del seu contingut tenim notícia a través del document de consulta publicat al novembre del 2002 abans esmentat. En matèria de serveis culturals resulten pertinents les explicacions que s'ofereixen sobre les peticions rebudes en el sector de l'audiovisual i en ensenyament. Sobre els serveis audiovisuals s'informa que: «*En la mitad de las peticiones recibidas hasta ahora se hace referencia a los servicios audiovisuales. El alcance de estas peticiones es muy diverso. Dos miembros de la OMC piden compromisos completos de acceso a los mercados y trato nacional, para todos los subsectores y en todos los modos. La mayoría de las peticiones son más específicas, y en ellas se pide que se consolide el nivel actual de apertura de los mercados o que se suscriban compromisos en algunos sectores específicos. De estos, los más mencionados son los servicios de producción, distribución y proyec-*

---

²⁷² Com ja s'ha explicat *infra*, malgrat això, van ser filtrades i poden consultar-se a Internet, la qual cosa ha permès un ric debat sobre això. En efecte, segons la Comissió en cap cas no es dirigeixen a desmantellar els serveis públics de països tercers ni a privatitzar empreses públiques, opinió que no és compartida per diverses ONG.

*ción de películas y, en algunos casos, los de grabación de sonido. Aunque se han recibido muchas menos peticiones sobre los servicios de radio y televisión, se pide la supresión de las cuotas, la elaboración de una lista de medidas discriminatorias y la reducción de las subvenciones discriminatorias. En una petición se solicita que se permita a los proveedores de servicios extranjeros producir películas cinematográficas y programas de radio y televisión en cooperación con los productores nacionales. En otra se pide que se elimine el trato discriminatorio de retención fiscal aplicado a las películas en algunos Estados miembros. En la mayoría de las peticiones recibidas se solicita que se supriman las exenciones del trato a la NMF».*²⁷³

Com a dada a destacar s'ha d'esmentar que la meitat de les peticions aproximadament prové de països en desenvolupament, la qual cosa exigirà un discurs una mica més matisat per part de la Comunitat, ja que els arguments davant aquestes demandes no poden ser els mateixos que tradicionalment s'esgrimeixen davant les peticions nord-americanes. En altres paraules, no es pot mantenir un discurs favorable a la diversitat cultural i tancar-se per complet a les peticions d'accés al mercat europeu per part de països d'Àsia, d'Àfrica o de Llatinoamèrica. En aquest sentit, l'aposta de la Comunitat europea passa per oferir a aquests països una cooperació bilateral que inclogui mesures d'intercanvi, ajut i foment. Aquesta política s'ajusta als objectius que es persegueixen amb l'adopció del Conveni sobre la diversitat cultural en el marc de la UNESCO, la qual cosa li permet a més configurar un bloc de posicions afins en les negociacions sobre aquest instrument.²⁷⁴

Pel que fa referència al sector de l'ensenyament, en el document s'explica que aproximadament a la meitat de les peticions rebudes, tant de països desenvolupats com de països en desenvolupament, se sol·liciten compromisos específics en l'àmbit dels serveis d'ensenyament. Es refereixen sobretot a l'ensenyament superior, l'ensenyament d'adults i altres serveis d'ensenyament. Es demana que se suprimeixin les reserves que encara es mantenen en tots els modes de subministrament i que se subscriguin compromisos complets d'accés als mercats i tracte nacional per a tots els modes de subministrament en els àmbits encara sense consoli-

---

273 *Peticiones de los miembros de la OMC en la CE y sus Estados miembros para mejorar el acceso a los mercados de los servicios, op. cit., p. 34 i 35.*

274 *Vid. el capítol V d'aquesta obra.*

dar (especialment del sector «altres serveis d'ensenyament»). Algunes d'aquestes peticions se centren de manera molt específica en qüestions com els serveis de realització d'exàmens i la formació, així com la formació lingüística. No obstant això, alguns països demanen que se suprimeixin les reserves que també es mantenen per a l'ensenyament primari i secundari.²⁷⁵

En l'àmbit d'altres serveis culturals integrats al sector de serveis recreatius (museus, esports, «arts en viu») s'han dirigit a la Comunitat una vintena de peticions.

Pel que fa a les ofertes, al juny de 2003 la Comunitat i els seus Estats membres van presentar una Comunicació als membres del Consell del Comerç de Serveis²⁷⁶ amb la seva oferta inicial condicional, d'acord amb les directrius per a les negociacions acordades pel Consell de Comerç de Serveis el 29 de març de 2001, i després d'haver examinat atentament les peticions presentades pels membres de l'OMC, en particular les dels països en vies de desenvolupament. Com és la regla general en les negociacions, es tracta d'una oferta condicional: està subjecta al fet que altres membres de l'OMC formulin ofertes substantives en sectors en els quals la Comunitat hagi fet peticions. La Comunitat Europea es reserva, per tant, el dret de modificar, d'ampliar o de reduir l'oferta esmentada, totalment o parcialment, en qualsevol moment. La disponibilitat per confirmar-la dependrà de l'avaluació global que faci sobre l'acceptabilitat del resultat de les negociacions.

Com ja s'ha dit, en el marc de l'OMC s'havia fixat el mes de maig del 2005 com a data per lliurar les noves ofertes revisades. En compliment d'aquesta previsió la Comunitat va presentar la seva oferta revisada el 2 de juny del 2005.²⁷⁷ Tant en l'oferta inicial com en la revisada s'esmenten diversos serveis en els quals no es proposa cap canvi. Entre aquests ens afecten per a aquest treball el sector de l'audiovisual i el de l'educació, en els quals no es fa cap oferta ni respecte a l'accés al mer-

---

²⁷⁵ «Peticiónes de los miembros de la OMC a la CE y sus Estados miembros para mejorar el acceso a los mercados de los servicios», *op. cit.*, p. 39.

²⁷⁶ Document de l'OMC TN/S/O/EEC, de 10 de juny de 2003. A la pàgina web de la UE es pot trobar una versió resumida del document (*Summary of the Commission's proposal for the EU services offer*).

²⁷⁷ Document TN/S/O/EEC/Rev. 1, de 29 de juny de 2005. A la pàgina web de la UE es pot trobar una versió resumida del document (*Summary of the EU's revised services offer in the Doha negotiations*).

cat ni al principi de tracte nacional. Així mateix no s'ofereix suprimir en aquests camps cap de les exempcions existents en la clàusula de nació més afavorida.

En altres sectors culturals l'oferta inclou algunes variacions respecte a la situació actual. Així, al capítol de «serveis d'entreteniment», en el qual a la Ronda Uruguai ja es van comprometre certes obligacions, el que s'ofereix ara és que un Estat membre amplii els seus compromisos per igualar-se amb la resta de la UE. En el sector de serveis editorials i d'impremta, es proposa suprimir, dins el capítol de les limitacions a l'accés als mercats amb presència comercial, la limitació per part d'Itàlia del fet que la participació d'estrangers en les empreses editorials estigui limitada al 49% del capital i els drets de vot. Així mateix, aquest país oferta eliminar determinades limitacions a l'accés als mercats amb presència comercial en el sector dels serveis d'agències de notícia i de premsa. En aquest mateix àmbit, Portugal ha eliminat el límit d'un 10% sense dret de vot per a la participació estrangera en les societats editorials incloses les que editen diaris, així com el requisit de nacionalitat per als administradors i gerents de les esmentades societats. També en aquest sector dels serveis d'agències de notícies i de premsa, ara dins de les limitacions al tracte nacional, s'ofereix eliminar a Suècia el requisit de residència per als editors i els propietaris d'empreses editorials i d'impremta.²⁷⁸

En definitiva, les ofertes realitzades per la Comunitat en el terreny cultural són mínimes, i no afecten els dos àmbits tradicionalment més sensibles, l'ensenyament i l'audiovisual. En aquest sentit, es pot afirmar que la posició mantinguda fins ara per la Comunitat és totalment positiva per als interessos de Catalunya, en la mesura que aquesta podrà continuar defensant les seves prerrogatives en la definició de les seves polítiques públiques en els sectors culturals. Totes les perspectives indiquen que la Comunitat Europea podrà mantenir aquesta posició negociadora fins al final,²⁷⁹ tot i que òbviament, en el marc d'un procés de negociació com el descrit anteriorment, això dependrà de la posició i de la pressió dels altres actors que hi participen.

---

278 Pel que fa a la clàusula NMA, a la oferta revisada es proposa fusionar dues clàusules relacionades amb la producció i la distribució d'obres cinematogràfiques i de programes de televisió als països nòrdics, però sense variar res sobre el seu contingut.

279 Així ho han confirmat diverses fonts consultades tant de la Comissió Europea com del Ministeri d'Indústria i Comerç.

2.2 · La pressió liberalitzadora d'altres actors

Tot i les pressions que s'ha vist que hi ha per salvaguardar els serveis culturals a raó de la seva especificitat, no podem oblidar que aquests estan estretament vinculats al sector de l'audiovisual, el qual té, d'una banda, un alt valor econòmic a causa de la seva influència en el creixement, el desenvolupament, la innovació i la creació de llocs de treball als països; i de l'altra, vehicula les expressions d'identitat culturals. En opinió de Jara,²⁸⁰ sense un acord en aquest sector s'està perdent una oportunitat de promoure un desenvolupament econòmic i un intercanvi cultural.

En concret, en el sector de l'audiovisual ja ens trobem amb diferents peticions presentades. En primer lloc, el Comitè de Compromisos Específics continua treballant en les definicions. La seva importància rau en el fet que, segons com es determini el contingut dels sectors, els compromisos que assumeixi cada membre poden tenir un valor diferent. El caràcter sumament general dels termes de l'actual classificació genera inseguretats jurídiques, en el sentit que crea incerteses sobre quins serveis estan compresos, o que un servei estigui recollit en diverses categories.²⁸¹ Els Estats Units han proposat una nova classificació en el sector audiovisual: consideren que s'han d'examinar les diferents activitats que el conformen a fi de determinar de forma clara, rigorosa i global on estan classificades, respectant sempre el principi de neutralitat tecnològica i sense que les recllassificacions afectin els compromisos existents.

En segon lloc, trobem una altra petició nord-americana sobre el sector de l'audiovisual²⁸² que pretén contribuir al manteniment del creixement del sector garantint un entorn obert i previsible que tingui en compte l'interès públic en la preservació i la promoció dels valors i la identitat culturals. L'increment de les possibilitats d'explotació disponibles en l'actual entorn digital permet fomentar la identitat cultural pròpia i aconseguir que el comerç dels serveis audiovisuals sigui més transparent, previsible i obert. A diferència dels altres sectors de serveis, en audiovisuals els Estats Units

---

280 JARA, A., «The Audiovisual Sector at the WTO», Conferència de 22 de febrer de 2006. Broadcasting Regulation & Cultural Diversity (BRCD).

281 Així ho confirma l'Informe de l'Òrgan d'Apel·lació en el cas dels jocs d'atzar abans esmentat, que ha considerat afectada pel GATS una legislació nord-americana sobre una matèria que els EUA consideraven no inclosa en els compromisos assumits en matèria de serveis culturals.

282 S/CSS/W/21 de 18 de desembre de 2000, Comunicació dels Estats Units, Serveis audiovisuals i serveis connexos.

presenten una postura més matisada que de liberalització completa, i proposen separar el contingut del continent o infraestructura que el presenta o difon. Una raó fonamental per defensar la seva postura són les qüestions empresarials: no es pot oblidar que l'accés als mercats internacionals és necessari per ajudar a recuperar els costos de producció, per la qual cosa, l'existència de normes comercials ben definides fomentarà les oportunitats de distribució i d'explotació internacional.

En relació amb l'argument defensat per alguns països del fet que les especificitats culturals que pot presentar el sector de l'audiovisual comporten que no estigui subjecte a les mateixes disciplines comercials que altres sectors de serveis, els Estats Units consideren que aquest no és l'únic que presenta característiques úniques per poder assolir importants objectius de política social, i que el GATS és prou flexible per regular aquestes situacions específiques de manera que permetin tenir en compte les característiques culturals especials del sector de l'audiovisual a través de diferents disposicions. D'una part, l'article IV del GATT preveu una excepció única i especial a les normes del GATT sobre tracte nacional per a pel·lícules cinematogràfiques, que permet el manteniment del contingut de temps de projecció.²⁸³ De l'altra, el paràgraf a) de l'article XIV del GATS i el paràgraf a) de l'article XX del GATT contenen una excepció general relativa a les mesures necessàries per protegir la moral pública que es pot considerar com una garantia addicional. Així mateix, els Estats poden assumir compromisos parcials o totals en relació amb qualsevol sector dels serveis, i a més, quan contrauen compromisos, poden continuar regulant els serveis sempre que això no suposi un obstacle arbitrari per al lliure comerç. Finalment, tot i que el GATS preveu la celebració de negociacions relatives a la regulació de les subvencions, no impedeix els Estats finançar els serveis audiovisuals.

Aquesta petició nord-americana ha estat complementada per dues peticions plurilaterals que poden ser vistes com un intent de minvar les polítiques estatals que afavoreixen als artistes i els productors culturals locals, i que podrien afectar les actuals polítiques que estan seguint els Estats de la Unió Europea en la matèria. D'una banda, trobem la petició col·lectiva, presentada a 27 països, feta pels mateixos Estats Units, acompanyats de Hong

---

283 L'escassetat de llocs perquè els productors de pel·lícules nacionals puguin projectar les seves pel·lícules s'ha pal·liat en part amb els cinemes de sales múltiples i la televisió multicanal, i que també hi contribuirà el vídeo digital a la carta.

Kong, la Xina, el Japó, Mèxic, Singapur i Taiwan, enfocada a l'àrea de producció de pel·lícules de cinema, distribució i exhibició, promoció i publicitat, serveis de gravació sonora i altres subsectors específics. L'objectiu és impedir que es posin més límits a les importacions i exportacions d'aquests serveis audiovisuals, i que no hi hagi traves a les inversions estrangeres. I, de l'altra, hi ha la petició encapçalada per Hong Kong, i que inclou a també a la Xina, el Japó i Mèxic, que pretén la supressió o la limitació de les exempcions sobre l'aplicació del principi de NMA en particular en el serveis audiovisuals, mecanisme que fins ara han emprat nombrosos països per mantenir els seus convenis de coproducció en matèria de cinema, de televisió i de noves tecnologies.

La participació del Japó en aquestes peticions plurilaterals segueix la línia manifestada per aquest país en la seva comunicació genèrica relativa a les negociacions dels serveis²⁸⁴ en la qual ja presentava una postura fins i tot més liberal que els Estats Units: *a priori* manifestava que no s'havia d'excloure cap sector ni mode de subministrament i proposava que s'estudiés la possibilitat de donar un tractament adequat a la liberalització autònoma per tal que es pogués facilitar el procés de liberalització, fins i tot entre els períodes de negociacions. El Japó considera important la liberalització dels serveis audiovisuals per garantir el dret dels ciutadans de cada país a accedir lliurement a la diversitat cultural i a la informació. La justificació de la seva posició es troba en els resultats d'una investigació que reflecteix que, davant un major nombre de compromisos d'un Estat, més grans són també les seves taxes de creixement, tant en el conjunt de la seva economia com en el sector dels serveis i en el comerç dels serveis. L'estudi també assenyala que els problemes que hi pot haver en la liberalització es podrien solucionar amb negociacions sobre compromisos específics en matèria d'accés al mercat i de tracte nacional, eliminant o reduint les exempcions del tracte de la clàusula NMA i formulant compromisos addicionals o establint disciplines sobre la reglamentació interna o en altres esferes subjectes al GATS.

També amb un caràcter liberalitzador, però més matisat, es troben països com el Brasil o Suïssa que defensen en les seves comunicacions que els béns i els serveis culturals segueixin integrats i tractats a l'OMC, però amb un límit en casos de defensa de la «diversitat», instant que es regularitzin.

---

284 Document S/CSS/W/42, de 22 de desembre de 2000. Comunicació del Japó. Les negociacions sobre el comerç de serveis.

D'una banda, el Brasil²⁸⁵ proposa que es promogui la progressiva liberalització del sector audiovisual sense que això suposi un obstacle a l'autonomia estatal de preservació i promoció de la identitat i la diversitat cultural. En la seva opinió, l'excepció cultural presenta una manca de base en el GATS i no té en compte que els serveis i els productes culturals formen part d'una indústria amb gran importància econòmica i comercial de la qual el sector de l'audiovisual, bàsic en la difusió d'idees i valors culturals, és el segment més actiu i objectiu fonamental de les polítiques nacionals. Seguint l'esperit de l'Agenda Doha manifesta que en aquestes accions cal tenir en compte la creixent participació dels països en desenvolupament, per la qual cosa és del parer que s'hauria de parar especial atenció a aquells àmbits del sector en els quals aquests països tenen més possibilitats, com seria per exemple el cas dels serveis de televisió.²⁸⁶

De l'altra, Suïssa considera la cultura tant un producte comercial com un element de transmissió cultural,²⁸⁷ i proposa que el debat se centri en el servei públic i la seva funció en el sector de l'audiovisual; també manifesta que les negociacions han de tractar sobre la reglamentació del mercat audiovisual a fi d'arribar a solucions multilaterals, que evitin la celebració de negociacions bilaterals de peticions i ofertes.

En primer lloc considera que s'ha de tenir en compte la noció de diversitat cultural; per això, d'una banda es pot prendre com a objectiu els instruments nacionals de preservació de la diversitat cultural garantint-ne l'aplicació i, d'una altra, es pot introduir una clàusula general d'habilitació, amb la definició prèvia de la noció de diversitat cultural. En segon lloc manifesta que els serveis audiovisuals contribueixen a la integració i a la identitat d'una societat, cosa que fomenta el pluralisme polític i lingüístic, i la cohesió nacional. Aquest caràcter de servei públic del sector audiovisual ha de ser analitzat comparant les diferents mesures nacionals que transmeten les seves preferències polítiques i socials, i que es veuen reflectides en les organitzacions de servei públic que han creat la majoria dels Estats que aporten els fons necessaris i l'accés a la infraestructura de comunicacions. En tercer lloc, s'hauria d'analitzar la noció de protecció de la moral pública, recollida en el paràgraf a) de l'article XIV del GATS que potser podria

---

285 S/CSS/W/99 de 9 de juliol de 2001, Comunicació del Brasil: Serveis audiovisuals.

286 La CPC 96132 defineix Serveis de televisió com «la producció de programes de televisió, en directe o en cinta o un altre material d'enregistrament per a la seva difusió posterior».

287 S/CSS/W/74 de 4 de maig de 2001, Comunicació de Suïssa, GATS 2000: Serveis audiovisuals.

aportar solucions en relació amb el contingut il·lícit. A fi d'evitar, entre altres, l'homogeneïtzació i la uniformitat del subministrament de continguts derivades de la creixent integració vertical de la indústria audiovisual, s'haurien de tenir en compte, i ser objecte de debat, les qüestions relatives a la competència. Així mateix, considera que s'hauria d'analitzar la reglamentació de la publicitat i el patrocini, les prescripcions en transparència, l'aplicació de procediments justos i equitatius, la independència del legislador o altres qüestions pertinents per al sector. Finalment, i seguint la línia inicialment plantejada d'evitar en la mesura del possible les negociacions bilaterals, i sense oblidar que depèn de l'autonomia nacional, considera que s'haurien d'analitzar les restriccions del tracte nacional i de l'accés als mercats, com ara les quotes de pantalla o de difusió, la prova de la necessitat econòmica per a l'obertura de cinemes, les restriccions en matèria de propietat, etc.

Respecte a la forma que podrien adoptar les disposicions relatives al sector de l'audiovisual, Suïssa considera que podrien ser un annex al GATS sobre serveis audiovisuals, inserides en el mateix Acord afegint una disposició específica sobre serveis audiovisuals, o mitjançant la interpretació d'una disposició ja existent quan fos aplicable a aquest sector. No obstant això, i amb independència de la forma triada, sí que s'hauria de distingir entre qüestions normatives per elaborar disposicions comunes, i mesures que representin restriccions a l'accés al mercat, les quals serien reserves que figurarien en la llista de compromisos específics.

Cada cop més interrelacionades amb el sector de l'audiovisual, es troben les telecomunicacions enteses com a mitjà de distribució, i com a servei vital d'infraestructura, i per tant la seva regulació incideix en el sector cultural, ja que la música o altres treballs artístics que es distribueixen a través seu seran considerats com a simples serveis de valor afegit a les telecomunicacions. Els Estats Units, juntament amb la Unió Europea, Austràlia, el Canadà, Hong Kong, la Xina, el Japó, Corea, Noruega, Singapur i Taiwan, han presentat una petició plurilateral a 23 països, que té com a objectiu essencial la liberalització total del sector de les telecomunicacions, a fi que desapareguin les limitacions que les legislacions nacionals poden imposar a les inversions estrangeres.

En el terreny dels compromisos horitzontals, el mode de subministrament 4, tot i que ha resultat ser molt sensible per als països desenvolupats a causa de la seva relació amb la immigració, és el que se situa com a principal centre d'interès per als països en desenvolupament, dona-

da la seva escassa capacitat inversora i, per tant, la dificultat que tenen per aprofitar les oportunitats que ofereix el mode 3, que preveu la presència comercial.

En el camp dels serveis culturals, aquest mode de subministrament 4 també presenta connotacions específiques, ja que la mobilitat d'artistes i de creadors és en general una via de foment de la diversitat cultural. De tota manera, en aquest mode els compromisos solen ser escassos i habitualment estan lligats a la realització d'una inversió, cosa que afecta, per exemple, els gerents i els executius, o el personal que es transfereix dins d'una mateixa empresa, els especialistes, és a dir personal amb coneixements específics, i els visitadors de negocis.²⁸⁸ Mentre que els països desenvolupats tenen interès que els compromisos dels PVD cobreixin aquestes categories, ja que faciliten el trasllat de personal qualificat a les filials de les seves empreses, els països en desenvolupament han pressionat en dues direccions: d'una banda, en la reducció del nivell de qualificació exigida al personal i, d'altra, en la inclusió de categories de serveis que no estiguin lligades a la inversió.

En aquest sentit, trobem la sol·licitud sobre el mode 4, presentada per l'Argentina, el Brasil, la Xina, Xile, Colòmbia, la República Dominicana, l'Índia, Egipte, Guatemala, el Marroc, Mèxic, el Pakistan, el Perú, l'Uruguai i Tailàndia, i adreçada als Estats Units, la Unió Europea, el Japó, Canadà, Austràlia, Nova Zelanda, Suïssa, Noruega i Islàndia, que està enfocada a les categories de proveïdors de serveis contractuals i professionals independents, que estableix que la paritat del salari no ha de ser una condició prèvia per a l'entrada de treballadors estrangers i proposa la reducció de les proves de les necessitats específiques.

Els debats entorn d'aquest mode de subministrament s'estan convertint en un punt crucial de les negociacions, ja que és la principal oferta que els països desenvolupats ofereixen als països en desenvolupament a canvi que aquests acceptin liberalitzar alguns sectors com els de l'energia o de l'aigua. Aquesta posició està sent criticada per moltes ONG, que consideren que, per aquesta via, els països en desenvolupament es poden veure abocats a una fuga de la mà d'obra més qualificada.²⁸⁹

---

288 En relació a les diferents categories i les diferents maneres de consignar els compromisos en aquest mode de subministrament es pot veure la Comunicació presentada conjuntament per Bulgària, el Canadà, la Comunitat Europea i Bulgària, document TNS/W/32 de 18 de febrer de 2005.

289 Una visió d'aquestes actituds crítiques es pot trobar a www.gatswatch.org

Així mateix, són diversos els Estats que consideren necessari assolir un acord en relació amb la regulació de les subvencions que respecti les necessitats de cada país de promoure la seva identitat cultural amb la creació d'un entorn que fomenti la cultura nacional. En aquest sentit, no s'ha d'oblidar que a l'OMC hi ha normes que permeten l'ús de subvencions circumscrites a propòsits concrets que eviten les distorsions que puguin causar al comerç. Es tracta, en definitiva, de fer compatible la defensa de la diversitat cultural amb el creixement del comerç cultural i el final de les restriccions als proveïdors estrangers. Una regulació en aquest àmbit podria tenir implicacions en la pràctica seguida per exemple per Catalunya, tal com s'ha explicat en el capítol I.

A fi de preservar la identitat cultural, el Brasil i Suïssa coincideixen a no descartar que es puguin aplicar sistemes de subvenció en el sector de l'audiovisual, sempre que distorsionin mínimament el comerç, i també mecanismes de defensa comercial, necessaris per abordar les pràctiques comercials deslleials i/o restrictives. En la seva opinió, la generalitzada estructura oligopolística del sector requereix l'adopció de mitjans de defensa comercial com són les disciplines antidúmping específiques, l'establiment d'un mecanisme de salvaguarda urgent o disciplines en matèria de competència relatives a pràctiques comercials. En concret, el Brasil sosté que la possible aplicació de subvencions podria tractar-se en el marc de possibles disciplines multilaterals, o mitjançant la consignació de limitacions al tracte nacional respecte a les subvencions indicades en les llistes de compromisos específics dels Estats.²⁹⁰

Haurem d'esperar per veure quin serà el resultat final d'aquestes negociacions (suspeses en el moment de tancar aquesta edició), o quin ús se'n farà, per mantenir la defensa, o la no-liberalització, dels serveis culturals que alguns reclamen. En aquest sentit, la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals de la UNESCO podria ser una bona eina a emprar en defensa de la postura de la Comunitat Europea.

---

290 S/CSS/W/99 de 9 de juliol de 2001, Comunicació del Brasil: Serveis audiovisuals.

CAPÍTOL V

LA CONVENCIÓ SOBRE LA PROTECCIÓ I LA PROMOCIÓ DE LA DIVERSITAT DE LES EXPRESSIONS CULTURALS DE LA UNESCO: UN GIR EN L'ESTRATÈGIA PER SALVAGUARDAR ELS SERVEIS CULTURALS DE LES LLEIS DEL MERCAT?

1 · El disseny d'un nou marc normatiu

1.1 · De la visió mercantil del GATS al reconeixement del vessant no econòmic de la UNESCO

Vist l'enfocament estrictament comercial que l'Organització Mundial del Comerç ha demostrat tenir fins al moment en matèria de béns i serveis culturals, i el grau d'efectivitat i d'irretroactivitat de les seves normes, resulta raonable que aquells que no comparteixen aquesta visió mercantilista es mostrin preocupats davant del risc —real— que tard o d'hora els Estats es vegin forçats a oferir compromisos en l'àmbit esmentat. Per això no és estrany que des del mateix moment que l'OMC es va posar en marxa, diversos sectors governamentals i no governamentals van començar a buscar vies que asseguressin un règim que, d'acord amb la seva singularitat, fos més receptiu a les polítiques públiques en matèria de cultura. Aquesta actitud els ha significat, entre altres coses, carregar amb l'estigma de «proteccionistes» i obstruccionistes respecte del procés de liberalització progressiva del GATS.

Malgrat això, i amb la voluntat de superar les iniciatives unilaterals directes com les empreses per França i el Canadà,²⁹¹ els detractors de la comercialització de la cultura com a simple mercaderia han optat per canalitzar les seves energies en el disseny d'un nou marc normatiu multilateral alternatiu, que no necessàriament contrari, a l'OMC. En l'assoliment d'aquest objectiu han seguit l'estela deixada per l'Acord en matèria de protecció i promoció de la diversitat biològica de 1992.²⁹² Dit Acord, malgrat ser un tractat celebrat en l'òrbita de la Cimera de la Terra de Nacions Unides amb la finalitat principal de preservar la biodiversitat i garantir l'ús racional i sostenible dels recursos, ha tingut una enorme repercussió. Ha abastat fins i tot l'OMC, on s'ha utilitzat com a referent d'estàndards mediambientals

---

291 Aquests països ja al seu dia, com s'ha vist, van ser fervents defensors de la inclusió d'una *non nata* excepció cultural dins de l'OMC, i en l'actualitat compten amb una sèrie de mesures nacionals a favor de la defensa de la seva cultura.

292 La convenció aprovada a Rio de Janeiro el 5 de juny de 1992, va entrar en vigor el 29 de desembre de 1993 i compta en l'actualitat amb 185 Estats part. Text publicat en el *BOE*, n. 27 d'1 de febrer de 1994.

aplicables als tractats en vigor²⁹³ i ha estat en l'origen del debat sobre la possible necessitat de modificació de l'ADPIC.²⁹⁴

L'opció en matèria cultural ha estat, per tant, elaborar una convenció internacional que traslladés l'eix de protecció de «la cultura» a la «diversitat cultural», entesa com «*la multiplicitat de formes en les quals s'expressen les cultures dels grups socials i societats. Aquestes expressions es transmeten dins i entre els grups i les societats. La diversitat cultural es manifesta no només en les diverses formes en les quals s'expressa, enriqueix i transmet el patrimoni cultural de la humanitat mitjançant la varietat d'expressions culturals, sinó també a través de diferents maneres de creació artística, producció, difusió, distribució i gaudiment de les expressions culturals, qualssevol que siguin els mitjans i tecnologies utilitzats.*»²⁹⁵

El nou marc jurídic adoptat a l'octubre de 2005, i encara no vigent, compta a favor seu amb una sèrie de factors. El primer és el fet d'estar vinculat a un fòrum de caràcter mundial com la UNESCO. Aquesta organització d'abast universal, per naturalesa més sensible al vessant no econòmic dels béns i serveis culturals que l'OMC,²⁹⁶ ha permès donar al nou règim una dimensió multilateral que, segons el consens i el nombre de parts amb què compta, per simple coherència interna d'aquestes,²⁹⁷ té més

---

293 Vid. l'*Informe de l'Òrgan d'apel·lacions* en el cas «Prohibició de les importacions de determinades gambetes i productes de la gambeta» Estats Units v/s Malàisia, WT/DS58/AB/R de 12 d'octubre de 1998, paràgr. 130 i 168.

294 Vegeu les actuacions empreses per l'OMC en la matèria, especialment després de la menció efectuada en el paràgraf 19 de la Declaració de Doha de 2001, en el qual s'encomanava al Consell dels ADPIC que examinés la relació entre l'esmentat acord i el Conveni sobre Diversitat Biològica a fi d'analitzar la necessitat d'esmena o no. A partir de llavors, sí bé encara no s'ha arribat a cap conclusió definitiva, sí que s'ha plantejat almenys el debat amb més de 40 comunicacions per part de diversos membres. Un resum dels treballs efectuats en la matèria es pot trobar a Doc. IP/C/W/368/ de 8 d'agost de 2002, IP/C/W/368/Rev.1, del 8 de febrer de 2006 i Doc. IP/C/W/369/Rev.1, revisió de 9 de març de 2006.

295 Article 4.1 de la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, aprovada a París el 20 d'octubre de 2005. Text a http://portal.unesco.org/es/ev.phpURL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

296 Segons el seu tractat constitutiu, (article I.3) una de les seves principals funcions és fomentar el coneixement i la comprensió mutus de les nacions i per això «*recomanarà els acords internacionals que estimi convenientes per facilitar la lliure circulació de les idees per mitjà de la paraula i de la imatge*» Tractat Constitutiu de la UNESCO, en vigor des del 4 de novembre de 1946, i localitzable a http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

297 La coherència, com es desenvoluparà més endavant, és precisament un dels principals arguments per assegurar l'eficàcia i la compatibilitat del Conveni, especialment pel que fa a la relació amb la normativa OMC.

possibilitats d'eficàcia i legitimitat que les actuacions unilaterals utilitzades fins ara.

El segon factor amb incidència directa en la seva acceptació és d'imatge. Així, de l'estigma obstructionista amb què eren titllades les propostes de clàusules d'excepció o especificitat en l'àmbit de l'OMC s'ha passat a una visió en positiu. La idea central ara és «garantir l'accés de» i «a» les diverses expressions culturals, la seva imbricació amb els drets humans com la llibertat d'expressió o el dret a la creació, la consideració de la diversitat cultural com un patrimoni de la humanitat imprescindible en el marc del desenvolupament sostenible o la defensa del pluralisme cultural, entre altres.²⁹⁸ Tots aquests són conceptes que difícilment poden ser acusats de «proteccionistes». I, per si fos poc, s'ha d'afegir, a més, el vessant de cooperació amb què s'ha imbuït també el Conveni, que s'assegura així un ampli suport de països no desenvolupats les indústries culturals dels quals, en el cas d'haver-n'hi, no són en absolut competitives. És per això que hi són especialment importants també conceptes com diàleg, cooperació o intercanvi, en lloc del caràcter defensiu i unilateral que representaven les clàusules d'excepció per protegir les indústries nacionals de tot allò que era «aliè».

El propòsit declarat del nou règim, per tant, no és tant buscar l'aïllament dels béns i serveis culturals nacionals fent valer el vessant cultural, amb les dificultats que això implica per exemple a l'hora de determinar què s'ha d'incloure com béns i serveis culturals. Simplement integra els valors esmentats com un factor afegit i específic que també s'ha de tenir en compte. El que es persegueix és assegurar que les polítiques de liberalització del sector, que segons el nou conveni continuen sent vàlides, ho siguin però ara no com una fi en si mateixes, sinó com a garantia per a la pervivència de les cultures. La necessària facilitació dels intercanvis és fonamental, però com a mitjà per promoure la diversitat, no per posar-la en perill per falta de competitivitat.

Aquesta visió no és nova. En efecte, la perspectiva axiològica de la diversitat cultural que apareix recollida tant en la Declaració del 2001 com en

---

298 La cultura com a element del desenvolupament sostenible ja apareix esmentada en la Declaració Final de la Conferència Mundial sobre Polítiques Culturals (Ciutat de Mèxic, 1982) i és després reproduïda, entre d'altres, en la Declaració sobre el Dret al Desenvolupament de l'AGNU (Res. AGNU 41/128 de 4 de desembre de 1986) o en l'Informe de la Cimera Mundial sobre Desenvolupament Sostenible (Johannesburg, pla d'aplicació, capítol 1, resolució 2, annex, setembre de 2002).

la Convenció del 2005 és la continuació d'una concepció ja utilitzada per l'organització esmentada des dels anys cinquanta. Així ho reflecteixen tant els informes del director general com les diverses resolucions i convencions multilaterals sobre temàtiques culturals concretes i que encara avui estan vigents,²⁹⁹ algunes de les quals, per cert, són grans defensores de la «rebaixa de les barreres duaneres i la reducció de les altres restriccions econòmiques que obstaculitzen l'intercanvi d'idees i de coneixements».³⁰⁰ Això suposa una clara demostració de la possible compatibilitat d'ambdues aproximacions³⁰¹ sempre que la segona no es mesuri només en funció de la competitivitat, ja que, segons assenyala la Declaració (arts. 4 i 11), una expressió cultural o els béns i serveis que la vehiculen ni tenen per què ser competitius, ni tenen per què desaparèixer per no ser-ho. La seva existència està relacionada amb determinats drets humans i la garantia d'un desenvolupament humà sostenible, no amb les lleis del mercat que en alguns supòsits poden arribar a ser fins i tot contraproductes i constituir una veritable amenaça, si no es controlen els oligopolis i les situacions de posició dominant.

Per això, a diferència del previst en el règim OMC, —i és aquí on arrela la clau del gir emprès— aquesta visió no solament no prohibeix, sinó que fins i tot fomenta la intervenció de l'Estat mitjançant polítiques públiques de promoció i salvaguarda, especialment en el cas d'aquelles expressions culturals i artístiques no competitives. Però, a diferència també dels plantejaments proteccionistes clàssics, això s'ha de fer intentant evitar un blindatge excloent respecte d'altres cultures, ja que tal actitud també va en contra de l'essència de la diversitat cultural. En definitiva, com assenyala

---

299 Segons la nota 1 de la Declaració esmentada, entre altres instruments «figuren, en particular, l'Acord de Florència de 1950 i el seu Protocol de Nairobi de 1976, la Convenció Universal sobre Dret d'Autor de 1952, la Declaració dels Principis de la Cooperació Cultural Internacional de 1966, la Convenció sobre les Mesures que han de ser adoptades per Prohibir i Impedir la Importació, l'Exportació i la Transferència de Propietat Il·lícites de Béns Culturals de 1970, la Convenció per a la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural de 1972, la Declaració sobre la Raça i els Prejudicis Racionals aprovada per la Conferència General de la UNESCO el 1978, la Recomanació relativa a la condició de l'artista de 1980 i la Recomanació sobre la Salvaguarda de la Cultura Tradicional i Popular de 1989». Nota 1 del preàmbul de la *Declaració de la UNESCO sobre diversitat cultural*, aprovada per la 31a reunió de la Conferència General, celebrada a París el 2 de novembre de 2001.

300 Preàmbul de l'Acord per a la importació d'objectes de caràcter educatiu, científic o cultural de Florència de 1950 i el seu Protocol de Nairobi, de 26 de novembre de 1976, localitzables a la compilació de tractats de Nacions Unides, n. 1734 i 18222 respectivament.

301 Un resum de les estratègies de la UNESCO al llarg de la seva història en matèria de diversitat cultural es pot trobar a STENOÛ, K. *UNESCO and the issue of cultural diversity. Review and strategy, 1946-2004*. Division of Cultural Policies and Intercultural Dialogue, 2004, UNESCO, París.

el mateix conveni, es tracta de buscar un just equilibri que atengui a la doble naturalesa econòmica i cultural.³⁰²

1.2 · Els promotors i els impulsors de la Convenció

Diversos han estat els Estats, associacions i institucions governamentals i no governamentals que, per diversos motius i amb diferents interessos, s'han fet ressò d'aquest enfocament i han promogut el gir.³⁰³ Un primer grup el formarien les actuacions empreses en el marc d'institucions ja existents entre les quals es podria esmentar, sense pretendre amb això ser exhaustius, la Conferència organitzada al març de 1999 pel Banc Interamericà de Desenvolupament sobre diversitat cultural i desenvolupament sostenible, les del Consell d'Europa (el Comitè de Ministres del qual va adoptar una Declaració sobre Diversitat Cultural l'any 2000,³⁰⁴ i que compta des del 2001 amb un Comitè de la Cultura que va presentar un document de treball dedicat específicament a la diversitat cultural),³⁰⁵ o les adoptades en el marc de l'Organització Internacional de la Francofonia, per citar-ne algunes. De fet, aquesta última organització ha tingut des de la seva creació un

---

302 Així ho expressa el paràgraf 18 del preàmbul on afirma que «persuadida que les activitats, els béns i els serveis culturals són d'índole alhora econòmica i cultural, perquè són portadors d'identitats, valors i significats i per tant no han de tractar-se com si només tinguessin un valor comercial», Paràgraf 18 del preàmbul de la Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, *op. cit.*

303 En l'àmbit estatal, entre els promotors de la Convenció com a marc alternatiu per a la regulació dels béns i serveis culturals trobem un ampli i heterogeni grup que va des de l'Argentina, el Brasil i el Canadà fins a la Comunitat Europea, Barbados, Benín, Bolívia, la Xina, Croàcia, Cuba, Senegal, Sud-àfrica o Suïssa, per esmentar els més actius. Els motius per ser favorables a aquesta són diversos. S'hi poden trobar posicions estrictament proteccionistes, que pretenen fer de la Convenció una nova via per aplicar restriccions i limitacions a l'accés d'altres cultures, motiu pel qual la seva posició ha estat bàsicament la defensa a ultrança del principi de sobirania de l'Estat a l'hora d'adoptar polítiques culturals, a la vegada que procuraven limitar al màxim les obligacions i els mecanismes de control extern. Però també n'apareixen d'altres que, de manera semblant a les posicions de l'Índia i de Mèxic, han vist en l'acord una nova possibilitat d'ampliar l'àmbit de la cooperació internacional i salvaguardar o incentivar alhora els sectors culturals respectius. Aquests, a diferència dels primers, en general no van mantenir una posició obstructionista en la resta de matèries.

304 Declaració sobre la Diversitat Cultural, adoptada pel Comitè de Ministres el 7 de desembre de 2000 durant la seva 733a sessió.

305 Document CC-Cult(2001)15. L'esmentat comitè és un dels quatre que van sorgir arran de la transformació de l'antic Consell per a la cooperació cultural durant la 773a sessió del Comitè de Ministres celebrada el 21 de novembre de 2001.

paper fonamental en matèria de protecció i promoció de la cultura, especialment a partir de la Conferència Ministerial de Cotonou de juny del 2001, on acordà crear un grup de treball permanent que ha seguit de prop les actuacions en la temàtica. També ha participat activament a títol d'observador en les negociacions de la Convenció.

Un segon bloc que cal destacar és el de les xarxes que agrupen una infinitat d'organitzacions i associacions no governamentals tant internacionals com nacionals. De totes aquestes es pot destacar especialment la *Xarxa Internacional per a la Diversitat Cultural (RIDC)*³⁰⁶ que compta amb més de 300 membres de més de 71 països, i el *Comitè d'enllaç Internacional de Coalicions per a la Diversitat Cultural (CICDC)* que agrupa coalicions nacionals dels cinc continents.³⁰⁷ Ambdues van participar en qualitat d'observadors durant les negociacions i tenen en comú l'objectiu central de salvaguardar els béns i serveis culturals del règim general del comerç. Per això actuen de manera coordinada en diversos fronts, que van des de la sensibilització de l'opinió pública fins a actuacions en qualitat de *lobbies* respecte dels governs respectius,³⁰⁸ i centren la seva activitat en l'actualitat en

---

306 Segons consta a la seva pàgina web, «la RIDC és una xarxa mundial d'artistes, creadors, ONG culturals i associacions professionals de la cultura, acadèmics i altres individus, que treballen per contrarestar els efectes adversos de la globalització econòmica en les arts i la cultura». Fundada oficialment a Santorini al setembre de l'any 2000, compta al desembre de 2004 amb 300 membres pertanyents a 71 països i participa en les negociacions de la convenció de la UNESCO amb estatut d'observador, la qual cosa li ha permès presentar comentaris a l'avantprojecte. Vegis www.incd.net/docs/draftconventioncomments0804S.html

307 Aquesta xarxa, creada el 1999 a iniciativa de la coalició nacional canadenca, agrupa de moment més de 21 coalicions nacionals d'Alemanya, Argentina, Austràlia, Bèlgica, Benín, Burkina Faso, Canadà, Xile, Colòmbia, Corea del Sud, Espanya, Eslovàquia, França, Irlanda, Marroc, Mèxic, Nova Zelanda, Perú, Senegal, Togo i Uruguai, a les quals molt aviat s'hauran de sumar les d'Hongria, Camerun, Itàlia i Mali. L'esmentada xarxa també compta amb estatut d'observador en les negociacions i duu a terme una activa tasca de lobby, coordinant les estratègies de les diverses coalicions nacionals respecte dels seus governs. Per a més informació sobre les seves activitats *vid.* www.cdc-ccd.org

308 Vegeu sobre això l'abundant informació que pengen a les seves pàgines web, les col·laboracions en diversos mitjans de comunicació i les revistes especialitzades o l'organització de trobades i conferències monogràfiques, com la *Journée Mondiale de la Diversité Culturelle pour le Dialogue et le Developement* del 21 de maig de 2003; el col·loqui en el marc del Saló de la Cultura del Festival del Món Àrab celebrat a Mont-real el 4 de novembre de 2004 a fi de captar l'aliança dels països àrabs; els debats en el marc del 3r Internacional Meeting of Cultural Professional Organizations celebrat a Seul de l'1 al 4 de juny de 2004, que va comptar amb més de 600 delegats de 60 països o el fòrum organitzat per l'Observatoire Française de Medias el 12 de febrer de 2005 per debatre el contingut de l'avantprojecte de la Convenció, entre d'altres, www.cdc-ccd.org

el seguiment del procés de ratificacions per assegurar l'entrada en vigor de la Convenció com abans millor i amb el màxim nombre de ratificacions que es puguin obtenir.

Però si algun actor s'ha de destacar per damunt dels altres en la recerca d'un marc normatiu alternatiu al comercial, fins al punt de merèixer menció a part en qualitat de tercer bloc, aquest és sens dubte la *Xarxa Internacional de Política Cultural (RIPC)*. Es tracta d'un «espai informal»³⁰⁹ de ministres de cultura impulsat per la ministra de cultura del Canadà el 1998 i del qual formen part 59 Estats, si bé el pes de la seva activitat és desenvolupat per una vintena d'aquests, entre els quals, des de fa poc, hi ha també Espanya.³¹⁰ El canvi d'actitud del govern espanyol, que en poc temps ha passat de mer espectador en aquesta xarxa —i fins i tot partidari de la regulació dels serveis culturals en el marc de l'OMC— a protagonista en la defensa de la Convenció, coincideix amb l'arribada al Govern del partit socialista; des d'aquest moment hi ha participat activament, tal com es desprèn de la seva incorporació al grup de treball sobre diversitat cultural i de l'organització de diverses trobades amb organitzacions no governamentals i ministres de cultura de diversos països per discutir i negociar el seu suport al Conveni.³¹¹

La RIPC té per objectiu únic «promoure la importància de la diversitat cultural davant els canvis tecnològics, socials i econòmics»,³¹² i ha estat en gran manera l'artífex i la promotora tant de l'elaboració d'un instrument internacional propi dedicat específicament a la diversitat cultural, com del fet que aquest es dugui a terme en el marc de la UNESCO.

---

309 La paraula «informal» és la que figura oficialment en la seva documentació, però això es deu més al mètode operatiu que a una manca de marc organitzatiu o activitat. De fet, compta amb un «grup de contacte» que actua com a executiu, una «oficina d'enllaç» que fa de secretaria, una sèrie de grups de treball i investigació molt actius i la celebració anual d'una Reunió de Ministres de Cultura, on es fa un seguiment del treball efectuat i es defineixen les estratègies. Informació extreta de www.incp-ripic.org

310 D'aquestes destaquen els 9 membres del grup de contacte que són Canadà, Croàcia, França, Grècia, Mèxic, el Senegal, Sud-àfrica, Suècia i Suïssa.

311 Vegeu sinó el finançament de la reunió de París entre la RIPC i la RIDC, la col·laboració en la 4a Trobada Internacional d'Organitzacions Professionals de la Cultura que va tenir lloc a Madrid els dies 9 a 11 de maig de 2005 i, a escala intergovernamental, la Declaració dels Ministres de Cultura d'Espanya, França i Brasil, emesa el dilluns 21 de març del 2005, per convocar una cimera de ministres de cultura també a Madrid que se celebrà l'11 i 12 de juny del 2005 per unir estratègies de cara a la Conferència General d'octubre de la UNESCO on es debaté el contingut definitiu del Conveni.

312 Portal www.incp-ripic.org

Així ho demostren els informes del grup de treball sobre diversitat cultural i globalització creat per l'esmentada xarxa el 1999. Mentre que en el primer d'aquests, corresponent al mateix any 1999, se suggeria als ministres *«que es concentrassin a formular formes de resposta global, factibles, efectives i d'execució obligatòria que responguessin a les oportunitats preocupacions i necessitats comunes, i ampliessin compromisos culturals existents a nivell internacional»*, l'any 2000, i per mandat dels mateixos ministres de cultura en el marc de la Conferència de Santorini, ja es va començar una tasca encaminada a l'elaboració d'un text preliminar de cara a l'adopció d'un instrument jurídic internacional sobre la diversitat cultural que, posteriorment, van portar aquests mateixos ministres a la UNESCO.³¹³

Amb aquest esperit, en la 30a reunió de la Conferència General de la UNESCO, es va aprovar una resolució presentada conjuntament pel Canadà i França, i copatrocïnada per més de 50 països, en virtut de la qual un grup d'experts examinarien la qüestió de la diversitat cultural.³¹⁴ S'inicien així formalment els treballs per a l'elaboració de la Declaració Universal sobre Diversitat Cultural, document antecessor de la Convenció, adoptada per aclamació en la 31a sessió de la Conferència General de la UNESCO el 2 de novembre del 2001, dos anys abans, per cert, de la reincorporació dels Estats Units a l'organització.³¹⁵

---

313 Sobre això vegeu els informes i les conclusions assolides pels ministres en les 5a i 6a Conferència anual del 2002 i 2003 celebrades a Ciutat del Cap i Opatija (Croàcia) respectivament. En la primera van acordar que era necessari accelerar els treballs sobre l'instrument com a qüestió prioritària tant en el pla nacional com internacional. Els ministres van coincidir a més que el text provisional de l'instrument que s'havia presentat servia de base adequada per avançar en l'elaboració d'un acord que contingüés un mecanisme d'execució destinat a preservar i promoure la diversitat cultural, i que la UNESCO era l'organisme internacional adequat per allotjar i posar en marxa l'instrument. En la segona reunió, corresponent a octubre del 2003 no solament es va renovar el mandat al grup de treball, sinó que a més se'l va instar a treballar en estreta cooperació amb la UNESCO en l'elaboració d'una convenció internacional sobre diversitat cultural, i així de pas trobar ocasions idònies per incloure el treball realitzat per la RIPIC en els debats de la UNESCO. El resultat de l'esmentat mandat va suposar ni més ni menys que la presentació de la sol·licitud al Consell Executiu de la UNESCO perquè aprovés l'inici del procés intergovernamental, una tasca permanent d'intercanvi d'informació a través de xarxes de correu electrònic i la coordinació d'una reunió estratègica del grup de treball, just abans de la reunió d'experts intergovernamentals de la UNESCO.

314 Resolució 30 C/32, adoptada durant la 30è Conferència General de la UNESCO que va tenir lloc del 26 d'octubre al 17 de novembre de 1999.

315 Els Estats Units van tornar a la UNESCO el 2003 després de 19 anys d'absència, coincidint just amb l'inici de les negociacions de la Convenció sobre diversitat cultural.

Prenent dita Declaració com a punt de partença, els Estats membres de la UNESCO, impulsats per aquells pertanyents a la RIPC, es van imposar, entre altres objectius, reflexionar sobre «*la conveniència d'elaborar un instrument jurídic internacional sobre diversitat cultural*» i «*desenvolupar la definició dels principis, normes i pràctiques en els plans nacional i internacional, així com els mitjans de sensibilització i les formes de cooperació més propícies per a la salvaguarda i la promoció de la diversitat cultural*».³¹⁶

Des de llavors i fins a la 33a sessió de la Conferència General d'octubre del 2005, on es va adoptar la *Convenció sobre la Protecció i Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals* amb 148 vots a favor, dos en contra (els Estats Units i Israel) i quatre abstencions (Austràlia, Hondures, Nicaragua i Libèria), diverses accions paral·leles a la discussió del Conveni es van efectuar en el marc de la UNESCO: entre altres, la inclusió d'aquest tema com a 8è objectiu en el pla estratègic a mitjà termini 2002-2007 i la creació el 2002 de *L'Aliança Global per a la Diversitat Cultural*, una estructura híbrida i específica, destinada a canalitzar i coordinar els esforços d'organismes governamentals i no governamentals en matèria de diversitat cultural per tal de reforçar les indústries culturals als països en desenvolupament i en transició, i garantir alhora una protecció més eficaç de la propietat intel·lectual.³¹⁷ Totes aquestes són mesures que es van adoptar des de bon començament per assegurar al màxim una vertadera implementació de la filosofia que ha d'impregnar el Tractat, sense haver de dependre de la seva entrada en vigor o del contingut normatiu d'aquest, que, com es veurà a continuació, no és un dels aspectes més destacables ni tècnicament ni operativament.

---

316 Punts 1 i 2 de les «Orientacions principals del pla d'acció per a l'aplicació de la Declaració de la UNESCO sobre diversitat cultural» annexa a la Declaració, *op. cit.*

317 Segons la mateixa UNESCO, l'esmentada aliança entre les autoritats públiques, el sector privat i la societat civil de països en desenvolupament i desenvolupats, intenta ajudar les indústries culturals locals a consolidar les seves capacitats i trobar oportunitats de distribució dels seus productes. Per a més informació *vid.* <http://www.unesco.org/culture/alliance>

2. Balanç del contingut normatiu del conveni com a alternativa a la mercantilització dels serveis culturals

El caràcter multilateral, i fins i tot pràcticament universal, que va assolir l'aprovació del text, assenyalat al principi com un factor positiu, va tenir evidentment el seu cost. Com tota negociació multilateral oberta, els debats van incloure la participació d'un ampli nombre d'Estats i d'organitzacions amb interessos molt dispars entre ells. Hi eren els que buscaven a través de la Convenció assegurar nous canals de cooperació, alguns que efectivament pretenien elaborar un nou règim en clau de diversitat i d'altres, la majoria, que continuaven pensant i treballant des d'una dial·lectica «proteccionisme *versus* liberalisme» no de la diversitat, sinó dels béns i serveis culturals propis. És precisament dins d'aquest últim grup, i més concretament d'aquells en favor de la total liberalització dels serveis, on s'ha d'enquadrar tota una sèrie de negociadors refractaris a l'existència del nou marc. Les seves actituds anaven des de la inoportunitat del tractat o que s'hi tractessin temes relatius al comerç dels serveis culturals, fins a la negació directa de la competència de la UNESCO per abordar dites negociacions.

Els esmentats Estats, liderats pel llavors de nou reintegrat Estats Units però on s'enquadraven també altres països com Israel, el Japó, Austràlia, Indonèsia, Tailàndia o Nova Zelanda, d'una banda i l'Índia, el Brasil i Mèxic d'una altra,³¹⁸ van plantejar una infinitat d'esmenes i reserves, algunes de les quals, igual com succeí amb les propostes dels altres blocs, van ser recollides i debatudes en nom del consens.³¹⁹

---

318 Aquest grup d'Estats, si bé igual que els altres consideraven que la Convenció no s'hauria d'ocupar dels intercanvis comercials, sí que eren favorables, en canvi, al fet que existís un marc normatiu per cobrir aspectes relacionats amb la cooperació internacional, i més específicament aquells destinats a fomentar la cooperació al desenvolupament, amb la qual cosa les seves intervencions, encara que limitadores en termes generals, van ser menys obstructionistes que les de la resta dels seus aliats.

319 El to i la posició de cadascuna de les parts queda clarament manifestada ja des de bon començament en els comentaris efectuats en el primer esborrany, doc. CLT/CPD/2004/CONF.607/1, de desembre de 2004.

El resultat final ha estat un text que compta amb un ampli preàmbul i set parts que ordenen els 35 articles, a més de dos annexos relatius a la solució de controvèrsies. La primera part (articles 1 i 2) és la dedicada als objectius i principis rectors. S'hi ha intentat reflectir tant la transversalitat del Conveni com la teòrica complementarietat de la liberalització econòmica i la protecció de la diversitat de les expressions culturals a què s'ha fet reiterada menció. La segona consta d'un breu article en el qual es determina l'àmbit material d'aplicació. Així, segons l'article 3, el Conveni «s'aplicarà a les polítiques i mesures que adoptin les parts en relació amb la promoció i la protecció de la diversitat de les expressions culturals». La tercera part també consta d'un únic article —el 4—, encara que aquest conté molts més apartats, ja que s'hi efectuen les definicions. A continuació, la quarta part, que va de l'article 5 al 19, podria qualificar-se com el *corpus* del tractat, ja que en ells s'hi recullen els drets, les obligacions i el marc en el qual s'hauria de desenvolupar l'objectiu de la cooperació. Quant a la cinquena part, es dedica a les relacions amb altres instruments i és per això que, malgrat la seva brevetat (articles 20 i 21), va ser una de les que més discussions va concertar. Finalment, la sisena part es dedica als òrgans de la Convenció (articles 22 a 24), mentre que la setena, titulada «disposicions finals» (articles 25 a 35), integra no solament els articles de caràcter procedimental, sinó també el mecanisme de solució de controvèrsies, que ha quedat relegat a aquest últim bloc. Això permet intuir què va caldre pagar per assolir aquest consens a què s'ha fet menció, i que va permetre que, de tots els negociadors, només els Estats Units i Israel hi votessin en contra, precisament els que des d'un bon començament van deixar clar per activa —el primer— o passiva —el segon— que el seu únic propòsit era evitar que la Convenció veiés la llum o, en el cas dels Estats Units, si això no es pogués evitar com finalment sembla que succeirà, que ho fes de la manera més feble possible.

Els següents apartats es dedicaran a l'anàlisi de l'èxit més o menys important que cadascuna d'aquestes estratègies va tenir en el text final de cara a la seva possible influència sobre el règim dels béns i serveis culturals en l'OMC.

2.1 · Pel que fa a la delimitació

El primer gran obstacle a què la futura Convenció va haver de fer front va ser el de la seva delimitació. Donat el caràcter «polièdric» de la diver-

sitat cultural, el grup d'experts que va elaborar el primer informe va plantejar la necessitat de delimitar l'enfocament que se li hauria de donar,³²⁰ oferint per a això quatre possibilitats, a saber, a) un nou instrument sobre drets culturals que delimités millor quins són aquests drets, com si d'un desenvolupament dels articles 13 a 15 del Pacte de Drets Econòmics, Socials i Culturals es tractés; b) un instrument en col·laboració amb l'OIT centrat en la situació professional dels creadors i artistes; c) un nou protocol de l'Acord de Florència sobre la circulació de béns i serveis culturals per posarlo al dia dels avenços tecnològics i els nous marcs normatius emanats de l'OMC i l'OMPI; d) un instrument destinat a protegir «la diversitat dels continguts culturals i de les formes d'expressió artístiques vehiculades per la indústria de la cultura» (articles 8 a 11 de la Declaració, principalment).

Aquesta última opció va ser la finalment escollida.³²¹ Això implica que, sense renunciar a la vinculació de la cultura i la seva diversitat amb la humanitat (paràgrafs 1 i 2 del preàmbul) i els drets humans individuals i col·lectius (paràgrafs 1, 5, 10 i 12 o l'article 2.1 entre d'altres), la Convenció no se centra en aquests. És més, alguns dels negociadors, com la Comunitat Europea, van deixar molt clar en els seus comentaris durant els treballs preparatoris de la Convenció, que aquesta en cap cas no hauria de suposar la creació de nous drets per a persones o grups.³²²

En el seu lloc, per tant, i ja en l'àmbit d'objectius, s'ha optat fonamentalment per «*protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals*» (art. 1.a) tasca que han de fer els poders públics. Aquests, en virtut dels seus drets sobirans de «*conservar, adoptar i aplicar les polítiques i mesures que considerin necessàries per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals als seus respectius territoris*» (art. 1.f) seran per tant els responsables de crear les condicions (art. 1.b), fomentar el diàleg i la interculturalitat (arts. 1c i d), promoure el respecte (art 1.e), reafirmar el vincle entre cultura i desenvolupament (art. 1.f) i enfortir la cooperació (art. 1.i) a fi d'assolir el primer dels objectius.

---

320 Informe publicat com a document CLT/CPD/2003/-608/01, distribuït als Estats membres el 20 de febrer de 2004.

321 Document 32 C/52 de 18 de juliol de 2003 i apèndix 4 per a la posició del Consell Executiu.

322 Vegeu la comunicació de la Comunitat Europea i dels seus Estats membres a la UNESCO sobre l'avantprojecte de la Convenció, efectuada a París el 15 de novembre de 2004, p. 4 així com els comentaris generals a la secció III, reiterat després en comentari a l'article 7.

Com es pot apreciar, es tracta d'un enfocament en el qual el centre d'atenció són els Estats i no els individus, titulars dels drets humans, la qual cosa no deixa de ser un encert si el que es pretenia era elaborar un règim alternatiu o, si més no, delimitador de l'existent a l'OMC, ja que, com és sabut, l'esmentada organització ha ignorat fins al moment qualsevol tema relacionat amb els drets humans al·legant que no són competència seva.³²³ Això fa que en el text s'abordin des de temàtiques relacionades amb la indústria i els intercanvis fins a aquelles relacionades amb drets individuals dels creadors o la lliure circulació de béns i serveis, però només en funció de les possibles polítiques públiques de caràcter cultural que un Estat pugui o no adoptar en cadascun dels esmentats àmbits (art. 3), tant a nivell nacional com a nivell internacional mitjançant mecanismes de cooperació.³²⁴ I per això la definició de polítiques i mesures culturals de l'article 4.6, tan qüestionada pel sector crític, va resultar clau, tal com ho demostren els intensos debats efectuats sobre això. Segons el dit precepte *«les polítiques i les mesures culturals es refereixen a les polítiques i les mesures relatives a la cultura, ja siguin aquestes locals, regionals, nacionals o internacionals, que estan centrades en la cultura com a tal, o la finalitat de les quals és exercir un efecte directe en les expressions culturals de les persones, grups o societats, en particular la creació, producció, difusió i distribució de les activitats i els béns i serveis culturals i l'accés a aquests»*.

El seu enfocament, per tant, és el de la funció que exerceixen o haurien d'exercir els poders públics amb competència en la promoció i salvaguarda de la cultura, aspecte que es determina bàsicament en funció dels continguts de l'activitat. A nivell material el que és veritablement rellevant al Conveni no són ni les persones individualment o col·lectivament, ni tampoc la categoria que s'assigni a una determinada activitat o a expressió, o els possibles vehicles que la difonen, com succeeix en l'àmbit de l'OMC. L'important és el contingut de cada un d'aquests, ja que

---

323 Vegeu si no els debats a la Conferència Ministerial de Singapur en relació amb l'oportunitat d'inclusió o no d'una clàusula social.

324 Aquest punt de vista és compartit també per la UNCTAD per a qui el principal objectiu de la convenció és precisament *«enhance the capacity of the Status particularly developing countries to define cultural policies for the protection and promotion of cultural contents and artistic expressions.»* Frase extreta dels comentaris efectuats per la UNCTAD a la Convenció, inclosos en el document «Comments and amendments proposed by the IGOs», UNESCO, CLT/CPD/2004/CONF.607/1, part IV, 2 de desembre de 2004, p. 6.

és dit aspecte «cultural» el que s'ha de protegir i promoure, sempre en nom de la «diversitat».³²⁵ Així és com les activitats, béns i serveis culturals, que manquen d'una definició pròpia a l'OMC, són per al nou Conveni aquells «*que, considerats des del punt de vista de la seva qualitat, utilització o finalitat específica, encarnen o transmeten expressions culturals...*» (art. 4.4), és a dir les «*...expressions resultants de la creativitat de les persones, grups i societats, que tenen un contingut cultural*» (art. 4.3), entenent per això el «*sentit simbòlic, la dimensió artística i els valors culturals que emanen de les identitats culturals o les expressen*» (art. 4.1). Tot això, «*independentment del valor comercial que puguin tenir*» (art. 4.4).

Arribar fins a aquestes definicions no va ser fàcil. Prova d'això és que durant els debats el primer i més ampli acord va ser precisament crear un grup especial de caràcter informal només per al concepte de «béns i serveis culturals»,³²⁶ així com assegurar que totes les definicions pactades en el tractat es limitessin al marc estricte de la Convenció i es procurés eliminar —a fi de limitar al mínim els debats— aquelles que, malgrat la seva rellevància, no tinguessin presència posterior en el text. El cas més notori va ser la desaparició de la definició de «cultura», que en un primer esborrany s'havia extret de textos anteriors, però que tenia un abast molt més general que l'objecte d'aquest tractat. Així, i en coherència amb l'esforç efectuat per delimitar de la manera més estricta possible l'objecte i contingut del text, deixant clar que no s'hi pretenia incloure ni tot el que és cultura ni tan sols totes les possibles accepcions de la diversitat cultural, es va optar finalment per esborrar-lo, malgrat ser l'objecte central de les «polítiques i mesures culturals» tal com van quedar definides en l'article 4.6. Una cosa similar va succeir amb la definició de «capital cultural», al qual només es feia referència en l'article 2.7 sobre el prin-

---

325 Sobre aquest aspecte *vid.* RUIZ FABRI, H., *Analyse et commentaire critique de l'avant-projet de la Convention sur la protection de la diversité des contenus culturels et des expressions artistiques dans la version soumise pour commentaires et observations aux gouvernements des Etats membres de l'UNESCO. Etude réalisée à la demand de l'Agence Intergouvernementale de la Francophonie*, agost 2004, p. 16.

326 Grup de treball informal *ad hoc* dedicat exclusivament a la definició de béns i serveis culturals que es va reunir els dies 9 i 10 de febrer de 2005. En van formar part la Unió Europea, que el va presidir, els Estats Units, Sud-àfrica, Brasil, Canadà, Índia, Noruega, Nova Zelanda, Japó, Mèxic, Colòmbia i Madagascar. Informe del Grup de Treball informal localitzable en www.unesco.org.

cipi de desenvolupament sostenible, però que en la versió definitiva va desaparèixer.³²⁷

D'altra banda, hi va haver consens també en l'eliminació dels annexos I i II previstos originàriament. Els esmentats annexos contenien sengles llistes «no exhaustives» de «béns i serveis culturals» (annex I) i del que s'entenia per «polítiques culturals» (annex II). Però la radical oposició del sector crític sobre el contingut dels llistats, el seu àmbit excessivament ampli i el caràcter merament exemplificatiu d'aquests va fer que finalment s'optés per treure'ls a fi de centrar la discussió només en les definicions de l'articulat. I una cosa semblant va ocórrer també amb els principis. En aquest àmbit les empremtes dels retalls també hi són. Vegis si no l'eliminació del principi de transparència (antic principi 9) i del de proporcionalitat. La seva desaparició, proposada entre altres per la Comunitat Europea,³²⁸ es va justificar per l'absència de criteris per avaluar-los, cosa que mostrava la poca voluntat dels negociadors d'establir un marc normatiu objectiu i la presència de mecanismes de garantia que poguessin coartar l'autonomia dels Estats en matèria de polítiques culturals, encara que això anés en detriment de la creació d'un marc jurídic internacional prou sòlid, estructurat i sobretot multilateral, que pogués servir d'alternativa al model ja existent.

Així, les exclusions citades i el qüestionament dels termes transversals que figuren al llarg de tot el projecte es deuen no tant a criteris de depuració tècnica, sinó sobretot al joc d'interessos dels negociadors. La millor prova d'això va ser la insistència de països refractaris a la Convenció d'eliminar tota menció a la «protecció», argumentant veure en el terme una equívoca voluntat d'exclusió del no nacional. Si aquesta visió fos certa, això hauria suposat òbviament fer del tractat un text antagònic al previst a l'OMC. Però com ja s'ha esmentat anteriorment, la «protecció» o si es prefereix la «preservació» de la diversitat cultural en teoria passa, entre altres coses, per la «protecció» també de la lliure circulació de les idees, en clara consonància amb el GATS. I per això, en principi, el veritablement important no era la seva eliminació sinó l'aclariment sobre el seu sentit dins de la Convenció; així el tractat no es convertia en una carta blanca per habili-

---

327 La referència al capital cultural, que es trobava en l'esborrany debatut a la segona sessió del grup d'experts governamentals de 2004, ja no apareix recollida en el text consolidat de la reunió intergovernamental d'experts celebrada a Ciutat del Cap a l'abril de 2005, doc.CLT/CPD/2005/CONF.203/6 Add., apèndix 2.

328 Vegeu comentaris de la Comunitat Europea, *op. cit.*

tar polítiques proteccionistes dels Estats, però tampoc no es limitava a proposar meres mesures de promoció que podrien no ser suficients, especialment en els casos de cultures vulnerables com les de caràcter minoritàries dins d'un Estat com ara la catalana. I parlant de «vulnerable», la seva inclusió com a condició per aplicar determinades polítiques també va ser objecte de crítiques, en aquest cas pels negociadors amb tendències proteccionistes que, com els altres, vetllaven pel seu propi interès intentant formalitzar al màxim les seves posicions de no-limitació a la seva capacitat per adoptar les mesures que consideressin oportunes en matèria cultural.

La solució de compromís va acabar sent l'eliminació del terme «vulnerable» al llarg del text i la inclusió d'una definició de «protecció» on s'especifica que això es farà en nom de la «diversitat». Així, segons l'article 2.7 «*La protecció significa l'adopció de mesures encaminades a la preservació, la salvaguarda i l'enriquiment de la diversitat de les expressions culturals*» entenen per protegir *l'adoptar dites mesures*, però sense comptar ara amb la llista exemplificativa de l'antic annex II.

Aquesta voluntat de suprimir el terme «protecció» del text, juntament amb el fet que fossin aquests mateixos països, al costat d'altres en teoria favorables al Conveni —però que després es van manifestar en contra de la inclusió de mecanismes institucionals relativament forts i autònoms per controlar l'ús correcte de dites polítiques en la matèria—, permeten suposar que moltes posicions amagaven més interessos nacionals que no el desig de millorar l'operativitat de l'acord.

El resultat final és una sèrie de definicions que, malgrat haver estat objecte d'un intens debat i d'aconseguir finalment una major delimitació respecte de l'esborrany inicial,³²⁹ no deixen de continuar tenint un alt grau

---

329 Vegeu els comentaris des de l'OMC a la Convenció sobre diversitat cultural de la UNESCO, que resumeix els punts de vista expressats pels seus membres durant una discussió informal que va tenir lloc l'1 de novembre de 2004. Document publicat per UNESCO «Presentation of comments and amendments. Part IV: comments proposed by the IGOs», Drafting Committee of Preliminary Draft Convention on the protection of the diversity of cultural contents and artistic expressions». Doc CLT/CPD/2004/CONF.607/1, Part. IV, desembre de 2004. L'OMC hi assenyalava respecte a la formulació de certes definicions que «*as such, in the name of promoting cultural diversity, countries could justify measures extending to every aspect of international trade*». Vegeu també els debats en el marc de la 2a reunió d'experts intergovernamentals celebrada entre el 31 de gener i l'11 de febrer de 2005. De fet el mateix comitè de redacció va qüestionar l'abast, i fins i tot, la mera oportunitat d'incloure una definició de «polítiques culturals» en la Convenció. Nota 55 que figura en l'avantprojecte de 3 de març de 2005 que acompanya l'informe preliminar del director general, document CLT/CPD/2005/CONF.203/6. Per a possibles suggeriments comentats sobre l'oportunitat d'efectuar canvis i noves redaccions

de subjectivisme. Això permet justificar pràcticament qualsevol actuació per part dels poders públics competents —inclosos, com assenyalava l'article 4.6, els poders subestatsals com els de Catalunya— i més encara si, com es veurà més endavant, són aquests mateixos poders els que podran apreciar unilateralment si hi ha un perill o amenaça a determinades expressions culturals que justifiquin aquestes polítiques (art. 8).

Per acabar el tema de la delimitació, cal assenyalar també la incorporació al text de la Convenció del concepte «d'interculturalitat», tant en l'àmbit d'objectius (art. 1.d) com fins i tot conceptualment (art. 4.8). Dita inclusió, fruit en gran mesura de la pressió exercida per la delegació boliviana, ha estat criticada per alguns autors que veuen en ella una desvirtuació que podria «diluir» el sentit de la Convenció.³³⁰ Malgrat aquesta crítica, l'interculturalitat ha quedat finalment incorporada encara que només en l'àmbit d'objectius i definicions, sense un desenvolupament posterior en l'articulat.

En definitiva, s'ha negociat al màxim l'objecte del tractat i el sentit dels seus termes, però la pròpia temàtica ho fa altament difícil. Dit això, no es pot negar que ja des de la pròpia delimitació de l'àmbit material es comença a entreveure no només l'absència dels valors econòmics —que era esperable—, sinó sobretot el predomini de la visió sobiranista de la cultura davant la més multilateral i institucional centrada en la diversitat que es propugnava al principi, una tendència que es veurà encara amb més claredat en el desenvolupament de la resta de l'articulat que s'analitza en els apartats següents.

2.2 · Pel que fa al teòric equilibri entre els valors econòmics i culturals

Com ja s'ha assenyalat al començament d'aquest capítol, una de les principals aportacions que s'esperava d'aquesta Convenció era que oferís

---

encaminades a millorar el redactat i el contingut del text, vegeu els comentaris efectuats en els estudis tant de Ruíz Fabri, H. (2004), *op. cit.*, p. 6-7, com de Bernier, I. *Preliminary draft of the Convention on the Protection of the Diversity of Cultural contents of artistic expressions. Analysis and commentary.* (2004), p. 5, en www.mcc.gouv.qc.ca/international/diversite-culturelle/eng/pdf/draft_analysis-commentary_2004.pdf

330 Posició manifestada per Garry Neil, director executiu de la RIDC a pregunta de l'autora en el grup de reflexió «Trade in cultural goods and services; assessing the compatibility between trade rules and UNESCO's cultural diversity convention» en el marc del *symposium WTO after 10 years: Global problems and multilateral solutions* organitzat per l'OMC els dies 20 a 22 d'abril de 2005.

un nou marc alternatiu als béns i serveis culturals. Un marc que permetés compatibilitzar el seu vessant econòmic amb la salvaguarda de les altres dimensions alienes a la competitivitat i les lleis del mercat, i que això s'efectués no en clau unilateral, sinó a favor de l'intercanvi i la diversitat. I si bé com s'ha vist des d'un primer moment semblava haver-hi bastant consens respecte a aquesta nova perspectiva, el resultat final, com es veurà, ha estat un articulat que deixa les dimensions «econòmica» i de «diversitat» en un segon pla, i que se centra principalment en la clàssica dinàmica reivindicativa de la sobirania de l'Estat, amb una mínima presència del factor multilateral o institucional que queda limitat bàsicament a l'àmbit de la cooperació amb els països no desenvolupats on, en tot cas, el Conveni es limita a continuar la línia habitual dels tractats multilaterals dedicats a la cooperació, amb gran retòrica i poc compromís material.

Exemple de la primera perspectiva podrien ser els objectius i els principis rectors. Així, fins i tot en l'addició de l'actual objectiu 1.h dedicat a «reiterar els drets sobirans dels Estats a conservar, adoptar i aplicar les polítiques i mesures que considerin necessàries per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals als seus respectius territoris»,³³¹ que sorprenentment no es trobava a l'esborrany inicial³³² i que és reiterat gairebé en idèntics termes en el principi 2.2,³³³ es parla bàsicament de protecció per part dels poders públics de la diversitat de les expressions culturals. Aquesta menció, que contrasta amb el silenci de l'OMC en la matèria, s'ha de valorar positivament sobretot si es té en compte que a més a més s'efectua en termes de «reiterar-ho» i fonamentar-ho en la Carta de les Nacions Unides i els principis del dret internacional (art. 2.2), la qual cosa afegeix una possible base consuetudinària a aquesta referència.

---

331 Objectiu 1.h de la Convenció. Aquest canvi va ser suggerit, entre altres, per la delegació brasilera i la de la Comunitat Europea en nom dels seus 25 Estats membres.

332 Sobre aquest aspecte vegeu els comentaris en favor de la seva inclusió per part de l'UNCTAD en la seva intervenció de 2 de desembre de 2004, *op. cit.*, p. 5 i a nivell doctrinal Bernier, I. *Preliminary Draft of the Convention on the Protection of the Diversity of Cultural contents of artistic expressions. Analysis and commentary*, 2004, p. 3, en www.mcc.gov.qc.ca/international/diversite-culturelle/eng/pdf/draft_analysis-commentary_2004.pdf

333 L'article 2.2 titulat «Principi de sobirania» estableix que: «De conformitat amb la Carta de les Nacions Unides i els principis de dret internacional, els Estats tenen el dret sobirà d'adoptar les mesures i les polítiques per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals als seus respectius territoris». Cal parar atenció al fet que tant en l'objectiu 1.h on es parla de «reiterar» com en el principi a dalt transcrit, on es fa referència a la Carta i els principis generals del DIP, es busca protegir aquest dret sobirà en normes generals del DIP. Això permetria, si es volgués, efectuar una interpretació de caràcter consuetudinari respecte a l'abast d'aquest dret.

Però no és només aquí on la defensa de la diversitat és l'objecte central. De fet pràcticament tots els principis rectors enumerats a l'article 2 estan fets en la mateixa clau, des de la seva complementarietat amb els drets humans (principis 1, 3) a l'accés equitatiu (principi 7), passant per la relació entre aquesta i el desenvolupament sostenible (principi 6) o la pròpia delimitació de les polítiques de protecció i promoció de la diversitat cultural (principis 2, 4 i 8).

Dels articles 1 i 2 semblaria, per tant, que la voluntat del nou Conveni era clara. Tanmateix, la quarta part, on els esmentats objectius i principis es materialitzen en drets i obligacions de les parts, (articles 5 a 19) no va en la mateixa línia. És precisament al *corpus* del tractat a on tots els acords es juguen el ser o no ser un vertader marc regulador, on el text es dilueix i el centre d'atenció canvia per procedir a desenvolupar l'objectiu i principi de sobirania en clau proteccionista, no de la diversitat, sinó de les polítiques culturals nacionals.

Així, mentre que en l'àmbit de drets les parts reafirmen «*el seu dret sobirà a formular i aplicar les seves polítiques culturals i a adoptar mesures per protegir i promoure la diversitat d'expressions culturals, així com reforçar la cooperació internacional...*», exigint a canvi una mera «coherència» — que no condicionalitat— amb les disposicions del conveni,³³⁴ en l'àmbit d'obligacions es limita a incloure determinats comportaments difícilment fiscalitzables en general, i menys encara vist l'escàs paper que exerciran els òrgans creats i els mecanismes de solució de controvèrsies previstos en l'article 25.

És en aquest bloc on les reserves que desperta el tractat, pel risc que sigui utilitzat amb finalitats diferents de les de la protecció i promoció de la diversitat, troben arguments.³³⁵ Això es desprèn ja de l'article 5 esmentat més amunt, però sobretot del seu desenvolupament posterior en els arti-

---

334 Article 5, subratllat nostre. L'esmentat article es desenvolupa encara més en la línia assenyalada en els articles 6 i 8, com es tindrà ocasió de veure. Sobre l'article 5 en particular opina Bernier, segons la nostra opinió amb cert, que en puritat tècnica potser el seu segon apartat, dedicat a l'obligació de vetllar perquè la mesura en qüestió sigui conforme amb les disposicions de la Convenció, s'hauria de traslladar a l'article 6, ja que aquest és el que regula concretament els drets en l'àmbit nacional, encara que vist com va ser de difícil la negociació de l'esmentat article per criteris d'oportunitat es pot entendre que es mantingués on és. BERNIER, I., (2004) *op. cit.*, p. 6.

335 A aquest perill van fer menció expressament els representants de Mèxic i Tailàndia en les seves respectives intervencions orals durant la sessió dedicada a la Convenció de la UNESCO en el simposi organitzat per l'OMC els dies 20 a 22 d'abril d'aquest any, «WTO after 10 years: Global problems and multilateral solutions», *op. cit.*

cles 6 i 8 que, sens dubte, han estat altament polèmics. Segons l'apartat primer de l'article 6, «*En el marc de les seves polítiques i mesures culturals, tal com es defineixen en el paràgraf 6 de l'article 4, i tenint en compte les seves circumstàncies i necessitats particulars, les Parts podran adoptar mesures per protegir i promoure la diversitat de les expressions culturals als seus respectius territoris.*»³³⁶

Sobre l'esmentat article, els objectors van criticar no només l'ambigüitat dels conceptes que hi figuren, sinó sobretot el tipus de mesures que es justifiquen sobre la base del principi de sobirania, ja que consideren que, llevat de causa de justificació prevista a l'OMC, dites mesures són incompatibles amb aquella normativa. De fet, la llista exemplificativa i oberta de l'apartat dos del mateix article es refereix, entre altres, a la possibilitat d'establir no solament mesures reglamentàries (a), assistència financera en general (d), promoció de la diversitat dels mitjans de comunicació (h) o estimular les activitats i institucions de públiques o privades dedicades a temes culturals (i i f), sinó també mesures que brindin oportunitats a les activitats i els béns i serveis culturals nacionals (b),³³⁷ que garanteixin un accés efectiu de les seves indústries culturals nacionals als mitjans de producció, difusió i distribució de béns i serveis culturals (c) o mesures encaminades a donar suport als artistes i altres persones que participen en la creació de les expressions culturals (g). Totes aquestes mesures dins l'àmbit de l'OMC podrien atemptar contra la clàusula de tracte nacional, per la qual cosa requereixen justificacions molt estrictes i taxades per ser admeses, en els escassos supòsits en els quals ho siguin. Pel sector crític, el problema d'aquesta llista no és només la possible incompatibilitat d'alguns apartats amb la normativa de l'OMC, sinó també el fet que, en enumerar-les, es pugui estar induint a fomentar-ne l'adopció, amb el consegüent foment d'incompliment del règim GATT i GATS.³³⁸

---

336 Subratllat nostre.

337 Respecte de l'esmentat apartat és interessant ressaltar de cara a la possible incidència en matèria de política lingüística catalana la menció expressa que s'hi fa a la possibilitat d'adoptar «disposicions relatives a la llengua utilitzada per a dites activitats, béns i serveis». Art. 6.2.b.

338 No tots comparteixen l'argument de la incitació que el llistat té, ja que no hi ha obligació d'adoptar-les sinó una simple possibilitat. Sobre aquest tema Ruíz Fabri en la seva anàlisi intenta defensar la possible compatibilitat d'ambdós règims, igual que ho fa la UNCTAD en els seus comentaris, *op. cit.*, p. 6, encara que segons la nostra opinió d'una manera artificialment forçada, excepte potser pel cas de béns quan es decideixi fer-ho via article XIX del GATT, que implicarà una compensació econòmica als tercers afectats per aquesta mesura, o en el cas dels GATS per als supòsits en els quals no s'han adquirit compromisos. Vegeu Ruíz FABRI, H., *op. cit.*, p. 22 i ss. En un sentit similar encara que menys radical, s'expressa també BERNIER, I., (2004), *op. cit.*, p. 6-7.

I per si això fos poc, de totes aquestes mesures només dues (les de les lletres «a» i «h») parlen de promoció i/o protecció de la diversitat, promoció i protecció que segons el primer apartat d'abast general podran efectuar tenint en compte les seves circumstàncies i necessitats particulars. Potser sigui precisament per això que els defensors de la Convenció tenen, en canvi, una visió molt més positiva de l'article, especialment després que s'eliminés el terme «vulnerabilitat» per poder justificar l'adopció de les mesures, un requisit que havien criticat per entendre que aquesta possibilitat és un dret sobirà i que, en conseqüència, no s'hauria de condicionar en cap cas.

Un pas més enllà en aquesta línia de reafirmació de la sobirania dels Estats sobre les polítiques culturals per damunt de qualsevol altra consideració es troba a l'article 8, fins al punt que, en aquest cas, el seu debat es va reservar per a la sessió plenària. L'esmentat article planteja el dret de protegir i preservar les expressions culturals que «[...] al seu territori corren el risc d'extinció o són objecte de greu amenaça o requereixen algun tipus de mesura urgent de salvaguarda» (art. 8.1), cosa que permet adoptar «quantas mesures considerin necessàries» (art. 8.2), sense més obligació o control que haver d'informar el Comitè intergovernamental, que podrà formular les recomanacions que consideri adients (art. 8.3),³³⁹ la qual cosa deixa als Estats un marge d'apreciació i actuació pràcticament il·limitat.

En contrast amb el reconeixement d'aquestes prerrogatives establertes i adoptades unilateralment, el Conveni no preveu obligacions de resultat que garanteixin efectivament la promoció i la protecció de la diversitat cultural com a tal, ni a nivell unilateral ni cooperatiu. Així, l'article 7 es limita a assenyalar que les parts «procuraran crear al seu territori un entorn...» que inciti a la creació, l'accés i l'intercanvi d'expressions culturals; l'article 9 manté —encara que de forma molt diluïda—, l'obligació d'informació i transparència, ja que aquesta ara només s'assegura mitjançant l'intercanvi de dades i notificació de novetats que figura en aquest

---

339 El redactat final difereix notablement del que al principi s'havia disposat en un primer esborrany, en el qual les polítiques proteccionistes es condicionaven a l'existència d'una situació de vulnerabilitat o en perill d'extinció, avaluables d'acord amb l'establiment de criteris objectius per un grup consultiu d'experts independents previst en l'antic article 22. Respecte d'això vegeu l'informe preliminar del director general de 3 de març de 2005, punt 43 i els comentaris de la plenària a l'article 22 en la part III de l'apèndix 1. Document UNESCO CLT/CPD/2005/CONF.203/6

article i que es complementa amb l'article 19, on es preveuen obligacions, però no per als Estats sinó per a la UNESCO. L'article 10, per la seva banda, obliga les parts a «propiciar i promoure» la importància de la diversitat cultural (a), cooperar amb altres parts en aquest propòsit (b) i «esforçar-se per encoratjar la creativitat i enfortir les capacitats de producció...» mitjançant programes educatius i intercanvis que, per si de cas, «[...] s'hauran d'aplicar de manera que no tinguin repercussions negatives en les formes tradicionals de producció» (c); mentre que a l'article 11 s'estableix haver de fomentar la participació activa de la societat civil sense més concreció. En definitiva, pel que fa a les obligacions hi ha hagut una notable rebaixa respecte de les expectatives generades a l'esborrany i l'avantprojecte de juliol de 2004, rebaixes que a més a més no han vingut tant dels països reticents a la Convenció, sinó per part d'alguns dels seus defensors més fervents que no volen veure restringida la seva capacitat d'actuar, cosa que trenca el fràgil equilibri entre drets i obligacions, entre la protecció d'una cultura i la defensa alhora de la diversitat.

Finalment, en l'àmbit de cooperació per al desenvolupament —l'altra gran esfera que es pretenia desenvolupar des de la Convenció— la seva materialització es pot centrar en els articles 12 a 18. L'elaboració dels esmentats articles va comptar amb la constitució d'un grup especial de treball que va efectuar grans progressos, encara que això es va aconseguir a base de refer i rebaixar qualitativament i quantitativament en gran mesura les aspiracions d'aquesta secció, que s'ha quedat reduïda a una sèrie d'articles poc normatius.³⁴⁰ Fins i tot l'única excepció possible que podria ser l'article 16, on s'acorda facilitar els intercanvis culturals amb els països en desenvolupament atorgant un *«tracte preferent als artistes i altres professionals de la cultura dels països en desenvolupament, així com als béns i serveis culturals provinents d'aquests»* no és una norma *self executing*, ja que l'article afegeix que l'esmentat tracte es farà *«per conducte dels marcs institucionals i jurídics adequats»*.

Al costat d'aquest, s'estableixen una sèrie d'obligacions de comportament amb caràcter molt genèric, com la de *«procurar enfortir»* la cooperació destinada a *«la promoció de la diversitat de les expressions culturals»*

---

340 De la mateixa impressió es va mostrar la delegació suïssa per a la UNESCO a l'informe presentat sobre les negociacions del mes de febrer i març del 2005 on l'esmentada part ja estava pràcticament tancada, Commission Suisse, Informe de les negociacions, març 2005, *op. cit.*, p. 2.

de l'article 12,³⁴¹ la «*d'esforçar-se per integrar*» la cultura a les polítiques de desenvolupament —que no l'obligació d'integrar-les— (art. 13), la de «*donar suport a la cooperació*» a fi de propiciar l'aparició d'un sector cultural als països en desenvolupament (art.14), enfortir les seves capacitats mitjançant «*el foment de la creació d'associacions*» entre sector públic i privat (art. 15) o finalment la de *cooperar*, perquè es presti assistència mútua sense més especificació (art. 17).

En aquesta línia de rebaixes cal esmentar també que en l'àmbit de finançament es preveu la creació d'un Fons Internacional per a la Diversitat Cultural (art. 18), però aquest es nodrirà d'aportacions voluntàries i d'aquelles que la Conferència General de la UNESCO decideixi assignar. D'altra banda, a nivell organitzatiu, desapareix l'observatori de la diversitat cultural (antic article 15) sense que les seves funcions siguin cobertes per algun òrgan dels previstos en la sisena part. De fet, aquests han quedat reduïts a la mínima expressió.

De l'avantprojecte de juliol de 2004³⁴² on s'havia previst una estructura institucional bàsica per assegurar el bon funcionament de la Convenció que passava per la creació d'una Assemblea General (*ex art. 20*), un comitè intergovernamental de caràcter més reduït (*ex art. 21*), un grup consultiu (*ex art. 22*) i un observatori de la diversitat cultural (*ex art. 15*), a més de la secretaria de la UNESCO que actuaria com a secretaria també de la Convenció (*ex art. 23*), tant el grup consultiu com l'observatori, és a dir els dos òrgans formats per experts independents proposats en el primer esborrany mai no van tenir cap possibilitat d'existir. Amb ells va desaparèixer del tractat qualsevol control o seguiment extern i independent de les mesures unilaterals o pactades que puguin adoptar els Estats en matèria cultural. Els òrgans intergovernamentals, en canvi, s'han mantingut però amb condicions. Respecte a l'assemblea, ara anomenada «Conferència de les Parts» (art. 22), el requisit plantejat ha estat que es reuneixi cada dos anys en coincidència amb la Conferència General de la UNESCO per evitar duplicitat de reunions i despeses; respecte al comitè intergovernamental, de caràcter més restringit (art. 23), es reunirà una vegada a l'any, podrà elaborar el seu propi reglament i utilitzar els recursos del Fons en funció de les orientacions de la Conferència, però no

---

341 La rebaixa és notable atès que l'antic article 12, que també era de comportament, almenys incloïa una afirmació més directa ja que s'establia que «Els estats *fomentaran*, en el marc dels seus acords de cooperació per al desenvolupament, els aspectes...», art. 12 de l'avantprojecte de juliol de 2004, recollit al document CLT/CPD/2004/CONF.201/2.

342 *Ibíd.*

es diu res de la seva capacitat per establir òrgans subsidiaris. Amb això es pretén evitar que per via indirecta es puguin crear institucions que les parts no han volgut durant les negociacions, però limita molt alhora la capacitat d'actuar d'aquest òrgan ja de per si limitada pel seu caràcter no permanent.

A tot això s'ha d'afegir la precarietat del mecanisme de solució de controvèrsies finalment aprovat. Aquesta es posa de manifest, en primer lloc, en la desaparició a última hora de la possibilitat d'acudir a mecanismes jurisdiccionals, deixant la conciliació com a mecanisme subsidiari, possibilitat que fins al text consolidat de l'abril de 2005 s'havia mantingut mitjançant un model que recordava molt l'article 27 del Conveni sobre Biodiversitat.³⁴³ En el seu lloc, en canvi, finalment no tan sols es preveu la conciliació com a únic mecanisme, amb caràcter subsidiari (art. 25.3), sinó que a més a més s'hi permet el *contracting out* (art. 25.4), sense incloure a canvi la possibilitat d'adoptar o autoritzar sancions o contramesures ni individuals ni institucionalitzades en cas de violació; això passa a diferència del que succeeix en altres règims internacionals com l'OMC, l'efectivitat dels quals es basa precisament en gran mesura, com és sabut, en el seu mecanisme de supervisió i/o solució de controvèrsies.

En definitiva, tal com s'ha demostrat, el resultat final és una Convenció que, normativament, ha sofert un gran nombre de rebaixes respecte de les expectatives inicials, la qual cosa posa de manifest, una vegada més, la manca d'interès de tots els Estats en general de deixar a mans de tercers la interpretació i la valoració de les seves accions i polítiques suposadament emparades en valors culturals; en definitiva no és més que l'evidència de la manca d'autèntica voluntat de crear un règim especial en matèria de diversitat cultural.

2.3 · Pel que fa al problema de la seva relació amb altres instruments internacionals, especialment els de l'OMC

Al marge de les delimitacions assenyalades, no hi ha dubte que una de les claus de la Convenció derivada del tema abordat era la seva relació amb

---

³⁴³ La desaparició a la Conferència d'octubre de la possibilitat de sotmetre una diferència —evidentment de forma voluntària— a l'Arbitratge o a la Cort Internacional de Justícia, tal com es preveia fins a l'abril de 2005 en l'article 25.3 de l'esborrany, és una de les més clares proves de la manca de voluntat de les parts de fer d'aquest Conveni un text normatiu amb capacitat de plantar cara a altres convenis amb els quals podria entrar en conflicte, com ara els de l'OMC. Art. 25.3 del text consolidat del document CLT/CPD/2005/CONF.203/6 Add.

els diferents instruments internacionals existents en cadascun dels règims amb què aquest tractat pugui topar, a fi d'articular i compatibilitzar correctament els diversos compromisos adquirits pels Estats en diferents fòrums i règims. Aquesta va ser des del començament una de les principals preocupacions de tots els actors presents en les negociacions, especialment pel que fa a la seva compatibilitat amb la normativa emanada de l'OMC i l'OMPI.³⁴⁴

El resultat final es troba en la cinquena part (articles 20 i 21) que, malgrat la seva brevetat, potser sigui, juntament amb el tema de delimitació terminològica, la que més va reflectir la polarització de les posicions sobre l'oportunitat i el valor jurídic de la Convenció. Prova d'això és que aquesta fou l'única part en la qual des de l'inici no hi va haver un únic redactat, ni tan sols dins del grup d'experts de nivell VI que va preparar el primer esborrany.

Els contraris a un marc regulador específic dels béns i serveis culturals en nom de la diversitat cultural, com els Estats Units, el Japó, Austràlia i també encara que, en menor mesura, Mèxic i l'Índia, juntament amb altres membres del Consell executiu de la UNESCO, veien en aquests articles la possibilitat de salvar els seus interessos mitjançant la subordinació de la Convenció al que ja existeix o pugui existir en el futur en altres règims, especialment el del comerç governat per l'OMC. Amb aquesta finalitat van presentar com a proposta del llavors article 19 del projecte el que «*cap disposició de la present Convenció no afectarà els drets i les obligacions que tinguin els Estats part en virtut d'altres instruments internacionals*».

L'aprovació d'aquesta redacció hauria permès a aquest grup d'Estats seguir pregonant la seva conformitat amb la idea de l'especificitat i doble naturalesa dels béns i serveis culturals, però sense que allò suposés a la pràctica cap tipus de compromís que minvés les competències de l'OMC, ni impliqués un canvi de filosofia o interpretació del contingut de les seves normes que, com ja s'ha vist, no assumeixen l'especificitat esmentada. En definitiva, es comptaria amb una Convenció que deixaria els béns i els ser-

---

344 Sobre això es va arribar fins i tot a proposar «una concertació entre organitzacions o jurisdiccions si es vol aconseguir una millor regulació internacional», actualment fragmentada, encara que aquest desig, tal com són les relacions institucionals i de poder en l'actualitat, no tingui cap possibilitat de materialitzar-se. «Observacions formulades pel Consell Executiu a propòsit de l'estudi preliminar dels aspectes tècnics i jurídics relacionats amb la conveniència que elaborin un instrument normatiu sobre la diversitat cultural» en document 32 C/52, apèndix 3, par. 2.

veis culturals en la mateixa situació en la qual són ara, ja que la nova regulació en cap cas no suposaria un obstacle per arribar i aplicar els compromisos de liberalització del GATS o qualsevol altra reglamentació que els reguli, no solament en el present sinó també en el futur. El tractat, de fet, només hauria afegit l'opció que la Convenció brinda en la seva tercera part d'incloure i desenvolupar nous àmbits de cooperació al desenvolupament, una cosa que sí que és plenament compatible amb el règim del comerç internacional de l'OMC i que està en el rerefons de l'ambivalència de països com l'Índia o Mèxic respecte al tractat.

D'altra banda, altres membres de la UNESCO i altres actors internacionals, que defensaven una Convenció com a marc alternatiu a la mercantilització de la cultura, es van mostrar, com és lògic, totalment en contra d'aquesta opció, però no van trobar, en canvi, una actitud comuna sobre un redactat alternatiu. De totes aquestes la que va arribar a formalitzar-se com a «opció A» va ser la que sostenia que la Convenció tingués també aquesta relació de subordinació tant respecte de la normativa existent en matèria de propietat intel·lectual (19.1), com de les derivades de qualsevol altre instrument internacional existent, però —i aquí rau la diferència amb els altres— amb l'excepció, per a aquest segon cas, d'aplicar el Conveni sobre diversitat cultural quan l'altre instrument «*causi seriosos perjudicis o constitueixi una amenaça per a la diversitat de les expressions culturals*» (19.2). Això suposava la inclusió d'una clàusula d'excepció que, en el marc del conveni de la UNESCO, faria prevaler la seva normativa a qualsevol altra que no fos sobre propietat intel·lectual en cas de perjudici o amenaça per a la diversitat cultural, d'una manera semblant al que preveu l'article 22.1 de la Convenció sobre diversitat biològica, del qual es va extreure la fórmula.

Múltiples i molt variades van ser les crítiques a aquesta opció, des de tots els fronts, governamentals i intel·lectuals. Hi havia des d'aquells que criticaven la limitació als instruments existents (per exemple la Comunitat Europea), fins als que qüestionaven l'ambigüitat de la clàusula d'excepció, atès que aquesta quedava sotmesa a la interpretació dels termes «seriosos perjudicis» o «amença», que no quedaven prou delimitats en el text. A això s'hi havia de sumar l'absència d'un mecanisme de vigilància neutral encarregat d'apreciar-lo, cosa que restava tota credibilitat a la voluntat d'equilibri i transparència que es deia pretendre aconseguir.

A tots aquest arguments es pot afegir la futilitat de l'enfrontament en els termes plantejats, ja que dita clàusula d'excepció només és aplicable en el marc normatiu en el qual es planteja i per tant, el que allà es disposa no

genera ni drets ni obligacions en el marc de l'OMC. En altres paraules, l'opció «A» no podia implicar tècnicament en cap cas un rang jeràrquic superior, com alguns van pretendre insinuar, ja que els règims jurídics de l'OMC i de la UNESCO són independents. Si en aplicació dels drets reconeguts en l'un es violessin obligacions de l'altre, l'Estat en qüestió incorreria en responsabilitat internacional respecte d'aquell règim en el qual s'ha donat l'incompliment, per molt que en l'altre es prevegin causes de justificació o exoneració. Si a això hi sumem que en l'àmbit de l'OMC hi ha un mecanisme de solució de controvèrsies obligatori i vinculant que, en cas de sol·licitar-lo la part danyada, pot apreciar la violació o no de la seva normativa i, fins i tot, determinar la quantia del dany per habilitar una contramesura, hem de concloure que amb l'esmentat article no es podia garantir en cap cas des de la Convenció de la UNESCO de forma unilateral un rang jeràrquic superior ni a aquest ni a cap altre conveni.

És per això que no és d'estranyar que entre els negociadors sorgís fins i tot la proposta d'ometre tota referència i deixar com a règim aplicable el previst en l'article 30 del Conveni de Viena dels tractats,³⁴⁵ encara que aquest està pensat per a «*tractats successius concernents a la mateixa matèria*», que no és precisament la situació present.

Al final es va presentar una alternativa per buscar més que un estatus jeràrquic una «complementarietat» entre ambdós règims, en línia amb l'antic article 13 de la versió de juliol de 2004.³⁴⁶ L'esmentada proposta, plantejada per la Comunitat Europea a partir dels suggeriments efectuats per l'Argentina i Suïssa, preveia que tant el compromís adquirit en aquesta Convenció com la necessitat de promoure i protegir la diversitat cultural en general haurien de ser aspectes presents en tots els acords internacionals, però sense caràcter de subordinació. Així entesos, haurien de ser tinguents en compte a l'hora d'interpretar o implementar altres instruments, de

---

345 Sobre aquest tema vegeu la presentació d'A. Yusuf, Director de l'oficina d'estàndards internacionals i assumptes legals de la UNESCO intitulada «Possible ways of dealing with the question of the relationship between successive conventions relating to the same subject matter» de 23 de setembre de 2004, inclosa com a annex II a l'Informe de la secretaria de la UNESCO de la sessió preliminar de la convenció. Document UNESCO, CLT-2004/CONF.201/9 de novembre de 2004.

346 L'article en qüestió preveia que «Els Estats part tindran presents els objectius de la present Convenció quan contreguin compromisos internacionals. Es comprometran a promoure, quan correspongui, els seus principis i objectius en altres fòrums internacionals. A tal efecte, els estats part es consultaran dins la UNESCO per elaborar plantejaments comuns», article 13 de l'avantprojecte de juliol de 2004, *op. cit.*

tal manera que s'establís la relació entre ambdós règims; això no obstant no s'hauria de fer sobre la base de la jerarquia, sinó a través dels subjectes que contreen els compromisos, ja que és a ells com a principals nexes en comú dels diversos àmbits materials afectats als quals s'ha d'exigir certa coherència en la seva actuació.

I aquesta sembla que és l'opció que, amb més o menys encert, finalment va prevaler. Així, l'actual article 20 remarca l'aspecte independent de cada règim, però crida l'atenció alhora a la possible complementarietat derivada del principi de bona fe i la necessitat de coherència dels subjectes que accepten vincular-se per ambdós règims.

«En conseqüència, sense subordinar aquesta Convenció als altres tractats:

a) fomentaran la potenciació mútua entre aquesta Convenció i els altres tractats en els quals són Part;

b) quan interpretin i apliquin els altres tractats en els quals són part o contreguin altres obligacions internacionals, tindran en compte les disposicions pertinents de la present Convenció.»

Per afegir, a tall d'equilibri, en el seu segon apartat que:

«2. Cap disposició de la present Convenció no es podrà interpretar com una modificació dels drets i obligacions de les Parts que emanin d'altres tractats internacionals en els quals siguin part.»

Segurament amb això es va pretendre donar satisfacció també als de la primera opció, deixant el tema de la subordinació o complementarietat en un terreny incert que dependrà de la direcció que les parts i altres institucions implicades vulguin donar-li en la pràctica.

3 · La viabilitat de la Convenció com a possible referent per a un replantejament dels serveis culturals a l'OMC

Examinat el contingut de la Convenció i el previst a l'article 20 no hi ha dubte que l'OMC, de manera similar a com ve fent en matèria alimentària, sanitària i sobretot mediambiental, podria utilitzar o remetre's a la dita Convenció per a aquells casos de béns o serveis en els quals sigui necessari o convenient tenir en compte no solament el vessant mercantil, sinó també les preocupacions pròpies de l'àmbit cultural. Aquestes, com s'ha pogut veure al llarg d'aquest llibre, en l'actualitat no estan delimitades ni són ateses —llevat de les comptades excepcions descrites en la primera part— per aquest règim.

Ara bé, sent no solament cert sinó també desitjable que la cultura tingui un tractament si més no similar al que reben els àmbits abans assenyalats, i que en aquesta missió la Convenció projectada podria servir com a marc referencial, l'esmentada complementarietat no resulta tan senzilla i això per dos motius. El primer motiu, de caràcter material, és que, com ja s'ha assenyalat també, a diferència de l'alimentació, l'àmbit sanitari o el medi ambient, els béns i/o serveis de caràcter cultural, més enllà d'aquells específicament protegits en el GATT, no compten amb una excepció expressa al règim general, i sense una entrada normativa a aquesta especificitat difícilment es poden fer remissions per a la seva «interpretació». D'aquí la insistència de la presència en els objectius del Conveni de referències al desenvolupament sostenible i a la cooperació internacional. L'única via d'articular el caràcter delimitador de la Convenció en el marc de l'OMC per aconseguir salvaguardar les mercaderies i serveis culturals consolidats és de manera indirecta a través d'una interpretació dels principis i les finalitats que ambdues normatives comparteixen.

El segon motiu que convida a tenir dubtes sobre aquesta possibilitat és de caràcter funcional. Així com en tots els casos mencionats abans que serveixen de referència per obrir la possibilitat de la remissió a altres règims l'OMC no solament preveu excepcions en l'articulat, sinó que també ha institucionalitzat canals de comunicació amb els fòrums dels quals emanen les reglamentacions a què es remet per entendre que hi ha

una necessitat o conveniència de coordinació, tal cosa no succeeix ni es preveu que succeeixi amb la UNESCO en general i amb aquesta Convenció en particular.

En efecte, a diferència d'altres marcs i fòrums internacionals tant governamentals com d'origen privat, l'OMC no s'ha plantejat establir cap tipus d'acord amb la UNESCO que, per no tenir, no compta ni tan sols amb estatut d'observadora, fet especialment greu si es contrasta amb la gran quantitat d'actors que sí que el tenen a nivell d'òrgans i grups de treball.³⁴⁷ Aquesta actitud per part de l'OMC, que posa de relleu la seva voluntat de ser un organisme especialitzat amb competències limitades a l'àmbit del comerç, s'ha estès per lògica també als altres treballs i actuacions efectuades a la UNESCO que no ha participat en cap, malgrat el caràcter multilateral i coherent amb la seva normativa que alguns tenen, per exemple, en matèria d'accés a béns culturals i protecció de la propietat intel·lectual dels artistes i creadors.³⁴⁸

No es d'estranyar, doncs, que en aquest cas els promotors de la Convenció, conscients del que això podria significar per a l'èxit o el fracàs d'aquesta, tinguessin com una de les seves preocupacions principals i constants tant la recerca de la interrelació del seu text amb la normativa de l'OMC —vegeu sinó l'article 21 segons el qual les parts es comprometen a «*promoure els objectius i principis d'aquesta Convenció en altres fòrums internacionals*»—, com el desig d'involucrar aquella en la redacció del text. De fet, això últim en part es va aconseguir ja que l'OMC va ser una de les tres organitzacions intergovernamentals que, no solament va presentar comentaris a l'avantprojecte, sinó que també va comptar amb observadors en les reunions d'experts intergovernamentals de categoria II.³⁴⁹ Així mateix va organitzar debats a la seva seu per discutir el contingut del conveni, encara que sempre des d'una perspectiva molt

---

347 De fet ni tan sols no participa en el grup de treball dedicat a protecció del medi ambient o el de propietat intel·lectual, malgrat que la UNESCO ha tingut un paper molt important en aquests àmbits.

348 Amb això es fa referència, entre altres a l'*Acord per facilitar la circulació internacional de materials audiovisuals de caràcter educatiu, científic i cultural de Beirut de 1948*, l'*Acord per a la importació d'objectes de caràcter educatiu, científic o cultural* conegut com Acord de Florència de 1950 i que ha estat actualitzat mitjançant el *Protocol de Nairobi de 1976*, o la *Recomanació relativa a la condició de l'artista* adoptada en la Conferència de Belgrad de 1980, per citar-ne algunes.

349 *Vid.* llista annexa del document 169 EX/40 de 9 d'abril de 2004.

crítica perquè el veia com una possible amenaça al seu objectiu final de liberalització.³⁵⁰

És per això que, si bé aquesta primera presa de contacte s'ha de valorar positivament atès que implica, per fi, un cert reconeixement de l'existència de l'altre, aquesta relació no ha solucionat en absolut el problema de fons, que és l'absència de canals estables de comunicació i cooperació que garanteixin no solament la presència sinó sobretot la presa en consideració de l'altre en les seves actuacions, sobretot si, com més d'algun sosté, l'àmbit cultural i el del comerç són dos règims autònoms que compten amb les seves pròpies regulacions i institucions.³⁵¹ De l'èxit o fracàs d'aquesta relació dependrà en gran mesura que la Convenció de la UNESCO rebi per part de l'OMC un tracte més proper al de diversos acords en matèria de pesca i medi ambient que als convenis en matèria laboral adoptats al si de l'OIT, que per a l'OMC és com si no existissin.³⁵²

Aquesta tasca no serà fàcil. Un primer però important obstacle és l'oposició dels Estats Units a la Convenció i a tot el que hi està relacionat. Només en aquesta clau es poden entendre els comentaris i velades amenaces efectuades tant per la Secretària d'Estat, Condoleezza Rice, com per Louise Oliver, ambaixadora dels Estats Units davant la UNESCO, o el copresident de la delegació d'aquest país, Richard Martin. La primera, en un missatge enviat als membres d'aquesta organització el 4 d'octubre a les vigílies d'aprovar la Convenció, expressava la seva «profunda inquietud» per un text que «deteriorarà la imatge de la UNESCO i sembrarà confusió i conflicte en lloc de cooperació», la qual cosa podria portar al fracàs dels progressos en la liberalització del comerç en l'OMC o podria servir de pretext a determinats Estats per violar la llibertat d'expressió, raons totes elles

---

350 La Secretaria de l'OMC ha distribuït l'avantprojecte a tots els caps de delegació dels seus Estats membres perquè poguessin comunicar-li les seves opinions i comentaris, i va convocar una reunió informal l'11 de novembre del 2004 a la qual va assistir una representació de la UNESCO.

351 Aquesta perspectiva és una constant de la delegació nord-americana en l'OMC i fins i tot de part dels seus acadèmics més il·lustres que han arribat a criticar fins i tot la utilització de principis generals del dret internacional com el de bona fe per part de l'òrgan d'apel·lacions.

352 Aquesta negativa ha estat una constant de l'OMC des dels seus orígens, quan la majoria de països en vies de desenvolupament es van tancar en banda davant de la possibilitat d'inclusió d'alguna clàusula relacionada amb drets laborals mitjançant la incorporació d'una «clàusula social» o de «dúmping social». De fet, per si quedava algun dubte, ja en la primera Conferència Ministerial que va tenir lloc a Singapur el 1996 es va incorporar en la declaració final una referència expressa a què l'esmentat àmbit quedava fora de la seva competència.

per les quals recomanava postergar-ne l'adopció, per després concloure recordant que precisament un desacord d'aquest tipus havia provocat que el seu país abandonés l'organització.³⁵³ La segona, va qualificar el text com «un document erroni, ambigu i proteccionista» mentre que el tercer, entre altres coses, va declarar que la Convenció superava clarament el mandat de la UNESCO, era un text profundament esbiaixat i impactaria perjudicialment en les perspectives d'èxit de la Ronda de Desenvolupament de Doha.³⁵⁴

Davant d'aquestes afirmacions, i fins i tot velades amenaces, la pregunta que cal fer-se és si realment la Convenció representa una amenaça al procés de liberalització de l'OMC i, si la resposta és afirmativa, per què i en quina mesura.

La resposta a aquestes preguntes, sens dubte, es dilucidaran amb el temps. De moment, només es pot afirmar que, al marge de les substancials rebaixes que ha sofert la part normativa de l'acord, l'elevat nombre d'Estats a favor de l'adopció d'aquest i els actuals processos de ratificacions en curs fan concebre esperances sobre la seva prompta entrada en vigor.³⁵⁵ Si es corrobora aquesta tendència suposaria, entre altres coses, la materialització d'una nova perspectiva global que concep la diversitat de les expressions culturals —inclosos els seus béns i serveis— no com a una mera mercaderia o servei, sinó com un component fonamental del desenvolupament sostenible, amb un innegable vessant econòmic, però també amb un altre de caràcter cultural en tant que «*portadors d'identitats, valors i significats...*».³⁵⁶

I, per això, en cas de ser certa l'aparent voluntat de gran part dels negociadors, la coherència obligada i el principi de bona fe al qual es fa referència en l'article 20 podrien provocar que aquest replantejament de l'ac-

---

353 Comentaris extrets de la crònica d'Ignacio Ramonet de 17 d'octubre de 2005, <http://www.ips-noticias.net/nota.asp?idnews=35541>

354 Declaracions extretes de la crònica de 21 d'octubre de 2005 de Julio Godoy per a IPS titulada «La diversitat té convenció que la defensa», localitzable a Internet a l'adreça <http://www.ips-noticias.net/nota.asp?idnews=35541>

355 Al tancament d'aquest capítol ja havien disposat les seves ratificacions 7 estats (Canadà, Maurici, Mèxic, Romania, Mònaco, Bolívia i Djibouti), mentre que altres 10 ja havien superat els tràmits interns d'autorització (Burkina Faso, Croàcia, França, Finlàndia, Togo, Perú, Senegal, Mali, Cambodja i Àustria). A aquest 17 s'hi han d'afegir també d'altres que han iniciat el seu procés intern: la Comunitat Europea i gran part dels seus Estats membres, entre aquests Espanya, a més de Brasil, Xile, Uruguai, Moldàvia, Gabon, Congo i Madagascar, raó per la qual hi ha possibilitats reals d'assolir les 30 ratificacions requerides abans de la pròxima Conferència general de la UNESCO del 2007.

356 Paràgraf 18 del preàmbul de la Convenció, *op. cit.* i article 1.g.

tual tractament dels serveis culturals traspassés també l'òrbita GATS, i això tant en les negociacions com, fins i tot en el cas de concessions, en la seva redacció i interpretació. No s'ha d'oblidar que, com la mateixa OMC assenyala,³⁵⁷ l'organització és, en definitiva, el que els seus membres volen que sigui i les concessions són aquelles que aquests negocien, en els termes que ells decideixen.

Ara bé, perquè aquesta influència sigui real el determinant no és tant la formalització de l'entrada en vigor de la Convenció com aquesta verdadera voluntat generalitzada de canvi de perspectiva dels Estats.³⁵⁸ Dita voluntat es pot començar a entreveure a través de dos paràmetres. El primer és el model de liberalització que en matèria de béns i serveis culturals els Estats estan pactant actualment, tant en l'OMC com bilateralment. El segon és el mateix contingut de la Convenció.

Respecte al primer, es pot dir que, si bé com s'ha vist al capítol anterior no sembla que de moment els serveis culturals, o almenys els audiovisuals, puguin ser objecte d'una gran liberalització en l'àmbit de l'OMC —la qual cosa podria induir a cert optimisme—, bilateralment el tema no és tan clar, almenys pel que fa a les relacions dels Estats Units amb els altres Estats. L'estratègia de l'actual administració nord-americana, que de fet ja s'havia desenvolupat fins i tot abans de la Convenció, és la de multiplicar al màxim la consecució d'acords bilaterals de lliure comerç incloent en ells també els serveis culturals.³⁵⁹ Aquesta política, que ha estat vista com una vertadera amenaça al sistema per la mateixa OMC,³⁶⁰ permet a la primera potència en serveis culturals negociar des d'una posició de domini tal que acaba imposant en els acords la «seva» concepció de liberalitza-

---

357 *Vid.* http://www.wto.org/spanish/thewto_s/whatis_s/whatis_s.htm

358 L'absència de sincronia entre ambdós processos ha estat assenyalat per Sauvé com un dels possibles motius pels quals, segons la seva opinió, la Convenció no tindrà gran incidència d' immediat en el GATS. Intervenció de Pierre Sauvé en el Fòrum Electrònic Francòfon de Discussió de 24 d'octubre de 2005 localitzable en www.mcc.gouv.qc.ca/international/diversite-culturelle/esp/vigilancia/vi05-12h.htm

359 Aquesta estratègia comercial de l'Administració Bush apareix clarament reflectida en els informes anuals titulats «The president Trade Policy Agenda». D'altra banda, en aquests moments, segons càlculs de les coalicions sobre diversitat cultural, els Estats Units han tancat tractats de lliure comerç amb 13 Estats i les negociacions amb altres 10 ja funcionen, mentre que en tenien 45 de firmats o en marxa en matèria d'inversions. Vegeu el Boletín de Coaliciones en movimiento, vol. 2, n. 2, març 2004 i l'informe de l'organització Grain, *La enfermedad del momento: trataditis aguditis – mitos y consecuencias de los TLC con EE.UU.*, a Grain, 20 de juliol de 2004.

360 Vegeu l'informe elaborat per la mateixa organització titulat *El futur de l'OMC*.

ció dels intercanvis, una concepció molt aliena, com s'ha vist, a la plantejada en la Convenció. Els poders públics dels països que negocien aquests acords perden així, per la via bilateral, la capacitat d'aplicar polítiques culturals destinades a salvaguardar els béns i serveis culturals no competitius que la Convenció aspira a protegir. D'aquí que la proliferació d'aquest tipus d'acords es pugui considerar, per tant, com una seriosa amenaça no solament per al règim multilateral de l'OMC, sinó també per als plantejaments i els continguts del nou marc dissenyat des de la UNESCO.

Respecte al segon paràmetre —la rebaixa en els continguts de la Convenció— com ja s'ha tingut també oportunitat d'esmentar, és tan sols part del preu que s'ha hagut de pagar per aconseguir una acceptació al més generalitzada possible a fi i efecte de poder afrontar amb més garanties la seva futura entrada en vigor, però, que, a canvi, li ha fet perdre el potencial caràcter de marc normatiu alternatiu al què algunes ONG aspiraven.

A tot això s'han d'afegir dos altres importants obstacles que la Convenció haurà de superar si vol no solament ser un referent en el marc de la UNESCO, sinó sobretot coexistir i complementar-se amb el règim de l'OMC. El primer és que si la via pensada és la seguida fins ara en altres àrees sensibles on es fan servir com a textos de referència, encara en l'hipotètic cas d'aconseguir-ho, s'ha d'assumir llavors que la seva aplicació queda a les mans de l'OMC ja que, en tractar-se de dos règims autònoms dins del dret internacional sense relació jeràrquica ni vinculació per remissió als seus respectius marcs normatius, en l'àmbit de l'OMC serà aquesta la que decidirà voluntàriament i unilateralment si fa o no una remissió a un altre règim i, fins i tot, en quin grau l'utilitza per a la interpretació, deixant als òrgans de la Convenció un paper d'observadors.

En aquest sentit, i llevat de l'existència d'acords institucionals o el supòsit ja esmentat i altament improbable que la Conferència Ministerial o el Consell General de l'OMC acordi per consens dels seus 143 membres adoptar algun tipus de declaració sobre la matèria, a la pràctica seran els grups especials i l'òrgan d'apel·lacions en el marc del sistema de solució de controvèrsies els que s'encarregarien d'aquesta tasca per als béns i/o serveis liberalitzats. Seran ells, per tant, els que finalment decidiran si utilitzen el Conveni o, al contrari, no és tingut en compte a l'hora de valorar si la protecció i la promoció de la diversitat cultural pot ser un argument vàlid per justificar un possible dany o menyscapse a una altra part contractant en matèria de béns o serveis culturals segons la normativa vigent de l'OMC. I com hem vist, aquesta no inclou una referència específica a la cultura. Per això,

com s'ha assenyalat, en cas de fer-se aquest us, allò segurament hauria de passar bàsicament per acceptar des d'ambdues estructures no només una concepció àmplia de desenvolupament sostenible que englobi entre altres aspectes la diversitat cultural, sinó que a més aquesta diversitat hauria d'entendre's segons es defineix i es delimita en la Convenció. Això és francament difícil si es té en compte que aquesta definició, com també ja s'ha indicat, va ser un dels aspectes objecte de crítica per part de l'OMC en els seus comentaris al projecte.

En la mateixa línia, el segon obstacle és precisament aquest escàs grau de satisfacció que va mostrar en general l'OMC i alguns dels seus membres més influents amb el text de l'avantprojecte, i especialment amb allò que podria ser d'especial interès en cas de remissió: la delimitació conceptual. Com s'ha tingut oportunitat de veure, en els comentaris presentats per aquesta Organització durant les negociacions es criticava obertament el contingut excessivament ampli amb què es concep què és «cultural». Segons la secretaria de l'OMC —que per la seva part diu resumir els plantejaments emesos pels seus Estats membres, la qual cosa no deixa de reflectir les divisions internes entre ministeris en cada país—, en cas que s'apliquessin els esmentats conceptes tal com en un primer moment havien quedat recollits en l'avantprojecte, qualsevol Estat podria haver trobat justificació en qualsevol matèria per a l'aplicació de mesures contràries al règim general del GATS o del GATT a fi de «preservar» o «promoure» la cultura. Fins i tot la producció tèxtil, el cultiu d'una determinada varietat d'arròs o la identificació d'un país amb una determinada marca podrien arribar a entendre's com un «vehicle de sentit i identitat» el qual, segons la primera versió de l'avantprojecte, hauria legitimat mesures intervencionistes de l'Estat per salvaguardar-los. Aquesta crítica es pot matisar en certa mesura una vegada vist el resultat final, que ha intentat delimitar més el sentit de les activitats, béns i serveis culturals, que ara es conceben com «*les activitats, els béns i els serveis que, considerats des del punt de vista de la seva qualitat, utilització o finalitat específiques, encarnen o transmeten expressions culturals*» enteses aquestes com «*les expressions resultants de la creativitat de les persones, grups i societats, que tenen un contingut cultural*» (art. 4.3). Aquesta percepció de les activitats i béns culturals, si bé és més delimitada que la prevista en un primer moment, continua sent un concepte ampli.

Tot això ens porta a concloure que l'única vertadera garantia de possible aplicació de la Convenció en el marc de l'OMC passa per la volun-

tat dels Estats part de l'un i de l'altre tractat. En principi, el compromís en ambdós règims fa que cada part a l'hora d'exercir algun dels drets reconeguts en algun d'aquests hagi de respectar alhora les obligacions emanades de l'altre, sota pena d'incórrer en responsabilitat internacional. I atès que en el cas de l'OMC es compta amb un mecanisme de solució de controvèrsies provadament eficaç, no són gaires les possibilitats que davant d'aquesta alternativa prevalgui la Convenció de la UNESCO.

Una altra possibilitat, més factible en termes actuals, per garantir l'exercici dels drets reconeguts en la Convenció és que, almenys al sector serveis, no s'adquireixin compromisos en serveis culturals, si és que aquests poden ser identificats ja que, com s'ha vist en els capítols anteriors, precisament un dels principals problemes en aquest àmbit és que no hi ha una nomenclatura específica que englobi tot el que normalment s'entén inclòs per aquest terme.³⁶¹ Només així es garantiria que als esmentats serveis —una vegada identificats— no els siguin d'aplicació les obligacions del règim de l'OMC que limiten la intervenció dels poders públics.

Potser sigui aquest realment el màxim, i gens menyspreable, assoliment que la Convenció pugui obtenir. Més enllà del caràcter normatiu del règim dissenyat i les crítiques o lloances que es puguin fer a determinats aspectes de seu articulats com els aquí efectuats, el sol fet d'haver elaborat un tractat multilateral en la matèria permet a les seves parts contractants comptar amb una important eina argumental per justificar i defensar la seva actual posició de no voler contreure cap tipus de compromís respecte dels serveis culturals en les negociacions de l'OMC. Emparats en la Convenció, els membres de l'OMC que adoptin aquestes posicions ja no poden ser acusats tan fàcilment d'amagar polítiques proteccionistes destinades bàsicament a impedir l'accés d'altres serveis culturals als seus mercats, encara que, vist el contingut final del tractat, l'eradicació d'aquest risc tampoc no està plenament garantida.

Al costat d'això no s'ha de perdre de vista tampoc el seu valor simbòlic en l'àmbit de la cooperació internacional. En aquest sentit es pot argumentar fins i tot que el Conveni ajuda a realitzar un dels objectius assenyalats com principal a l'Agenda Doha: el desenvolupament dels països menys afavorits. Tal com s'ha vist, una part important del text, que a més a més va ser la més consensuada, es dedica precisament a fomentar i regular la firma d'acords de cooperació en matèria de béns i serveis culturals sobre-

---

361 *Vid.* capítol III.

tot amb països no desenvolupats, assegurant-se de passada la connivència d'aquests tant a la UNESCO com a l'OMC.³⁶²

Per tot això, a l'hora d'efectuar una valoració final de la Convenció, aquesta varia sens dubte segons es parli del règim normatiu creat o de la seva capacitat per contrarestar l'absència de reconeixement de la doble naturalesa que els béns i serveis culturals tenen en el règim de l'OMC.

Des de la primera de les perspectives, és clar que les rebaixes que el Conveni ha sofert des del seu plantejament inicial han fet d'aquest tractat un acord pràcticament dedicat a la justificació de mesures unilaterals que, donades les rebaixes als mecanismes de control institucional, el precari mecanisme de solució de controvèrsies dissenyat i l'absència de tot tipus de sancions, pot donar peu a abusos i utilitzacions fraudulentas que només persegueixen objectius proteccionistes, aliens als principis i finalitats que fonamenten la diversitat.³⁶³ A part d'això, la resta es limita pràcticament a declaracions de principi programàtiques i obligacions de comportament que, en línia amb altres acords dedicats als drets econòmics, socials i culturals, són poc o res constringents, raó per la qual la seva valoració com a règim jurídic propi, alternatiu i sobretot «equilibrat» és en principi pobra, encara que esperançadora si això significa el principi d'un procés que les institucions previstes en aquest aconseguen desenvolupar.

No és igual, en canvi, la valoració respecte al seu valor polític. En aquest sentit, l'aparició d'un nou règim alternatiu, si bé *de iure* no pot ni eliminar ni limitar els drets i les obligacions previstos en un altre règim normatiu autònom que es regeix pel pactat en els seus propis acords, sí que pot servir, en canvi, com a argument polític per justificar actituds reticents a

---

362 Amb això fa referència a les possibles aliances a l'hora d'efectuar demandes plurilaterals. Com que es tracta d'un sector poc significatiu de les seves economies, el lògic és que els PMA es trobin més interessats en els acords de cooperació a què es fa referència en la Convenció de la UNESCO que no a exigir una liberalització del sector. En aquesta línia anava també la UNCTAD en els seus comentaris de desembre de 2004, *op. cit.*, p. 6 on advertia que la total liberalització podia no ser convenient per als països en vies de desenvolupament en la mesura que això podria suposar un fre al desenvolupament de les seves indústries culturals, donada la limitació d'accés als mercats dels seus béns i serveis culturals; amb tot aquest risc pot quedar minimitzat si en els acords de cooperació a què es fa menció s'inclou un tracte preferent també en aquest sentit.

363 Aquest risc ja va ser assenyalat, entre altres, per Ruíz Fabri quan, en analitzar el primer esborrany, assenyalava el risc de desviació que podria tenir una convenció poc delimitada o sense unes obligacions i drets precisos acompanyats d'un mecanisme de supervisió i de solució de controvèrsies eficaç, Ruíz FABRI, H., (2004) *op. cit.*, p. 13.

la submissió de l'esmentat sector a les regles del mercat sense més ni més i, en aquesta mesura, o bé obrir les portes a la seva regulació fora del marc de l'OMC o almenys matisar-ne les regles i compromisos. Des d'aquest punt de vista, la recerca d'aliats que ajudin a tirar endavant la Convenció són vitals per crear un front comú amb tots aquells Estats interessats a assolir-ho a fi i efecte que pugui encetar el seu camí de la millor manera possible.

CONSIDERACIONS FINALS

El comerç internacional, la integració dels mercats de capital, la revolució tecnològica i el desenvolupament dels transports i de les noves tecnologies de la informació, són elements característics de l'actual globalització. Per una banda, des d'una perspectiva centrada en l'àmbit cultural, aquest fenomen implica més contacte de les diverses cultures. Això pot suposar un enriquitment per a aquestes, però també, segons la forma en què es facin aquests contactes, pot comportar una creixent homogeneïtzació cultural dissenyada segons els interessos de les grans empreses que controlen els principals àmbits de producció i de distribució. El predomini d'una o d'altra opció dependrà del major o menor protagonisme que tinguin les lleis del mercat en l'establiment d'aquests contactes.

D'altra banda, i ja des d'un vessant comercial, la globalització ha suposat una més forta interdependència i també una facilitació del flux d'intercanvis. Entre aquests, no hi ha dubte que el sector dels serveis s'ha convertit en una peça fonamental, en sintonia amb la seva rellevància econòmica.

El coneixement, la informació i la innovació compreses en els serveis constitueixen una font dinàmica i creixent de valor afegit i un factor tant o més important que el treball, les matèries primeres o el capital. Així ho demostra el fet que en els països més desenvolupats aquest sector estigui suplantant l'industrial de forma constant i continuada (representa gairebé el 70% del PIB) i ocupi, per tant, més de la meitat de la població activa. La introducció de noves tecnologies de transmissió i de comunicació (operacions electròniques), la supressió de determinats monopolis (telecomunicacions, serveis postals), i les reformes normatives en sectors sotmesos a una estricta reglamentació (transports) han contribuït sens dubte a aquesta terciarització de l'economia i fan del seu creixement un fenomen irreversible vinculat al progrés tecnològic, al desenvolupament de la investigació i als intercanvis.

Si bé són poques les estadístiques fiables relatives al comerç dels serveis, s'admet en general que el seu valor, mesurat d'acord amb els criteris habituals, equival a la quarta part del comerç internacional de mercaderies. De tota manera, cal tenir en compte que una proporció addicional, no mesu-

rada però sens dubte molt gran dels intercanvis internacionals, no travessa les fronteres nacionals.

Per això no ha de sobtar que en els darrers anys s'hagi produït en aquest sector una important institucionalització a escala internacional, amb l'objectiu d'adreçar-lo cap a una progressiva liberalització. La institució encarregada d'aquesta tasca és l'Organització Mundial del Comerç, i el mitjà l'Acord General sobre el Comerç dels Serveis, més conegut com GATS. El seu objectiu és bàsicament l'eliminació progressiva dels obstacles que impedeixen una obertura dels mercats de forma multilateral. La seva perspectiva, una visió en funció de l'oferta i la demanda en termes exclusivament econòmics, deixant als Estats la responsabilitat de marcar els límits d'aquest procés. Seran aquests, per tant, els encarregats de tenir presents les implicacions que es derivarien de la possible assumptió de compromisos liberalitzadors, funció que haurien de dur a terme tenint en compte criteris no només econòmics sinó també d'interès públic.

I és aquí que comencen els principals problemes d'aquest procés de liberalització dels serveis en general i dels culturals molt en particular. Si ja la seva pròpia naturalesa, que no atén a consideracions de distància i de temps per la manca de substrat territorial, fa difícil establir normatives que permetin una liberalització gradual i controlada dels intercanvis, el fet que els serveis incideixin de forma directa en el bé públic —la preservació del qual segons el mateix GATS no és funció seva sinó dels Estats— ho complica encara més.

Aplicada al nostre objecte d'estudi —els serveis culturals— aquesta constatació resulta especialment rellevant, ja que es tracta d'un àmbit on precisament els valors no comercials tenen una especial significació. Com ja s'ha assenyalat, la seva mercantilització sense matisacions podria arribar a posar en perill expressions culturals que, per diverses raons, no volen o no poden ser identificades com a productes i serveis de consum massiu, la supervivència dels quals depèn únicament de la llei de l'oferta i la demanda.

Ara bé, en contra del que molts defensors tant de la liberalització com de l'exclusió dels serveis culturals del GATS assenyalen, aquesta crítica no implica la defensa del manteniment de polítiques proteccionistes destinades a impedir el contacte i la presència d'altres expressions culturals, ja que aquesta actitud aniria en contra dels mateixos interessos culturals, donat el caràcter dinàmic de les cultures que, per a sobreviure, es nodreixen del contacte amb les altres. Això sense oblidar que, com diu Malloch Brown en el Prefaci de l'Informe 2004 sobre Desenvolupament Humà, «*Si el mundo desea*

lograr los Objetivos de Desarrollo del Milenio y erradicar definitivamente la pobreza, primero debe enfrentar con éxito el desafío de construir sociedades inclusivas y diversas en términos culturales».

Des d'aquesta perspectiva, la preservació dels components tant econòmics com estrictament culturals de determinats serveis passa no per l'exclusió total de l'altre, sinó per la protecció de la diversitat. El concepte de diversitat cultural es converteix, així, en un precepte clau, de caràcter integral, atès que no pretén protegir una determinada cultura en relació amb la resta, sinó que busca assegurar els intercanvis culturals i la preservació d'aquelles expressions minoritàries que, posades en el marc del lliure mercat, sens dubte desapareixerien per la seva manca de competitivitat. En efecte, la diversitat cultural, expressió que emula la noció de diversitat biològica, a diferència de les aproximacions tant sobiranistes com liberalitzadores, planteja la temàtica des d'un punt de vista col·lectiu, ja que l'objecte de protecció és la preservació i la intercomunicació alhora de la totalitat de les comunitats culturals existents al món.

Però, com s'ha dit, no és aquesta la visió que predomina en l'actualitat. Ja en el marc dels debats de la Ronda Uruguai quan es plantejà la creació del GATS, els posicionaments dels negociadors en relació amb els serveis culturals no van girar entorn de la seva naturalesa i delimitació per tal de dotar-los d'un règim especial que tingués en compte tots els valors que els integren, sinó entorn de la seva inclusió o no al règim general, en funció d'interessos ofensius o defensius dels Estats i dels sectors econòmics afectats respecte de cada tipus de servei. En aquesta línia, alguns països com França o Canadà es van mostrar a favor de mantenir plenament les seves competències per regular amb total discrecionalitat, sense haver de justificar les seves decisions, mentre que d'altres com els Estats Units van pressionar per tal que es consideressin com qualsevol altre servei comercial d'àmbit privat. El resultat final, tal com s'ha vist, va ser la no-exclusió ni delimitació mitjançant una catalogació pròpia dels serveis culturals com a tals, però tampoc la seva liberalització, ja que molt pocs Estats van oferir compromisos d'accés al mercat i d'igualtat de tracte en serveis relacionats amb la cultura, a més de la inclusió d'una moratòria a la clàusula de nació més afavorida pel cas concret de l'audiovisual.

Així les coses, era obvi que el tema de la seva liberalització es tornaria a plantejar a la següent negociació sobre serveis, tal com ha succeït. El que no era tan previsible és que això es fes dins d'un marc més ampli de negociació com la Ronda de Doha, en comptes de fer-ho en l'àmbit més

estricte d'unes negociacions sobre els serveis com estava pensat en principi. Aquest canvi d'escenari ha significat per a les parts negociar les ofertes i les demandes en matèria de serveis tenint en compte també les negociacions en d'altres sectors clau, com són fonamentalment l'agricultura i el mercat de productes no agrícoles.

El resultat final d'aquestes negociacions en matèria de serveis, per tant, no es pot entendre sense tenir present la influència d'aquests i d'altres sectors objectes de negociació on les pressions són moltes i els avenços pocs. A aquest factor, s'hi ha d'afegir també el fet que s'hagi publicat el primer informe de l'Òrgan d'Apel·lacions de l'OMC relatiu a serveis, que interpreta el contingut de la llista de concessions dels Estats Units d'una forma diferent de qui la va fer. Sense oblidar tampoc la minsa voluntat que han demostrat molts Estats a l'hora d'obrir el comerç dels serveis en general. Aquest context sens dubte ha influït en el fet que la lectura dels serveis culturals en clau proteccionista o a favor de la liberalització que dominà la Ronda Uruguai no tan sols no s'hagi modificat sinó que fins i tot s'hagi radicalitzat. Per això, no és estrany que el resultat final de l'actual procés negociador respecte dels serveis relacionats directament amb la cultura, en consonància amb la resta de temes, sigui bàsicament el manteniment de l'*status quo*, sense que sembli previsible a curt termini l'assumpció de nous grans compromisos per garantir l'accés al mercat i el tracte nacional.

Ara bé, això no implica necessàriament que, fruit de les negociacions, alguns Estats i ens subestats tinguin garantida la seva plena llibertat per regular i adoptar aquelles polítiques públiques que considerin adients en matèria de cultura. S'haurà d'esperar el tancament de la Ronda de Doha per fer un balanç global dels seus resultats, ja que l'assumpció de compromisos horitzontals o sectorials en altres àmbits també pot afectar aquesta autonomia. En aquest sentit cal recordar, en primer lloc, que els serveis culturals no compten amb una entrada pròpia a les llistes del GATS. Això fa que es pugui comprometre que un determinat tipus de servei tingui caràcter cultural, tot i no ser ni audiovisual ni figurar dins la categoria de serveis «culturals, recreatius o d'entreteniment». Aquest risc és encara més gran si es té en compte que l'encarregat últim de fer aquesta valoració no és qui ha fet la normativa o qui ha adoptat el compromís, sinó l'Òrgan de Solució de Controvèrsies de l'OMC, que l'interpreta segons els seus propis criteris.

En segon lloc, cal recordar també que hi ha altres sectors en matèria de serveis que, sense ser estrictament culturals, poden tenir una incidència

directa sobre aquells o sobre la seva regulació interna. Aquest seria el cas, per exemple, dels serveis de telecomunicació o de distribució, per esmentar-ne alguns.

En tercer lloc, hi ha també un risc d'ingerència mitjançant acords assolits respecte a les disposicions generals, com són les de transparència, reglamentació vertical, subvencions o contractació pública. No s'ha d'oblidar que els serveis culturals no van quedar exclosos del règim general i, per tant, encara que no hi hagi compromisos d'accés al mercat i tracte nacional en sectors determinats, les altres regles generals són igualment d'aplicació a tots els sectors. En aquest sentit s'haurà de parlar una atenció especial a un possible acord en matèria de subvencions, ja que aquesta és una de les vies més utilitzades pels òrgans públics en l'àmbit cultural. Catalunya n'és un bon exemple.

Finalment, cal recordar igualment que, si bé en aquest cas el fet de negociar els serveis juntament amb altres sectors en el marc d'una Ronda amb una agenda molt ambiciosa, ha tingut com a conseqüència un bloqueig generalitzat, en un altre context pot succeir el contrari, de tal manera que un desbloqueig en l'àmbit agrícola podria significar reobrir el procés liberalitzador i podria posar alhora més pressió en el sector serveis, que fins ara ha quedat en un segon pla.

A més a més, cal indicar que les negociacions multilaterals dins del GATS no són l'única via per forçar una liberalització que situï els serveis culturals sota el règim i la lògica del lliure mercat. L'interès dels països desenvolupats i sobretot de les seves grans empreses de serveis per accedir a nous mercats i poder continuar així la seva expansió, juntament amb el fracàs de l'actual Ronda, han trobat en els acords regionals i bilaterals de lliure comerç una via alternativa i amb més resultats concrets per assolir el mateix propòsit. Aquests acords comercials, com els celebrats entre els Estats Units i alguns països en vies de desenvolupament —Xile, Colòmbia, Perú, etc.,— no només segueixen la mateixa filosofia estrictament comercial que té el GATS, sinó que, en ser unes negociacions més limitades numèricament, solen afectar més sectors i inclouen compromisos més ambiciosos. Amb aquesta nova línia d'actuació, es pot consolidar per una banda la visió mercantilista, amb les conseqüències ja assenyalades respecte de determinades polítiques públiques defensores del vessant no econòmic dels serveis culturals i, per una altra, s'ataca l'estructura de l'actual sistema internacional del comerç en la seva línia de flotació: el multilateralisme. En aquest cas, doncs, als perills ja assenyalats per a l'àmbit cultural, cal afegir que es

posi en dubte la idoneïtat del multilateralisme, que constitueix precisament la clau que, en el marc internacional, obre la porta al diàleg i a la recerca de solucions consensuades i globals.

En definitiva, de tot el que s'ha estudiat en aquesta obra es pot concloure que, ara com ara, tant els models dissenyats pels Estats per regular els intercanvis en matèria de serveis culturals, com la determinació de la posició dels diferents actors al llarg de les seves negociacions, acostumen a plantejar-se en termes estrictament comercials de competitivitat, i des d'aquesta dinàmica resulta molt difícil salvaguardar les senyes identitàries i d'interès públic que tenen aquests tipus de serveis. El manteniment d'aquesta visió fa que el seu progressiu sotmetiment a les lleis del mercat sigui només una cosa de temps.

Un canvi en aquesta dinàmica exigeix però un gir en la mentalitat dels mateixos negociadors. Són ells els primers que, a més de veure en els serveis culturals un element de transmissió cultural que compleix una funció de servei públic, entenguin que no s'ha de restringir sinó facilitar els intercanvis, però no sobre la base de criteris de competitivitat respecte als serveis culturals nacionals, sinó per promoure la interacció de diverses expressions culturals, tot i tenint present la necessitat de fomentar i d'ajudar a la seva supervivència, de tal manera que sense desvirtuar-ne el vessant econòmic i la necessitat d'oferir-se en altres àmbits diferents del propi, a la vegada siguin respectuosos i promotors també d'altres expressions amb els valors que representen.

Aquesta era la perspectiva que va imperar en el moment d'iniciar les negociacions per adoptar el Conveni sobre la diversitat cultural promogut des de la UNESCO. Tant l'ideari de la mateixa organització com la Declaració de l'any 2000 i el primer esborrany elaborat pels experts apuntaven en aquesta direcció, més propera al concepte de diversitat que de sobirania. El resultat final, en canvi, s'allunya d'aquesta perspectiva i ha recuperat la de la dialèctica proteccionisme/liberalització, amb la diferència respecte dels acords comercials que, en aquest cas, es decanta per la primera de les opcions, és a dir, la salvaguarda de la sobirania per mantenir polítiques destinades a protegir «la cultura nacional» sense limitació, ni necessitat de justificació, ni control extern.

Així i tot, no es pot negar l'existència d'alguns avenços, minsos, que aquest Conveni representa de cara a avançar cap a aquest canvi de perspectiva. El primer seria el reconeixement cada vegada més gran d'aquesta doble naturalesa dels serveis culturals, que s'hauria de tenir en compte

a l'hora de regular-ne els intercanvis. El segon seria l'intent de consensuar una sèrie de definicions —encara molt obertes— que permetin anar delimitant l'abast dels serveis culturals i que, en aquesta mesura, podrien servir de referència a altres marcs normatius. El tercer seria la interrelació que es fa entre els serveis culturals i la cooperació per al desenvolupament. Precisament en aquesta part del Tractat és on es pot trobar, d'alguna manera, un canvi de visió més integral dels serveis culturals, ja que es persegueix facilitar els intercanvis, però no en clau de competitivitat i de mercat, sinó de preservació i d'intercomunicació de cultures.

Al nostre parer, aquesta hauria de ser la perspectiva de futur en relació amb els serveis culturals per trobar un encaix més definitiu i adequat a la seva naturalesa. L'èxit o no d'aquest esforç depèn fonamentalment del grau de compromís i d'interiorització que en facin tots els actors i organismes que tenen algun tipus de competència en la matèria. Això inclou, per una banda, els sectors que ofereixen els serveis, així com els ens públics, com ara la Generalitat de Catalunya, encarregats de pensar i dissenyar una política cultural. Aquests, a l'hora de regular aquest sector, en comptes d'aplicar mesures que intenten fer els seus productes i serveis culturals més competitius, haurien de tenir en compte tots els factors ja esmentats, és a dir, el caràcter identitari de les expressions culturals, el seu vessant econòmic i comercial, així com la necessitat de promoure el contacte recíproc amb altres cultures.

D'altra banda, seria interessant també que la mateixa perspectiva es defensés i compartís internament i internacionalment. Això inclou aquells actors que són els encarregats de negociar i d'acceptar els compromisos en matèria d'intercanvis de serveis culturals, perquè, com s'ha vist, aquests compromisos són un àmbit que pot limitar les polítiques culturals estatals i autonòmiques. La conscienciació i la defensa d'un règim que persegueixi el disseny d'un veritable sistema regulador de la preservació i la promoció de la diversitat cultural, en comptes de defensar el manteniment de polítiques proteccionistes i unilaterals, és especialment recomanable en els casos com el de la Comunitat Europea, que constitueix l'única negociadora en nom d'una gran varietat de pobles que tenen les seves pròpies cultures i que compten amb òrgans de govern que seran els encarregats d'implementar els compromisos acordats.

Així mateix, aquests òrgans amb competència en la matèria, com ara la Generalitat de Catalunya, han de tenir consciència que disposar-ne, encara que sigui amb caràcter exclusiu com assenyala l'article 127 del nou

Estatut, no és necessàriament garantia suficient per desenvolupar la seva política cultural en els termes que consideri adients. Per pal·liar en part aquesta situació, es fa necessari gaudir i fer servir tots els canals de comunicació formals i informals que li permetin incidir en el posicionament comunitari davant les negociacions. En definitiva, es tractaria de comptar amb més i millor participació en les institucions, així com en més i millor contacte amb altres ens subestamentals per tal de cercar aliances que permetin defensar els seus plantejaments amb certes garanties d'èxit. En cas contrari, hi ha el risc que aquestes i altres competències que el nou Estatut ha volgut reforçar es vegin greument afectades.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- AAVV., *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, vol. I, 1988, Barcelona, IEA.
- ARNULL, A., «The Scope of the Common Commercial Policy: A Coda on Opinion 1/94», EMILIOU, N.; O'KEEFFE, D., (eds.), *The European Union and World Trade Law. After the GATT Uruguay Round*, University Association for Contemporary European Studies, 1996, Chichester, John Wiley & Sons, p. 343-360.
- BARTH, D., «Liberalising international trade in services: the European Perspective», DEUTSCH, K.G.; SPEYER, B., (ed. by), *The World Trade Organization Millenium Round: freer trade in the twenty-first century*, 2001, Londres, Routledge, p. 85-94.
- BEAT GRAVER, C., «Audiovisual policy: The stumbling block of trade liberalisation?», GERADIN and LUFF (eds.), *The WTO and Global Convergence in Telecommunications and Audiovisual Services*, 2004, Cambridge, Cambridge University Press, p. 172 i ss.
- BEAUDOIN, L., «Discussions à l'UNESCO sur la diversité culturelle. Les hésitations de l'Europe», <http://www.ledevoir.com/2005/02/07/index.html>.
- BELTRÁN, S.; JIMÉNEZ CORTÉS, C., «La personalidad jurídica única de la UE: un avance en la búsqueda de mayor presencia en el sistema internacional», ESTEVE, F.; PI, M., (coord.), *La proyección exterior de la Unión Europea en el Tratado constitucional*, 2005, Barcelona, Fundació CIDOB, p. 19 i ss.
- BERNARDOS, G., «L'OMC i el lliure comerç», *OMC, èxit o fracàs?*, DCidob, març-abril 2004, n. 89.
- BERNIER, I., «Una Convención internacional sobre la diversidad cultural en la UNESCO», *La diversidad Cultural: un nuevo pilar en el sistema de Derecho Internacional*, Cuarto Encuentro Internacional de Organizaciones Profesionales de la Cultura, celebrat al maig de 2005, Madrid.
- BERNIER, I., *Preliminary Draft of the Convention on the Protection of the Diversity of Cultural contents of artistic expressions. Analysis and commentary*. 2004, p. 3, a www.mcc.gouv.qc.ca/international/diversite-culturelle/eng/pdf/draft_analysis-commentary_2004.pdf.

- BLIN, O., «La stratégie communautaire dans l'Organisation Mondiale du Commerce», *Journal de Droit International*, 2006, 133 (1), p. 89-125.
- BOURGOIS, J.H.J., «L'avis de la Cour de Justice des Communautés européennes à propos de l'Uruguay Round: un avis mitigé», *Revue du Marché Unique Européen*, 1994, n. 4, p. 11-24.
- BOURGOIS, J.H.J.; DEWOST, J.-L.; GAIFFE, M.-A. (eds.), *La Communauté européenne et les accords mixtes. Quelles perspectives?*, Collège d'Europe, Les Conférences de Bruges n. 11, 1997, Brussel-les, Presses Interuniversitaires Européennes.
- COTTIER, T., «Les tâches de l'OMC: évolution et défis», *Revue Internationale de Droit économique*, 2004, vol. 18, n. 3, p. 273-292.
- CREMONA, M., «Rhetoric and Reticence: EU External Commercial Policy in a Multilateral Context», *Common Market Law Review*, 2001, p. 359 i ss.
- CRUSAFON BAQUÉS C., *El espacio audiovisual europeo. Análisis de la industria audiovisual europea y de las políticas europeas en la década de los 90*, tesi inèdita presentada a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, juny 1999.
- CUBELES X.; CODINACH J.M., «Les indústries culturals a Catalunya», *Revista econòmica de Catalunya*, 1997, n. 31.
- DASHWOOD, A. «External Relations Provisions of the Àmsterdam Treaty», *Common Market Law Review*, 1998, vol. 35, p. 1019-1045.
- DERIEUX E., «L'OMC, la culture et la communication. De l'exemption culturelle à la diversité culturelle», *Les Petites Affiches*, 19 novembre 1999, n. 231.
- EMLIOU, E., «The Death of Exclusive Competence?», *European Law Review*, 1996, n. 4, p. 294-311.
- ESTEVE GARCIA, F., «L'acord general sobre el comerç de serveis», *Revista d'Afers Internacionals*, CIDOB, 1995, n. 29-30, p. 55-89.
- «El paper d'Estats Units i la Unió Europea davant l'OMC. Una liberalització per al desenvolupament?», *OMC, èxit o fracàs?*, DCidob, març-abril 2004, n. 89, p. 32-38.
- «Las competencias externas de la Unión Europea: ¿hacia una política exterior común?», ESTEVE, F.; PI, M., (eds.), *La proyección exterior de la Unión Europea en el Tratado constitucional*, 2005, Barcelona, Fundació CIDOB, p. 49-88.
- FEKETEKUTY G., «Improving the GATS Architecture», STEPHERSON S.M. (ed.), *Services Trade in the Western Hemisphere. Liberalization, Integration, and Reform*, OAS /2000, Washington, Brookings Institution.

- FONSECA MORILLO, F.J., «La coherencia de la acción exterior», OREJA AGUIRRE, M., (dir.), *El Tratado de Amsterdam. Análisis y comentarios*, 1998, Madrid, McGraw-Hill, p. 299-305.
- FLORY T., *Le GATT, Droit international et commerce mondial*, 1968, LGDJ, París, FLORY T., *L'organisation mondiale du commerce*, 1999, Brussel-les, Bruylant.
- GAILLARD, J.M., «Mondialisation libérale et «americanisation», *Problèmes politiques et sociaux. De l'exception à la diversité culturelle*, setembre 2004, n. 904, p. 13-15.
- GARZÓN CLARIANA, G., «La mixité: le droit et les problèmes pratiques», BOURGEOIS, J. H. J.; DEWOST, J.L.; GAIFFE, M.A., (eds.), *La Communauté européenne et les accords mixtes. Quelles perspectives?*, 1997, Brussel-les, Presses Interuniversitaires Européennes.
- GAUTIER, V.Y.; LIANOS, I., «Le Traité de Nice et les Relations extérieures. La revisión de l'article 133: une revision à haut risque?», CONSTANTINESCO, V., GAUTIER, Y.; SIMON, D., (sous la direction de), *Le Traité de Nice, premières analyses*, 2001, PUF, p. 175-204.
- GHAN, T., «Will the Real Demandeurs in Services Negotiations Stand Up, Please?», *Bridges*, Year 10, n. 2, March-April 2006, (<http://www.ictsd.org>).
- GONZÁLEZ ALONSO, L.N., *Política comercial y relaciones exteriores de la Unión Europea*, 1998, Madrid, Tecnos.
- HAYES-RENSHAW, F.; VAN AKEN, W.; WALLACE, H., «When and Why the EU Council of Ministers Votes Explicitly», *Journal of Common Market Studies*, 2006, vol. 44, n. 1, p. 161-194.
- HELIKOSKI, J., «The 'duty of cooperation' between the European Community and its Member States within the World Trade Organization», *Finnish Yearbook of International Law*, 1996, n. 7, p. 59-133.
- «Joint competence of the European Community and its member states and the dispute settlement practice of the World Trade Organization», *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 1999, n. 2, p. 61-85.
- HUDEC R., *The GATT legal system and world trade diplomacy*, 1990, BUTTERWORTH, S.; HUDEC R., *Enforcing international trade law: the evolution of the modern GATT legal system*, 1993, Salem, Butterworth.
- JANSEN B., «El papel de la Unión Europea en la solución de las diferencias comerciales en la OMC», REMIRO BROTONS, A. y ESPÓSITO, C. (eds.) *La Organización Mundial del Comercio y el Regionalismo Europeo*, 2001, Madrid, Dykinson.

- JARA, A., «The Audiovisual Sector at the WTO», Conferència de 22 de febrer de 2006. Broadcasting Regulation & Cultural Diversity (BRCD).
- JIMÉNEZ CORTÉS, C., «De la Ronda Uruguay a Cancún: balance de la OMC», *Dcidob*, març-abril 2004, n. 89.
- JIMÉNEZ PIERNAS, C.; PASCUAL VIVES, F.J., «Comunidades Autónomas y Unión Europea», BASSOLS COMA, M., (coord.), *La administración pública de las Comunidades Autónomas*, 2004, Madrid, Instituto Nacional de la Administración Pública, p. 121-152.
- LANGE A.; RENAUD J.L., *The future of the European Audiovisual Industry*, 1989, Manchester. The European Institute for the Media.
- LÓPEZ ESCUDERO, M.; MARTÍN Y PÉREZ DE NANCLARES, J., (coord.), *Derecho comunitario material*, 2000, Madrid, McGraw-Hill.
- MALHOTRA, K., «Doha: ¿Se trata realmente de una ronda de desarrollo?», *Carnegie Endowment for International Peace. Policy Outlook*, Comercio, Medio Ambiente y Desarrollo, juny 2002, n. 1.
- MARTÍN Y PÉREZ DE NANCLARES, J., «La competencia de la CE para celebrar el acuerdo de la OMC (comentario al Dictamen del TJCE 1/94, Acuerdo OMC, de 15 de noviembre de 1994)», *Revista de Instituciones Europeas*, 1995, vol. 22, n. 2, p. 593-618.
- MATTOO, A., «National Treatment in the GATS: Cornerstone or Pandora's Box?», *Journal of World Trade*, 1997, vol. 31, p. 107-135.
- MORATA, F., «El estado de las autonomías: veinte años de rodaje», ALCÁNTARA M.; MARTÍNEZ A. (eds.), *Política y Gobierno en España*, 2001, València, Tirant-lo-Blanc, p. 121-164.
- NEFRAMI, E., «La politique commerciale commune après Nice», *Cahiers de Droit Européen*, 2001, p. 175-204.
- NEUWAHL, N.A., «Shared Powers on Combined incompetence? More on Mixity», *Common Market Law Review*, 1996, n. 4, p. 667-687.
- OREJA AGUIRRE, M. (dir.), *El Tratado de Ámsterdam. Análisis y comentarios*, vol. I, 1998, Madrid, McGraw-Hill.
- PÉREZ DE NANCLARES, J.M., «Las Comunidades Autónomas en el proceso decisorio comunitario: Balance crítico y propuestas de reforma», Documento del Real Instituto Elcano, de 25.10.2004.
- PÉREZ TREMPES, P. (coord.); CABELLOS, M.A.; ROIG MOLÉS, E., *La participación europea y la acción exterior de las Comunidades Autónomas*, 1998, Madrid-Barcelona, Marcial Pons i Institut d'Estudis Autònomic de la Generalitat de Catalunya.
- PERREAU DE PINNINCK, F., «Les compétences communautaires dans les

- négotiations sur le commerce des services», *Cahiers de Droit Européen*, 1991, vol. XXVII, n. 3-4, p. 390-422.
- PESCATORE, P., «Opinion 1/94 on “Conclusion” of the WTO Agreement: Is There an Scape From a Programmed Disaster?», *Common Market Law Review*, 1999, vol. 32, p. 387-405.
- PLA BOIX, A., «L'ús de les llengües autonòmiques cooficials a la Unió Europea», *El Clip n. 33*, Institut d'Estudis Autonòmics.
- PRIMACK, D.; BILAL, S., «De Cotonú à Cancún et au-delà: évolution de la dynamique des négociations à l'OMC et dans le care des APE», *Eclairage sur les Négotiations. De Doha à Cotonú*, gener 2004, vol. 3, núm. 1.
- REGOURD S., *L'exception culturelle*, 2004, París, Collection Que sais-je?, Presses Universitaires de France.
- REMIRO BROTONS, A.; ESPÓSITO, C. (ed.), *La Organización Mundial del Comercio y el Regionalismo Europeo*, 2001, Madrid, Dykinson.
- ROIG MOLES, E., «La ley 2/1997 y la posición de la Conferencia para Asuntos relacionados con las Comunidades Europeas», *Cuadernos de Derecho Público*, 1997, p. 265-300.
- *Las Comunidades Autónomas y la posición española en asuntos europeos*, 2002, València, Tirant-lo Blanc.
- ROSAS, A., «Mixed Union-Mixed Agreements», KOSKENNIEMI, M. (ed. by), *International Law Aspects of the European Union*, 1998, La Haya, Kluwer, p. 125-148.
- RUÍZ FABRI, H., *Analyse et commentaire critique de l'avant-projet de la Convention sur la protection de la diversité des contenus culturels et des expressions artistiques dans la version soumise pour commentaires et observations aux gouvernements des Etats membres de l'UNESCO. Etude réalisée à la demand de l'Agence Intergouvernementale de la Francophonie*, agost de 2004.
- SÁEZ, S., «El comercio de servicios en el marco del sistema de solución de controversias de la Organización Mundial del Comercio», n. 60, *Comercio Internacional*, 2005, Santiago de Chile, CEPAL.
- SANTOS VARA, J., *La participación de la Unión Europea en las organizaciones internacionales*, 2002, Madrid, Colex.
- STEINBERG, F., «El fracaso de la cumbre de Cancún y el futuro del multilateralismo comercial» *ARI* 2003, núm. 107.
- «Qué hacer con la OMC para que contribuya al desarrollo de los países pobres», *ARI* núm. 19/2005 de 7 de febrero de 2005, www.realinstitutoelcano.org.

- STENOUE, K., *UNESCO and the issue of cultural diversity. Review and strategy, 1946-2004*. Division of cultural Policies and Intercultural Dialogue, 2004, París, UNESCO.
- STEPHERSON, S.M., «Regional Agreements on Services in Multilateral Disciplines: Interpreting and Applying GATS Article V», STEPHERSON S.M., (ed.), *Services Trade in the Western Hemisphere. Liberalization, Integration, and Reform*, OAS/ 2000, Washington, Brookings Institution.
- STEWART, T. (ed.), *The Uruguay Round. A negotiating history (1986-1992)*, 1993, Deventer, Kluwer.
- STRICKNER, A., *Services negotiations. The age of crisis? Developed countries pressure for revised offers and the establishment of benchmarks in services negotiations*, Geneva update, 8 de març de 2005, www.tradeobservatory.org.
- TIMMERMANS, C.W.A., «The implementation of the Uruguay Round by the EC», *The Uruguay Round Results: a European Lawyers Perspective*, 1995, Brussel·les, European University Press.
- TORRENT MACAU, R., «La política comercial común a la luz del dictamen 1/94 del Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas», *Información Comercial Española*, 1995, n. 744-745, p. 21-33.
- «La Organización Mundial de Comercio dentro del órden económico internacional. Una visión introductoria desde una perspectiva institucional», *La Unión Europea y el comercio internacional. Límites al libre comercio*, ESTEVE, F. (coord.), 2001, Girona, Col·lecció Diversitas, Universitat de Girona.
- «La excepción cultural en la Organització Mundial del Comerç (OMC): la base de la política audiovisual a Catalunya», *Quaderns del Consell Audiovisual de Catalunya —CAC—*, 2002, n. 14.
- VARONA, J. P., «El GATS: un acuerdo marco para los servicios», *Información Comercial Española*, juny 1991, n. 694, Madrid.
- WEISS, F., «Aspectos jurídicos del comercio de servicios en una economía globalizada», *La Organización Mundial de Comercio y el Regionalismo Europeo*, 2001, Madrid, Dykinson.
- WEISS, F., «Technology Transfer», Addendum to vol of the consolidated library edition, *Encyclopedia of Public International Law*, 2000, Heidelberg, Max Planck Institut.
- WITTE, B. DE, «Trade in culture: international legal regimes and EU constitutional values», BÜRKA, G.; SCOTT, J., (ed. by), *The EU and the WTO: legal and constitutional issues*, 2001, Oxford, Hart Publishing, p. 237-255.

- WTO secretariat (ed.), *Guide to the GATS. An overview of Issues for further Liberalization of Trade in Services*, 2001, La Haya, Kluwer Law International.
- ZAPATER DUQUE, E., «Las relaciones económicas exteriores: principales instrumentos», BARBÉ IZUEL, E., *Política exterior europea*, 2000, Barcelona, Ariel, p. 25-53.
- ZIEGLER, A.R., «L'OMC après Cancún: introduction», *Revue Internationale de Droit Économique*, 2004, vol. 18, núm. 3, p. 269-272.
- ZOUARI, <http://confculture.francophonie.org/TrvxPrep/pdf/Synthese.pdf>, referència extreta de BERNIER, I., «Preservación y desarrollo de la diversidad cultural: su necesidad y perspectivas de acción», http://www.cdc-ccd.org/Espagnol/liensenespagnol/events_esp/encuentro/bernier_esp.html

Documents oficials d'àmbit estatal i autonòmic

- Acord per a la importació d'objectes de caràcter educatiu, científic o cultural de Florència de 1950 i el seu Protocol de Nairobi, de 26 de novembre de 1976, compilació de tractats de Nacions Unides, n. 1734 i 18222 respectivament.
- Acords de la CARCE, de 29 de novembre de 1990 (BOE, de 8 de setembre de 1992).
- Acord en matèria de protecció i promoció de la diversitat biològica de 1992, *BOE*, n. 27 d'1 de febrer de 1994.
- Comissió de Política Econòmica-Generalitat de Catalunya, *Acord de Govern*, 11 de juliol del 2006.
- Estatut de Catalunya de 18 de juny de 2006.
- Llei orgànica 1/2006, de 10 de abril, de reforma de la Llei orgànica 5/1982, d'1 de juliol, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.
- La Llei 15/2001 de 9 de juliol, de foment i promoció de la cinematografia i el sector audiovisual.
- Reial decret 2105/1996 pel qual es crea la figura del «consejero autonómico» a la representació permanent d'Espanya davant de la UE (REPER), *BOE* de 21/9/1996.
- Resolució de 4 d'octubre de 1993, de la Subsecretaria del Ministeri de la Presidència (BOE n. 241, de 8 d'octubre de 1993).
- Resolució de 28 de febrer de 2005, de la Secretaria d'Estat de Cooperació Territorial, per la que s'ordena la publicació dels Acords de 9 de desembre de 2004, (BOE n. 64, de 16 de març de 2005).

- Resolució CLT/195/2006, d'1 de febrer, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió de subvencions per a la promoció i publicitat de llargmetratges cinematogràfics i de produccions de gran format, DOGC 8 de febrer de 2006.
- Resolució CLT/196/2006, d'1 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions a la producció de curtmetratges cinematogràfics, DOGC 8 de febrer de 2006.
- Resolució CLT/245/2006, de 2 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per tal de promoure el cinema d'autor, DOGC 13 de febrer de 2006.
- Resolució CLT/289/2006, de 7 de febrer, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió d'aportacions reintegrables a projectes culturals en l'àmbit de les arts escèniques, de les arts visuals, del món editorial, del multimèdia, del discogràfic i musical i altres àmbits de la vida cultural, exclòs l'audiovisual, DOGC 4575 de 17 de febrer de 2006.
- Resolució CLT/484/2006, de 23 de febrer, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per a projectes de producció teatral i de circ de caràcter professional durant l'any 2006, DOGC 7 d'abril de 2006.
- Resolució CLT/712/2006, de 13 de març, per la qual s'obre convocatòria per a la concessió de subvencions per a la producció en versió original catalana i l'estrena en versió catalana de llargmetratges cinematogràfics i produccions en gran format, DOGC 27 de març de 2006.
- CLT/148/2003, de 19 de març, DOGC 4 d'abril de 2003.
- CLT/118/2006, de 18 de gener, DOGC 27 de gener de 2006.
- CLT/871/2006, de 10 de març, per la qual es convoca concurs públic per a la concessió de subvencions per a la programació i organització d'activitats de música en viu de caràcter professional durant l'any 2006, DOGC 4607, 4 d'abril de 2006.
- CLT/874/2006, de 17 de març, per la qual s'obre la convocatòria per a la concessió de subvencions a la producció editorial en català i en aranès, i per a l'edició de partitures de compositors/es catalans/es, DOGC 4 d'abril de 2006.
- Ordre PRE/26/2005, de 14 de febrer, DOGC 18 de febrer de 2005.
- Ordre PRE/218/2006, de 28 d'abril. DOGC 24 de maig de 2006.

Documents de la Unió Europea

Actes legislatius

Decisió 508/2000/CE del Parlament Europeu i del Consell de 14 de febrer de 2000 per la qual s'estableix el programa Cultura 2000, *DO L 63*, de 10.3.2000

Document del Consell de la Unió

Conclusions del Consell de 13 de juny de 2005 relatives al «uso oficial de otras lenguas en el Consejo y, en su caso, en otras instituciones y órganos de la Unión Europea», (2005/C 148/01), *DO C 148*, p. 1, de 18.6.2005

Conclusions del Consell d'Assumptes Generals de 26 d'octubre de 1999
Boletín UE, 1999, 10, punt 1.5.28

Consell informal del Comerç de Porto, de març del 2000

170 EX/37, de 29 de setembre de 2004

13763/04 de 25 d'octubre del 2004

13840/04, de 29 d'octubre del 2004

Resolució del Consell i dels ministres responsables d'Afers Culturals reunits en el si del Consell, de 18 de maig de 1989, relativa a la promoció del llibre i la lectura (*DO C 183*, de 20/7/1989, p. 1)

Resolució dels ministres de Cultura reunits en el si del Consell, del 7 de juny de 1991, sobre el desenvolupament del teatre

Resolució del Consell i dels ministres de Cultura, reunits en el si del Consell, de 14 de novembre de 1991, sobre xarxes culturals europees

Resolució del Consell, de 20 de gener de 1997, sobre la integració d'aspectes culturals en les accions comunitàries (97/C 36/04)

Resolució del Consell, de 17 de desembre de 1999, sobre el foment de la lliure circulació de les persones que treballen en el sector cultural

Resolució del Consell, de 26 de juny de 2000, relativa a la conservació i la promoció del patrimoni cinematogràfic europeu

Resolució del Consell, de 12 de febrer de 2001, sobre l'aplicació dels sistemes nacionals de fixació del preu dels llibres

Resolució del Consell, de 12 de febrer de 2001, sobre els ajuts nacionals al sector del cine i al sector audiovisual

Resolució del Consell, de 21 de febrer de 2002, sobre el paper de la cultura en el desenvolupament de la Unió Europea

Resolució del Consell, de 21 de febrer de 2002, relativa a la cultura i la societat del coneixement

Documents de la Comissió europea

Recomanació al Consell d'1 de juliol de 2004 (SEC (2004) 1062 final

Comunicació de 1977 (*Bull. CE*, sup. 6/82)

COM (2004) 470 final, de 14.7.2004

COM (1999) 331, de 8 de juliol de 1999

COM (1999) 657 final, de 14 de desembre de 1999

Summary of the EC's revised requests to third countries in the services negotiations under the DDA, Document de 24 de gener de 2005

Comissió Europea, Informe del Grup de Reflexió de 5 de desembre de 1995, Brussel·les, OPOCE 1996 [SN 520/95 (REFLEX 21)]

Documents del Parlament europeu

Resolució del Parlament Europeu sobre la protecció del patrimoni cultural europeu (*DO C 62*, de 30/5/1974, p. 5).

Resolució del Parlament Europeu sobre la protecció del patrimoni arquitectònic i arqueològic (*DO C 267*, d'11/10/1982, p. 25)

Resolució del Parlament Europeu sobre la promoció del teatre i la música en la Comunitat Europea (*DO C 305*, de 25/11/1991, p. 518)

Resolució del Parlament Europeu sobre política comunitària en l'àmbit de la cultura (*DO C 44*, de 14/2/1994, p. 184)

Resolució del Parlament Europeu sobre la Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu sobre el plantejament de la UE sobre la Ronda del Mil·lenni de l'OMC, de 18 de novembre de 1999

Resolució amb recomanacions del Parlament a la Comissió sobre les negociacions relatives a l'agricultura al si de l'Organització Mundial del Comerç en el marc de l'agenda incorporada, de 13 de març del 2001

Altres documents

Comunicació presentada per la Comunitat Europea i els seus Estats membres, Document S/WPDR/W/14 d'1 de maig de 2001

Comunicació presentada per la Comunitat Europea i els seus Estats membres, Document S/CSS/W/133, de 22 de febrer del 2002

Documents de l'OMC

Declaració Ministerial de Doha, de 20 de novembre de 2001,
WT/MIN(01)/DEC/1

Projecte de Text Ministerial de Cancún, JOB(03)/150/Rev.2

Projecte de Text Ministerial de Hong Kong, de 7 de desembre de 2005,
JOB(05)/298, WT/MIN(05)/W/3

Declaració Ministerial de Hong Kong, de 22 de desembre de 2005,
WT/MIN(05)/DEC

Decisió adoptada pel Consell General l'1 d'agost de 2004, WT/L/579

WT/DS139/RWT/DS142/R 11 de febrer de 2000

S/CSS/W/21, 18 desembre de 2000

S/CSS/W/74, 4 de maig 2001

S/CSS/W/99, 9 juliol 2001

S/CSS/W/42/Suppl.1, 14 maig 2001

TN/C/1, de 4 de febrer del 2002

TN/S/O/EEC, de 10 de juny de 2003

TN/S/W/32 de 18 de febrer de 2005

TN/S/19 de 24 de març de 2005

TN/S/O/EEC/Rev. 1, de 29 de juny de 2005

TN/S/20 de 11 de juliol de 2005

TN/S/O/BOL Rev. 1 de 27 d'octubre de 2005

TN/S/23 de 28 de novembre de 2005

TN/S/24 de 27 de febrer de 2006

TN/S/O/BOL de 17 de març de 2006

TN/S/26 de 21 de març 2006

TN/S/27 de 26 d'abril 2006

S/CSS/W/15, de 30 de novembre de 2000, sobre *Enfoque general de las negociaciones sobre servicios*

S/CSS/W/21 de 18 de desembre de 2000, Comunicació dels Estats Units,
Serveis audiovisuals i serveis connexos

S/CSS/W/42, de 22 de desembre de 2000. Comunicació del Japó

S/CSS/W/74 de 4 de maig de 2001, Comunicació de Suïssa, GATS 2000:
Serveis audiovisuals

S/CSS/W/99 de 9 de juliol de 2001, Comunicació del Brasil: Serveis audio-
visuals

JOB (05) 17, de 18 de febrer de 2005

IP/C/W/368/ de 8 d'agost de 2002

IP/C/W/368/Rev.1, del 8 de febrer de 2006
IP/C/W/369/Rev.1, revisió de 9 de març de 2006

Informes de l'Òrgan d'Apel·lació

Informe de 30 de juny de 1997, assumpte «Canadà: algunes mesures referents als periòdics», WT/DS31/AB/R
Informe de 12 d'octubre de 1998, assumpte «Estats Units: Prohibició de les importacions de determinades gambetes i productes de la gambeta», WT/DS58/AB/R
Informe del 9 de abril de 1999, Assumpte «Comunidades Europeas: régimen aplicable a la venta y a la distribución de bananas». WT/DS27/ARB
Informe del 7 d'abril de 2005, assumpte: «Estats Units: mesures que afecten el subministrament transfronterer de serveis de jocs d'atzar i apostes», WT/DS285/AB/R
Informe T/DS27/AB/R. panell. 220

Documents de la UNESCO

Tractat Constitutiu de la UNESCO, en vigor des de 4 de novembre de 1946, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals, aprovada a París el 20 d'octubre de 2005. Text a http://portal.unesco.org/es/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
Resolució 30 C/32, adoptada durant la 30è Conferència General de la UNESCO, 26 d'octubre – 17 de novembre de 1999
32 C/52 de 18 de juliol de 2003
169 EX/40 de 9 d'abril de 2004
CLT/CPD/2003/ –608/01
CLT/CPD/2004/CONF.201/2
CLT-2004/CONF.201/9 de novembre de 2004.
CLT/CPD/2004/CONF.607/1, de desembre de 2004
CLT/CPD/2005/CONF.203/6.

Documents del Consell d'Europa

Declaració sobre la Diversitat Cultural, adoptada pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 7 de desembre de 2000 durant la seva 733a sessió.

Document CC-Cult(2001)15. L'esmentat comitè és un dels quatre que van sorgir arran de la transformació de l'antic Consell per a la cooperació cultural durant la 773a sessió del Comitè de Ministres celebrada el 21 de novembre de 2001

Altres documents

Informe de la Cimera Mundial sobre Desenvolupament Sostenible (Johan-nesburgo, pla d'aplicació, capítol 1, resolució 2, annex, setembre de 2002).

Informe AAVV, *Llibre Blanc de les Indústries Culturals a Catalunya*, octubre de 2002, Barcelona.

Informe elaborat per la pròpia organització titulat *El futur de l'OMC*, 2002.

Informe «*Les services audiovisuels dans les négociations du GATS*», adoptat el 17 de gener del 2003 per l'UER (Union européenne de radio-television).

IEA., *Informe sobre la reforma de l'Estatut*, Barcelona, juliol de 2003.

Informe de l'organització Grain, *La enfermedad del momento: trataditis aguditis – mitos y consecuencias de los TLC con EE.UU.*, a Grain, 20 de juliol de 2004.

Memòria del Departament de Cultura 2004.

Boletín de Coaliciones en movimiento, vol. 2, núm.2, març 2004.

Direcció General de Comerç, *Comerç de Catalunya amb l'estranger. Gener 2005*, abril 2005, Generalitat de Catalunya.

Declaració Final de la Conferència Mundial sobre Polítiques Culturals (Ciutat de Mèxic, 1982).

Declaració sobre el Dret al Desenvolupament de l'AGNU (Res. AGNU 41/128 de 4 de desembre de 1986).

Declaració de la Red Internacional sobre la Diversidad Cultural (RIDC) sobre la Posición de la Unión Europea en las Negociaciones sobre la Convención sobre la Protección de la Diversidad de los Contenidos Culturales y las Expresiones Artísticas, 2004.

Document de consulta sobre *Peticiones de los miembros de la OMC en la CE y sus Estados miembros para mejorar el acceso a los mercados de los servicios*, 12 novembre de 2002

Comissionat per al Consell de la Cultura i de les Arts., *Document per a l'establiment d'un Consell de la Cultura i de les Arts a la Generalitat de Catalunya*, Document núm. 2, Barcelona 2005

Intervenció de Pierre Sauvé en el Fòrum Electrònic Francòfon de Discussió de 24 d'octubre de 2005 localitzable en www.mcc.gouv.qc.ca/international/diversite-culturelle/esp/vigilancia/vi05-12h.htm

ICIC, *Guia d'ajuts i línies de finançament 2006*

Jurisprudència

STC165/1994

STC26/5/1994

Sentència del TJCE de 31 de març de 1971, as. 22/70, *Comissió contra Consell*, Rec. 1971

Sentència del TJCE de 25 de juliol de 1991, *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda et autres contre Commissariaat voor de Media*, as. C-288/89, Rec. I-4007

Sentència de 19 de març de 1996, *Comissió c. Consell*, C-25/94, Rec. 1996, p. I-1469.

Dictamen del TJCE 2/91, de 19 de març de 1993, «Convenio número 170 de la Organización Internacional del Trabajo sobre la seguridad en la utilización de los productos químicos en el trabajo», Rec. 1993-3, p. I-1061.

Dictamen del TJCE, de 15 de novembre de 1994, 1/94, *Competencia de la Comunidad para celebrar Acuerdos internacionales en materia de servicios y de protección de la propiedad intelectual*, Rec. 1994, I-5276 i ss.

Altres fonts

Web del Departament de Cultura, <http://cultura.gencat.net>

www.tribunacatalana.org

<http://informativo.cine.com>

www.gatswatch.org
www.waternoteforsale.org.
<http://www.wto.org>
www.incd.net/docs/draftconventioncomments0804S.html
www.cdc-ccd.org
www.incp-ripc.org
<http://www.unesco.org/culture/alliance>
www.unesco.org

